universität innsbruck
Universitäts- und Landesbibliothek Tirol

Universitäts- und Landesbibliothek Tirol

Statuta lingua Croatica conscripta

Rački, Franjo

Zagrabiae, 1890

urn:nbn:at:at-ubi:2-10772

205242

MONUMENTA

HISTORICO-JURIDICA

SLAVORUM MERIDIONALIUM

EDIDIT

ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SLAVORUM MERIDIONALIUM.

PARS I.

STATUTA ET LEGES

VOL. IV.

ZAGRABIAE 1890.

TABERNA LIBRARIA SOCIETATIS TYPOGRAPHICAE.

STATUTA

LINGUA CROATICA CONSCRIPTA.

HRVATSKI PISANI ZAKONI:

VINODOLSKI, POLJIČKI, VRBANSKI A DONEKLE I SVEGA KRČKOGA OTOKA, KASTAVSKI, VEPRINAČKI I TRSATSKI.

UREDILI

DR. FR. RAČKI, DR. V. JAGIĆ i DR. I. ČRNČIĆ.

U ZAGREBU 1890.

TISAK DIONIČKE TISKARE.

PRIPOMENAK.

U ovoj knjizi iznose se na svjetlo statuti izvorno hrvatski pisani. S toga ne priobćuju se prievodi hrvatski statuta latinskih i talijanskih, bili ti prievodi koliko jim drago stari; pak se za to priuzdržavaju za vrieme, kada se izvornici budu izdali, da se uz ove, ako se prohtije, obielodane. Ovamo spadaju statuti otoka Mljeta (g. 1345) i grada Senja (god. 1388). Prvi priobći u prievodu hrvatskom Medo Pucić u „Dubrovniku“ za godinu 1851 (str. 193—218) nenaznačiv rukopisa, iz kojega ga preštampa. Sravnivši to izdanje s tekstom dra. G. Wenzela (Archiv für Kunde oester. Geschichtsquellen. Wien 1849. Bd. II): „Liber de ordinamenti et dele usance dela universitade del Comun de Melida“ po rukopisu XV vieka postaje nesumnjivo, da ono prikazuje prievod talijanskoga statuta, i to 68 glava, kasniji, valjda iz prošloga stoljeća. Prievod latinskoga statuta senjskoga (Arkiv za poviest jugoslav. knj. III. str. 155—169) čuva se u našoj akad. knjižnici (pod starim br. 535, novim I, b. 68) u rukopisu valjda prošloga vieka. Mislilo se i na „zakon grbaljski“, koji je pok. Vuk Vrčević obielodanio hrvatski u zadarskom „Pravdonoši“ god. 1851 br. 25—36. Ovaj zakon bio bi proglašen u manastiru pod Lastvu na Mitrovdan 1427 godine. Nu kako je ondje izdan, jedva je potekao

iz vrela na početku XV stoljeća. S toga se nastojalo pronaći rukopis, iz kojega izvadi Vrčević taj zakon. Nu badava se prijatelj u Kotoru mučio, da mu u trag udje; jedino što je doznao, je to, da je matica u prvoj buni izgorila. A pošto jednostavno preštampanje grbaljskoga zakona po „Pravdonoši“ nebi zadovoljilo nauci, mora se pravilnije izdanje odgoditi, dok se ili matica ili bolji priepis nadje.

Kako se postupalo oko izdanja pojedinih statuta objelodanjenih u ovoj knjizi, razlaže se u sliedećem predgovoru. Ovdje se u obće samo to opaža, da se tekstovi statuta pisani cirilicom ili latinicom izdavaju izvornim pismom, na ime cirilskim ili latinskim; naprotiv tekstovi pisani glagolicom, kano što statuta vinodolskoga, vrbanskoga i veprinačkoga, izdavaju se gradjanskom cirilicom. Odustalo se od glagolice, jer je ovo pismo slabo ili nikako poznato i onim krugovima, za koje se ovi spomenici objelodanjuju. Odabrala se pako cirilica, jer se mnoga glagolska slova, kano što n. pr. ⰹ i ⰷ, ⰿ i ⰸ, ⰾ, ⰼ, ⰻ, ⰽ, ⰾ, ne mogu transkripcijom putem latinice tačno i vjerno označiti, dočim ovim glagolskim slovima posvema odgovaraju cirilska з i ѕ, и i ı, ѣ(j), щ, ь, ѣ, ю, tako da kada bi si tko htjeo na osnovu cirilskoga izdanja povratiti glagolski tekst, imao bi cirilskomu pismu glagolsko samo podmetnuti. Ovolike tačnosti naprama glagolici ne ima u latinice.

Napokon neće biti možda suvišno pripomenuti, da je ove knjige namjera pružiti čim kritičnije izdanje tekstova, a ne ili popunjati statute izpravama ili je tumačiti, propuštajući to samoj nauci. Što je za razumievanje teksta bilo nuždno, to se reklo koje u predgovoru koje na kraju knjige.

PREDGOVOR.

I.

Zakon vinodolski.

Pred 602 godine sastaše se u Novomgradu vinodolskom izabrani starješine cieloga Vinodola, na ime iz Novoga grada, Ledenica, Bribira, Grižana, Drivenika, Hreljina, Bakra, Trsata i Grobnika, dakle iz priedjela hrvatskoga primorja od Rječine do senjske medje. Medju ovim starješinama bilo svećenika, satnika, dvornika i sudaca. Sastaše se ne da stvore nove nego da „polože u pismo stare iskušene zakone“, kojih su se spominjali. Ovdje imademo krasan primjer, kako običajno pravo prelazi u pisani zakon. Što se u tom sastanku zapisalo, bi potvrdjeno, pak za svaki grad vinodolski jedan istopis sastavljen, da se u njem čuva i po njem ravna.

Vlastelinom Vinodola bijaše tada knez Leonardo iz porodice knezova krčkih, vinodolskih i modruških. Na čelu našega spomenika navode se još knezovi Fridrik, Ivan, Dujam, Bartol i Vid, koji tada živući upravljali su djelovima svoga krčkoga, modruškoga i senjskoga posjeda. Od ovoga jim bijaše najstariji otok Krk, na kojem je porodica, pod vrhovnom državnom vlasti mletačkom, ako ne prije, već prve polovine XII stoljeća gospodovala u osobi praroditelja kneza Dujma. Krčki knezovi postali su hrvatskom vlastelom, kada je Dujmov, po svoj prilici, unuk knez Bartol dobio od kralja Bele III god. 1193 modrušku župu; kada je na dalje malo kašnje Dujmov unuk knez Vid od kralja

Andrije II (1204—35) dobio Vinodol. Taj posjed u primorju bi godine 1260 razširen gradom Senjem. Tako je krčka kneževska porodica, poznata u hrvatskoj poviesti iza XV vieka pod imenom Frankopana, u doba, u koje je vinodolski zakon napisan, gospodovala na Krku, u Modrušama, Vinodolu i Senju, te bijaše po tom najmoćnija vlasteoska obitelj od Gvozda do mora. Spomenuti u vinodolskom zakonu knezovi pripadali su modruškoj grani porodice, a od njih bijaše najstariji, imenovani na prvom mjestu, Fridrik sin Vidov; dočim Ivan, Leonard i Dujam bijahu mu sinovci po bratu Vidu i Bartolu, a Bartol i Vid unuci po sinu Ivanu. Starac Fridrik borio se u mladosti protiv Tatara.

Zakon vinodolski sačuvao se, kako je poznato, samo u jednom jedinom rukopisu. Taj rukopis bio je prije u arkivu modruškoga kaptola u Novom; onda god. 1851 pokloni ga pokojni Eduard Mrzljak, bivši tada nadsavjetnik hrv. slav. financ. ravnateljstva, našemu narodnomu muzeju, od koga s knjižnicom predje u knjižnicu kr. sveučilišta Franje Josipa I u Zagrebu, gdje se danas čuva. Rukopis je na koži, sastoji se iz 14 listova ili 28 stranica u velikoj 8-ni, od kojih zakon zauzima 17 stranica, dočim je 8 stranica posvema praznih. Pismo teče bezprekidno; samo je članak (§.) od članka odieljen na desno okrenutim polumjesecom poput velikoga lat. C nakićenoga u dubljini jednom ili dviema crtama. Samo mjestimice, kakovih 18 puta, stoje složeniji nakiti, spleteni zavoji. Od iniciala bogatije su ureseni ⲙⲙ, ⲅ, ⲕ. Još se izvan teksta na rubu stranica vide narisani nacrti: zmija, srce dviema popriečnim sulicama probodeno, stol s vrčem i čašama. Jedan od tih nakita vidi se na priloženom snimku. Na str. 24 čita se ovaj kasniji pripis: ⲙⲁⲣ ⲕⲟⲩ ⲉⲅⲅⲙⲡⲣⲟ ⲙⲅⲟⲙ ⲗ ⲁ.ⲥ.ⲫ.ⲙ.ⲅ. (1594). ⲕⲁⲅ ⲙⲁⲕⲁⲗ ⲡⲣⲁ ⲡⲁⲕⲩⲅⲙⲡⲣ ⲙⲡⲣⲩⲣⲁⲣ ⲣⲩⲣⲟⲡⲣⲩⲣⲡⲣⲟⲙⲡⲕⲩⲣⲕ. ⲕ ⲙⲁⲕ ⲡⲣⲟ ⲁⲙⲡⲣⲙⲁⲕⲙⲁ ⲩⲣⲟⲑⲗⲣ ⲫⲟⲃⲟⲣⲛⲣ ⲙⲟⲟⲙ-

ⰱⰻⱏⱁⰽ. ⰱⰻⰲⰽⱁⰽⱁ ⱬⰻⱅⱁ: Ⱒⰻⰷ ⰿⰻⰷ Ⱓⰻⰿⰻⰷⱁⰷⱁ. ⰽⰿⰻⰻⱃ. Na str. 26 naopak čita se ovaj lat. pripis: „Leta tizwche petzto devetdeset zedmo Naideze daie ta statut ztar dozada lett 308“. Na str. 27 poprieko su dvie latinske molitve; a dole jednako latinicom: Plemenyty yzybrany... knez Jeremij“.

Nu taj jedini rukopis nije izvornik, nije jedan od onih, koji su na pohranu predani svakomu od spomenutih vinodolskih miesta; nije pače ni tako star. Pismo je glagolska kursiva, samo polovina prvoga, pak treći i četvrti redak je uglasto stojeće. Ako se uzme na um, da su glagolski spomenici XIII i XIV vieka pisani stajaćim pismom, da se je kursiva stala najprvo i najobičnije rabiti na listinama, t. j. u pisarnama, pak da je takova najstarija listina, koliko mi poznato ovi čas, izprava krbavskoga kneza Tomaša i Butka od god. 1393 (Kukuljević: Listine hrv. 45, sada u knjižnici jugoslav. akad.); na dalje da se i u listinama stajaće pismo do polovine XV vieka upotrebljuje češće nego li kursivno, pak da ovo tek u drugoj polovici toga vieka otimlje mah: tada ne ima sumnje, da naš rukopis vinodol. zakona nije stariji od XV stoljeća. Nu pošto je u njem kursiva veoma razvijena, kada se prispodobi s datovanim listinama druge polovine XV i početka XVI stoljeća, volili bismo taj rukopis u ovo razdoblje prenieti. Na to nas doba upućuju i spomenuti nacrti i nakiti. Lice pisma prikazano je na priloženom snimku.

Rukopis dakle naš nije matica, kano što se prije mislilo; nije pače ni neposredan priepis iz matice. Ovo se drugo razabire jur odatle, što i pravopis i poredanje rieči i propusti u rukopisu dosta razgovjetno pokazuju, da je priepisan dosta nemarno iz drugoga priepisa. Ništa ne odaje, da se u tom rukopisu imade vjerno zrcalo izvornika. Istina je, da bi se i u izvornim svjetskim glagolskim spomenicima XIV vijeka, jer starijih ne ima, badava tra-

žila tačnost i dosljednost u pisanju. Uzmimo za primjer dvie novljanske listine od god. 1309 (Listine hrv. 1—2), dakle samo za 21 godinu mladje od zakona vinodolskoga. Tuj se poluglas ı (ь) sada rabi, sada izostavlja, ovo drugo običnije, ili se za nj piše э (ꙗзꙋꙋшьꙋꙗ mj. ꙗзꙋꙋшьıꙋꙗı i ꙋшэьꙋꙗꙋ); ѣ zamjenjuje ꙗ u istoj rieči (ꙋьѣꙋэ i ꙋьꙗꙋэ), ѣ rabi za cir. ꙗ i za j (ѣ i ѣѣ, ja), i mj. э (ꙋэꙋ i ꙋѣꙋ); piše se i ꙗзшэꙗьѣꙋьꙗ i ꙗзшэꙗьѣꙗ itd. Sila pučkoga govora i izgovora očituje se jačom od svakih pravila. Ova nedosljednost ostavlja u spomenicih tim dublje tragove, čim se vremenom dalje odmiču. U našem pako rukopisu ne ima joj skoro granica; pak i to potvrdjuje mnienje, da u njem ne smiemo nazrievati ne samo maticu nego ni priepis iz matice, već priepis mladje dobe.

Kada se pomnjivo pročita uvod, pristup, u zakon vinodolski, kako je predan u našem rukopisu, i nehotice namiče se misao: ili da je prepisač, prvi ili pozdniji, pobrkao red rieči i stavaka, ili da je imao pred sobom text latinski, pak ga nevješto preveo. Onako kako je sada pristup od rieči „зач доволе крат“ do „в тих законих“ sastavljen, prem je jezik pučki, ne može se bez umetaka i popravaka prenieti u sadašnji razumljivi govor. Neka se usuprot s tim pristupom vinod. zakona usporedi pristup, do duše kraći, vrbanskoga, skoro za sto godina mladjega statuta (vidi str. 147). Ovakovu sumnju probudjuju još njeki drugi znakovi osim mjestimice čudnovatoga obrata u jeziku. Tako kada se u hrvatskom tekstu pojedine rieči tumače hrvatski; n. p. жакан .... зове се хрватски малик а влашки мацарол (čl. 1), „посал ... кому посли се говори херватски арсал“ (čl. 72); na dalje „ошастно то е рич нику, ка би ничја била“ (čl. 33), „ва улници, в мести гди се схранаю пчели“ (čl. 8) itd. Budi dovoljno napomenuti ovu moju sumnju o izvornom jeziku vinodolskoga zakona, da se pitanje dalje pobliže iztražuje.

Zakon vinodolski sastavljen je godine 1288. Ova je godina u prvom redku brojkama .ѿ.ѹ.ѯ.ѿ. i indikcijom, za tim u 4 redku godinom kraljevanja Ladislava IV, kano što je u notama k tekstu primetnuto, tako jasno i tako skladno izražena, da je skoro nepojmljivo, kako se je u početku mogla izvesti godina 1280. I pisac onoga priepisa god. 1597 (—308, ova tekuća neuračunana, dakle 1596 — 308) znao je i čitao, da je zakon g. 1288 pisan; a tako i prepisač trsatskoga statuta. Pometnja je nastala tim, što je kod godine četvrta brojka ѿ krivo pritegnuta k indikciji, koja se je god. 1280 brojila VIII; a pošto se s ovom godinom neda u sklad dovesti XVI-ta godina kraljevanja Ladislava IV, uklonila se ova težkoća tim, što se je ova tobožnja pogrješka odbila na neznanje tadašnjih Vinodolaca. Usuprot ne ima ni jedne tegobe, ako se rukopis tačno čita, pak u rieči ꙗбѣꙗ nazrije prepisačeva pogrješka mj. ꙗбꙑꙗ, t. j. ѣ mj. ꙑ.

Naš je rukopis prvi put tiskom izdan Antunom Mažuranićem god. 1843 u Zagrebu u „Kolu“ knj. III, strana 52—83. Tuj je on izdan u dva stupca, oba latinicom: u jednom kako je u rukopisu, u drugom kako se čita. Dodan je k tomu snimak na jednom listu. Mažuranićevo izdanje služilo je do najnovije doba za izučavanje zakona i za cielovito (H. Jireček: Svod zákonův slovanských. Praha 1880, str. 389—400) ili djelomično preštampanje, te i za prievode i tumačenje (Чтенія имп. общества исторіи и древностей. Москва 1846. ч. IV; poljski prievod od W. A. Maciejevskoga: Historya prawodawstw słowjanskich. Wyd. III. W Warszawie. t. VI, str. 334 do 350). Tek u naše doba priredjeno je novo izdanje po samom rukopisu. Povod je dala ruska spisateljica A. M. Evreinova. Ona je na ime prigodom svoga boravka u Zagrebu snimila sav rukopis, a njezin je snimak glagolski ujedno s transkripcijom cirilskom i latinskom izdalo god. 1878 u Petrogradu „общество любителей древней

писмености“ pod imenom „Законъ винодольскій“ u dva svezka, od kojih jedan sadržaje samo glagolski snimak sa zemljovidom hrvatskoga primorja, drugi pako, uz kratak uvod Evreinove, spomenutu transkripciju. Tim povodom priredio je moj prijatelj akademik V. Jagić za ono društvo podpuno izdanje zakona: Законъ Винодольскій, подлинный текстъ съ русскимъ переводомъ, критическими замѣчаніями и объясненіями. С. Петербургъ 1880 (стр. I—V, 1—152). Ako je itko za taj posao bio spreman, bijaše to Jagić. On je još kano profesor zagrebačke gimnazije proučio naš rukopis; te je jedan mu odlomak priobćio i u svojoj knjizi: Priměri starohrv. jezika (Zagreb 1866, str. 160—9).

Negovoreć o mnogobrojnim primjetbama izpod teksta i o prilozima, u kojima se razpravlja o godini postanka zakona vinodolskoga, o knezovima vlasteli vinodolskoj, o kneževskoj i o crkvenoj vlasti u Vinodolu i o pučanstvu njegovu (str. 105—145) — negledeć na ovaj znanstven aparat ovo drugo po rukopisu izdanje Jagićevo ustanovi pravo čitanje glagolskoga teksta.

Nu unatoč tomu dragovoljnomu priznanju neće ovo u toj knjizi novo izdanje biti suvišno, ne samo za to, što akademija, izdajući veliki zbornik historičko-juridičkih spomenika, nije mogla izostaviti vinodolskoga zakona; nego i za to što se ovo izdanje djelomice i mjestimice razlikuje od spomenutih prvoga i drugoga. Kano tim obima i ovomu je izdanju služio za temelj naš jedini glagolski rukopis. U pomoć mu je gdješto prizvan rukopis naše akad. knjižnice (br. LXXXIX st.) sadržavajući priepis latinicom zakona vinodolskoga, koji je učinjen valjda prošloga stoljeća. Priepis je po glagolskom rukopisu, koji nije tada bio svagdje oštećen toliko koliko danas; a zanimiv je i s toga, što pokazuje, kako je prepisač čitao i latinicom izrazio glagolski tekst.

Priredjujući ovo izdanje smatrao sam si zadatkom držati se savjestno rukopisa, pak cirilskom transkripcijom izraziti sve osebine glagolskoga pisma, neukloniv ni nedosljednosti u pisanju, bez kojih nisu, kako spomenusmo, ni izvornici XIV vieka. S toga volio sam glag. ѿ svuda izraziti cir. щ, prem ne ima sumnje, da je ѿ u glagol. spomenicima čakavsko-hrvatskim uz složeno шѣ rano zadobilo značenje jednostavnoga ѣ. Na dalje volio sam glagolski ꙗ izraziti latinskim a i po Vuku cir. j, gdje god osamljeno dolazi, a glag. ю sa složenim cir. ю tako, da n. p. ꙗдѫ, ꙗрѫѣѥ, ꙗѣꙗрꙗѣѥѡ pišem pojde, jиди, najprvo, a ꙗдѫѡ pišem поити; tako ѫмѣю pišem имаю, a ꙗдѧѣѩѫꙗрѧ pišem покажују itd. glag. ѣ u oboj ulozi njegovoj pišem svagdje s cir. ѣ. Ograničio sam si dakle zadatak na to, da uz vjernu i tačnu transkripciju, uz razredbu rieči i stavaka, izpravim očevidne pogrješke i propuste prepisača, i popunim tekst, gdje je u rukopisu osakaćen. Nu svaka promjena i dopuna naznačena je u samom tekstu i većinom u primjetbama.

Dr. Fr. Rački.

II.

Пољички статут.

Када је академија одлучила, да изновице наштампа све наше средовјечне статуте, што су писани језиком народнијем те мени понудила, да приготовим за штампу Статут пољички, радо сам се прихватио тога посла, кад не би било за друго, већ за то, да јој искажем моје дужно поштовање. Мило ми је, што управо мене западе статут пољички, који ми је већ давно био на памети те сам се једнако спремао, да га с нешто опширнијим коментаријем издам на свијет на рускоме језику, онако как само назад десет година

издао закон винодолски. Свак знаде, да је први услов тумачења — ваљано критично издање самога текста. Прионув дакле за тај посао, отворио сам си пут и за ону другу радњу, коју да ли ћу игда свршити, то је у божјој вољи.

Пољички је статут већ један пут издан, године 1859-е, у петој књизи Кукуљевићева „Аркива“, и то врло добро. Ја сам бавећи се око ове радње, с великом благодарношћу дозивао себи у памет нашега незаборавног Матију Месића: што је његова мука привриједила за статут пољички, да и не говорим о његовијем заслугама у историји, тога му неће нигда заборавити историја хрватске књижевности, али држим да је прије свега моја дужност, који први послије њега опет покрећем тај предмет, да гласно признам и истакнем његове велике заслуге у тој ствари.

Колико вриједи Месићево издање Пољичког статута, најбоље ће показати ово ново издање тиме, што се наш текст готово у свему дословце слаже с аркивским; разликости излазе на видјело више у намјештају и поредању текста, него ли у његову обличју или садржини. Ова једнакост текста оснива се на истини, коју је већ први издавач спознао, да Пољички статут ваља издати по најстаријем рукопису, у којему се тај споменик сачувао, те слиједити његов углед ријеч по ријеч, слово по слово. То је рукопис **А**, како га Месић назва, а ја га свагдје зовем главнијем рукописом. Овај рукопис, о којем ћу послије говорити опширније, послужи основом издања како Месићу, тако и мени; а што се обојица понешто удаљисмо један од другога у ређању глáвâ или параграфа, тому је узрок, што рукопис није потпунице сачуван. Први издавач, нешто бојажљивији,

пошто није имао довољна броја текстова под руком, не одважи се да празнине изгубљенијех листова попуни одмах у тексту онијем рукописима, који су најближи сродници основног, као његова дјеца или потомци. Ја изведох ове интерполације тим смјелије и лакше, пошто сам се увјерио, да између осталијех рукописа не пристаје само један тачно за онај главни, — тако мишљаше Месић — већ цијела четири: рукопис **a**, који Месић обиљежи словом **B**, и рукописи **f b**^{2} **e**^{2}, којих Месић није ни видио.

Гдје дакле ова четири рукописа складно и сагласно попуњују празнине главног, ту сам без размишљања уметнуо у текст оно и онолико, колико је требало, да би се наставила прекинута нит за́конâ. Само се каже, да је сваки уметак у главни текст ограђен.

Ево једне знатније разлике новог издања од пређашњега, којом мислим да је ново боље и прикладније. Друга тиче се критичке грађе, прикупљене у ново издање из разлпкости међу текстовима у много већој мјери, него ли у издању арнивском. Има нешто тога и у Месића, али из онијех његовијех варијаната не може се ухватити цијела слика великог разноличја, које влада међу текстовима пољичког статута. Упитаће гдје ко: чему те толике варијанте, подведене под текст? исправља ли се њима текст? На то ми је одговорити, да ова критичка грађа, истина, слабо исправља текст главног рукописа; напротив мало не свагђе најбоље је и најисправније оно читање, што га даје главни рукопис, а одступање онијех другијех текстова доказује само толико, да потоњи преписачи, еда би дотјерали до какова-такова смисла, мијењаху и извраћаху ријечи и изреке, нагађајући свак по своме, што би оно могло значити. Али управо то свједочи бар донекле о нутарњем животу пољичког

статута те замјењује тумачења и коментарије, којих никако нема. Преписач, преиначив текст, очитова своје мишљење о смислу овог или оног закона; оно је за нас важно, као свједочанство пријашњих времена, ако их и не можемо похвалити, да су ти људи (стари преписачи), рођени пољичани, добро разумјели своје законе. Да, много је пута преиначивањем преписача текст закона управо тако окрњен или нагрђен, да не даје баш никакова смисла, те се чудом чудимо, како је ко могао на основу такова текста суд да суди и правду да дијели. Чини се, да се по највише није до тога ни долазило. Преписујући ову своју старину, пољичани 18 и 19 вијека, исказиваху поштовање својему „поштованому“ статуту — тако га зову — баш да га и нијесу разумјели. Наћи ће се ипак некоје здраво зрнце и у овим варијантима.

Мислим, да ће овијем двјема резултатима, ако су у мојој радњи добивени, бити довољно оправдано ново издање и његова разлика од првога. Оно није пуније или веће обимом, јер се у ново откривенијем рукописима не нађе за́конâ, који не би били већ наштампани по рукописима од прије познатим. Али ново проучавање већег броја рукописа откри нам и утврди нове свезе међу њима, које знатно освјетљују судбину овог споменика. Најприје ћу да истакнем, да се сада може пуно поузданије казати, да ниједан рукопис пољичког статута, колико их год до сада знамо, не надмашује текста, што се сачувао у основноме рукопису: свима бијаше извором тај стари рукопис, онакав какав је, са свијем својим погрјешкама. Чак онај одломак закона (под бројем 83), који се у главноме тексту налази на челу странице 99, а биће изашао таким крњим зато, што пред њим испаде

лист, на којему бише уписани први дијелови закона — а могло би бити баш и тако, да је већ писац нашег основног рукописа имао пред собом крњи оригинал — и тај одломак оста онаким, какав је у главноме рукопису, такођер у свијем његовијем копијама, а то су рукописи **a f b**^{2} **e**^{2}, за доказ да овима није било под руком другога текста, већ управо наш.*) Рукописи **b c d e**, што представљају обновљену редакцију статута, не нашав куда би тај одломак закона ваљано пристајао, вољеше га сасвиме избацити.

Да је збиља све, што данас знамо о рукописима пољичког статута, потекло из једног врела и да је то врело наш основни рукопис (Месићев **A**), показаће се још боље, када поредимо све остале рукописе с главнијем. Рукописи **a f b**^{2} **e**^{2} подударају се готово ријеч по ријеч с основнијем: гдје завршује његов текст, ондје прекида и њихов. Да видимо дакле најприје, у колико се ипак ове копије удаљују од свог оригинала и како ће се те разликости протумачити, ако стоји наша супозиција, да су **a f b**^{2} **e**^{2} црпали из нашег основног текста.

У главноме рукопису нема онога текста, који је наштампан у нашем издању под бројевима 7—13: разлог је тому очевидан, испаде један лист, како показује већ и пагинација, премда није оригинална: за првим листом, који је обиљежен словима **а҃—в҃**, слиједи одмах лист трећи (странице **є҃—ѕ҃**).

Послије текста, што је у овом издању под бројем 29, слиједи сада у главноме рукопису (на страници **.ів.**) а по њему и у нашем издању (на стр. 40) попис старијех граница, којега нема у **a b**^{2} **e**^{2}, али и ту је рачун прост: испрва не бијаше овог пописа ни у

*) Месић бјеше се преварио рекав на стр. 236, да у **B** (т. ј. у нашем рукопусу **a**) нема овог одломка.

главноме рукопису, страница лв. оста празна, као што се то више пута остављало у главноме рукопису; истом послије би испуњена овијем пописом, када се опазило, да је један лист, онај што бијаше на реду за овом празном страницом (стр. іг—ід), пропао.*) Што бјеше написано на изгубљеном листу, показују рукописи **a** **b**² **e**², у којима се сачувао текст оне изгубљене странице. Тај је, у неколико прерађен, упао и у нову редакцију **b** **c** **d** **e**. Када су постајале копије **a** **b**² **e**², а исто тако и текстови **b** **c** **d** **e**, у главноме рукопису јоште није био испао онај лист, као што није био унесен уњ ни онај новији додатак (на страници лв.). Јер да буде било једно или друго од овога двога, видно би се томе траг и данас, барем у **a** **b**² **e**². Теже је одговорити на питање, одакле онај попис граница у основни текст. Како је показано у самому издању, он се чита такођер у **c** и у **b**², али у првоме долази за онијем што је наштампано под бројем 96, у пошљедњем сасвиме на концу рукописа. Већ ово мијењање мјеста — у свакоме од три рукописа има то исто на другоме мјесту — свједочи нам, да је тај потоњи „попис граница“ потекао из неког особитог извора, који нама данас није познат.

Под бројем 33 слиједи под конац текста у главноме рукопису неколико ријечи, којих нема у **a** **b**² **e**²: и ту се распознаје већ по другој руци писма, да је оно уметнуто у основни рукопис (на стр. лѕ.) послије. Па тако је то дописано и у рукопис **c** другом руком.

У основноме тексту чита се на страницама 35—36 (лє—лѕ) „табла“, као неко казало гла́ва̂, којега нема ни у **a** **b**² **e**² ни у **b** **c** **d** **e**. Ако да је то и уписано

*) Месић није имао право, доказујући у Аркиву (стр. 226), да „ovo manjka samo u paginaciji, a ne u stvari.“

у основни рукопис првом руком, преписачи нађоше да је сувишно преносити у копије; зато и нема ове „табле“ ни у којем другом рукопису осим главног.

На страници .мл. основног текста има опет додатак (под бројем 49с нашег издања), уписан новијом руком, на који се преписачи **a b**^{2} **e**^{2} не могоше обазрети, јер га у оно вријеме јоште није било у тексту.

У истоме главноме тексту испаде лист, што бјеше обиљежен страницама 69—70 (ѯѳ—ѡ): ш њиме пропаде и текст, који је у нашем издању наштампан под бројевима 65 и 66, према копијама **a b**^{2} **e**^{2}.

Исто тако нема у основноме тексту онога, што је наштампано под бројевима 94 и 95^a—95^b, само зато, што испаде лист, који бјеше обиљежен страницама 111—112 (рıа—рıв).

Напокон што нема у основноме рукопису текста, који је наштампан под бројем 112, и томе ће бити узрок: испаде за цијело и опет један лист, ако се то сада и не види, јер пагинација нигдје не прекида. Међу страницама 127 и 130 основног рукописа нема управо ни мјеста, гдје би могао био испасти текст бр. 112; преписачи **a f b**^{2} **e**^{2} биће нашли закон о вјештицама негдје одмах за страницом 130 данашње пагинације, на листу који пропаде те му се ни у прекинутој пагинација не сачува траг.

Овај закон (у нас под бројем 112) бијаше, сва је прилика, послѣдњи, што га прва рука уписа у главни рукопис; јер оно што сада слиједи за њим, у нас под бројем 113, у оригиналу на страници 131 (рлл), показује новију руку; а како је закон, убиљежени том новијом руком, издан године 1605, то није тешко израчунати, да је основни текст довле писан свакако прије 1605 године. Послѣдња година, што долази на листовима, писанијем првом руком, иска-

зује годину 1576 (у нас под бројем 88). Може се дакле рећи, да је главни дио основног рукописа писан негдје међу годинама 1576 и 1605.

Али преписачи **a f b**^{2} **e**^{2} извадише из основног рукописа не само све оно што је у њ уписано међу годинама 1576 и 1605, већ такођер новије додатке основног рукописа, обиљежене годинама 1623 (то је у нас наштампано под бројевима 91. 92^a. 107—109 и 116), 1637 (под бројем 114), 1655 и 1660 (под бројем 115). Ја изводим одатле доказ, да копије **a f b**^{2} **e**^{2} нијесу писане раније од године 1660; али као да нијесу ни послије године 1668, будући да биљешка основног текста од године 1668 (у нас под бројем 115 пошљедња тачка) није пренесена у копије **a b**^{2} **e**^{2}, како бисмо очекивали, да је стојала у основноме тексту већ тада, кад се с њега преписивало у **a b**^{2} **e**^{2}.

Тај се рачун врло добро слаже с питањем о постању нове редакције текста пољичког статута, коју представљају рукописи **b c d e**. И не говорећи овај час о одношајима ове новије редакције према оној првој — о томе биће ријеч одмах — истакнућу као врло знаменито већ то, што прва од опијех одлука општине пољичке, које су у новој редакцији надовезане на крају статута, носи годину 1662 (то је у нас штампано у додатку бр. 1). Кад би ова одлука сачињавала чест прве редакције пољичког статута, налазили бисмо је, ако не у главноме рукопису (гдје би могла била и пропасти), а оно бар у којој год копији, т. ј. у **a** или **b**^{2} или **e**^{2}. Тога нема, а то показује, да се послије године 1660 ништа више није уносило у ону стару књигу, у онај „поштовани“ статут, који је и до нас дошао у главном рукопису и у његовијем пријеписима **a f b**^{2} **e**^{2}. Ово се мишљење потврђује, да не може боље, нарочитом

биљешком од године 1665-е, што је у нас наштампана у додатку под бројем 4: у њој се каже, да је статут био преписан „из старога вјерно и право“, али тако да се „боље разумије“, то ће рећи ако и није ништа нова додано у садржини („не узмакнув ни примакнув“), опет је које што прерађено у облику или у намјештају, еда би се „боље разумјело“. Овој тенденцији посвема лијепо одговарају све особине нове редакције, за коју се већ у главноме натпису казује, да је „сада припишујемо на 1665 у цркви светога Климента под Ситно“. Да видимо, које су то њене особине према основноме тексту и његовијем копијама **a f b² e²**.

Једна важна особина тиче се стилизације закона. Језик пољичког статута у новој је редакцији знатно измијењен: старе ријечи, што су већ изашле биле из обичаја те постале неразумљиве, замијенише другијем, лакшим ријечима, да и не говорим о новијој ортографији и о помлађенијем облицима у граматици. Али нијесу само поједине ријечи промијењене, већ и читаве изреке или фразе: многа оригинална језгра старог слога паде жртвом времена. За то има доказа готово у свакоме закону; ја сам на те разликости свраћао пажњу, колико се игда могло у биљешкама. Свега дакако нијесам смио ни ја спомињати, јер да сам хтио то постићи, било би разложитије, да се је уз текст главног рукописа свагдје наштампало напоредо ш њим одмах и оно, како је прерађено у новијој редакцији.

Стара стилизација пољичког статута не би промијењена само у ријечима и фразама, него има још и „глоса“, т. ј. додатака уметнутијех ради објашњења текста; особито су често додавани натписи, којима

се јаче одвојује један закон од другога. И о томе води се рачун у биљешкама нашег издања.

Најпослије не смије се одвећ вјеровати на ријеч ономе увјеравању, да није ништа „умакнуто“ и ништа „примакнуто“. Разлика међу старијом и новијом редакцијом не тиче се само стилизације, већ и садржине.

Прије свега види се тенденција, да се закони, што говоре о једнаким стварима, сведу у већу близину, да буду један ближе до другога. То је као неки покушај ређања.

Тако је „Закон о реду у млину“, који по старијој редакцији долази истом за нашим бројем 111, у **b c d e** примакнут к „Закону од коловај“ (у нас под бројем 80). Мени се ова модификација учини тако разумном, да сам се и сâм повео за примјером новије редакције те онај закон „о реду у млину“ ставио одмах до броја 80 под број 81.

К закону „од мјере житне“, по нашему издању број 90, додана је одмах новија наредба о мјерама од године 1623, која по првој редакцији долази истом у додатку к основноме тексту (по нашему бројењу то би било иза бр. 115). И ту се мени свидјела промјена новије редакције те сам под бројевима 91. 92 и ја прикупио све, што садржином својом спада к бр. 90. Али у новој је редакцији овамо стављено још и оно, што се у нашем издању чита под бројевима 107[c]—107[e], 108—109 и 107[b]. И ја бих био све то помакао онамо на више, к бројевима 90—92, да ме није од тога одвратио закон под бројем 107[a], којега нијесам смио покретати с мјеста, што му га одреди прва редакција, а тога закона ради ваљало је оставити овдје и оне више побројене наредбе, којима је закон 107[a] управо и замијењен те је тога ради чак

изостављен у **b d e**, само рукопис **c** нашао га негдје одвећ доцкан те приписао на самоме крају свога текста.

Закон „од гријеха неподобна“, који је у нас по старој редакцији наштампан под бројем 84, долази у **b c d e** послије броја 105 и 106, а уза-њ одмах закон под бр. 110. Овако се види, да је све сродно садржином прикупљено под једно, особито кад се још узме на ум, да одмах за бројем 110, који говори „од разбијања женскога“ слиједи закон „о умицању“ дјевојака, који је у нас по старој редакцији добио своје мјесто под бројем 113.

Иста тенденција, састављати све сродно у једно, још се очитује у томе, што је закон под бројем 58 у новој редакцији стављен иза закона 59, под конац му, закон број 97 иза закона 98, и што је закон 106 надовезан одмах на 105, док их у првој редакцији раставља оно, што је у нашем издању наштампано под бројем 107[a]. Особито се лијепо види, како је новија редакција гледала, да једнаке ствари дођу заједно, када се пореди рукопис **c** с осповнијем текстом под бројем 96. Пошто се у броју 96 говори о посјети кнеза Дујма Папалића у Пољица, која би године 1482 на 14 фебруара, а под истијем даном исте године бива спомен такођер о „међашима пољичким од старине“, што се у староме тексту чита спријед, међу бројевима 29 и 30, то је писац рукописа **c** обоје саставио у једно те онај „попис граница“, о којем говорасмо спријед, приложио у своме тексту к броју 96.

Нова редакција није имала разлога да стари закон скраћује. И збиља примјерâ изостављања нема много. Показаћу на број 24, који је, не знамо зашто у **b c d e** изостављен. Исто је тако, без докучљива узрока, из-

бачен у новијој редакцији број нашега издања 41[a] 41[b] 44, и већи дио закона 72. Лакше се разумије, што у рукописима **b d e** нема закона 107[a]: он би замијењен онијем наредбама, које у нашем издању слиједе одмах за њим. Напокон у **b d e** нема онога, што се чита у нас под бројевима 84[b]—84[e], не знам зашто; само у **c** испаде комад закона под бројем 51 зато, што му је управо ондје нестао један лист.

Додатцима изобилује нова редакција према старој на концу: све што је у њој ново, истакнуто је у нашем издању, под конац му, посебнијем бројевима 1—9. У предњим дијеловима статута нема важнијех разлика: у броју 80[c] под конац налази се у **b c d e** мален додатак, који је неко унесао својевољно и у основни текст; у броју 92 има опет нешто додано о продаји вина, чега не доноси ниједан рукопис старије редакције; напокон под бројем 100 чита се неки као допуњак к старому закону под 99. У броју 33 записано је у рукопису **c** новијом руком оно исто, што је новији додатак и у главноме тексту.

Овако се данас, гдје има већи број рукописа, лакше схвата њихов међусобни одношај: ствар је много простија, него ли што излази по излагању првог издавача. Сви се рукописи дијеле у две хрпе: у прву спада основни рукопис с копијама **a f b**[2] **e**[2]; у другу рукописи **b c d e** и рукопис **g**, који није за ово издање употребљен, јер је доцкан дошао. О тијем рукописима на реду је да се каже нешто мало и у кратко.

Основни или главни рукопис већ је описан код Месића, који га обиљежи словом **A**. Велика је срећа, што се тај рукопис сачувао, он надмашује не само старином већ и правилношћу писања све друге рукописе у толико, да се без њега једва може и поми-

слити сносан текст пољичког статута. Писан је на артији, која носи као водени знак волујску главу са цвијетом међу роговима; сада има рукопис 61 лист прве, старије руке, и 3 листа додатака (на ова 3 листа чини се, да има и другачији водени знак), писанијех разнијем рукама. Кад је неко, ваљда у XVIII вијеку, бројио странице те их биљежио словима, набројн их 136, словима ρλϛ; а данас нема их него 128, пошто поиспадаше 4 листа (8 страница): други (стр. 3—4), седми (стр. 13—14), тридесетпети (стр. 69—70) и педесетшести (стр. 111—112). Сва је прилика, да рукопис већ онда није био читав, када су му бројене и биљежене странице; то мислим зато, што онај одломак закона (у нас бр. 83), што се у основном рукопису чита на страници 99 у прочељу, предпоставља да је и пред њим испао лист, а ипак онај који му је бројио странице, не опази тога. Исто је такав случај код закона под бројем 112; њега данас у основноме рукопису нема, а судећи по копијама **a b**² **e**² **f** текст бјеше написан на листу, што је испао међу страницама 130 и 131, али и тога губитка не опази онај, који је биљежио странице. Још би се могло потаћи питање, нијесу ли неки листови под конац рукописа изашли из свога реда; али на то је питање тешко одговорити: копије **a b**² **e**² **f** доказују свакако барем толико, да је оваки ред листова постојао већ почетком XVIII вијека.

Неки су листови главног рукописа данас врло оштећени, особито први и пошљедња три у додатку. Тако мислим, да на првоме листу у натпису бијаше записана година .ҮѮ.М., а сада како је артија подерана, слову м нема трага, али у копијама и редакцијама новијим сачувао се спомен слову м. Зато ја бих рекао, да не може бити ни говора о томе, да је нај-

старији дио пољичког статута записан већ године 1400: сва су свједочанства за годину 1440.

Нијесу сви листови основног рукописа до краја исписани, уписивало се на широко, артије нијесу штедили, половице да и читаве странице остављаху празне. Ваља да се рачунало овако: нека се нађе мјеста, кад би требало штогођ додати. А ко зна, нијесу ли испрва закони писани у маленим свешчицама, на којима су прве и пошљедње странице остављали непописане, попут корица книге? О томе могло би се доћи до неких резултата (а може бити и не би), кад би се ко дао на то, да сав рукопис поцијепа на комаде, из којих је сложена данашња у једно сашивена цјелина. Ја се нијесам смио у то упуштати. Али да читалац добије неку слику оригинала, избројићу му све странице, које су празне: 18. 27. 30. 51. 58. 60. 64. 76. 84. 88. 98. 102. 116. 128. 130. Празна бијаше такођер страница 12, али је касније попуњена пописом старијех пољичких међа, о којем говорасмо више и још ће се говорити под конац овог увода. Неке друге биљешке, ако се и не тичу закона, спомена су вриједне. Ево их:

На стр. 27 чита се (ситнијем писмом): ꙋꙁн гос(поди)н кнез поѣлички Пава Поковчић и п. сѹдци кнез Иван Гаргѹрић и Вѹкашин Радићевић и Ѣѹраѣ Бѹгѹтовић и пѹн двор ѹ Гате код светога Бѹбрићана одлѹчисмо с племићи господом босанском дидићи и ѹнгар(с)ком.

На стр. 64 има по средини празне странице ово: ѣѹна на .г. ꙋхѯѳ.

На стр. 114 записано је на дну: .ꙋ.х.м.к. бише п. кнез поѣлички гн. Ѣѹре Новаковић.

О правопису основног рукописа не треба много да говорим, какав је види се из самога текста, гдје

је вјерно сачуван. Његова старина према новијим пријеписима огледа се 1-о у томе, што доста често пише на крају ријечи (а по кадшто и у средини) слово ь; 2-о у томе, што слоговито р пише без уметнутог вокала а, дакле: четврти мјесто новијега четварти; 3-о у томе, што ѣ и ль не пише попут новијих рукописа ѣн, ѣл, и што воли писати ю него ли ѣ8, ако баш и има кад и кад ѣ у значењу слова ј; 4-о у томе што од пише на почетку ријечи ѿ, и што му щ значи глас шћ.

Казаћу напокон још и то, да су у основном рукопису гдје који натписи, а јоште чешће прва слова на почетку закона, по једно или веће их, писана црвеним мастилом. Тај обичај прекида на страни 96-ој.

Овај драгоцјени основни рукопис пољичког статута својина је сада југославенске академије из библиотеке Кукуљевићеве.

Рукопис **а**, који Месић обиљежи словом **В** (Аркив, стр. 227), врло је ружно и немарно писан, а ипак има много значења као копија старе редакције пољичког статута. Тај је рукопис написан г. 1738, како показује овај запис на крају текста: Исписа годишћа гна. ҂ѵ.ѿ.л.н. мисеца октонбра на ҂і. Текст му почима на прве четири стране казалом гла́ва̂, које се не подударају сасвиме с онијем, што је у нас стављено на крај издања. Трећи је лист празан, на четвртом долази одмах прва глава закона овако: Први закон полички ѣест вазимати кнеза гна ки ѣе гн8 виран а Полицем 8годан итд. Даље слаже се у свему с основнијем рукописом, само што је непомљиви повезач књиге, послије закона под бр. 94 а пред бројем 95, турио четири листа (први је празан, а три су исписана) другог писма и друге садржине, што не спада у пољички статут, већ је

имало доћи на крај рукописа. Текст статута обухвата у томе рукопису 46 листова мале четвртине. Да ли је рукопис **a** потекао управо из нашег основног текста или је преписан с неког трећег посредника, не може се лако одлучити. Различите слобоштине у одступању од основног текста, рећ би, да свједоче прије за ово пошљедње мишљење, него ли за оно прво. Било како му драго, преписач не може се никако похвалити, да је био вјешт своме послу: погрјешака против консеквенције граматичке или ортографске има велика множина; особито су често ријечи пораскидане и дијелови им наопако посастављани тако, да барем за око немају смисла. Ортографија је подновљена, јер се пише: парво, стоћи, рекаћо, иђодавна, башћина итд.

Рукопис **f** није био познат првому издавачу; сва је прилика, да је истом послије постао својином Кукуљевићеве библиотеке. Писан је на артији, писмом обичнијем конца XVII или почетка XVIII вијека, у неколико љепшим и оригиналнијим, него ли је рука **a**. Формат је рукописа — високи, узани лист, писмо знатно веће него ли у **a**. Штета, што овај рукопис није читав; он је најближа и највјернија копија основног текста. Његов текст почима по нашему издању истом бројем 59[a], под конац закона овијем ријечима: — меншћине како се находи гди ће веће дићоников 8 сел8 том8ћ се има овакоћ дилити гаћ итд., наставља се на 20 листова, без прекидања, истијем редом као основни текст или **a**, до нашега броја 107[d], гдје на дну прве стране пошљедњег листа довршује овијем ријечима: Пшеница и ражи озимац пошто с лита с цином б8де она ререна (sic!) цина да може се даржати и продавати и к8повати до божића. Овдје текст прекида, више га није ни било, јер је

друга страна листа празна. Истом послије уписа неко по средини странице ову биљешку; **.ѵ.ѿ.п.г.** (т. ј. 1783). Ово нека се зна, како велики глад би по свем8 свит8 ку-се чуђе и по кралевина и само цесаровина би сита. Ѹ Сплит8 ечама ока **м** за гроша **ѕ**, шенице велика кварта за гроша **л**. И вир8 ово ће истина о глади е помарло чем8 ни конац или броћа.

И у томе је рукопису подновљена ортографија и граматика, он пише: земл8 попоѣлн8, воѣлан, 8 гаѣ8, од ѣнега итд.; вриједно је да се истакне, да се глас шћ овдје пише словима шщ, на пр. племеншщине, приставшщине итд.

Словима **b**² и **e**² означене су у нашем издању друге половице рукописа **b** и **e**, о којима ће се одмах говорити. У тијем је рукописима за текстом пољичког статута по новијој редакцији одмах јоште један пут уписан исти статут по старој редакцији. Тај старији текст носи у **b**² **e**² овај натпис: Stari zakon pojliski (pogliski) pisan na 164(0) на чѿм, приписан 8 светога Климента под Ситно годишћа господинова **.ѵ.х.ѯ.є.** Нема сумње, да су оба текста **b**² и **e**² потекли или управо из нашега **a**, што би могло бити, пошто је **a** писан године 1738 а **b**² и **e**² године 1762 — или из такова текста, који је био вјерна слика и прилика нашега рукописа **a**. Овому је текст у **b**² и **e**² знатно сроднији, него ли основноме рукопису. Ипак ваља рећи, да је преписач у **b**² и **e**² одвећ непомљиво вршио свој посао: велика је множ ријечи понизоставлана или нагрђена тако, да се често по овоме тексту не може управо ништа разумјети. Оба су рукописа за нас од неког значења у толико, што њихов обим и ред закона изновице потврђује, да су старом

редакцијом статута пољичког доиста сматрали само оно и онолико, кокико се сачувало у нашем основном рукопису и у **a**. У томе, што је текст старе редакције овдје само као у додатку приписан к новијој редакцији, као главноме тексту, очитује се мишљење онога времена, по којему се збиља нова редакција сматрала правим и ваљаним статутом пољичким.

Ово су извори нашега издања, у колико се радило о томе, да се састави вјерна слика старе редакције.

За нову редакцију послужи и нама понајприје онај рукопис, који бијаше већ у рукама првог издавача, а то је Месићев рукопис **C**, наш **c**. И тај рукопис поста својином академије преко Кукуљевића, који забиљежи о њему на нутарњем листу послије корица ово: „Dne 17 studna 1854 u Splietu dobio na dar od Ivana Francescha upravitelja učionah Kukuljević“. Када је од прилике могао бити написан овај рукопис, показује нам једна латинским словима уписана биљешка на стр. 138, што је наштампана у нашем издању под бројем 107[a]. Оданле се види, да је „дон Петар Карстелан“ радио на тој књизи прије године 1781, а и послије, јер се спомиње чак „29 агуста 1796“. На стр. 101 записао је своје име неки новији властник књиге овако: „Кѣниге ове д. Антона Марковића звана Милоѣхевића и — Звечаѣна за коѣи дако (sic!) д. Петр8 Кащелан8 гроша четри и по“. Рукопис, у малој четвртини, садржи 196 страна, побиљеженијех словима, као бројевима, али двије странице, 35—36, испадоше; исто тако испаде или би прескочен у бројењу лист са страницама 157—158. Само странице 1—138 испуњене су текстом (и ту оста 128 празна), на стр. 139—184 нема ништа, на 185—189 долази „Стабло“ т. ј. казало, на 190—196 опет ништа. Овај је рукопис писан лијепијем разговијетнијем писмом,

новом ортографијом, која често ставља х, гдје му нема мјеста, и опет га изоставља, гдје би га ваљало писати; пише поѣличанин, ѣнегов, ѣѹрве, од кармак итд. Спомена је вриједно, да се щѣ разликује од шт тиме, што се уз шѣ пише щ са знаком ̀ над овијем словом: ѹ щ̀ст̀ѹ, племен̀щине, прѝщапиѣо, нов̀щине, доп̀ѹщено итд. Има чак щ̀т: од виѹ̀щтиц уз виѹ̀щица, фрѹ̀щати. Не може се дакле рећи, да је щ свагда значило шѣ.

Уз рукопис **C** први издавач помиње само још **D**, то је наш латинским словима писани текст **d**, о којем ћемо говорити одмах. Другог представитеља новије редакције, који би био писан ћирилицом, Месић није познавао, ако и говори нешто о рукопису Карарину и Стазићеву. Мени допадоше руку — а на томе треба да се захвалим многопоштованому пријатељу г. директору Фр. Булићу — јоште два рукописа новије редакције, оба нисана обичном западном ћирилицом: то су рукописи **b** и **e**, у којима, како је већ гори казано, долази такођер текст старије редакције, обиљежен истијем словима с потенцијом: **b**², **e**². Оба су ова рукописа као два близанца, толико је један налик на другу. Све бих рекао, да су преписани један с другога, и то по свој прилици **e** с **b**, али за поуздано не смијем о томе говорити, јер немам за то непобитнијех доказа. Оба се рукописа за чудо слажу како у вањскоме обличју, тако у садржини: једнаке су величине, in folio, на крупној артији исте фабрике, с ликом св. Ђурђа (како с коња копљем пробада змаја у чељуст) на главноме листу и с овијем натписом: STATUT ILITI ZAKON PROVINCIJE POGLISKE (у **b**: POLIJSKE) ZAPISANI SUDI OD SVAKE VARSTE. Ово је више лика св. Ђурђа, а ниже под њим

чита се ово: GODISTA GOSPODINOVA MDCCLXII. На дну листа има у **b** још ово, глаголским словима: **Ѡѯѹрєрѧ ѹ ꙗѹѯѣрѧ ѥѹ ѧ ѡєрє ѯѧѯꙗѡєѡѣѹрѣ ѡѣѧр ꙗѣшѡѣ ѹѣѣѣѡѣрѣ.** Не умијем рећи, на што се протежу ове ријечи; да ли је дон Павао Караман нацртао само лик светог Ђурђа те додао натпис на главноме листу латинским словима? или је пријепис статута такођер његова радња? Ако је све његово, тада је вјештији био староме, ћирилскоме, писму, него ли његов сродник, који забиљежи о себи на стр. 82 незграпним ћирилским словима овако: Ђа Ђ8ра Караман поче 8чит и желим на8чити и знати писмо, ма не море парво времена бити.

Рукопус **b** (Караманов) садржи статут нове редакције на 55 листова, затијем иду 3 листа, на којима је „стабло“ (казало), за овима један је лист празан, а на 60. листу почима већ стара редакција статута, која обухвата 13 ситно и до краја исписанијех листова. Текст нове редакције писан је много размашитије, крупнијим писмом, те је на свакој страници остављано много празна простора.

Рукопис **e** садржи исто тако 55 листова статута, 3 листа „стабла“, 1 лист празан, а за тијем 19 листова текста старе редакције. Овдје је нова редакција писана исто онако на широко, с празнинама на свакој страници, као у **b**; али овдје је и писмо старе редакције крупније него ли у **b**.

Текст нове редакције у оба је рукописа **b** и **e** писан тако, да колико га има на једној страни у **b** онолико и у **e**; тако се оба рукописа подударају са странице на страницу, чак дијељење текста на веће или мање одсјеке у оба је рукописа једно те исто; како гдје почима нов редак, нова линија у **b**, управо ондје и онако такођер у **e**. Сва је разлика међу **b** и

е у томе, што је у **е** осим главног листа само јоште на почетку текста први редак уписан латинским словима: ZAKON PARVI OD KNEZA; у **b** није само тај редак написан латинским словима, већ ѝ даље у тексту има натписа латинским словима, као: Od ropstva, da nemore stati vlaj u Poljici, od kakve, od karvi, ako li bi koji kmetich, od xena итд. Обично је уз латинска слова то исто додано такођер ћирилицом.

Како на немногијем страницама текст на њима написани не допире и до половице, преостало празно мјесто даде писцу рукописа **е** прилике, да искуша своју вјештину у цртању којекаквих фигура: то су први покушаји неке орнаментике или илустрације. Текст завршује то каким листићем или цвјетићем, то каком год фигуром, као на пр. диљком пушком, на стр. обиљеженој словима **.лв.** Има и другојачијих фигура, као на стр. **.л.** пијетао, на стр. **.к.** човјек у димлијама с турбаном на глави, једном се руком подбочио, другом као пружа киту цвијећа, на стр. **.кв.** сунце са зракама (или мјесец) и до њега седам звијезда, на стр. **.кг.** лађа једрењача са шест возаца на весла, на стр. **.кд.** кућа.

Ортографија у оба је рукописа једна те иста, т. ј. обична западна ћирилска, босанско-далматинска или босанско-хрватска, у којој се ј пише словом ѣ, њ и ль комбинацијама ѣн, ѣл (у **b** такођер ѣн, ѣл), ю словима ѣ8, пред слоговитим р ставља се вокал а; уз шћ пише се и шт и щ (у **b** такођер щ с три тачке), х пишу или изостављају без реда и правила, особито **b**. Мислим, да није једна рука писала оба рукописа, ако и нијесу разлике одвећ велике. У **b** писмо је нешто ситније, него ли у **е**.

У рукопису **е** има на концу, за текстом старије редакције статута, додатак латинским словима, којега

у **b** нема; то је исказ све пољичке господе од године 1778. Наштампан је код нас први пут у додатку к нашему издању пољичког статута.

Рукописа ове руке као што су **b c e**, биће још и сада много. Један, некоч Карарин, описао је већ давно покојни П. С. Шафарик у часопису чешкога музеја за годину 1854 стр. 270—283, а први издавач пољичког статута, Матија Месић, доказао је, да међу пријеписима има један латиницом (он га назва **D**), који се с онијем Карариним ријеч по ријеч слаже. Тај је рукопис употребљен и у нашем издању под **d**. Писан је на артији у лист (in folio), на 37 листова, пред којима 3 листа садрже „kazalo“. Под конац казала има онај запис, дословице преписан из Каранинoг текста, који у нашем рукопису гласи овако: Na чѿпе 1785. Dado ja Don Petar Kruxichievich dado Gonu Ivi Bugardellu libara ѯє = 65, stomi pripisa ovi zakon illiti statut, i za kartu i oklop dado libara мн = 48. А на првом листу текста са стране попреко има овај запис: Kgnighe mene Don Petra Kruxichia reçen Kruxichievichia.

Рукопис, чини се, да су писале на одмјену двије руке, а да би се видио начин писања, ево један примјер:

Parvi zakon pogliçki est vazeti kneza od gospodina kije gonu viran a poglizem ugodan, a zakon ga je do godischia obirati alitiga potvarditi tri krat i na svako prisaschie datimu ovan trideset, da ije do godischia devedeset. Otoga pristavu opchienomu tri ovna na godischie, zasto ih kupi.

Ако је и писан текст овога рукописа латинским словима, опет се бројеви година, мјера, глоба, такса или друга плаћања, обично пишу не само арапским цифрама, већ такођер ћирилским словима.

На овим је рукописима основано наше издање пољичког статута. Кад је већ мој посао био довршен, послаше ми из Загреба још један рукопис, да га употребим, ако нађем за потребито. Тај ћу рукопис обиљежити словом **g** те казати намах и о њему, да спада у велики број текстова нове редакције. И он је плод XVIII вијека, писа га негдје у другој половици Вицко Иванишевић, који то посвједочи овијем ријечима на крају текста: Ѣа Вицко Иванишевић исписа право и вирно, ни приложи ни одложи, него како се ѹ старомѹ ѹздржи.

Рукопис је писан па малом листу, има их 111, 1 празан и опет 3 исписана. Осим првога листа, који је на обадвије стране пописан садржином или главама статута (а то је писано новијом руком), и првога листа текста, сви су остали листови на првој т. ј. спољашњој страници празни, текст се наставља с листа на лист по нутарњим страницама тако да кад књигу широм расклопиш, писано долази свагда о лијеву страну. Од тога има само један изузетак на посљедњем листу текста, који је исписан по спољашњој страни. „Стабло“ (казало), које долази на крају рукописа за текстом, написано је на обојим страницама. Отрографија је рукописа исто онака, као у **b c e**; и сама рука много сјећа на **b e**; споменућу ипак, да овај рукопис пише на смрти мјесто на смарти итд., воли шт или шћ него ли щ, које се ријетко налази; х употребљује доста правилно, правилније него ли **b c**.

Колико сам могао поређивати текст овог рукописа с другијем текстовима, мислим да је **g** најсроднији с рукописом **c**, којега читања гдје год чак исправља. На пр. под бр. 19 чита се у **g** година, као у старијим текстовима .ѵ.ѹ.о.є., док **b c d e** мјесто правилнога

ѹ записаше ѣ. Знаменито је, што у закону 21 умјесто деветь дидиѣь, како се чита у свијем рукописима старије и новије редакције, **g** пише: И девет господе босанске. У закону 80_c исписане су до краја ријечи: И ако млин мли брез парне годишѣе, да ѣе веѣе мирно ѹвике, док у **c** нема него ово: и ако веѣе ѹвик. Одатле се види, да **g** није могао бити преписан из **c**. Тому има још и другијех доказа. Послије броја 96 не слиједи, као у **c**, попис старијех граница. К закону 84^a није овдје додано оно, што слиједи као 84^b—84^e. У додатку под бројем 3 прекида текст у **g** ондје (код ријечи граница), гдје у **b d e**. Број 6 додатка стављен је у **g** сасвим на крај. Казало слаже се с рукописом **c**, изузам неке ситнице под конац.

Закон је пољички још и данас у велике поштована народна старина код пољичана. Има рукописнијех екземплара новијег времена, писанијех латинским словима, али новом загребачком ортографијом, дакле свакојако послије године 1848. Да чак из Месићева издања преписивало се — латиницом. Не умијем рећи, чита ли ко год још данас у Пољицима ћирилицу, и у колико се сачувао стари босанско-далматински начин писања ћирилицом, која како се знаде у гдје којим словима толико одступа од обичнијех облика, да се без навике не може лако ни читати. Мени је преко г. директора Булића допао руку један доста знаменити екземплар статута пољичког, писан новијом руком (загребачком латиницом), in folio, у крупној књизи, повезаној у кожу чак на кључ! Сва та скупоцјена оправа израђена је у Мљетцима, како свједочи на првоме листу у дну овај запис: ѣа дон Петар Крѹжићевић чини ѹчинити ови либар ѹ Млеци и сарчи заѣн либара осамдесет. Писмо

овијех ријечи, а још боље садржина, доказује, да је онај исти Петар Кружићевић, који је како видјесмо спријед године 1785 платио трошак за један писани и повезани екземплар Пољичког статута (из којега би преписан текст **d**), имао на уму набавити себи или кому год од својих јоште један екземплар тог истог статута, који би по његовој намјери ваљало да буде врло сјајан, пошто је за повезу књиге јоште празне, „изарчио“ осамдесет либара! Тај је трошак ишао на просту артију, 200 листова, на повезу у кожу с кључаницом и кључем, и на кожнату навлаку. Све је то израђено, како видјесмо, у Мљетцима. Али није то све. Ондје су књигу украсили јоште трима ликовима: пропелом спасиоца, св. Ђурђем и јеванђелистом Марком. Прве двије слике гледају у лице, кад се окрене први лист, трећа је на обратној страници, налеђице на другој. Није прилике мислити, да су ове слике извађене из какве књиге, јер представљају бојадисане гравуре (бакрорезе) на једноме листу у двије поле сложеном исте величине, које је и лист књиге; осим тога св. Ђурађ и св. Марко окренути су си леђима на истој артији, први на лијевој, други на десној, т. ј. обратној страни исте поле листа. Пошто се не види, да би ове три слике биле слијепљене једна с другом или једна к другој прилијепљена, то се мора помислити, де је у трговини, која је имала бакрене плоче онијех трију ликова, наручен за овај екземплар посебан отисак. А да се не би когод посумњао, да су толике приправе збиља намијењене биле пољичкому статуту, разбићу и ту сумњу те указати на утиснути златијем словима на горњем покровцу корица, више кључанице, овај натпис: ZAKON PROVINCZIE POGLIÇKE. Приготовљени екземплар не нађе у 18 стољећу свога писца,

који би према намјери Кружићевој с једнаком помњом уписао ињ текст пољичкога статута. Што је смело тај посао, да ли Кружићева смрт? не умијем рећи. Истом недавно (судећи по црнилу и новоме правопису, можда прије каких 20 или 30 година?) сјети се нека добра душа празне књиге те уписа у њу пољички статут, ако и није онако сјајно, како бјеше замишљено у осамнаестом стољећу, ипак добро и пристојно. По неким особинама текста може се и то утврдити, да је текст уписан у тај фолијанат Кружићев (Кружићевићев) из неког старијег рукописа, који или је управо био екземплар **b** или **e**, или се с овима подударао.

Други екземплар, којему исто тако не би суђено да буде написан већ у осамнаестом стољећу, ако је и била приготовљена артија те повезана већ у оно доба — изгледа овако: има 104 листа, увезан је у црвену кожу са злаћеним оквиром, по средини корица утиснут је златом, спријед и страга, грб пољички (св. Ђурађ); артија гдје је обрезана, покривена је златом. Послије прва два празна листа књиге има на трећем у средини опет грб пољички (св. Ђурађ како копљем пробада змаја), с овијем златнијем натписом више грба: SVETI GIVRAJ OBRANITELG (sic!) I GOSPODAR PROVINCIE POGLISKE, а ниже грба, под њим, овако: ISPISANJE PRISVITLE GOSPODE PROVINCIE POGLISKE GODISCHIA 177. Година, како се види, није дописана до краја, јер се хтјело ваљда причекати, док буде књига збиља готова. А судећи по ријечима „исписање присвитле господе“ није у тај екземплар имао ући текст пољичког статута, већ онај попис свију племића пољичких, босанских и унгарских, који је у наше издање унесен из рукописа **e**. Ту је вољу, ваљда

Кружићеву, добро схватио онај исти писац нашега времена, који је писао више поменути статут, те је у овај екземплар збиља уписао све што се налази као прилог к нашему издању па стр. 129—141.

Имам у рукама јоште један пријепис, учињен истом недавно, по издању Месићеву, који не спомињем за то што би имао критичног значења, већ да се види, како пољичани још нијесу сасвим с ума сметнули свог „поштованог“ статута. Тај је пријепис израдио неки Дон Франо Иванишевић из Јесеница године 1886; он нас увјерава, да у његову пријепису „na mjesta je nešto preinačeno, eda bolje i točnije smisao ispane!“

Опомињем се, да је прије више година изашла на талијанском језику књига о Пољицима те изазвала полемику, у којој се предбацивало писцу талијанске монографије, да није тачно означио граница Пољицима. И мене је то питање занимало, те пошто ме не задовољи ни Павлиновић (у коледару Матице Далматинске за год. 1866) ни она полемика, стадох разгледати аустријску специјалну карту и на њој тражити границе према тексту статута. Овај почима набрајање граница са запада, с морске стране. Ту се помиње најприје рјечица Жрновница уз брдо Стојни Камен, а под Каменом да је граница ишла управо к мору. Није ли се под „Каменом“ мислило на оно брдо, на којему данас карта показује село Камен (Sasso)? Нема ли се под именом Жрновница разумијевати она рјечица, што је на карти прозвана Стобреч, као наставак Жрновнице до мора? Та и на концу граница каже се: „низ море до Стобреча алити у рику Жрновницу“. Дакле је код Стобреча „рика Жрновница“. Ово се чини подобно истини већ зато, што је по статуту граница настављала овако: „А

гори уз рику врило Жрновнице управ Пећи(ни)ца граница на Ошљи рт". Граница је дакле ишла уз ријеку Жрновницу до мјеста или тачке „Врило Жрновнице" правцем према Ошљему рту, и ту се помиње нека главица Пећиница. То све не води путем јужнијем, гдје је на аустријској карти записан течај Жрновнице, већ сјевероисточнијем, онамо гдје је и на карти уписано „Врело" и гдје ваља тражити Пећиницу и Ошљи рт. Пријатељској пажњи проф. дра. М. Решетара дужан сам за ово објашњење поменутијех назвања: „Пећинице" (пише ми он према казивању тамошњих људи) су и данас поличка граница, оне су на по брда повише врела ријеке Жрновнице, и таман испод другога имена Knižić, које је на карти гријешком забиљежено мјесто „Amižić". Ово и опет свједочи, да је рјечица Жрновница на истој карти забиљежена сасвим наопако. А за „Ошљи рт" казаше Решетару, да је „гола главица поврх Пећиница", или по казивању једног сељака да има под „Ошљим ртом" једна спила и да је они зову „Пећина". Дошав овако до мјестанца „Амижића" те знајући да ће нас граница довести даље до Цетине под Гардуном, можемо повући црту на карти, према којој ваља тражити, то лијево то десно, то више ње то ниже ње, сва она имена, што их статут ставља у средину, а то су: „граница вода Срденик, Пећ у Кривица, граница Кучишћа, граница у Коњеводу, граница Трнова каменица, Обишени дуб, код њега је граница Владавића дубрава, брдо Самолек, мали Коначник, Цетина под Гардун". Од овијех имена записан је Гардун на карти подалеко од Коначника, „мали" Коначник биће можда нешто ближе, т. ј. сјеверније према Гардуну. За „брдо Самолек" писа професору Решетару поп Банић Јаков овако: „Brdo

Samolek sada se zove Samoleč, to gorovito brdo izmedj Biska i Garduna, koji je jednoč pripadao Poljicim, dva vrhunca od ove gore jesu Mali i Velik Konačnik". И други извор професора Решстара приповиједа о „Самолечу", да је брдо са сјевера одломка Биска. Напротив неће бити истина, што му каза трећи извор, да је Самолеч „на граници између Доњега Доца и Биска". Тако далеко на југ не води нипошто црта, којој пошљедњом тачком бијаше Гардун на Цетини. „Владавића дубрава", коју статут помиње пред тијем мјестима, биће била негдје у сусједству села Vladović, које је унесено у аустријску карту. Решетарови свједоци показују, да је овдје ријеч о селу Vladović, што је на карти записано не далеко на исток од Дугополља, као на по пута према Котленицама. Поп Банић пише овако: „Vladavića Dubrava, to je šuma u Kotlenicam, (selo obćine kliške) na mejašu Donjega Doca na sjeveroistok Kotlenica kod Biska". Статут ставља уз пошљедње мјесто име и ствар названу „Обишен Дуб". О томе казиваху професору Решетару његови свједоци ово: „Обишени Дуб је ледина и на њој сасјечен дуб, мимо који пролази пут што води из Доњега Доца у Котленицу, и сада је ту међаш те је на 15 минута далеко од котленичке жупне куће". На аустријској карти забиљежен је тачно „Pfarrhaus", према којему није тешко одредити тачку Обишеног Дуба. Положај одговара околини, и приповиједање како поста ово име садржи неке згодне моменте. Ево што пише поп Банић: „Obišeni Dub, to je ledina ili Vam dočić na mejašu Donjega Doca i Kotlenica (selo obćine kliške). U nas je predaja da su njekoč iz Dugopolja došli u Donji Dolac dvoji svatovi po istu djevojku te se o nju jagmeći na pomenutom mjestu se pobili i oni uz koje nije htjela ići djevojka nadvladali pa ju objesili na

onoj ledini o dubu ili Vam hrastu (koga sada ondje više nije) o petnim žilam". Границе „Трнова Каменица" и „Коњевода" (или како пишу Решетару: „Коњеводе") биће тачке у Мосору, ако и не умијем казати гдје управо. Један Решетаров свједок казује, да су „Коњеводе гора иза Плишивца, али се из Жрновнице не види", други додаје „да има подаље од Жрновнице на Мосору селиште Коњѐводац"; поп Банић пише овако: „Konjevoda to je klanac malo poviše u Mosoru na mejašu Žrnovice i Sitnoga", а за Трнову Каменицу: „to je naravna kamenica, držati će jedno 50 do 60 litara vode, u Mosoru malo dalje od polja, na mejašu sela Žrnovice i Sitnoga". Сва је прилика, да ова послѣдња тачка лежи негдје недалеко од горе, или у самој гори, коју на аустријској карти пишу Trnavac. Ово се потврђује и тиме, што пред Трновом каменицом статут помиње границу „Кривица" или „Кривице", то је нека главица, коју један свједок професора Решетара намјешта овако: „повише ć имена Miličević с десне стране виса што на карти носи број 558". Све се то може збиља на карти наћи те пристаје уз линију, која тече од Амижића напријед источнијем правцем. Сада када знамо све то, не можемо нигдје другдје тражити, него ли управо овдје, такођер воду Срденик (Сарденик, Седреник) и Кучишћа, ако и нема на карти ни једно ни друго, а што о томе казују свједоци Решетарови, не пристаје. Јер Седреник ако је по свједочанству Банићеву жива вода у Ситном, на мејашу код Жрновице близу поља, то није иста вода, коју статут помиње; а и Кучишћа, о којима други свједочи, да је то „висока окомита хрпдина над десном обалом Цетине између Доње Губавице и Радманове млинице", не спадају овамо у Мосор. Ближе је положају, који се хоће за Кучишћа у ста-

туту, село Кучине, али ни оно не пристаје у ситуацију, одвећ је далеко на запад.

Лакше је наћи источну и јужну границу Пољицима, коју чини ријека Цетина и даље идући низ ријеку испод села Чàпорѝцâ (има на карти: Čaporice), Угљâнâ (на карти: Uljane, ситнијим словима Ugliani), све даље низ ријеку или посред ријеке Цетине „у Блато“, (има на карти село: Blato), ако није „блато од Радобиле“, јер на карти Радобиље нема, али директор Булић пише ми овако: „Radobilja = Radobolje, selo obćine Omiške, preko Cetine, s toga van Poljica, nedaleko od Ugljana i Dvara“. И опет граница наставља низ ријеку под Крешево и под село Катуни (има једно и друго на карти) у Перућицу (овога села, што ли је, нема на карти), под Задварје (има на карти: Duare и мањим словима Zadvarje). Овдје се Цетина вијуга те окреће на запад, али једнако чини границу под Слиме (има на карти), у Кучиће (има на карти), под Мирич, Висеђ, Медвију (овијех имена нема на карти) и даље пред Омиш и у море. Послѣдња три имена, што се помињу испред града Омиша, нијесу далеко од града. Проф. Решетар пише ми, да је дознао за Висеђ да је „хридина на по горе и развалѣена кула на њој ниже Радманове млинице“ (на карти: Radmann M.), а за Медвију да је „хридина на Омишком земљишту“. Остаје још да се нађе „Мирич“.

Овијем су међашима границе одведене на сваку страну врло тачно те се лијепо види, колика су била Пољица под конац XV вијека. Набрајање свију насељенијех мјеста у Пољицима није даље мој посао овдје. Само ћу још о самоме начину издања казати ово: У прештампавању владао сам се по начелима, која се данас опћенито признавају: гледао сам, да нам издање буде вјерно огледало оригинала, а опет

тако да се може текст, читајући га, лако разумјети. То ће рећи слова су састављена према смислу, исто тако додане интерпункције. Гдје је што према основноме тексту промијењено, о томе се говори и води рачун под текстом, у биљешкама, које су ради бољег прегледа додаване свагдје одмах под законима или гдје више их чине један одјелак, под овијем; а да би текст статута био боље одвојен од критичког материјала, који неће свакога занимати, штампан је сам текст крупнијим словима у нешто ужем ступцу. Што је заграђено шиљастијем цртама, значи да је сувишно ушло у текст рукописа; што је додано да се исправи или попуни текст, заграђено је облијем цртама. Уз моје бројење стављени су у заградама редом бројеви Месићеви.

Под Учком, у Опатији, 9 септембра 1890.

В. Јагић.

III.

Statut vrbanski a donekle i svega krčkoga otoka.

1.

Godine 1852 izdan je prvi put taj statut u Arkivu za poviest jugoslavensku knj. II, str. 281—296 po priepisu najprije pribavljenom od prof. Mane Sladovića u Senju, onda po izpravkama vrbanskoga župnika Petra Volarića uz pomoć Josipa Petriša. Obielodanjen je pako latinicom, a izdanju je dodan glagolski snimak prvoga lista rukopisa.

Prem je Sladovićem Ivanu Kukuljeviću poslan priepis iznovice uzporedjen bio s rukopisom po spomenutoj dvojici te je zaslužan izdavatelj mislio, da taj statut predaje „u podpunoj čistoći“: to se je naš vriedni sudrug dr. Ivan Črnčić o protivnom osvjedočio, kada je Kukuljevićevo izdanje prispodobio s rukopisom i sam i u društvu s trima

Vrbničanima, dobrim glagolcima, kanonikom Petrom Petrišem, popom Matom Zahijem i popom Ivanom Brusićem. Tim potaknut prepisao je pomnjivo sav rukopis, a priepis priredjen za izdanje poslao godine 1870 iz Rima našoj akademiji.

Kada je došao taj statut na red, da se obielodani u ovoj knjizi, uzet je u ruke Črnčićev priepis. Znajući, kako pomnjivo i vjerno izdaje moj prijatelj stare spomenike, nisam mogo sumnjati, da je taj priepis tačan. Nu jedna se nametnula potežkoća. Priepis je latinicom, a statut ima se izdati cirilicom. Sravnjujući Črnčićev priepis sa snimkom glagolskim u „Arkivu“ odmah se uvjerih, da je uz svu tačnost izpušten u priepisu ı (ь); da je gdješto jotacija dodana, gdje je ondje ne ima (n. p. **je** mj. **e**, **э**), da se po priepisu tačno ne zna, gdje rukopis ima ⰹ gdje li ⰻ; da je prava poraba glag. ⰾ neizvjestna a tako i ѧ-a itd. Prem ove potankosti ne mienjaju stvarno ništa u tekstu, to bi se jedva dolikovalo akademičkomu izdanju statuta, kada se ono nebi i na takove osebine osvrnulo.

U toj me sumnji potvrdi, kada stadoh Črnčićev priepis prispodabljati s drugim podpunim snimkom rukopisa, koji je medju tim izašao na svjetlo. Ona ista naime Ruskinja A. M. Evreinova, koja je snimila vinodolski zakon, snimila je na Krku i vrbanski statut; pak je taj snimak glagolicom i u transkripciji cirilicom i latinicom izdalo pohvaljeno petrogradsko društvo uz kratak uvod od V. Jagića u Petrogradu godine 1888 u dva svezka pod naslovom: „Статутъ острова Кърка 1388.“ Kada sam glagolski snimak toga izdanja prispodobio s Črnčićevim priepisom, još sam se više uvjerio o potrebi, da se sravni s rukopisom.

Nije dakle preostalo drugo, nego da se pobrinim, kako bi se Črnčićev priepis usavršio. Što mi se želja izpunila,

imamo se zahvaliti posredovanju izvrstnoga i odličnoga rodoljuba, prijatelja dra. Dinka Vitezića, odvjetnika u Krku, i krčkoga tretoredca o. Ljudevita Brusića. Prvi je izposlovao kod vlastnika rukopisa kanonika I. Petriša u Krku, da dopusti upotriebiti ga; drugi pako glagolski vještak ne samo savjestno prispodobi Črnčićev priepis rieč po rieč, pak na njem razlike zabilježi, nego još jednom sav glagolski dio rukopisa priepisa najvećom tačnošću. Obima budi izrečena najtoplija hvala!

Petrišev jedini rukopis toga statuta pisan je na koži na maloj 8-ni, imade ukupno 65 strana. Prvi dio, od 1—25 stranice, pisan je stajaćom, ostatak kursivnom glagolicom. U ovaj drugi dio umetnuti su talijanski i latinski dodatci (str. 37—40, 57—59, 61—65) statuta. Kakova je glagolica u prvom dielu, pokazuje snimak u prilogu. Glave, t. j. kapituli, pisane su crvenilom, a tako gdješto i iniciali, ostalo crnilom. Prvi dio pisan je mnogo većom pomnjom i tačnosti nego li drugi; a ovaj ne svuda jednako, jer je pismo glagolsko na str. 26—32 drugačije, pak na str. 34, 35, 42—57 opet drugačije, na str. 33 i 41 takodjer se razlikuje; a ni latinski i talijanski umetci nisu od jedne ruke.

Ova se razlikost pisma dade lasno protumačiti po značaju i postanku toga statuta. Stariji dio, kako se niže pobliže razlaže, jedva je prije 1526 godine pisan. Čini se, da je ta ruka unesla u taj rukopis starije zakone, statute na ime god. 1388 i 1470. Na prazni prostor lista 20 dopisala je druga ruka najstariji zakon mletački za providura Petra Calba. Drugi su opet unesli u istu knjigu od kože i starije (str. 42—44) i novije zakone i naredbe, kako su ove postajale. Petrišev dakle rukopis ne prikazuje nam jedinstven zakonik nego kompilaciju zakona, kod koje nije se tačno pazilo na red i na vrieme pojedinih zakonskih ustanova.

I za to nije opravdano, da se ova kompilacija, koja je tečajem dužega vremena postala, izdade, kano što u „Arkivu“, onako kako je u rukopisu; već će nauka zahvalnija biti izdanju, koje će zakone sustavno po vremenu postanka poredati. Ovo je načelo poprimio i Črnčić, a ja sam ga u spoljašnom obliku popunio. Sastavio sam na ime dvie skupine, uvrstiv u prvu zakone stvorene u vrieme krčkih knezova prozvanih Frankapana, u drugu pako zakone i naredbe u vrieme mletačke vladavine za mletačkih providura krčkih. U prvoj su skupini poslije ostanaka starijega zakonodarstva (str. 145—7) statuti god. 1388 (str. 147—157) i god. 1470 (str. 159—163) uz njihove dopunjke (str. 157—159). Ovi su statuti stvoreni sudjelovanjem i pod okriljem krčke vlastele Štefana i Anža te Ivana iz porodice Frankapana. Ivan bijaše posljednji vlastelin krčki ove porodice, koja je, kako je u predgovoru k vinodolskomu zakonu natuknuto, za stalno jur od prve polovine XII vieka na otoku gospodovala.

Godine 1480 dne 22 veljače bijaše otok po mletačkoj vlasti zaposjednut; pak je ona, uklonivši Frankapane, stala utjecati na dalnje stvaranje mjestnih zakona, kako se vidi u drugom dielu (str. 163—177) vrbanskoga statuta. Prvi zakon toga razdoblja stvoren je tri godine kašnje (1483) pod drugim mletačkim providurom krčkim Petrom Calbom. U početku su nove odredbe samo prepisivane u stariji frankapanski statut (vidi str. 163—4), kašnje su nametnute druge odredbe mletačke (str. 166—8), te je statutarna samostalnost krčkoga žiteljstva sve više slabila.

Ovo se izdanje, za koje su služili priepisi Črnčićev i Brusićev, pak snimak Evreinove, osniva na onim istim načelima, po kojima je udeseno izdanje zakona vinodolskoga. S toga bilo bi suvišno o tom obširnije progovoriti. Radje dajem dalnju rieč prijatelju dru. Ivanu Črnčiću.

Dr. Fr. Rački.

2.

Najprije ću pokazati, da zakoni, koji su 1388, 1470, 1483 i 1484 god. sastavljeni, nisu prvopis nego prepis; i da ondje nije pisma starijega od 1526.

Na str. 60 čita se ova bilježka stajaćom glagolicom: ѣ ѩѧѩ ѩѣѩѫѣ ѩѣѫѫѣ ѩѣѫѫѫѣѩѫ ѩѣѩ ѩѣѣѩѫѫѣѫ ѣѣ ѣѣѣѣѩѫ ѣѫѣѩѣѫѣѩѫѣ ѣѣ ѣѣѣѣѩѫ ѣѫѣѣѫѣѩѫѣ ѩѣѩ ѩѣѣѩѫѣ ѫѫѩѣѧѣ ѣ ѩѣѩ ѫѣѣѣѣѩѫ ѣ ѩѩѫѫѣ ѩѣѣѫѫѣѩѩѣ-ѣѫѧѣ ѣѣ .ѫ.ф.ѫ.э. (1526). Na str. 57 čita se taj pripis: E mi Zuan Chercich apresentai el presente statuto davanti il magnifico provedidor Messer Agustin Valerio, et questo presentar feci per la comunita di Verbenico; et feci far dita opera nel 1526, a di 26 setenbrio.

Taj Agustin Valerio, komu je Krčić predstavio statut, potvrdio ga dne 1 decembra 1526 god. (V. str. 174—5) Potvrdu je providurov kancelar V. A. Murizello zapisao i zapečatio.

Žaškoviću nisu samo oni bližnji zakoni „to“, nego svi. On ništa ne odnimlje, a Kerčić očito govori: „A ja ov štatut. . . .“ Apak i potreba bijaše sve prepisati: tko bi bio išô sa starom ter razkidanom knjigom pred providura pred velika gospodina, a po milost? A koja to ruka može i 1388 i 1470, to je: osamdeset i dva ljeta, pisati? Ali pismo je isto! Tak ono je ista ruka prepisala, a to Žaškovićeva; ter se i po pismu pozna. I još: zašto nije nigdjer pečata do 1526? jer ono je sve prepis.

A i kako je spisano ono, vidjeti je, da je prepisano. Ovdje je premalo: „da oni s'zvavše dobrih muži za vsega otoka i tako jesu načinili“; a ovdje preveć: „tada sudci budite držani ih zaminati ovajenago“; a ovdje naopako: „imĕj biti ondĕ satnik onoga grada poli sudác v Krku, od kuda je tat“; a ovdje ni simo ni tamo: „i da svedoci neimĕjte biti povedeni na svedočastvĕ imĕjte biti povedeni od sudác“. Ondje „klučuć“ namjesto „kličuć“, a

ovdje „samice“ namjesto „samicu“; negdje „celez“, negdje „cezel“, a negdje „czlz“; sada „děl“, sada „del“. A polovni glas negdje je zatvoren: „s'zvavše“, „Pav'l“, „d'n“, „vs'ki“, „v'zda“, „jed'n“, „nijed'n“, „ot'c“, „s'žgana“, „priš'l“; a negdje otvoren, i ne po Vrbansku glasom **e**, nego **a**-om: „**za** vsega otoka“ (dvakrat), „Lovrenac“, „vsaki“ (devet krat), „našal“, „**sa**tnik“, „mogal“, „rekal“. I još: „do 15 dán“, „do 15 **dní**“; ovdje: „Kapitul meju kmeti i vlasteli“; a niže: „meju kmetmi i vlastelmi“. A i dva пр sam našao: „ot kih jej se ima naložiti polovica“, „Kapitul za konja jizdnoga“, pak i ovo odaje, da je prepisano ono: jer ovo slovo je kašnje počelo ovako rabiti, u 1515 ljeta zakonu našao sam jih devet.

A imali su knjigu zakonicu Vrbničani. Jer „Juraj, opat svetago Mihovila s Krka, i podknežin Martin Mojsejević, i podknežin Filip z Baške“ za ono, što 1470 ljeta njim i Bašćanom odsudiše, govore: „da tako bude, i da se to vloži v štatut večnim zakonom“; a pak providuri, Petar Kalbo 1483 na Tominu: „I to pismo učini zapisat v štatut“, zapovjedajuć njihovu sudcu Jurši Mihoviliću ono za gostinsku živinu; i još on istomu i za isto deset dana zatim: „I ta list prepišite va štatut“; a 1524 Pilip Griman, dajuć njihovu podknežinu njekoliko oblasti: „facendo lo presente mandato registrar in lo Statuto di Verbenico ad futurorum memoriam“. (V. str. 173). I ja sudim, po ovom i po onom, da su tu staru zakonicu imali od 1388 god., ako nisu još od 1362, od kada su i ona dva zakona. A bila je od harte svakidanje, kojoj su onda govorili „bunbažina“, naši, a „bombazea“ tudjina;[1] a zato, što bijaše od pamuka, komu mi i danas

[1] „Dam viditi vsake vrste ljudem, kako pride više pisani gospodin Mihovil plovan Mošćenički v Kožlak proseći mene, da bih postavil ta taštament na živú hartu, zač biše na tamni harti bunbažini pisan“, ovako je 1485 god. rekao „pop Grgur Gomilac,

govorimo „bunbak“, a „bunbašni-a-o“ (namjesto: bunbačni-a-o) i „bunbažin-a“, što je od toga. A nova je zakonica od žive harte, to je od kože. Ima korice, ter drvene i onakovom kožom pokrivene, a na njiju kučice. A male su joj harte: nekako sedam palaca visoke a pet široke. I čitovata je; ali ne bi onakova, ako bi od 1388 godine.

Tako ta štatut je bio Vrbanski? Jest, i stari i novi; i komu ovi svjedoci nisu dosta, za toga je još ondje. Providur Andrija Bondimer 1569 god. potvrdjujuć Vrbničanom, na prošnju njihova sudca Mikule Valkovića i rotnikâ popa Barića Bozanića, Mikule Bozanića, Mata Fugošića, Grga Družinića, Ivana Soldatića, Mata Tomašića, i Mikule Bolonića, one iste zakone, koje im je bio potvrdio providur Valer, ter zapisujuć tu potvrdu u isti štatut, veli zanj', da je njihov, „ultra scripta capitula in praesenti eorum statuto anotata (v. str. 176). Isto ovako veli i providur Santo Moro 1581, pohvaliv, na njihova sudca Matija Fugošića prošnju, „judicem in praesentiarum Verbenici, nomine illius comunis“, one iste zakone a spomenuv i Valerovu i Bondimerovu potvrdu (v. str. 177). I još netko, rekši za dva zakona: „Totu zdolu išći zakon od štatuta Krčkoga, znéto i sakupljeno pravo“ (vidi str. 171), očituje, da je Krčki drugi. E, drugi su imali Krčani, i ne slovinski pisan, nego latinski i talijanski, po svoju, i čudo veći. Ja sam ga ne samo vidio, nego i prepisao kada bijah žaknom u Gorici, pak taj prepis još tada poslao g. Kukuljeviću, a maticu vrnuo franovcem na Glavotoku.[1]

---

nodar oblast'ju gospodina cesara i kapelan gospodina Martina Mojsievića v Kožlaci“ (u Istri). — A „uno missale in stampa in carta bombazea“ bijaše medju Krčke stolne crkve knjigami 1500 g.

[1] Ovaj priepis sada je u knjižnici naše akademije. Latinski statut krčki izdao je medjutim god. 1886 I. Vasilić u „Atti e memorie della societa Istriana di Archeologia e Storia patria. Parenzo 1886. A. II vol. I. A. III vol. II.“ — *Rački.*

A Vrbničani nisu Krčani; a nisu to ni Dobrinjci ni Omišljani ni Bašćani. Čitajte: „prizvali jesmo k nam podknežin otočkih i dobrih muži z Krka i za vsega otoka“; „ako bude pripeljan tat na muku, iměj biti ondě poli sudac v Krku satnik onoga grada (Omišlja, Dobrinja, Vrbnika i Baške), od kuda je tat“; „tako Krčane kako otočane jesu se ulagodili“; „od Krka i kaštél“ (gradov); „ako bi Krčanin koga koli otočanina od koga koli kaštela zavrnul v svom dobitcě, tere ga jel, imej ga peljati va 'n kaštel najprie, od koga kaštela je človik, a po tom imej ga satnik toga kaštela z dobrú obarú v Krk peljati“; „ako bi jel Omišljanin Dobrěnjanina, ali Dobrěnjanin Omišljanina, ali Vrbničanina, ali Bašćanina“; „budući otočko viće nakup v Krci, je prišel pred nas prvad Blaž z Vrbnika“; pak u mojoj Poviesti (str. 132): „kada vsa općina Omišaljska i plovan s redovnici jesu dali v Krk“; „Dunat de Ture biškup Krčki i vsega otoka“ (str. 135); pak u Kukuljevićevih spomenicih (str. 205): „va vrime g. Ivana Mora dostojnoga providura Krčkoga i otočkoga“; pak opet u Vrbanskoj zakonici: „Veglae et Insulae provisor“, Avgustin Valer, Alojzij Pisani, Andrij Bondimer i Santo Moro, a „Joanes de Frangepanibus, Veglae et totius Insulae Dominus“, hoćeš u mojoj Poviesti, hoćeš u Farlata, hoćeš drugdje. A „otok Krk“, ovako nisam nigdjer našao, nego „Krčki otok“:[1] a ni „insula Vegla“, nego „insula Veglae“ ili „Veglensis“. A to je velika razlika.

Nu morda su oni zakoni bili po svem otoku? To ću sada razpraviti.

---

[1] „. . . slišeći mi velike tužbe ot naših vernih službenikov Krčkoga otoka“, — „budući mi poslani . . . v otok Krčki“. Ovako ovdje i drugdje.

„Ki zatira, zateri ga se, amen“. Najprvo je nekoliko puti ov blagoslov zapisan, i talijanski: „1712. Jo Piero Petris“, što kaže, da je knjiga od davna u Petriši, u Vrbanskih „nodarij“.[1] Pak zakoni i pisma ovako jedno za drugim: 1388, 1483, 1484, 1470, 1511—1513, 1514 i 1515, 1443 (ili blizu), za 1526, 1524 (talijanski), 1526 na 1 listopada (latinski), 1599, 1362, 1375, 1367, 1402, 1411, 1477, 1497, 1476, 1498, 1443, 1514(?), 1526 na 26 rujna (Kerčićevo), 1526 na 1 prosinca (providurovo), 1526 (Žaškovićevo), 1541 (lat.), 1544, 1569 i 1581 (oboje latinski). Kolik nered! Ako bih ja ovo ovako dao na svjetlo, bih gdjekoga smutio, kako je i g. Kukuljević, po g. Jagića svjedočanstvu u Historiji Književnosti na 135 strani: „Statut otoka Krka, kojega je najstarija čest od 1388 . . ., ali je pitanje, koje se nemože složiti s pameti ljudskom, kako je tko mogao pisati god. 1526 ono, što je tekar god. 1599 ustanovljeno! A tako bi bilo po onom, što se u Arkivu čita“, a najstarija čest je lì od 1362 god. i još dvie jesu starije od 1388, i što je 1599 sastavljeno, ono nije 1526 zapisano, nego onda kada je sastavljeno, 1599, a to na njekoj desnici strani, koju je Žašković pustio bio svu čistu; ali to i Kukuljević očituje: „Za ovima naredbama upisana je na zaostavšem praznom prostoru, godine 1599, jedna kratka osuda bratje bratovšćine sv. Ivana“; i ja sam ga bio razumeo. Ali ne biše mu onoga ostaviti ondje, nego premjestiti, kamo ide, na najzadnje mjesto. A i što je iz „Krčkoga štatuta iznéto“ („Nemore se sentencija . . . . Otac ili mati

[1] Još 1660 god.: „Io Steffano Petris di Veneta autorità Nodaro publico tradussi da illirico (oporuku Mikule Bozanića i žene mu Franice, pisanu u Omišlju 1470) in volgare (na talijanski) da una Bergamena, et in fede mi sono sottoscritto“. A i 1569 god. i ono držim da je bio Petriš: „Donatus Petrisius nobilis (notarius) et coadiutor cancelariae Veglensis mandato“.

nemogu . . . pisma") pak na inoj desnici grdo zapisano, i ono je za 1526 god., po svoj priliki, njetko zapisao, pustiv osam rieči i još nečesa na Krčku, na Vlašku; a lieva stran je i sada čista. Pak talijanski providura Pilipa Grimana naredbe od g. 1524, prva na prvoj, druga na drugoj strani; a ono je Kerčićevo pismo. Tako što je talijanski ili latinski, i što je skorije od 1526 god., onoga nije Žašković pisao; a ni „Urdinov od rib, od podknežin i sudác", ni „Zakonov od prisežniki" težko da je on, sudeć po pismu mrzku, i na tek, kako je i „Kapitul od zaroka" (str. 157), ali ljepše, napisan; a providura Kalba dvie naredbe (str. 163), kada je samo črnilo bielije, lagko da jê je on, kako je i sve ostálo. A broj pred glavami, ter vlaški, ali samo do str. 49 (rukopisa); tko je pak ono pridao, ne znam, a domišljam se, za što je: da laglje najdu one glave, ke je potvrdio providur Valer, a za njim Bondimer, a za onim Santo Moro.

Taj statut dajem na svjetlo po godinah. Ovdje ću pako naznačiti čiji je koji zakon. Idem redom kronologičkim.

God. 1362, na 8 maja. (str. 145 kap. 1). Do duga sam mislio, da je samo Vrbanski ono zakon, ali, vidiv: „da ima vs'ki dvor zvati jednoga prisežnika i jednoga kmeta gdi koli bi gdo kazan", a znajuć za ono: „da gdě kolě ta devica ili žena buduć, kogo kolě računa, da ima priti pred dvorove razpletena", u 1388 god. u prvoj glavi, predomislih se ter se uvjerih, da je za svih pet gradova. Nu još se bojim.

Ali što je na 23 oktobra one godine (str. 146 kap. 2), što je 1367 (ondje kap. 3) i što je 1375 zastavljeno (ondje kap. 5), ono je samo Vrbansko, po mnogom razlogu. Naprotiv zakon god. 1382 (str. 147 kap. 6) izdan je za svih pet gradova otoka: „Budući — kaže se — otočko viće v Krci".

Statut 1388 god. (str. 147—157): „Slišeći mi velike tužbe ot naših vernih službenikov Krčkoga otoka“, „da oni s'zvavše dobrih muži za vsega otoka“, „prizvali jesmo k nam podknežin otočkih i dobrih muži z Krka i za vsega otoka, hoteć učinit to, ča bi pravo i dobro za vas otok“, po ovih besjedah, i još po drugih očito je, da su dani oni zakoni za svih pet gradova.

Ali opet je Vrbanski zakon onaj, koji su 1411 dali „podknežin Šarer i vsi vićnici Vrb'nski pred svetim Petrom na Rtu (str. 157 kap. 32); a i ona dva (str. 157 i 158 kap. 33, 34), koja su 1443 „sud'c Jurman i plovan Toma i satnik Grgur, sud'c Valentin i Petr'c i vsi vićnici“ dali. Jer ona „loža i sini“ (sedamdeset jih je!) nisu na Bašćanskom ni na Krčkom ni na Dobrinjskom ni na Omišaljskom, nego na Vrbanskom; i „totu buduć Mikula sin pokojnoga Jakova dvornika“, ovo sláže sa onim „Budući podknežin Šarer . . . i dvornik Jakov“, u njihovu zakonu s prieda, a što je u Kukuljevićevih spomenicih (na 131 s.), ono pomaže: „1487 . . . va Vrbnici, v hiši popa Frančiska, pop Just, sin bivšega sudca Jurmana“.

Nu, što je knez Ivan 1470 činio „vložit v štatut večnim zakonom (str. 159—161, k. 1—5), po onom su imali živjeti ne samo Vrbničani, nego i Basćani. Ali opet samo Vrbničani po onom, što je 1476, 1477, 1483, 1484, 1497 i 1498 god. odlučeno (str. 162—165, k. 1—9, 1—4); a i kap. 12 (str. 171), pak 17—20 (str. 173—5) jesu samo za Vrbničane. A vàs otok samo po kap. 6, 7, 8 (strana 165—170), a morda i po kap. 9 (str. 170) imao je živjeti.

A kada je ovomu ovako, ja onoj knjizi ni „Krčkoga otoka štatut“ reći ne mogu, nego: „Vrbanski a donjekle i svega Krčkoga otoka zakoni, zastavljeni kada koji od 1362 do 1599 god.“: ne „Vrbnički“, kako tko ne zna, nego „Vrbanski“, kako govore oni sámi („Vrbenski“) i

njihovi susjedi (mi: Vrbonski), vse dobri svjedoci.[1] Kako je težko nastavljati „ski“: Omišalj-ski, Dobrinj-ski, Vrb(nik)-anski, Baš(ka)-ćanski, Polj(e)-anski, Gostinj(ac)-čarski, Sel(ca)-ački, Nov(i)-ljanski!

Nu i „Vrbanski a donjekle i vsega otoka zakoni....“, i ovako (brez „Krčkoga“) bi pravo po onom, što sam prije rekao; a i po nječem inom: „1521, prvara dan 26, pred svedoci na to zvanimi (: mi pop Matij Šamanić,[2] Andrij Plišić) Jakov Glavičić da jednu kravu poda tu criki za libar 12, i vze ju na pašu za toliko do let 5 zakonom otočkim. — Ja pop Matij Mihovilić notar puplik prošen pisah“, što sam u Dobrinju našao zapisano na koži.

I Vrbnik nije što to. Čitajte: „1367 .... kada bude gradu ka potriba viće imiti meju sobú“, — „1443 ... da mozimo dat v Zaroci vert i vanka z grada hišu i v gradu“ — „1470 ... on (Bašćanski podknežin) imej pisati (v') Vrbnik k sudcem ... i sudci imejte javit... da mozi oddati, komu bi škoda činena, svojim sudcem v kom gradu (Vrbnik i Baška) stoji“. Ovako u zakonih a u pov. spomenicih (na 134 s.): „1487 ... v' Vrbnici. Treti zakon jest: da kada bismo pošli so prošišionom k crikvam, ke su v' gradu, ali v'ni za grada“. A jur znamo, kako su mu oni Latinjani rekli: castrum; a tako mu je još 1328 godine oni knez Krčki' Hvarski i Brački, Mikula: „quam (ecclesiam) idem comes Nicolaus fundavit et hedificari fecit in honorem B. Nicolai in suo patrimonio apud Castrum Verbenicum Insule Vegle in loco, qui dicitur Rogosinich („Rovoznik“) ... et totam contratam, que est et dicitur prapragnach („Papratnjak“),

---

[1] I u Hrvatih je „Vrbansko“ selo nekakovo, po Pov. Spom. 290 s.

[2] A 1523 god. „pop Blaž Šamanić iz Dobrinja“ u njekakovoj pravdi.

quam contratam sive terras hujus a Plebano de Verbonich tertiam partem".[1] I sada Vrbniku govore grad; i po pravu: obgradjen je, ili da bolje rečem, obzidan; pak ima i vrata, koje knjiga zakonica spominje: „1476, miseca sektebra dan 1. Budući gospodin plovan i sud'c i vićnici vsi nakup na vratih v' Vrbnici, učiniše viće meju sobú za pobolšanje kmét". I plokatu ima; i pravo tako ju zove: kako da bi Moskvi svoj. A nad morem je, ter se Novomu ruga, imajući zada visoko, ako i golobrado, brdo, komu je ime: Hlam, pravo po Slovinsku, ako i nije „Hlum" ni „Hum". I tri sela broji: Resiku, Paprata i Garicu,[2] pak puka 2100 duša; više nego Krk, on samo 1630, ali i Vrbanke brojim. A u kapitulu Vrbanskom popova 1471 god. bješe petnaest, 1532 četrdeset i jedan, a 1556 četrdeset i pet! I po toliko jih je bivalo i kašnje, kako sam ja čitao u biskupskih pismih.

A i prije onih godina su otočani imali zakonâ. Dobrinjci pišu: „po zakonu i po naredbah ovoga města", „po zakonu Dobrinjskom", „kako je zakon"; prvo 1382, drugo 1379, a treće 1321 godine. A za Krčane knez Mikula III., oni koji je od 1393 do 1432 vladao, ovako piše 1410 god.: „Krčani su me moji molili, da za njihovo dobro potvrdim, što su moji stariji, g. Fidrig i g. Mikula, knezi Krčki, naredili, a to: da vino iz vanšćine ne mozi u Krk na prodaju, samo biskupa Krčkoga da

---

[1] Pismo je i to veliko, u Farlata Illyr. sacr. V, 644; ali krivo, ili prepisano ili naštampano. Evo toga njekoliko: „Actum est hoc Vegle in sala egregii et magnifici viri D. Comitis Frederici, Veglie Modiulle (Modrusse), Vinodoli, atque Vezebe (Gezche = Gatska) Comitis, nec non Segne dominatori perpetuo (dominatoris perpetui") ... „debonovicho" (de Verbenicho)". — A Bartoli je „Beschae" prepisao za Geschae, a ja toga nisam popravio u Poviesti na 154 str.

[2] U Pov. Spomenicih na 105 str.: „drugi kunfin s' zmorca do Gorice", ali je u matici: Garice.

mozi".[1] Dvima knezoma Krčkima od 1242 do 1332 god. bilo je ime „Fidrig", nu ovo držim da je bio mladji a njegov predjed, kojega 1284 (ako ono nije bio stariji), 1306, 1309, 1313, 1323 i 1332 spominju. A i „Mikule" su dva prije njega u Krku knezovala, i oba mu svoja, jedan skupa s njegovim predjedom Fidrigom, i to sin Bartolov, zapisan 1323 god. ovako: „Magnificus vir D. Nicolaus, comes Vegle, Quaris et Brazis, filius bone memorie D. Bartholomei, comitis Vegle, Quaris et Brazis" (ondje u Farlata); a drugi kneza Marka, ovoga Mikule brata, sin, 1377 zapisan dva puta, prvi na 22 travnja u svojoj oporuci: „Ibique nobilis et egregius vir Dominus Nicolaus, comes Veglae, filius bonae memoriae comitis Marci", a drugi na 15 studenoga ovako: „Veglae in Camerino Domini Nicolai comitis Veglae", pak pitan za nekakovo polje „pokojnoga g. kneza Marka (1322 jur

[1] Nos Nicolaus, Veglae, Modrusiae Segnaeque comes, etc. Ad perpetuam rei memoriam. Universis et singulis tam aliarum quarumcunque terrarum et locorum, quam nostrae dictioni subjectis salutem etc. In eo, qui est omnium vera salus, curam debentes gerere principes eorum fidelium subjectorum, ac eorum commoda procurare, quia in illis populi proficiunt, et eorum commoditates stabilita firmitate servare. Sane ad dilectissimam civitatem nostram Veglensem, quam recolendae memoriae progenitores nostri sinceritate paterna confoverunt, privilegiisque et gratiis gratuitae mentis velut ex sinu p̃tio (= paterno?) dotarunt, nostrae mentis aciem oculis munificentissimis retorquentes, eam prosequi volentes favoribus et gratiis spiritualibus (temporalibus?), eiusdem supplicationibus annuentes, qui (quia?) dictae nostrae civitatis cives humiliter supplicarunt, ut pro commodo dictae nostrae civitatis statuta alias edita de consensu dictorum progenitorum, et signanter magnificorum Dominorum Fiderici et Nicolai comitum Veglae, praedecessorum nostrorum, quibus cavetur, ut vina forensia animo vendendi portari et introduci non possint, ut in illis ordinatum et statutum latius continetur, pro augmento et commodo dictae nostrae Veglensis civitatis stabilire et confirmare perpetuo de nostra munificentia et gratia speciali dignaremur. Et quia iuste deprecantibus non est denegandus assensus, videntes ex dicta gratia dictae nostrae civitati plurimum commoditatis afferri, episcopo Veglensi dumtaxat execepto, qui statutis temporalibus non ligatur, contra omnes

biaše umro), da čije je". Ali za njega ova pisma ne kažu, da je i vladao; a ja znam, da su onih godina vladali knez Stipan i knez Ivan, brata. Pak je sva prilika, da je prvi Mikula Krku onako ugodio skupa sa Fidrigom drugim, kneza Dujma sinom. Tako su Krčani još onda imali zakona, zapisanih. I još knjigu zakonicu da imaju svoju, piše Mikula III. A ovo njegovo pismo je u biskupiji medju onimi „Jura ecclesiae Veglensis", najprvo; samo su ga prepisači několiko izopačili.

Apak i u ovih zakonih, koji su 1388 god. zastavljeni (str. 147—157), jest spomena starijim: „Ošć jesu položili penu meju kmetmi s vlastelmi zlatih 25 vrh stáre peni ot stvari, a ot besedi zlatih 10 vrh stáre peni" (s. 156). A što kap. 29 naredjuje, ono su Bašćani još 1375 vršili; evo: „pod pěnu 100 libar... ka pěna plaćena, volja (ili) ne, to pismo tvrdo stoj" — „pod penu 20 bolanáč tlstih... ka pena plaćena, volja ne, to pismo tvrdo

---

alios et singulos nostros subditos, tam Veglenses, quam forenses, dictas ordinationes et statuta perpetuis temporibus duratura confirmamus, et realiter approbamus, volentes, ut de caetero ullus noster subditus Veglensis aut alius, nec forensis vinum forense causa vendendi (in) dictam nostram civitatem introducere praesumat. Qui vero contrarium fecerint, ex nunc se poenas in dictis statutis contentas irremissibiliter incurisse (volumus). Insuper volumus, quod praesentes literae nostrae confirmationis et approbationis Statutis et ordinationibus dictae nostrae civitatis Veglensis de verbo ad verbum debeant annotari. Si autem alicui de praedictis subditis nostris aut forensibus gratiam fecimus per literas speciales de introducendo vinum forense contra statuta praedicta, illam gratiam solummodo pro praesenti annno usque ad proximas vendemias valere volumus, et non ultra. In quorum testimonium praesentes nostras patentes privilegiales literas scribi iussimus et nostri soliti sigilli appensione muniri. Datum in castro nostro Zelovich (Jelovik) anno Domini millesimo quadrigentesimo decimo, die 25 mensis maij 3 indictione (L. S.) Joannes Daniel Terzago, Notarius et Coadiutor Cancellariae Veglae, ex(emplum) literarum libri rubri fol. exemplavit. In quorum fidem sigillo Divi Marci signavit (negdje od 1521 do 1541 god.) Et ego Hieronymus Terzago, Veglensis Notarius, et Coadiutor Cancellariae Veglae, fideliter exemplavi, et in fidem me subscripsi et sigillavi. In quorum fidem".

stoj"; a 1379 i Dobrinjci, samo malo drugako: „pod penu 10 bolanáč tustih: treti del rekturu, dva dela stranki... a pismo da ima bit tvrdo". (Pisma su u Spomenicih). I još u kap. 14-tom (str. 150): „Ošće, ako bi niki naš'l svoju tadbu, ka bi mu ukradena, a tat ne bi zatajil, imej platit kako je zgora, i imej se pisati za tata", ovo su valja da i prije vršili otočani. A kako su oni koga „pisali za tata", razumjeh po ovih besědah: „Po krčkih i otočkih statutih i naredbah negda, kada su bili knezi, bivala je knjiga tatica. Tko je, ako i malo, ukradjivao, toga su, ako je to jedan samo rotnik posvjedočivao, unutar zapisivali. Pak, tko je bivao zapisan po treti put ter za više 60 libár, toga su oběsivali za vrat". Ovo je reklo otočko věče u Krku 1502 god., a zapisano je u Krčkoj zakonici u III. joj knjizi.[1]

A i što je 1362 god. (str. 145) naredjeno, i ondje je slieda starijemu zakonu: „Tada se lagodi viće, da ima prisežnik pokazati po zakonu dvoru do tri dni i v živini i v zaroci". Nu „zakon", ova rěč je i običaj znamenovala, kako mnogi Slovjenin svjedoči, a najočitije oni, koji je „Datum Veglae in palatio residentiae nostrae solitae, anno Domini nostri Jesu Christi 1466...", ovako i to onda, rekao: „Dano v Krci v polači našega zakona (zakonna) stanja, godišće našega gospodina Isuhrista na

[1] ... „siccome vogliono li statuti et ordini della città di Veglia et Isola, antiquitus al tempo dei Tirani (?!) si soleva tener un libro particularmente deputato annotar (a notar) li ladri, nel quale, quam primum uno commetteva qualche furto, e fosse stato minimo quanto si fosse, veniva annotato in quello, dandosi fede simpliciter ad uno giurato. E così trovato uno aver commesso tre furti, veniva appiccato per la gola, eccedendo detto terzo furto Lire sessanta de piccoli. Et dei doi furti, quamvis ascendesse cadaun di quelli alla somma di Lire 60, tamen veniva detto, per trovarvi notato solum in doi furti, condannato in qualche membro, e pagar il danno al damnificato, con libertà di poter recuperar detto membro per denari in termine ..." Po ovom možemo razumjeti 44 §. u Senjskoj.

let 1466...", kako je i „Stanislaus de Polonia" rekao „Stanislav z Lenje", a „S. Nicolai de Nemore Modrussensi" „(Sv.) Mikule na Gvozdi Modruškom", a „Nicolaus quondam Rakae" „Mikula Rajčić", i još „Dominicus quondam Mauri" „Dominig Mavrović", što ti kaže da je dobro umeo.[1] Pak još i sada, čemu Latinjani „Dum Romae fueris, romano vivito more", tomu mi govorimo: V kakov grad prideš, takov zakon prijmeš.

I u statutu godine 1470 (str. 159 sl.) nasliedkao sam starijega zakona: „ondě je prišal pop Anton z Vrbnika... tužeći na Bašćan od strane vsega Vrbnika, da jemlju njih živine Bašćane v drmunih i v žitih po svom zakonu, tare 1. zakolju sebi, ali ju zlamenaju za se... da učine meju njimi pismo novim zakonom". I pismo sam našao za stári zakon, dvoje, jedno u Vrbniku, po latinsku i štampano, na kóm je podpisan pop Dinko Mavrović, onaj isti, ovako: „Et ego presbyter Dominicus q. Mauri, Canonicus Veglensis, et publicus apostolica et imperiali auctoritate Notarius, Judex ordinarius, praedictorum praesens fui, et de mandato, ut supra, scripsi, signo nomineque meis appositis consuetis"; a drugo u Krku medju biskupskimi pismi, ter po talijansku, na kom je ov isti podpisan i još tri prepisači, a to: pop Paval Bonizio, i on kanonik, bilježnik i sudac Krčki i još biskupov pisac (1496 l.); pak Ivan Volarić, bilježnik; a treti Petar Petriš, isto bilježnik, ter on je iz slovinskoga preveo na talijanski, „ho tradotto dall' Illirico in Italiano di un libretto di 3 foglij cusitti insieme, essistente in mano di questo Rdo. Clero

[1] Latinsko je u Farlata: Illyr. sacr. V. 306 (ali nije sve), a slovinsko u Spomenicih str. 99. Nu, ili je ovdje po krivu „arhižakan", ili ondje „Archipresbyter", kako je i „universalem" namj. „naturalem" (Dominum). — I u Istranskih razvodih je „Baraterejvić" na jednom mjestu a na drugom „sin Baraterov", a on isti. Vidj u Spomenicih 21 i 29 str.

di Verbenico", a to na 5 srpnja 1725. Pak ja, ne našadši ove knjižice, moram sada prevoditi: „U ime Hristovo ... godine 1467,[1] ind. XV, na 4 veljače, u Krku, u dvoru presvjetloga i velemožnoga gospodina kneza Frankopana (Ivana). Gospodin knez, imajuć suditi veliku i pogibeljnu pravdu medju Vrbanskom i Bašćanskom obćinom za njekoje njihove medjaše ili pašišća, posla tamo poglavitoga viteza g. Uga („Hugonem") iz Ferrare, sadanjega podknežina Krčkoga i otočkoga, i poštovanoga duhovnoga g. Jurja, opata sv. Mihovila Krčkoga, razgledat medjaše, za koje se nekoji Bašćani i nekoji Vrbničani bijahu svadili, zašto Vrbničanin Ivan Ostrogović u svojoj sjeni („in Morai seu umbra)" negdje gdje zovu „Polje" i „Sagamidia" (?) a na Vrbanskom, po njegovu, bio je zaklao nekoliko Bašćanskoga živa, koje čuvaše njeki Grgur Janičić („Siničić" u drugom prep.). I tamo k njima pridoše, od Vrbnika: Luka Franac, Ivan Ostrogović, Sparoga, Toma Kurdović (?), Kotorjak (?), Mikula Radinić, Ivan Družinić i mnogo inih dobrih muži; a od Baške: Vinko (?) Pilip (?) Jurasić, Petar Mihovilić, Petar Dujmović, Luka, Mikula (?), Mirša Satnić (satnik?), Stričan, Jakov Papić, pop Juraj sin sudca Grška, Mate Panonić, Ivan Justić, Juraj Mihovilić i više inih; ter razgledjivajući ta mjesta, ne slagahu: Bašćani govorahu, da njihovi medjaši idu Gršćinom[2] na „Ostrich", pak kada je živina nezdrava, na Kričav, jedni, a drugi, da vazda Gršćinom na buru; a pak Vrbničani: da njihovo je vazda bilo njekuda od Gršćine do Kričava. To su g. opat i g. Ugo sve pomnjivo ter dobro vidjeli i razvidjeli, poslušali i prosudili, pak g. knezu pravili u Krku, kamo su i oni Vrbničani i Bašćani prišli. Zato je on, 1-vo: spravio svoje

---

[1] U drugom je prepisu „1466", ali krivo.

[2] Ako je ovako pravo; prepisači, oni svakako: Gerschina, Garschina, Gracina, Giacina, Giocina, Ghercina!

viećnike („de consilio suo“) presv. g. biskupa Mikulu, Jurja opata sv. Mihovila i drugoga Lovrenca Mata[1], plemenite muže, g. Uga, istoga, Antona Stučića, Mikulu Cutinića, Pavla Barovića i više takovih, ter se je s njimi dosta posvjetovao; 2-go: vidio njekakovo pismo ob ovakovoj pravdi, koje je udjelao Ivan Almerigoto Kopranin a Krčke obćine pisac, skoro, 1434 god., kada podknežinom bijaše plemeniti g. Domicelli, a po zapovjedi velikoga i mogućnoga g. Mikule Frankopana, bana;[2] i još 3-to: razvidio po tanku sve što je imao, pak je odsudio, odlučio i dokončao, ter hoće, da tako bude do vieka: da medjaši medju Bašćanskim i Vrbanskim, bilo jim živo zdravo ili ne, budu Gršćinom od vrha Kričavnoga, od juga, i Ostrićem na vrh koji zovu Prigradni sve do mora; pak i zemlje i pašišća njihova dotle; i još, da susjedi do susjeda mozite pasti, ali noćit da se imajte vraćati u svoj kotar, van da bi prava zapreka; a ini koji nisu susjedi ili medjaši, da toga ne mozite. I samo za ovce i koze da ovo odlučuje. Pak ovo sve da po tanku ovršujte pod zarok 200 dukata dobra zlata, za u blagajnu njegovu i koji budu za njim, i još da im ne bude što nevjernikom, da ne zgube sve što imaju i što budu imali.“

Ali i ja sam nješto vidio, u svojih „Razpravah“ na 17 strani: da je ban Mikula Frankopan umro na 26. lipnja 1432. Pak ne bojim se reći, da su prepisali ono „1434“ namjesto 1431, koje godine i bijahu „Domincello“ podknežinom a „Kopranin Ivan Almerigoto“ Franov piscem Krčkim[3]; nu morda još i 1432, dokle oni bijaše živ. A

---

[1] U drugom je prep. „Pie Marco di S. Lorenzo“.

[2] „considerata certa scriptura dudum facta super simili differentia, per manum Joannis Almerigoto de Justinopoli, Cancellario Comunitatis Veglae in 1434, tempore V. Co. N. V. Domicelli, de mandato Mag. ac Potentis DD. Nicolai de Frangipanibus, Baronis“, ali je „Bano“ u drugom prepisu, kako je i pravo.

[3] „In xp̃i nomine, Amen. Anno a Nativitate eiusdem 1431, Indictione 9, die 15 mensis Aprilis, Veglae in monasterio Sancti

1434, one godine podknežinom bijaše Minelin ili Minklin Vlah, kako možeš vidjeti u mojoj Poviesti na 165 s.

A što su otočki zakoni god. 1388 (str. 147) Senjskim? Senjski su zastavljeni „Curentibus annis Domini MCCC. octuagesimo octavo, die quinto mensis May“, a otočki „Let božjih tekućih 1388. měseca ijuna dan 15;“ tako samo četrdeset dana kašnje. Senjski su po zapovjedi: „Huc (hinc) accidit, quod magnifici et potentes ac strenui dni. Stephanus et Johannes fratres et filij condam felicis recordationis domini comitis Bartholomei, comites Vegle, Modruscie, Gezchae (Gatskae) ac Vindoli, nec non Segnie domini naturales“; a otočki po zapovjedi ovih: „Mi gospodin knez Štefan i mi gospodin knez Anž, slišeći mi velike tužbe od naših vernih službenikov Krčkoga otoka, ke im činihu hudi ljudi“: tako po istih knezova zapovjedi. Senjski za ovo: „Cum dominorum proprium est semper invigilare et totis viribus attendere, ut cives et subditi eorum cum firmo auxilio iuste reguntur (regantur), et sub equitatis regula gubernentur, sic quod boni in tranquilitate permaneant, et mali eorum demeritis hisce legibus debitam penam paciantur et luant“, a otočki za da „budu pravi v pravdě státi, a krivi da budu kaštigani“: tako za isto. A zastavili su je, Senjske: g. Toma iz Ripe, Ta-

---

Francisci, coram egregio viro Dno. Domingello, honorando vicecomite Veglae ac totius Insulae locorum . . .“ (I ostalo.) — „. . . Anno . . . 1431, Indne 9, die 17 Aprilis, Veglae in capite Platheae, coram egregio et nobili viro Dno Domincello, honorando Vicecomite Veglae . . . (I ostalo.) Ego Vicecomes Domincellus me subscripsi. Ego Joannes de Almerigotto Ser Francisci de Justinopoli, publicus imperiali auctoritate Notarius et Communis Veglae Cancellarius iuratus, omnibus interfui, rogatus scripsi, roboravi et publicavi“. „. . . Anno 1431 . . . coram Egregijs viris Dominis vicecomite Domincello, iudice Antonio de Zutigno, honorandis rectoribus Veglae, venerabili viro Dno. fratre Dominico dignissimo abbate sanctae Mariae Castilionis, Vicecomite Mauro, Mingellino de Segna, Judice Rigo del Conte Josepo de Segna . . .“ (sva pisma, prepisana u Fratára, u Bartolićevu naboru.)

lijanin, a Senjski namjestnik, i tri viteza, jedan krbavac g. Lovrenac, a dva krčana, g. Ivan i g. Paval, i još Krčkoga viteza pokojnoga Stipana sin Dujam: „mediantibus generosis viris: domino Thoma de Ripa vicario Segnie, domino Laurentio de Corbavia, domino Johanne de Vegla, domino Paulo etiam de Vegla, militibus, et Duymo condam domini Stephani militis videlicet Vegle“; a otočke „Mi gospodin Lovrenac i g. Ivan i g. Paval i podknežin Dokša, budući mi poslani od gospodina kneza Štefana i od gospodina kneza Anža v otok Krčki“: tako tri isti, Lovrenac, Ivan i Paval, brez sumnje. Tako otočki su Senjskim svoji: po godinah, kada su zastavljeni, po gospodarih, koji su je dali zastaviti, i po ljudih, koji su je zastavili, i još po onom, za što su je zastavili! A i kako su zastavljeni, i po onom su njekoliko svoji: „convocatis et ad sonum campane more solito congregatis Rectoribus, consiliarijs et viris fide dignis civitatis Segnie, habita dilligenti et solicita deliberatione circa bonam constitutionem, modum et ordinem dicte civitatis Segnie . . .“ — „prizvali jesmo k nam (sebi) podknežín otočkih i dobrih muži z Krka i za vsega otoka, hoteć učinit to ča bi pravo i dobro za vas otok“: sabor je bio nekakov, najprije u Senju, pak negdje na otoku.[1] Pak su oni zakonodavci zaslužili, da ih svietu pokažemo!

---

[1] Senjski su zakoni raztumačeni, u Arkivu za Jugoslov. Pov., u III knj.; ali ono „intaricare“ (§. 13) ima biti incaricare (= nakrcati, natovariti), a „comunalibus“ (§. 27) criminalibus, po 30. §., a „dacianum“ (136 §) daciarium, a „Strissam“ (157 §.) Scrissam (= Bag), a „terme“ (162 §.) turme, po 15 §. A i ono „golubat“ (69) bojim se ja da je golubac, ili čak golida (po Vinodolsku, a po našu = diža). A ipak „ochasina“ u § 420, ono je očasina; a to vam je vuna ostrižena okolo očasa, t. j. repa. Mi otočani i sada govorimo: očasiti, podočasiti, očasiny. Nu i velik rep je očasina, kako i repina. I još: ondje je njekoliko puti „Senia“; i onako je pravo po latinsku, a „Segnia“ je po tal. I još „cadagnus“ (65 §.) rekao bih ja da je naš badanj.

Za Talijanina i Krbavca samo onoliko znam i da su bili „věrni sluge“ onih knezova, kako su i oni drugi, „fidelibus servitoribus dictorum dominorum. Senjani mogu više toga doznati! A za Krčane znam još njekoliko. Ivan, on je ne samo vitez bio, nego i vlastelin, a podknežin njegov otac Vid, negda prije 1400, koje godine veće ga ne bijaše, a sin bijaše živ, po pismu u Fratara u Bartolićevu naboru.[1] Ondje je i „Ja Bartol sin pokojnoga podknežina Pavla, krčanina, sudac i bilježnik Krčki“, 1397, 1410 i 1419 god. (zadnja dva pisma jesu u mojoj Poviesti na 260 i na 163 s.) Pak je sva prilika, da je ovo bio onaj isti „Paval“, „gospodin“ i „vitez“. A podknežinom bio je 1368 i 1377 god., kako pisma svjedoče lì ondje.[2] I sudcu Krčkomu 1405 god. bijaše ime Paval: „. . . Anno . . . 1405. Indictione 13, die 9 Januarij intrante. Veglae in Plathea Comunis coram dno. Paulo Judice . . . Comunis Veglae . . . Discretus vir dominus Nicolaus quondam domini comitis Schinellae . . .[3] ali ono bijaše ini. A „Dokša“, on ne znam gdje je bio „podknežinom“. A ni imena onakova još nisam čuo, pak se bojim, da je ono bilo: Dekša (Dessa po tal.), ili Deška[4], ili pak Domša, kako 1420 godine

---

[1] In xp̃i nomine, Amen. Anno a Nativitate eiusdem 1400, Indictione 8, mensis Madii die 6 exeunte. Actum est hoc in via publica apud Magnum Campum (ovako je po Slovinsku! po talijansku bi imalo biti: „Campum Magnum.“) de prope . . . Ibique Nobilis Vir Dominus Miles Joannes, filius Veglam quondam dni. Vececomitis Vitti . . . (I ostalo.)

[2] Evo jednoga malo: „. . . Anno . . . 1368, Indictione 6, mensis Januarii die 16 intrante, Veglae in Platea Comunis, coram dno. Paulo Vicecomite Veglae, praesentibus Acostino Crista quondam Androssii Arbenae, et aliis ad haec convocatis . . . Ego Paulus vice-comes manum misi. Ego Quirinus filius quondam Leonardi de Vegla, imperiali auctoritate iudex ordinarius et notarius hiis omnibus interfui et rogatus scripsi, publicavi et corroboravi“. — A „Domini Paulus et Cristophorus vicecomites Veglae“, na 15 studenoga 1377.

[3] Isto ondje.

[4] „sin Deščin“, 1375 god. u pov. Spomenicih.

podknežinu Krčkomu bijaše ime[1]; ako mu ne bijaše: Domiša, kako je četrdeset dana kašnje zapisan, „per Dominum Domisam vicecomitem Veglae“. (U mojoj Poviesti na 164 str.) Morda je ono bio svejedan muž, „Dokša“ i „Domša“? A pak „Dujam Stěpanov“ lagko da je on isti, koji je kašnje, 1405 god., bio Krčkim podknežinom: „Ego Duymus vicecomes Veglae manum misi“. (Pismo u Bartolićevu naboru.)

Ali, ni kojega su plemena bili ovi zakonodavci, ne znam, ni koliko naučeni; a ni kakovi su bili Krčani, „de Vegla“, jesu li Slovjeni ili Talijani. Nu po ovih pismih težko da su oni ni Omišljani ni Dobrinjci ni Vrbničani ni Bašćani bili, nego pravo Krčani ter Talijani.

Tako Krbavac Lovrenac i Krčani Ivan i Paval, vitezi, a Dokša, ili Dekša, ili Deška, ili Domša, podknežin, ti kneževski poslanici „prizvaše k sebi podknežín otočkih i dobrih muží z Krka i za vsega otoka“. Nu s ovim ne sláže, što je na kraju: „A to su muži, ki su ondě bili: dvornik Grgur, satnik Mironěg, Mikula, Gižman, Luka, Živ'c, Dminak, Bratona, Kirin, Zaharija Zvrčić“. Gdje su „podknežini“? što su oni manje nego „dvornik“ i nego „satnik“? Apak ni dvornik ni satnik nije ovdje nego po jedan, a ja znam, da je svaki grad imao svojega i dvor-

---

[2] „. . . 1420, Indictione 13, die 9 mensis Januarii, Veglae in sala magna, praesentibus Mincello de Caristia, Lampridio sartore, Stantio Beviaqua, Georgio de Dotula . . . Idcirco nobiles viri dni. Domsa miles vicecomes Veglae et Matthaeus iudex Comunis pro tribunali sedentes in dicta sala cum nobilibus viris Ser Stephano de Chersio, vicecomite Marino, vicecomite Antonio, iudice Ugo, iudice Bartholino, Ugo del Conte, Minelino de Vlach, et Nicolao de Marco . . . . sententiaverunt, ac dixerunt, et praeceperunt vicecomiti Petro filio dicti vicecomitis Vulcinae de Bescha ibidem praesenti . . . Ego Matthaeus iudex praedictus manum misi. Ego Bartholus quondam vicecomitis Pauli de Vegla, imperiali auctoritate notarius, et iudex ordinarius, ac Comunis Veglae cancellarius iuratus, praedictis omnibus interfui et rogatus scripsi, publicavi et corroboravi“.

nika i satnika. Vrbnik ovako piše: „Leta 1347 činili su crěki prvad Mar'k i satnik Dmin'k“ — „1411 . . . Budući podknežin Šarer i vsi vićnici Vrb'nski pred sv. Petrom na Rtu, na ime Luka . . . i dvornik Jakov i s'tnik Hrsona“; a Baška: „1375 . . prěd satnikom Jakšú, i prěd dvornikom Antonom. i prěd sudcem Jurjem“; a Dobrinj: „1321 . . . Na to svidoci Domša satnik“ — „1379 . . . pred crikvum svetoga Stipana, vicekonte Mikula, vicekonte Andreja, i sudac Krman, i dvornik Paval“ — „1382 . . . in presentia (i ovo je prije bilo po slovinsku) di testimonij zuradi et pregadi, quali sono: dvornich dvornik) Lovrecich“. A i sámi zakonodavci u 30-toj glavi (str. 156) pišu: „a po tom imej ga satnik toga kaštela (ili Omišlja ili Vrbnika ili Baške) z dobrú obranú v Krk peljati pred sudác“.

Pak je sva prilika, da nisu ovdje svi „muži ki su ondě bili“: samo deset jih je, a i „z Krka i za vsega otoka bijahu jih prizvali“. Ovo su samo Vrbničani; njih sedam je i dvaeset i tri godine kašnje pomoglo zakone zastavljati: „1411, meseca novembra d'n 16. Budući podknežin Šarer i vsi vićnici Vrb'nski pred svetim Petrom na Rtu, na ime: Luka, i Mironig, i Mikula, i Gižman, i Mik'lin, i dvornik Jakov, i s'tnik Hrsona, i Grgurić, i Kisin Gavel sin, i Bratona, i Jur'c, i Ban, i Bartol sin Lučin, i Petr'c i Zaharija pis'c opći, jesu se napravili . . .“ (str. 157), ter ovo pisanje kaže, da ondje ne imamo čitati: „Mikula Gižman, Luka Živ'c, Dminak Bratona“, kako je g. Kukuljević čitao.

Nu dva podknežina lì spominje: „A tu penu jesmo učinili za nike besedi, ké se s'da mlče za manje zlo, ké su bili rečeni od Luki protu Mironěgu, buduć satnik, budući podknežin Marko i podknežin Bartol na vratěh mesto naše gospode pravdu držati“. (str. 156).

Marko, ovako i 1397 god. podknežinu Krčkomu bijaše ime[1], pak ja držim, da je ono bio isti. A za „Bartola“ 1394, 1397, 1398 i 1407 god. kažu pisma da je Krčkim „podknežinom“, a rodom iz Potenze[2]. Tako on je bio Talijan, a Marko ne znam što, nego da je bio vlastelin i da je umro njekoliko prije 1410, ostaviv sina Mikulu, „ser Nicolao quondam vicecomitis Marci“. (U mojoj Pov. na 160 str.) Ali je i ini Bartol, i to Krčanin, Cutinić, bio podknežinom onda njegda, po besjedi „et vinea olim vicecomitis Bartholi de Zutigno“, u pismu 1419 god. učinjenu. (Isto ondě na 162 s.)

A Bašćanskim podknežinom, po Kukuljevićevih Spomenicih, 1375 bijaše Petar, a 1413—14 Vlčina, pak jedan od njiju, po prilici, bio je u onom vieću, kako je morda i Mikula Šutorić, bivši 1381 onakovim činovnikom u Dobrinju, kako moja Poviest kaže na 158 str. A tko je pak Omišaljskim onda bio, nisam još našao; ni tko je Vrbanskim; ali je njetko bio, po ovih razlozih, i još po onom, što i 1410 god. bijahu podknežini, ne jedan, nego četiri: Mate, Marin, podknežina Bartola, Talijanina,

---

[1] . . . „Ego Bartholus filius quondam vicecomitis Pauli de Vegla, imperiali auctoritate notarius, et iudex ordinarius, ac comunis civitatis Veglae notarius iuratus . . . de mandato, licentia et auctoritate . . . vicecomitis Marci, mihi tradita et concessa, prout in dicto testamento inveni, dictam particulam de verbo ad verbum fideliter scripsi, publicavi et corroboravi, nil addens, vel minuens, quod sensum mutet vel intellectum. Anno 1397, Indictione 5, die 12 mensis Decembris, Veglae in curia dicti vicecomitis Marci, praesentibus Marino filio vicecomitis Bartholi . . .“ (I ostalo u Fratara)

[2] . . . „Anno . . . 1394, Indictione 2, mensis octobris die 13 intrante, Veglae in curia magnifici dni. Bartholi de Potentia vicecomitis Veglae . . . Ego Bartholus vicecomes manum misi“. . . . „1398, Indictione 6, mensis Februarii die 5 exeunte, Veglae . . . coram dno. Bartholo de Potentia, vicecomite Veglae . . .“ „Anno . . 1407, Indictione 15, die 6 mensis Februarii, Veglae in hospitio domini Bartholi de Potento (Potentia) vicecomitis Veglae . . .“ (Pisma su u Fratara.)

sin, Anton Cutinić i Vigo ili Rigo Skinelić,[1] a Šarer u Vrbniku 1411, a 1474 Jurman, a 1497 Anton Blažinić, a 1498 Jurko, a 1524 Jakov Cutinić, a 1544 Ivan Razpristić. I Bašćanskih još je njekoliko u pismih: Petar, drugi, onoga Vlčine sin, 1419 i 1420; Radivoj, 1450; Filip, 1470—1474, i Mikula Lunjan 1490 god.; a u zakonu god. 1470, gl. 5 (str. 161) ovo: „da nemozi se platit podknežin Bašćanski nad nijednim Vrbničaninom za osud, ni Vrbanski nad Bašćaninom".

I ovo je dosta k onomu „podknežín otočkih"; samo još valja zapametiti, da za njekoje krčke pišu, da su i otočki. Morda su u Krku bivali veli a po otoku mali?

A kakovo je ono ime „Mironěg"? Ono i „Mirchanoga", kako je 1377 u Krku zapisano („in domo Dominicae de Mirhanoga"), najbrže je isto. A „Gižman" mislim da je Sigismundus: onako je još njekomu u Vrbniku bilo ime, po onoj: „zemlje oraće Gižmana pridivkom Volara (Volarići sada)" u 1476 god. pismu. A pak „Dminak" je Dominicus, ali „Bratona" ne znam, što je.

A „ondě", ono držim ja da je bilo u Krku, u prvom gradu; ali tko je rekao onako, težko da je bio u Krku, kada je pisao. Nu „budući podknežin Marko i podknežin Bartol na vratěh mesto naše gospode pravdu držati", ono pak držim da je u Vrbniku bilo, i to njekoliko prije. Vrbničani i 1476 pišu: „Budući gospodin plovan i sud'c i vićnici vsi nakup na vratih v' Vrbnici, učiniše viće meju sobú" (str. 162). Pak i ovo zapametimo, da su sudjivali na vratih.

---

[1] . . . Cum coram reverendo in Christo patre et domino . . . Vigiliensi, magnifici dni. dni. Nicolai comitis Veglae, Segniae . . . Vicario . . . nec non nobilibus dnis. dnis. vicecomite Marino, vicecomite Antonio, vicecomite Vigo . . . pro tribunali sedentibus . . ." (U Poviesti na 160 str.)

Oni, koji su na 5 maja, comes, vicecomes, iudex, curia, comune, consilium, consiliarii, nobiles, populares, forenses, tortura govorili, i to u Senju, je li prilika, da su u Krku, knez, podknežin, sud'c, dvor, obćina, vieće, viećnici, vlastele, kmeti, gosti, muka, na 15 junja? u Krku, velju? Prilika je samo, da su za Krčane po latinsku a za Vrbničane, za Bašćane, za Dobrinjce i za Omišljane po slovinsku, po njihovu. Ali jezik, što kaže? Tudjih riečí, tih je malo: onukle (anniculus, a, um), provati, navkir (nauclerus), duplo, komarda, fruštan, liganca, berlina i pena. Nu nješto ino zateže na tudju: „poslali jesmo naših (svojih) vernih v otok" — „prizvali jesmo k nam (sebi) podknežín otočkih" — „skažući", „rekući", kamo ne mogu ovi glagoli — „budi v razumě sudác" (= in arbitrio judicum) — „ke 60 libár imějte se deliti" (= quae sexaginta librae) — „ako po prvu tadbu ali po drugu", namjesto: po prvoj tadbe ..., kako i jest malo s prieda — „ako bi neki (ki) tat ukral .... tere bi našast" (= „repertus fuerit") u Senjskom — „ako bi něki človik učinil něku tadbu" — „ako bi něki někoga udril batom ali kamikom v ruku (4ti padež) držeć" = qui verberaverit cum lapide in pugno", u Senjskom — „ako bi něki udril koga nožem ali kamikom z ruki pusteć" (namjesto: pustivši) = „qui percusserit cum lapide dejecto", u Senjskom — „a v' zda lěkarija shranjena" (= et salva semper medicina) — „ako bi něki človik rekal někomu človiku od veća nepočtenu besedu, brez začela većnika" — „ako bi nesvršil rotu" (si non perficeret jusjurandum). Pak se ja bojim, da je ono iz latinskoga prevedeno. I ta moja bojazan je sve to veća: „nemozi ta sin sloboditi otca ni matere, da bi ta neslužila knezom" — „plàti 6 celéz ... a druge tri,

budi 1. kne**zem**, a drugi obćině . . .", na mjesto: knezo**ma**, zašto dva bijahu, a pisac je umio ugadjati dvojici; evo: „imej platit dva na deset cele**za**, ka se razdělit**a**", „a gospodar bi mogal provati trimi svedoki v gradě a dvěma vaně z grada", „iměj se otpriseći samošest, od těh mu se imějt**a** dva nareći".

Nu, ako je i prevedeno, ondje ih je dosta pravo po slovinsku. Ondje je „batom", „kamikom", „nožem", „pestú", „svedokî" ili „svedokmi": brez predloga s; ondje: „a blag**a** **ne**zgublja", „**ne**imějuć prošćenj**a**", „da nijed'n muž **ne**mozi vineti svoje ženi (= ženy)": drugi padež sa **ne**; ondje: „**ne**mozi se skupiti **ni**jednim blagom", „da **ni**jed'n navkir **ni** **ni**jed'n ini človik **ne**smě voziti", „da **ni**jed'n list . . . **ni** ina **ni**jedna pravda **ne**mozi biti stanovita": po dva **ne**, a i po tri. I još je ondje: „iměj se razdeliti na troje", i „razdèli se na četvero"; a i ovako: „budi verovan samotret priseg", „iměj se otpriseći samošest", „da ona ima priseći samo 12." (= dvanadeseta), „. . . . gospodar . . . . mozi ga (tata) rotiti samo 12." (= dvanadeset), za latinsko: tertia sua manu, sexta sua manu, duodecima sua manu, kako je u njihovih zakonih, pak i u Krčkih: „iuret tertia sua manu", „teneatur iurare sexta sua manu", „et qui non erit in lege cum iurare debuerit XII. sua manu". A i u Vinodolskom zakonu jest: „samošest, samo 12., samo 20. ter 5.", a u Poljičkom je „samodrug, samotret, samošest, samodva na deste", a u bosanskoga bana Stěpana pismu od 1332: „da mu nareče prěseći samošestu",[1] a u Barakovićevoj Jaruli[2]: „Tad mu (Abramu) otvori pamet Sveta Trojstva viće, Kako jest samotret (trinus), A jedno je bitje". Samodrug

[1] Miklošić: Monumenta Serbica.

[2] Jarula ili jarulica Lošinjanom je lieba, liešica, navlastito za ružice

je s kim je još jedan, a samotret s kim su još dva, ako je muž, ako žena, onda: samodruga, samotreta. Ovako nam rabe sada ove rěči.

Ali stariji zakoni, god. 1362, 1367, 1382 (str. 145—7), nije prilike, da su bili po latinsku: ondje je sve po slovinsku, samo „skuža“ je po talijansku, a „perman“, ova je i u Vinodolskom; i nije po talijansku; još je po talijansku: „tužeći se za jed'n (namjesto: něki, ili někakov) vinograd“, i „je kuntentalo (nam: privoljelo) to viće“. Pak se bojim, da je ovo prevedeno. A u ovom vieću morda ih je bilo 52, koliko u krčkoj zakonici pišu da jih ima biti, „iuxta tenorem ordinum“, i da ih je bilo 1502 god.: „Congregato Consilio generali Veglae, in palatio magnifici dni Provisoris (Jacobi Leoni) ad sonum campanae, ut moris est, in quo interfuerunt consiliarii numero LII, computata persona magnifici dni Provisoris ac judicum, cum duobus convicinis ex quolibet castro iuxta tenorem ordinum“. A ono „otočko viće bilo je nakup v Krci“ najbrže zàvino Sicilijanskoga kralja Vladislava, za kojega napuljanin Alojsij Aldemarisko kralju Sigismundu bijaše preuzeo Zadar, Pag, Vranu, Nin i Split, pak hotijaše i ostálu Dalmaciju i još sve Hrvate i Ugre,[1] a knez Krčki, a i Senjski i Modruški Mikula (Frankopan), Vladislavu svoj, „affinis“,[2] ne bijaše mu protivan.

Ali zakoni god. 1411, 1443, 1470, 1476, 1477 (str. 157—163) jesu slovinsko djelo, ako i nisu posve čisti. Dà, slovinsko djelo, jer onih godina gospodari otoku bijahu Frankopani: a oni su bili pravični. Oni nisu Slovinom po talijansku govorili, ni po njemačku ni po ugarsku, nego po njihovom, po slovinsku, kako je pravo i pošteno. Nu na 22 febrara god. 1480 otok osvojiše Bnetčići, ne-

[1] Rački: Pokret na slavenskom jugu, str. 233—34.

[2] Arkiv, knj. VII. 43 i 46.

pravični Talijani.[1] Pak su oni po svoju pisali ne samo Talijanom, nego i Slovinom: Vrbničanom, Bašćanom, Dobrinjcem, Omišljanom i Dubačnjanom, a i ostalim po Dalmaciji. Oni su po svoju bili rekli i ono god. 1483 (str. 163), po onoj: „pod penu trih libar po glavu"; a i ono 1484, po besjedah: „zapovidamo, da imate navestiti", „da ju nima pasti nigdere na travi komunskoj", „ki ga odda". Jer Slovinac bi bio rekao ono prvo: po glavi ili na glavu; drugo: da navjestite; treto: da je n. p. n. na t. pučkoj, ili, v zaroci; a četvrto: „gdo ga odda". I još, ako nisu oni smislili onoga što je pod god. 1497 i pod 1498 (str. 164—5), jesu ono što je na str. 165 i slied., kako je vidjeti po svem i po svačem. A potonje talijanske i latinske naredbe mletačkih providura svjedoče, da je Vrbničanom jur dotežčalo bilo obraćati na Slovinsku.

Anton Vinciguerra, koji je kneza Ivana Frankopana prevario, a i otočane, on je prvi počeo talijaniti; i umeo je: tajnik Benetačkoga kneza! I to je radio sve do mjeseca listopada 1480, a morda još i 1481 god.; pak opet 1488 i 1849, više godine dana.[2] A i drugi Benetčići, koji

---

[1] V. moju Poviest na 134, a pridaj: „Tutte dette proprietade de S. Marco sono insidiate da alcuni, che cercano ingannar il Dominio, per tirrarsele à loro beneficio, et però se debbano deffender per la Camera in questo modo: Che havendo il Secretario (Anton Vinciguerra) tratta l'Isola de man del Tirrano, liberata da Ongari, et reduta all' obbedientia de S. Marco, l' Illustrissima Signoria volse da lui intender l' entrate publiche et le particolar del Conte Zuane, fu per quello dichiarito a sua Serenità distintamente quanto la richiedeva . . .", što je u onom štatutu.

[2] „Anno . . . 1489, Indictione 7-a, die XV mensis Junii. Infrascripti sunt ordines et reformationes civitatis et insulae Veglae, facti et ordinati per magníficum et sapientissimum dominum Antonium Vinciguerra, ducalem secretarium pro illustrissimo et invictissimo Duc Dominio Venetiarum, hic Veglae iusdicentem ad aeter-

su otokom vladali a zvali se, ne knezi ni podknežini, nego providuri ili providaduri (po talijansku), i ti su talijanili. Prvi je bio Frane Barbò, 1481 (na 18 lipnja jur bijaše) i 1482, a morda i 1483; drugi, Petar Kalbo, za onim dvie ili tri godine; treći, Marin Moro, 1487 i 1488; četvrti, Paval de Kanali, 1488; peti, Marin Boldù, 1490; šesti, Cesar Malipiero ili Maripiero, 1493; sedmi, Ivan Gritti, 1495[1]; osmi, Petar Malipiero, od 1499 do 1501; deveti, Jakov Leono, od 1502 do 1504, a deseti, Marko Gabriel, 1508; a 1509 i 1510 Frane de Prioli, a od 1511 do 1513 Frane Micheli ili Miheli, a od 1514 do 1516

---

nam rei memoriam et commemoramentum magnificorum Dominorum rectorum futurorum civitatis et insulae Veglae, rescriptorum manu Danielis Terzago de Venetiis, notarii eiusque Cancellarii . . ." (Ostalo u Krčkoj zakonici, i to talijanski.)

[1] „Die primo septembris 1495. Magnificus et Clarissimus dominus Jo. Griti pro illustrissimo et serenissimo Ducali Dominio Venetiarum etc. provisor Veglae et districtus, cupiens pro debito officii seu magistratus eius magnificentiae et iustitiae omnibus merito providere, et pro viribus invigilare, ne aliquis tempore aliquo decipiatur, consideratis multis querelis et exclamationibus, ut ita dicam, a quamplurimis coram eo confectis ob multas falsitates, que in dies committuntur in celebrandis instrumentis per insulam in lingua sclabonica, et testamentis, quod quidem sibi minime ocultum fuit, imo experientia superinde visa, et manibus per suam magnificentiam omnibus supradictis atrectatis, ut per processus per eam formatos clarius apparet in Libro criminalium; considerato plura inconvenientia, que superinde oriri possent, in detrimentum et dispendium plurium personarum ob celebrationem dictorum instrumentorum et testamentorum, que fortassis per elapsum quam plurima secuta sunt et falso rogata, cum nequaquam in aliquo provisum fuit, et si forte provisum, non observatum in non mediocrem jacturam fortasse multorum, cum tam licentiose dicta instrumenta rogaverunt in sclavum elapso tempore, et in eis adere, minuere ad eorum libitum possunt; considerato ut supra et maxime dictarum literarum barbararum caracteribus a paucis notis, utpote a nobis et precessoribus ac cancellariis in tempore existentibus. Hinc tandem fraudes ac falsitates in hoc ipsis factis (factae a?) notariis ea stipulantibus, que ut supra committuntur, ut ad plenam (notitiam?) hec omnia pertingent (pertigerunt?), et plane cognovit esse non dubia. Quapropter, ut omnibus huiuscemodi inconvenientiis penitus

Ivan Moro; a pak Marko Anton de Kanali od 1517 do 1519, a 1520 i zatim Marak Anton Kontarini, a za njim Pilip Grimano, pak Avgustin Valer, i ostali, sve Talijani.

U Rimu na 17 svibnja 1870.

Dr. Ivan Črnčić.

IV i V.

Statuti kastavski i veprinački.

O kastavskom i veprinačkom statutu progovoriti ću ujedno, jer oba stoje u najtjesnijoj svezi po zemljištu i pučanstvu, gdje su postali, i po tiesnom odnošaju obiju obćina, za koje su sastavljeni.

Kastav i Veprinac leže na onom obronku kraškoga gorja, koje se od Rječine do Učke stere i pada k riečkomu, njekada plominskomu (sinus flanaticus) zaljevu. Ovaj se gorski hrbat prislanja s jedne strane na hrvatsku susjednu visočinu, s druge na ostalo pogorje istarskoga poluotoka, koji se izmedju riečkoga i trsćanskoga zalieva pruža u sjeverni dio jadranskoga mora.

Kano što čini gorje medju Rječinom i Učkom s istarskim poluotokom jednu orografsku cjelinu, tako je i žiteljstvo u onom kraškom području stanujuće s Istrom od daleke

---

provisum sit, et ne aliquis in posterum defraudetur, et preclusa sit via talia instrumenta falsa conficiendi, tandem terminavit, et terminando declaravit, quod omnes celebrantes instrumenta in publicam formam per totam insulam, et testamenta, teneantur et obligati sint in termino dicorum mensium ea presentare officio cancellariae, et registrare facere et autenticari in omnibus sub pena librarum quinquaginta; cujus penae medietas sit accusatoris, et altera camerae phiscalis, omni contradictione penitus cessante. Et si non appresentaverint in dicto termino, dicta instrumenta et testamenta sint nullius valoris. Die 1-o Septembris proclamatum fuit per David preconem me Bartholomeo Bonaldo cancellario vulgarizzante in locis solitis".

davnine jednaku sudbinu dielilo. Prešavši Istra prema koncu VIII vieka (oko 788 god.) od iztočno-rimskoga carstva, kojega je donle pod upravom vlastitoga vojvode (dux) bila pokrajinom, pod vlast Karla velikoga dalnja joj sudbina ostala tiesno skopčana s franačkom i malo za tim s njemačkom državom. Kano pogranično krajište (marca) Njemačke bijaše upravljana krajiškimi grofovi (Markgrafen, marchiones), kojih je čast kašnje prešla nasljedstveno na odlične porodice njemačke (Eppensteine, Sponheime, Andechs-Merance), dok napokon uslied ugovora s istarskimi markgrofovi a goričkimi grofovi od 1364 i 1374 ne predje na dom habsburžki. Nu taj postade gospodarom samo manje, iztočne, česti Istre; dočim je u većoj, zapadnoj, mletačka republika, koja je na poluotok od konca X vieka vriebala, zadobivši izmedju god. 1267 i 1331 grad za gradom (Poreč, Umag, Novigrad, Sv. Lovreč, Matavun, Kopar, Piran, Rovinj, Pulj, Vodnjan, Bal) jur svoju vlast učvrstila bila. Tako je Istra došla pod dvojaki upliv državni i prosvjetni: mletačko-talijanski i njemački, koji nije mogao ne ostaviti tragova u njezinu životu.

S njemačkim državnim uredbama predje u Istru i feudalizam; pojedini djelovi njezini davani su u leno visokim crkvenim i državnim dostojanstvenicima. Rečeno kraško područje, u kojem su Kastav i Veprinac ležali, činilo je posebno upravno područje (Karst, Carsia), koje se često uz Istru (njem. Isterreich) odieljeno spominje. Ono je i zasebni feud sačinjavalo, prije puljskih biskupa, za tiem (oko 1139) divinskih grofova, onda Wallseovaca, napokon Habsburgovaca. Pošto su divinski grofovi i Wallseovci bili vlastela i susjedne Rieke, bješe u to doba Kastavština pod jednim s Riekom gospodarom; kano što su obje imali i jednoga duhovnoga poglavara, na ime puljskoga biskupa. S toga nalazimo, da je jedan gospodar kadšto s obima područjima ujedno razpolagao; tako je Hugo divinski (von Tybein)

oporukom od 24 lipnja 1374 ostavio svomu sinu Jurju uz ostale gradove takodjer Rieku (Sand Veyt) i Kastav (Chestaw), a Veprinac i Mošćenice (die chastel Velprintz und Moschenitz) tek poslije smrti babe si i kćeri joj Ane. Vlastela divinska bijahu toli imućna, da je spomenuti Hugo, koji je bio ujedno kapetanom Istre, uzajmio Leopoldu vojvodi Austrije, Štajerske, Koruške i Kranjske 14.000 zl. uslied česa mu je on pismom od 2 siečnja 1380 godine založio Istru s pazinskom grofijom (Land zu Ysterreich mit der Grafschaft zu Mitterburg). Kada je god. 1398 rod divinskih gospodara izumro, bijahu mu nasljednici Hugovi šurjaci, braća Rudolf, Reimprecht i Fridrik „von Wallsee“, koje je Hugo pismom od 31 kolovoza 1385 postavio bio za skrbnike svoje djece; a pismom od 1390 god. 11 rujna preporučio Rudolfu svoju suprugu Anu i djecu. Gospoda od Wallsee, tako prozvani od svojega siela, mjesta u Austriji, dodjoše onamo iz Švabske s Habsburgovcem Albrechtom I (1282—1308), pak su u kratko vrieme svojim svezama postali jedna od najmoćnijih i najuglednijih porodica habsburžkih zemalja. Kroz ženidbu došavši u svezu s divinskom vlastelom dobili su i posjed njezin, imenito Rieku i susjedno istarsko kraško područje: Kastav, Veprinac, Mošćenice. Spomenuti Rudolf od Wallsee bijaše „maršal Austrije“ za vojvode Alberta, koji mu god. 1394 predade i kapetaniju tršćansku. Skoro sto godina spadali su Kastav i Veprinac pod Wallseovce, kojih je ime u veprinačkom statutu (str. 211, 212) pohrvačeno u „ՀԲՅԹՆՋ ՅՄԾ ՓՒՍՍՒՄՆՋՍ“,[1] dok nije Reimprecht grof Wallsee ugovorom od god. 1465 i 1472 ustupio Rieku i posjed u „Istri i na Krasu“ (Geschlossern zu Isterreich und am Kars“) Habsburgovcu caru Fridriku III. Dvadeset godina kašnje (1491) izumrla je ona glasovita njemačka porodica.

[1] Valjda za „van Wall-see“, ՓՒ – ՍՒՄՆ — ՋՍ.

I tako je dom habsburžki, bivši već od sto godina vladaocem, markgrofom Istre i Krasa, postao ujedno vlastelinom Rieke i ciele Kastavštine.

Pod ovim novim vlastelinom stavljeni su na papir statuti kastavski i veprinački.

U knjižnici naše akademije imade medju rukopisi (br. XCI stari, novi II, b. 137) priepis kastavskoga zakona učinjen po pok. Mijatu Sabljaru na Rieci godine 1845 iz rukopisa god. 1759. Nu i taj rukopis bijaše samo priepis — kako se bilježi — „iz stareh knih zakona, ke se nahajaju v armariće va zide na lože komunskoj pod zapovedjum presvetloga gospodina kapitana ovoga grada (Kastva) i giurisdiziona Jurja Vlaha, i gospode sudac Andreja Pobra i Ivana Bačića, po rukah mane Giambatiste Tomičića kancilera sve ove kapitanije, leta 1759“. Ovaj Tomičićev priepis držao je god. 1845 tadašnji vlastnik Kastva Šimun Vranicani, te ga je dopustio Sabljaru prepisati. Sabljar ga prepisao posve vjerno i tačno pridržav i pravopis Tomičićev. Nu po onoj Tomičićevoj bilježci ne znamo: kakove su bile one „stare knjige zakona“? kako su bile stare? kojim su pismom, da li glagolicom ili latinicom, pisane?

Svemu tomu kušao sam doći u trag, obrativ se na Rieku, nebi li se u obitelji Vranicanijevoj našao bar Tomičićev priepis? Obratio se i na obćinsko poglavarstvo u Kastvu: nebi li se ondje našle „stare knjige zakona“ ili „v armariće va zide na lože komunskoj“, ili drugdje? Nu moj trud bijaše uzaludan. Na Rieci nije se našao Tomičićev priepis; u Kastvu ne ima više „stareh knjig zakona“. Jedino mi je obćinsko poglavarstvo uz dopis od 17 listopada 1890 god. br. 1997 priposlalo priepis kastavskoga statuta u talijanskom jeziku po rukopisu, kako se kaže, XVI vieka, prispodobljen s maticom u Gradcu 24. srpnja

1706 god. Po tom priepisu god. 1706 učinjen je drugi god. 1862.

Nije mi dakle preostalo drugo nego držati se Sabljareva priepisa. A pošto je taj priepis učinjen po drugom, razmjerno takodjer mladom, nisam za shodno držao, da kod ovoga izdanja pridržim nedosljedan i nezgrapan pravopis prošloga stoljeća. Jer šta bi se tim dobilo, da se piše: „duxan, giagnaz i kozlich, nedeglia, neprissal, odluzhena, çlouek, czesta, giedan, illi itd.?“ Pretočiv indi pismo na sadašnji pravopis nisam naravno dirao ni najmanje u jezične osebine Tomičićeva priepisa, komu se da kako ima propustiti odgovornost, u koliko je tačno pretočio „stare knjige zakona“. Talijanski pako prievod, koji je učinjen bio po svoj prilici po matici, došao je dobro za protumačenje manje razumljivih to rieči to rečenica Tomičićeva priepisa. S toga sam njeke izvode iz njega priobćio izpod hrvatskoga teksta.

Kastavski zakon, kakav je predan po Tomičićevu priepisu, sastoji se iz dva glavna diela: na ime iz prvobitnoga statuta i iz dodataka.

Prvobitni statut sastoji se iz 57 kapitula (str. 181—193). Da je ovaj dio bio istodobno sastavljen, potvrdjuje sam tekst. Nu kada? Po našem priepisu, kako stoji na nadpisu zabilježeno (str. 181), taj bi dio sastavljen bio god. 1400. Nu tomu se opire sam tekst u kap. 33, 35, a najpače 48, po kojima je tada Kastav priznavao za svoga gospodara Fridrika, austrijskoga nadvojvodu i cesara rimskoga. Godine 1400 vlastelinom Kastva bijaše još porodica Wallsee; a u kap. 48 veli se „o gospodi od Valse“: „kih jesmo vlastito služili“; govori se dakle o njima kano o bivšoj „gospodi“ Kastva „dobroga spomenutja“ lat. bonae memoriae. Statut, kakav je sada, nije dakle mogao sastavljen biti, dok je Kastav bio pod Wallseovcima. Spomenuti Fridrik bijaše, kako spomenusmo, prvi

Habsburgovac, koji je iz ruku gospode od Wallsee uslied ugovora od god. 1471 preuzeo Kastavsku gospoštiju. Prema tomu taj stariji dio statuta nije mogao sastavljen biti prije god. 1471. A budući da se je car Fridrik prestavio na 19. kolovoza 1493 godine: mogao je prvi dio statuta sastavljen biti izmedju god. 1471 i 1493. Ako su „stare knjige zakona“ pisane bile latinicom: lasno se dogodilo, da je prepisač Tomičić mj. 1490 izpisao 1400 t. j. treću brojku 9 uzeo za 0. Ako su „stare knjige zakona“ bile pisane glagolicom, pak je godina naznačena bila sa .ѯ.ѿ.ꙋ. mogla je treća brojka ondje biti oštećena, pak ju je prepisač izostavio. Ele bilo kako mu drago, godina 1400 nemože se nikako u sklad dovesti s kontekstom statuta.

Promjena vlastele mogla je potaknuti kastavsku obćinu, da svoje predjašnje zakone stavi na papir, što se u uvodu veprinačkoga statuta kaže dosta razgovjetno. Zakoni, koji su, recimo, godine 1490 pobilježeni, nisu tek onda stvoreni, već su mnogo stariji. To se izrično izrazuje riečima: „imamo zakon“ (kap. 26, 28, 29); a gdjegdje se poziva i na starijega zakonodavca (kap. 30, 31). U samoj dakle stvari kastavski je statut, napisan za Fridrika, mnogo stariji; u pojedinim ustanovima stariji od 1400 godine. On sadržaje u mnogom stare pravne običaje, tada u kapitule poredane.

Tomičićev rukopis sadržaje još dodatak k statutu XV vieka; i to kano nastavak kap. 58—73, zakone na ime stvorene god. 1546, 1585, 1591, 1598, 1611, 1613, 1614 (str. 194—201). Ovaj je dodatak usvojio i talijanski prievod, koji s kap. 73 (u njem 76) zaključuje. Odkle se vidi, da je imao dogotovljen biti poslije 1614 godine. Nu Tomičićev rukopis imade još drugi dodatak, sadržavajući obćinske zaključke god. 1647, 1650, 1651 i 1652 (str. 201—207). Zaključci god. 1652 nisu u rukopisu dovršeni; te je M.

Sabljar na koncu pribilježio: „Više nema, jer je pisatelj tu prestao prepisivati“. Prema tomu imalo je u onim „starim knjigama zakona“ još nješta slediti.

Dodatci k statutu XV vieka učinjeni su u donjekle promienjenim okolnostima grada Kastva. Prije svega bijaše Kastav, kano i Rieka, pridieljen „deželi Kranjskoj“ (kap. 63 str. 196). To se je dogodilo ili još koncem XV vieka, čim je kraška gospoštija došla pod Habsburgovce, ili najkašnje početkom XVI vieka. Za tim tečajem XVI i prve polovine XVII vieka često se mienjahu vlastela kastavska: najprije dobiše kastavsku gospoštiju u zalog kozljačka gospoda porodice Barbo (1560), onda po njoj Volfgango Schranz (1583), pak priedje (1609) na barona Wagensberga, a od ovoga na Baltazara Thanhausera (1613), dok ju napokon privolom nadvojvode Ferdinanda ne dobiše Isusovci, najprije Judenburžki u Štajerskoj (1625), onda riečki (1630). U drugom se dodatku k statutu (čl. 75, 77, 81) navode slučajevi dodira s riečkim kolegijem isusovačkim.

Manje je brige zadalo izdanje kratkoga statuta veprinačkoga. Taj se zakon sačuvao u rukopisu naše akademijske knjižnice (st. br. DCCCXLVI, novi II, d. 123). Kukuljević ga dobi od poznatoga istarskoga rodoljuba Jakova Volčića. Zakon je pisan glagolicom na tri lista, koja su od vlage pobliedila i uslied toga je pismo mjestimice postalo tako nečitljivo, da se jedva povečalom dade pročitati; a listovi su na okrajcima dosta oštećeni. Volčić je glagolskoj matici pridodao priepis (1851) u transkripciji latinicom. Glagolska matica bit će XVI vieka. Ja sam da kako upotriebio za ovo izdanje maticu glagolsku; a poslužio se Volčićevom transkripcijom samo ondje, gdje nadopunjuje glagolski tekst, koji je od one dobe još više oštećen.

Veprinački statut je pisan god. 1507, dakle je od kastavskoga samo za njekoliko godina mladji; nu sačuvao

se mnogo čišće. Nu zakoni statuta jesu mnogo stariji, jer sadržavaju davne pravne običaje, kojih su se god. 1507 mogli sjećati starci od 70, 80, 90, 100 godina. I ovaj nam dakle statut prikazuje organički prielaz od običajnoga prava na pisani zakon. Tuj ne ima zakonoše, jer starci ne stvaraju zakona nego kazuju samo pravila, koja su u životu stajala u krieposti. Ta se pravila, kano i u vinodolskom zakonu, stavljaju na papir samo za to, da jih život ne kvari.

Kod transkripcije cirilskim iz glagolskoga pisma postupao sam onako kano što kod vinodolskoga zakona; nu u stvari bješe posao laglji, jer je rukopis veprinačkoga zakona mnogo bliži pravomu izvorniku i mnogo vjernije sačuvan.

Kastavski i veprinački zakoni nisu bili kod nas još obielodanjeni tiskom. Prvi jih nepodpuno iznese na svjetlo poznati ruski pravoslovac, profesor kievske univerze Sv. Vladimira M. Vladimirskij-Budanov u „Журналу министерства народнаго просвѣщенія“ (ч. CCXIII, 124—138. год. 1881) pod naslovom: „Неизданые законы югозападныхъ Славянъ“. Boraveći u Zagrebu god. 1880 upotriebio je za svoje studije oba navedena rukopisa, te je ondje od kastavskoga zakona preštampao gl. 1—58, 66—71, dakle ne sav zakon; veprinački je pako zakon obielodanio ne po glagolskom rukopisu nego po Volčićevom mjestimice netačnom priepisu, i to latinskom transkripcijom. Ovo dakle izdanje nije podpuno; pak se u mnogom razlikuje od ovoga našega. Uvod k statutima zaslužuje da se čita.

VI.

Statut trsatski.

Latinski prepisač vinodolskoga zakona pripisao je svojoj transkripciji na kraju sliedeće: „Svarsenye od statuta illi

zakon vinodolskeh a navlastito od kastela Tersata". I zaista zakon vinodolski bijaše podjedno zakon trsatski, jer je grad Trsat spadao pod Vinodol, gospoštiju krčkih i modruških knezova, te je god. 1288 zastupan bio u Novomgradu po plovanu Vazmini, satniku Nedragu, sudcu Dominiku i Viki. Još do pod konac XV vieka kaže se o Trsatu u lat. izpravama, da leži „in districtu de Winodol". Do posljednje desetine XV stoljeća spadao je Trsat na neprieporno vlastničtvo knezova Frankapana. Nu u ratu izmedju cara Fridrika III i kralja Matije Korvina, uz kojega je Brnardin Frankapan pristajao, zaposjednu god. 1490 carske čete Trsat, što jim bješe tim udobnije, jer je bližnja Rieka, kako znamo, tada već habsburžka bila. U ugovoru mira, koji je malo kašnje izmedju Matijina nasljednika kralja Vladislava II s jedne, te cara Fridrika i kralja Maksimilijana I s druge strane dne 7. studenoga 1491 god. uglavljen, bijaše glede Trsata naročito utanačeno, da ostane u carevoj vlasti do smrti Fridrika, nu onda da se Hrvatskoj i zakonitu vlastniku povrati. Na taj se je uslov napose kralj Maksimilijan pismom od 2. siečnja 1492 god. obvezao. Nu ovaj uviet ostao je i poslije smrti Fridrika (1493) neizpunjen; jer njegov je nasljednik silom nastalih dogodjaja sve to više uvidjao, koliko mu je radi Rieke i Krasa nuždno, da utvrdjen Trsat pridrži. To se je pokazalo osobito u skorom ratu s Mlecima. Kada je mletački zapovjednik Navigiero god. 1508 osvojio Rieku, prisilio je i carsku posadu na Trsatu, da mu grad preda. Hrvatski ban Andrija Bot i knez Brnardin Frankapan oduzeše Mlečanima Rieku i Trsat silom; pak je Trsat, koj Brnardin zove svojim gradom („u gradu našem") i u koj je postavio svoga „oficiala", opet došao u vlast Frankopanske porodice. U njezinoj vlasti bijaše Trsat i pod Bernardinovim unukom Stjepanom, kada je god. 1544 s banom Nikolom Zrinskim imovni ugovor

sklopio, jer se ondje kano Frankapanski gradovi u primorju navode Grobnik, Trsat, Bakar, Hreljin, Drivenik, Grižane, Bribir i Novi, dakle mjesta Vinodola po vinodolskom zakonu. Nu Trsat je malo kašnje došao u carske ruke, jer se o njem godine 1563 čita: Schloss Terssat, auch (kano što Rieka) irer M.(aiestät) zugehörig, jezt in der Lenkhovitsch Inhabung". Kano vlastnik Trsata spominje se god. 1579 nadvojvoda Karlo, te ga je god. 1582 založio senjskomu kapetanu Gašparu Raabu. Spadao je pako k primorskoj krajini i senjskoj kapitaniji, osnovanoj da brani primorje od Turaka, koji su od god. 1527, kada su i Trsat osvojili bili, češće onamo zalazili. Frankapani nisu se ipak nikada odrekli prava na Trsat, pak ga je Nikola, od god. 1612 senjski kapetan, god. 1639 tražio od kralja Ferdinanda III. Nu badava, jer je Trsat smatran važnim braništem grada Rieke i primorja; pak ga za to vojnička vlast ne htjede dati iz svoje ruke.

Dok je Trsat spadao pod knezove Frankopane i pod Vinodol, imao je i u njem biti u krieposti zakon vinodolski, na koji se hreljinska listina (Listine hrv. str. 52) od god. 1423 izrično poziva. Nu iza polovine XVI stoljeća odnošaji su se posvema promienili. Tada se osjećala potreba novoga zakona, kojim bi se uredio navlastito odnošaj izmedju puka i kapetana, zastupnika carske vlasti. Ovaj uzrok novoj uredbi iztiče u predgovoru pisac statuta sliedećim riečima: „Ljubeznivi stavče! Nemoj se začuditi, ako pred očima t' ostavljan u ovih knjigah z mojum rukum prepisan zakon tersaški, ponovljen leta 1640 na 24 aprila, niti dvojiti, da morebit do to(g) vrimena ale ni bilo ljudi ale prez zakona živeli. I da tvoja sumnja ne postavi te u kakovu falingu, imaš znati, da statut ili zakon tersaški i svega Vinodola bi učinjen i narejen leta 1288 na 1. jenara u Novomgradu, gdi bi se bili zakupili tuliko duhovni tuliko telesni po četiri od svakoga

grada za svega Vinodola, kako i od Tersata Vazmina plovan i Nedrag satnik, Dominik sudac i Vika . . . . Ali neč starina, neč rati i vojske, neč vladavci, ki z ovimi gradi su vladali i gusto krat se prominjevali, su uzrok bili, da stare naredbe nekoje se zatrle, a nekoje na bolji red postavile. I tako ravno ovdi na Tersatu bi se bilo zgodilo, kada kumesari nutre imenovani došli bili radi nekojih diferencij mej kapitanom Stipanom della Rovere i mej pučani su bili ponovili statut."

Statut dakle trsatski bijaše na 24. travnja 1640 „znovič učinjen" ili, kako veli pisac, „ponovljen" t. j. u nj uvršćene starije ustanove a novije dodane. Povod pako novoj redakciji dale su razmirice izmedju puka trsatskoga i Stjepana della Rovere, koji je jur god. 1610 bio riečki, pa i trsatski kapetan.

Statut trsatski sačuvao se u jedinom rukopisu knjižnice jugoslavenske akademije pod starim br. LXXXIX. U svoje vrieme bio sam se obratio na Trsat, nebi li se ondje koji rukopis toga statuta našao; nu svaka pretraga osta bez uspjeha. Statut bijaše prepisan po trsatskom župniku (Justu Krizmaniću ili Matiji Tomašiću), koji je g. 1703, koncem veljače, na župu došao; tuj stara raztresena pisma uredio i u „nove knjige prepisao" što se je ticalo javnih odnošaja trsatskoga puka. Osim statuta prepisa mnoge običaje „od starine", koji popunjuju statut, imenito: a) pristojbe župniku za obavljanje njegove službe; onda dužnosti „kastalda" te prava satnika kod njekih crkvenih obreda. b) „Urbar, ki je bil dan Gašparu Knežiću od slavne kamare leta 1610, od nemškoga jezika na hrvatski preobrnjen" po Ivanu Mikulaniću, bilježniku. c) Riešenja od god. 1605, 1635, 1658, 1678 u tal. i lat. jeziku njekih razmirica. d) Razvod medja izmedju Trsata, te Grobnika i Bakra od god. 1642, takodjer talijanski; pak k tomu hrvatski dopunjak od 1708 god. e) „Tarifa radi

bekari“ od god. 1603, dopunjak od 1708 god. f) „Bando delle capre“ god. 1672. Napokon g) „Tarifa stara propisana po zakonu tersatskom“.

Jeda li je akademijski rukopis ona „nova knjiga“ iz prve desetina prošloga vieka, ne može se uztvrditi; nu sudeć po pismu mogao bi biti iz one dobe. U tom rukopisu dolazi statut odmah poslije predgovora na prvom mjestu (str. 6 –12). Taj rukopis prepisa sav svojom rukom pok. Mijat Sabljar pridržav prvobitni mu pravopis. Kasnije je još jednom prepisan, izuzam talijanski umetak, novim pravopisom.

Po ovom jedinom rukopisu učinjeno je ovo izdanje. Kano kod kastavskoga tako i kod ovoga trsatskoga statuta nisam držao za shodno pridržati pravopis rukopisa, koji nam i onako ne prikazuje matice. Pravopis je onakav, kakav se obično nalazi u rukopisima pisanim latinicom u hrvatskom i dalmatinskom primorju prošloga stoljeća: za č piše se **c** i **cz**, za ć piše se **ch**, s = š, ss = s, z = ž, s = z, gl, gn = lj, nj itd.

Hrvatski tekst, koliko znadem, nije još izdan tiskom. Nu talijanski prievod obielodanio je profesor Julij Janković u Izvješću kr. velike gimnazije riečke god. 1886, str. 78 do 84 (prilog XII). Prievod nije razdieljen na §§; a i red mu poremećen, jer poslije §. 22 hrv. teksta sliede §§. 35 do 47, a poslije 48 nastavljaju se §§. 23—35; na dalje izpušteni su §§. 60—66; pak je i prievod slobodan i više od hrvatskoga raztegnut. Prievod nije ipak bez koristi, jer mjestimice svojim obiljem rieči razjasnjuje kraći izvornik.

Dr. Fr. Rački.

ZAKON VRBANSKI.

LIST. V. STR. 10.

ZAKON VINODOLSKI. LIST. I. STR. 2.

I.

ZAKON VINODOLSKI

OD GODINE 1288.

UREDIO

D^R. FRANJO RAČKI.

Вь име божие амен. Лет г(оспод)них .ѵ.с.о.ѕ.[1] индицио[2] прво,[3] дан .є. мисеца јенвара.[4]

Вь врѣме крала Ладислава, преславнога крала угрскога, кралества нега лето .є. иа десет(е).[5]

Ва вриме[6] убо великих мужи, господе Федрига, Ивана, Левнарда, Дуима, Бартола и Вида, крчких, винодолских и модрушких кнези.

Зач до(во)ле[7] кр(ат)[8] видещи луди, ки блудещи своих старии(х) (и ис)купених[9] закон, за то убо един по едином и (вси на куп)[10] луди винодолски, желещи оне старе (добре з)аконе[11] схранити е на пуни,[12] ке них први в(сагда)[13] су схранили[14] не-

---

[1] .ѧ.ѡ.ѧ.ѫ. т. ј. тисућа дви сти осамдесесет осам. [2] ѕрпьѕчѕѧ мј. ѕрпьѕчѕѧр, како се пише на крају закона, иначе ѕрпьѕчѕѧр. B. Kukuljević: Listine hrvatske стр. 3. [3] пьѣоѩ биће погрешка преписача мј. пьіоѩ. [4] Пѣѕрпѣьѣ. ѕ глаг. вриједи шест. [5] У трсатском пријепису „desete“. Краљ Ладислав IV наступи владање послије смрти свога оца Стјепана V дне 1 августа 1272 год., с тога шестнаеста година његова владања одговара години 1288, које се бројила I индикција. [6] Ѡѣ пьѣѕмѩ, мјесто којега је у матици за цијело стајало пт пьѣѧмѩ кано мало више. [7] пьѣѩѣѩ очевидна погрешка преписача мј. пьѣѩѣѩѩѣѩ т. ј. довоље, доста, satis, како се чита и у глаг. листини год. 1395 (Listine hrvatske стр. 46) и другђе. B. акад. рјечник хрв. и срп. језика код „Dovoḷe“. [8] Попуњено по трс. пријепису. [9] У трс. пријепису: „svoyh stareyh i izs.“ B. слијеђећу ставку и на крају чл. 76, стр. 23. [10] Трс. пр. „fsi;“ ну простор је пробушеноога мјеста толик, да је још једна ријеч имала слиједити, мислим: ѕѣѣѩ, кано ниже. [11] Послије ѧѩѣѣѩ види се траг писмену пь. [12] Мј. ѕѣ ѩѩѕѕ како у Hrvat. list. стр. 8, 43, 100. [13] Трс. пр. „fsagda“. [14] Остало само . . . ѕѩѕ, погрешно мј. . . . ѕѕѩѩѕ т. ј. (ѧѣьѣ)ѕѕѩѩѕ.

*

врѣени[1]: скупише се вс(и) на куп,[2] (тако)[3] приквени, тако припрошщи луди, свершенѣ и (имѣю)щ[4] здраве свет, у Новом Граду пред образом (т)ога истога кнеза Леонарда, згора именована; и сбраше се[5] од всакога града винодолскога не все старишии[6] на куп, на[7] ке виаху да се боле споминаху в законих своих отац, и од своих дед ча биху слишали.

И ним наредише и указаше тесним законом: да би все добре старе искушене законе у Винодол чинили[8] положити в писма, од ких би се могли споменути или слишати од своих отац и дед згора речених; тако (да) од сада наприд могу се улещи[9] блуенја[10] те ричи; и них дѣтца[11] (вь) вриме,[12] ко приде, да нимаю примисалѣ в тих законих.

Ки убо будущ избрани на то од тих истих луди винодолских:

---

[1] **рѧжьѫзрѧ**, чакавски мј. **рѧжьѣпрѣзрѧ** а ово, мислим. мј. **рѣпьѣѫзрѧ** или **рѧжопьѣѫзрѧ**, **некрѣѣени** illaesi, incorrupti према **некрѣѫдени** од **крѣдити** laedere (Даничић: Рјечник а. v. **крѣдити**), **крѣдьнъ** corruptus. Miklošić: Lexicon palaeoslov. ad h. v. [2] B. Hrv. listine стр. 74, 86, 120, 121. Arkiv za jugoslav. poviest II. 287, 293, 294. Starine VII, 105, гдје „на куп, на вкуп, купно“ значи **ина**, simul. Miklošić: Lex. palaeosl. **коупно** simul. [3] По трс. пр. [4] Трс. пр. „imeyuch“. Ягић (Законъ винодолскій стр. 3) добро нагађа, да се **ѡпозьшзрѫм** има читати „**ѡпозьшзрѫ ѹ**“, које **ѹ** ради сличности писмена **ѹ** с писаним **м** могло је постати и бити придружено пређашњој ријечи. Односи се пако к глаг. „скупише се“ т. ј. „свршенѣ“, complete, integrati (Monumenta histor. Slavorum merid. I, 198). [5] Правилније трс. пр. „izbrassese“, на име стареишии избраше се. [6] Трс. пр. „stareysi“. [7] **рѫ** мј. **рі**, **нь**., [8] **ѫѹрѹшѹ** мј. **ѫѹрѹшѣ**, **шо** и **шѣ** ласно се замијени. [9] **жшѣщѧ оулешти**, **оулещи**, decumbere, considere, cessare. Miklošić: Lex. paleoslov. Даничић: Рјечник а. h. v. [10] **ѭшѣжзрпрѫ**, ниже **ѭшѣжзрѫ**. [11] Ркп. **оьѫшчз**, ниже **оьѹчѫ**. [12] Трс. пр. „urime“; не види се **оо** сливено с **оо** у ријечи **ооьѹмз**, тако да би се имало читати **оо ооьѹмз**, премда се разумијева.

з Новога Града: Чрна[1] дворник всега Винодола и од кнези згора речених,[2] Петар плован и Влкона[3] Прибохна сатник, Ћанац Саражин,[4] Богдан Влчнищ.

з Леденищ: Ратко првад и Радослав, попове, Доброша сатник.

из Брибира: Драгослав архипрвад и Богдан поп, Злономер сатник, Јурислав[5] Граденищ.

з Грижан: Лубан[6] и Петар попови, Домиан сатник, Дунат и Драголуб[7] и Видомир Влчищ.

из Дривеника: Драголуб сатник и Микула Драголуб и Прибиниг.

а из Хрилина: Раден плован и Иванац сатник, Живина судац и Климан Недал.

из Бакра: Крстиха[8] плован и Грубина поп, Иван сатник, Дерга Влчина и Недраг.

из Црсата:[9] Вазмина плован и Недраг сатник, Доминик судац и Вика.[10]

из Гробника: Кирин плован и Славан сатник и Домиан Киновищ, Павал и Славина Вукодружищ.

---

[1] И мало ниже, гдје се опетује ово име, пише се ѿѣрѣ. [2] Овдје опетују се непомњом преписача горње ријечи: ѡмѣѧ ѧѡѣ ѹѣѡѣ -ѣѯѿѯѹѣ. [3] Трс. пр. „ůlkognia“. [4] Онђе „Sarazin“. [5] Прво писме ѡр је с ѣ сливено у једно. Трс. пријепис је тај подеран. Име Јурислав чита се у глаг. листини год. 1450. (Hrv. listine str. 75); još prije u lat. listini god. 1153 „Juresclaus“ (Kukuljević: Cod. dipl. II, 50). [6] Трс. пр. „gliuban“. [7] Онђе „Dragogliub“. [8] Онђе „Kerstiha“. [9] У ријечи чѣѹѣѡѣ спојено је ѹ и ѡ а над њима ѣ. У трс. пр. „iszersata“ т. ј. is zersata. [10] У трс. пр. „Vieka“. У глаг. ркп. чита се јасно ѡѹѣ, ну као да је ꙗ сливено још с другим писменом, ѣ. У осталом ср. име „Viecha“ у лат. листини год. 1164 (Cod. diplom. II, 68.)

И ти вси писани, на вкуп скуплени, од воле општинске и единим пристанен(ј)ем[1] и нареенјем[2] сабраним все општини винодолске ке буду здола писане вола[3] ке су слишали од своих старих:

(1.) Најпрво,[4] да ако ка од црикав општинских з Винодола имаю се керстити, вола их буде керстити господин[5] бискуп, в кои бискупии е црикав речена: нима имити од кершћенја реченога не веће вернез бенетачких солдини .к.[6] тер[7] .л. обед, тер .л. вечеру, а навлашћно од оних, ки учине ту црикав керстити. Жакан убо, ки за бискупом стои в тои истој[8] цркви (зове се хрватски малик а влашки мацарол), нима[9] имити од тога истога кершћенѣ не веће боланач .д.н.[10] вернез бенетачких.

(2.) Ошће, зверх црикав, опатии, вола молстиров[11] општинских речених г(оспо)д(и)н бишкуп не море положити вола взети али заповидати, не веће оно, ча би (х)отили дати кашталди тих истих[12] црикав нему своју волу добру.

(3.) Ошће, зврху поп општине речене та исти бискуп не море нишће заповидати вола взети, нере гда[13] он сам пошле, вола гре по кнежству, ва всаки град винодолски, в ки он гре, имаю му дати попи онога града .л. обед тер .л. вечеру; нишће манје нимаю му понести та обед и ту вечеру ван из именѣ онога града.

И нису му држани[14] ни едну другу службу[15] чинити речени попи и жакни; нере ако би впал ки

---

[1] У трс. пр. „pristoyanyem“, ср. пристаѩти, accedere, consentire. [2] рѣѣзрпрзм мј. рѣѣзпрзрпрзм, трс. пр. „nareyenyem“. Ср. нарѣѣнїе, dispositio. Даничић: Рјечник a. h. v. [3] Трс. пр. „voglia“. [4] Онђе: „Parvo“. [5] ѫпьр. [6] .х. т. ј. вриједн четрдесет. [7] Спојено ѩ и ь. [8] ѫѫѩзпр. [9] У трс. пр. „nima vechie imati“. [10] .ѩь.ѭ. t. ј. петнадесете; глаг. ѭ = 10, ѩь = 5. [11] Пр. трс. „molstiroû alli klostar“. [12] Онђе: „reçenih“. [13] Онђе: „nere yegda“. [14] Опетује се: ѩѣр ѩзрзѫѩѩ. [14] Опетује се: рѫѫзѩ ѩзѩ ѩьѩѩѣрѫ

в ники дуг али згрешен(ј)е[1], за ко имел би платити осуд, море та бискуп исти од сагрешених взети солдини бенетачких .к.[2] за осуд; веще осуд не море му прити од попи и жакан тих.

(4) Иопще, онда када пође[3] г(оспо)д(и)н бискуп, тада има поити[4] с седмими кони[5] по јиди[6], осмо валижник.

(5) Опще, ако г(оспо)д(и)н кнез у Винодолу, вола речени бискуп, када[7] би пошал по кнежству по винодолском, и в ки год би град пришал ки от нию, море чинити Ѣти[8] и к себи чинити прити по руки сатника онога града за свое јиденіе, и за свое обители, од ких коли говед и брав, ке се могу наити наиближе, тако од скота кметшцега, тако од племенитих луди, тако од попи, и од иних всаких луди. Ништар мание за не[9] имаю платит г(оспо)д(и)н кнез (и бискуп), гди се коли[10] могу от своих перман чинит Ѣти за се и за свою обител и за вас свои двор, от наиближнаго скота те исте опщине будущи кога годи згора именованих.

(6) Опще, ако би ки рубани (учинил)[11] на пути или гди инди: да плати кнезу либар .л.[12] (и шкоду дуплу)[13].

---

[1] Пр. трс. „sagresenye". [2] ҃ѕ т. ј. четири десети. [3] ПОИДРОШЕ у трс. пр. „poyde". Ср. Даничић рјечник: **поити** proficisci. **ако не поиде . . . цара вьсакы да прати, коуде камо поиде**". [4] ПОИХОТИ „poyti". [5] Пр. трс. „kogni". [6] ПРИОШЕ, пр. трс. „gisdi", ПРИ(ѳ)ОШЕ. Ср. **ѥзда, ѣзда**. Miklošić lex. paleosl. a. h. v. [7] Пр. трс. такођер „kada". [8] Онђе „yati". [9] Онђе „nie", nje. [10] У ркп. **ѫтоѧѫѫ**. [11] **ѕѧ ьѫшѣрѧ ѩѣ поѫотѧ**. Види се да је нешто непомњом преписача испало. Мажурапић (Kolo, III., 57) попуњује тако: **ѣѕѧ шѧ ѕѧ шѧѡ** (**ѫоо оо**) **ьѫшѣрѧ**. Јагић мисли (Зак. вин. 19), да се смисао добива, ако се мј. **ѕѧ** чита **ѕѧ**, дочим да **ьѫшѣрѧ** стоји **по** приморском провинцијализму мј. **ьѫшѣрѩ** или **ьѫшѣрѩрѫ**. Мени се чини, да је испала ријеч **ѫѫѧрѧѡ** према тал.-лат. robariam facere, а глаг. мало ниже (чл. 10): **оѡѣоѣшѫ ѫѫѧрѧотѧ**. [12] глаг. **ѡ** вриједи „петдесет". [13] Из ријечи слједећега чланка: „какои више изречено", ра-

(7) Иошце, ки би в граду храм разбил в нощи, вола ако би украл у нем, тер ако би гдо клицал „помагаите“: платит има кнезу либар .л.[1] Вапиущ убо „помагаите“ есу веровани, ако реку с роту, да есу онога злотворца познали.

Ништар мане ако ниј онде клицано: нима платит него солдини .к.[2] тер шкоду, какои више изречено.

И ако ту худобу ва дне учини: нии држан платит не веще солдини .к. ако се море показати по веровану сведоку.

(8) Ошце, ако нигдо в нощи је украл в осику ники скот, вола на гумну жито, вола ва улници, в мести гди се схранаю пчеле, мед: такое плати кнезу либ(а)р .л.[3] ако ест онде клич бил „помагаи“; а ва дне солдини .к.[4] и такое в нощи, ако ниј онде бил вапаи; и шкоду дуплу, какои писано; и клич е вероване.

(9) Ако буде пред двором от сили пра, вола од тадби[5] сврху ке буди[6] ричи, и парац нима свидочаства зверху кривца и пусти се на роту: од рубанѣ има кривац присещ само .і. тер .д.[7] и от татби именовани сверху само .бн.[8] ако су в той татби шкодни, и ако онде је клицан помагаи.

(10) Иошце, од тадбе од мошуне и от жита пожганиа, ко стоји на полји, и од сена взешиа[9] на стогу

забире се, да је овђе на крају нѣешто испало, како је већ Јагић (l c.) опазио, и то, кано што се може по чл. 8. нагађати, оне у запорци наведене ријечи.

[1] .м. петдесет. [2] .д. четрдесет. [3] .м. т. ј. петдесет. [4] .д. т. ј. четрдесет [5] Погрешно ѡѣѣѡѣѥѧ мј. ѡѣѣѡѣѥѧ, ѡѣѣѡѣѥѧ, кано што одмах у трећем редку и слиједећем чланку. [6] ѥѧѡѣѧ погрешно за ѥѧѡѣѧ [7] .ѧѡ. т. ј. двадесет и пет [8] т. ј. толико поротника, на име .ѥѡ. два на десете [9] ѡѣѳѩѡѣѣ ѧ мј. ѡѣѳѩѡѣѧѣ.

в нощи. Од тога учинен(ј)а[1] има се одприсепци самошест; и нима имити отговорника тат през воле двора. Нипще мание он, ки присепци има, наиди поротнике, како боле море; и ако их не море имити, присези он сам, вола они толико крат присепци имаю.

(11) Ошще, ако ки силу учини в пристанишщу винодолском: платити има кнезу либар педесет. Ако тадбу онде учини: плаща л(и)б(а)р .і.г.[2]

Ако сведоци онде нису: има присепци ки таи само .б.н.[3] а то ако се учини тако в нощи тако ва дне.

(12) Иошще, ако ки приме никога згоника тога кнезжтва, вола ако би им[4] (дал) јисти или пити или ину ку помощ вола свет: платит има кнезу либар .л.

(13) Иошще, ка годи братшщина дили збор међу[5] собу, држана е дати десетину на пуни.

(14) Още, ниедни завези од ке годи ричи не могу се првич међу кими годи луди кнежства завезати или заговор положити, опщински вола навлашни. Онога завеза пол гре опщини а пол господи[6] онога града, гди буде то учинено.

(15) Ошще, всаки поп држан је стражу стрищи в нощи в граду, како ини чловик.[7]

(16) Иошще, ниедан жакан не море прнети с(ве)тих реди кнежства, ако ниј од воле кнеза и од опщине града, гди е.

(17) Ошще, ниедан од кмет и од луди опщинских не море поити пребивати в ниедну црикав, ни в ниедну опатију или в молстир служити, или се онде положити за обарителника, ако ниј с волу кнеза и опщине.

---

[1] ѢѢѪРЭРѢ мј. ѢѢѪРЭРѢ (-ПРѢ) према ѢѢѪРЭРѢЭ у исправи год. 1447 (Kukuljević: Listine Hrv. str. 71.) [2] .ѪѪ. т. ј. двадесет четири. [3] .ѢѢ. т. ј само два на десете. [4] ѪМ кано да је приписано, мј. МѢ. [5] МЭПРѢ. [6] У ркп. ѪѢѢ на крају редка прекрижано, па на почетку слиједећега цијела ријеч исписана. [7] .ѢѢ. Пр. трс. „človek“.

(18) Иошще, добра една жена и добра гласа, помакнена за свидочаство, ако ни веще сведоки, верована е од жени к жени, тако од псости ѣзика како од биенѣ и от раненѣ.[1]

(19) Иошще, ниедан сведок, помакнен за свидока, нима свидочити, ако ниј прво питан од пристава; а ки то учини, плати кнезу .к.[2] солдини; а оному остани, кому буди видити, да му шкоди нега сведочаство, всу шкоду, ку би онде приел.

(20) Ошще, ни едан не море помакнути свое жене за свидочаство себи, од ниедне ричи ни му верована.

(21) Ошще, ако ки пита никога пред двором на полачи, и рече: е[3] тако, вола ни? вола пита од нега никога згрешенѣ: он има повидати, (ако) волан је, вола таити.[4]

(22) Ошще, ако се ки прикаже пред двором притче показанѣ: има помакнути сведоки и указати да тако ест.

(23) Ошще, пудариа, то ест стража над виноградом и о(д) земал и од гуман и од иних ричи, зверху ких пудари, положена веровано. Невеще када буде ника шкода п(ре)д ним чинити се, вапии тада „помагаите;“ годи ако не вазме никога знаменѣ од шкодника онога, и тадаи ако покаже верованим сведоком, вола пред двор не однесе онога знаменѣ, приа нер се буде та кривац тужил пред двором, вола ако не поиде с тим истим кривцем тадае пред двор.

---

[1] У ријечи ꙗоѡьѣрꙁрѣ сливена су сва три прва писмена ꙗ и оѡ и ь. Трс. пр. чита добро: „i ot ragnenya“. [2] .х. четрдесет. [3] Пр. трс. „yest“. [4] ꙗр ѧоѣ ꙗꙁоѡѡьѣоѡѡ оѡꙁоѡѣрꙁ оѡꙁоѡѣ оѡѣѧоѡѡ. Мажуранић (Kolo III, 61) мисли, да је послије ријечи „ѳьѫьѣꙁшꙁрѣ испала ријеч ꙗꙁꙁ;“ а Јагић (Зак. винод. 35) чита: „он волан іе повидати вола таити.“ Сцијеним, да се текст најједноставније исправља, ако се узме, да је ријеч „ѣꙗꙁ“ послије „повидати“ испала.

(24) Иошце, море звати всаки „помагайте“, ако види делајущ нико зло; и за то се нима каштигати ниедну пену.

(25) Още, од биенѣ, раненѣ и од стученѣ мју кмети ниј банд него солдини .к.[1] ке кривац има платити кнезу; а оному, ки буде биен, .б.[2] брава тер ликарију.

А то такое од сатника и грашщика и бусовища, ки в сих есут под закон и под правду кметску, а не от с(лу)жабники; и по закону кметщскому судет се, и ним е за ураженѣ задоволе учинено.

(26) Иоще, сатнику и грашщику и бусовищу нима се веровати в ниедној ричи, ка би учинена в них вриме, ка би пристоѣла к них официу, невеще едним летом, ко приде по них изшастју официа.

(27) Още, ако би муж жени звергал ховерлицу, или покривачу, з главе ва зли воли, тер би се могло показати[3] трими добрими мужи волиа женами: плати либар .л.[4] ако е тужба с тога; одких г(оспо)д(и)н[5] кнез имии солдини .к.[6] она, кои је ващина учинена, .к. и .ѕ.[7] л(и)б(а)р.

Да ако жена жени сверже покривачу више речену: плаща .б. либре двору, а онои .б. овци.

Ако убо онде нису сведоци добри: присези, ки таи, да ниј то учинил, (и) буди прост.

(28) Иошце, ако ки муж или жена неподобно рече, или свар[8] буде говорити никому мужу вола никои жени, тер се море показати едним свидоком подоб-

---

[1] .ѯ. четрдесет. [2] .в҃ два. [3] ⰜⰬⱄ- мј. Ⱌⱄ-ѯⱗⱁⱗⰜⰜⱄ како свуда. [4] .Ѿ. т. ј. петдесет. [5] ⱂⰟⰟⱒ. [6] .ѯ. т. ј. четрдесет. [7] .ѯ. ⱄ .ѕ. т. ј. четрдесет и осам. [8] ⰠⰜⰜⱗⱬ, писмена ⰠⰜ и ⰜⰜ јесу сливена, пу може с писменом ⰜⰜ бити сливено и слично му ⰜⰜ, кано што је и трс. преписач читао: „stuar“. Стрелов. скаръ значи „pugna“ и „convicium“, које друго значење има овђе. Miklošić: Lex. palaeoslov. a. h. v.

ним, или мужем или женом, ако ниј онде веще сведоки: плати двору либре .б.[1] а страни, кои е рекал, либри .б.

(29) Иошще, ако би ки убил од подкнежинов или од слуг од обители кущне г(оспо)д(и)на кнеза, од перманов, тер би ушал и немогал се ети:[2] да кнез вазме вражбу,[3] то е заговор врнези каков и колик буде (х)отил, зверх племене злотворца колико за половицу, зач племе ни држано нере од пол, а злочинац други пол.

Да ако се ћме[4] та злотворац, ш[5] нега има та исти кнез, или ники место нега, учинити ко годи мащени буде хотил; а нега племе нишще се не обсуюе.[6]

(30) Иоще, ако ки учини заседанје од речених подкнежинов или служабники или перман, тер се море показати подобними сведоци: плати кнезу либар .л.[7]

А то такое, ако би га били или ранили, и за ранен(ј)е[8] платит држан је половицу.

Ако би от них никому ники уд усикал или схабил тако, да би од тога не могал прити на прво здравје: остани ва осуду оном, в ком га кнез (х)още осудити.

(31) Ошще, ако би ки убил никога кмета или од рода кмет, да би се не могал ћти: впади в осуд либ(а)р .р.[9] ближикам онога[10] града,[11] ки е убиен, ошщини либри .б. Од тих либар .р. има имити: дитца убиенога, ако

---

[1] .ѿ. т ј. дви. [2] ѩоѹ обично ѫоѹ, прѩоѹ. Трс. пр. „yetti". [3] Иначе кражьда. [4] Трс. пр. „yame". [5] У ркп. писме сличније ѹ него ш; ну поради сличности обију писмена у глаг. курсиви могао јих преписач замијенити ш ѣѧѫѣ мј. ѹ ѣѧѫѣ. В. ниже чл. 38. Ср. Hrvatske listine бр. 30 год. 1431, гђе се такођер пише ш ѣѧѫѣ. [6] Погријешно ѥѧѹѫѩѹѩ мј. ѧѥѹѫѩѹѩ; у трс. пр. „bosuyuye" мј. „obsuyuye" т. ј. обсуђује. [7] .ѹѿ. т. ј. педесет. [8] Трс. пр. „ragnenye". [9] .ь. т. ј сто. У трс. пр. 100. [10] Пр. трс. „onoga", ѧрѧѫѣ. [11] У рук. разговјетно ѫьѣѣѣь.

има дитцу, имаю имит половицу, а други пол нега ближики. Та осуд кривац плати.

Ако убигне: имају нега ближике осуд платит пол, а пол нега (е)реди,[1] ако е има.

Да ако се Ѣти море приа нер се вражба плати, вола ако е учинена направа: буди од нега мащени; а нега ближики будите прости.

(32) Ошще, хщере, ке су остале по смерти очини и материни,[2] ако нису остали брати тим хщерам, имаю се аредитати, или оставити тим хщерам благо отчино и материно, чинещи всу службу ону, ку есу имили служити двору отци и матере них.

И такое, ако би сини остали, и умерли брез (е)реда.

(33) Ошще, ако би ки држал ошастно, то е рич нику, ка би ничја била, и има к двору прити през заповиди дворске вола прошщенѣ, тер би се могло најти од г(оспо)д(и)на,[3] вола од нега официала: држан је платит кнезу за приходак од еднога .ж.[4] за всако лето, ко би држал то исто благо ошастно, тер .л. осуд солдини .к.[5] на всако лето. А оно ошастно има се обратити под двор кнежа.[6]

(34) Ошще, ако би ки држал ко благо, нику землу, вола ники виноград, или пошишион, или верт: од тих пошишиони би имел г(оспо)д(и)н кнез учестѣ; и ако би га недал, држан је в том осуду згора реченом, вола од учестнога, ако се (не) море указати ки би то учинил.

---

[1] ѣэпьѫ мј. эѣэпьѫ т. ј. тал. eredi, лат. haeredes, баштиници.
[2] Слиједи: ѫпьѫ ѡѫрѫ, што је за цијело уметнуто преписачем погледом на слиједећу ставку. [3] ѫпьрѣ [4] .пп. т. ј. седам. [5] .ѯ т. ј. четрдесет. [6] Овако „ѕрэпьѣ“ у рукопису. Јагић (Законъ винод. стр. 52) мисли да је у матици стајало „ѕрэпь“ према ст. слов. кнѧжь, principis, adj. poss. и у чл. 40. ꙗьэѳь пояпьэ ѕрэпьэ. Miklošić: Lex. palaeosl. ad h. v.

(35) Още, ако е ки украл рич нику кнезу или нега двору или подкнежину или служабнику кому згора писаних: плати кнезу осуд, како е више речено од татби;[1] оному, кому е буде учинил, од једнога .ж.[2]

(36) Иошще, кмети и попи од татби међу собу имијте .л. закон. Да ако ки украде рич нику никои црикви или молстиру или опатии: држан е в осуду, ким је држан од ричи кнежих или службеники више писаних.

(37) Ошще, за ниедну татбу, ка е ва дне, ниј осуд вещ(и) од солдини .к.[3] и такое в нощи, невеще ако би (бил) клич „помагаите“ и било би в граду; осван[4] татбе више именоване; и такое за всаку татбу, вола ва дне вола в нощи, има платит та кривац солдини .к.[5]; и имају бити ошщини града, гди[6] се та тадба учини.

(38) Ошще, кади не би била тужба: (н)и[7] ниедан осуд; ни се нима стиснути ниедан[8] учинити нику тужбу од нике ричи пред двором или инди, невеще ако е ш нега добру волу. Ту тужбу ки учини, има ју на конац припелати.

(39) Иошще, ниедна личба нима вещи осуд од .є.[9] либар, невеще од сил згора речених.

(40) Иошще, ниедно обранен(ј)е, вола осуд или банд, не море се положити през воле кнеже; или ако би не бил од кнеза ки чловик, ки би по нега заповиди то учинил.

(41) Ошще, луди ротници за осудити кривце, оним ротником нима се веровати, него ако вазму всаки

---

[1] ѡѣѡѣѡѫ мј. ѡѣѡѣѡѫ, ѡѣѡѡѫ кано ниже. [2] .ѡ. т. ј. седам. [3] .ѯ. т. ј. четрдесет. [4] мј. ѧѡѡѣр, оскѣнь. [5] .ѯ. т. ј. четрдесет. [6] ѯѡѣѣ мј. ѯѡѣѣ, ѯѡѣѫ. [7] У ркп. ѫ. погријешка мј. ѩѫ, ѩѫр. [8] Ркп. ѩѫѫѡѣѣр. [9] .ѳ. т. ј. шест.

трат[1] ки е претришил за нега кривину знаменѣ: до трети дан има прити к правди с тим знаменем, приказати е.

(42) Иошще, ниедан клучар ниј вероване, ни му се да вера зверху ниедне ричи, ке би рекал никому, да е дал или приказал или посудил, вола да би дал ж нега коноби ван, по ки годи закон, мимо ча би вридно било солдини .н.[2] невеще толико ако би имел сведоки веровани; и такоје зверху .н. сол(дини) ча би вридно (било), има присещ и такиут[3] у с(ве)то еванелје.

(43) Още, ниедан товернар ниј вероване през сведочаства од ниедне креденче, ку би он учинил од свога вина навлашнога, невеще солдини .н.;[4] а подружник, то е ки туе[5] вино продае, солдини .л.[6] Иоще имаю зверх тога присещи.

(44) Още, ниедна квадерна од тржац ни верована през добрих сведоки нере од либар .л. од всакога дуга; и од тога такои има с роту зверх книг свое квад(е)рни притврдити.

(45) Още, ниедна цена, ка се отаи да за наити нику рич, худобу или ча друго, како су земле, виногради, и ине — друге — ричи, за ких е закон дати ликуф, вола за говедо велико знаити е: не мози вещ(е) дати солдини .к.[7] А ки веще да, имиј шкоду; схранено,[8] ако би г(оспо)д(и)ну кнезу видити веще дати за знаити[9] ники худ официј, вола за нику ину рич, ка би видити пристојати[10] истому тому кнезу.

---

[1] Ркп. ѡѣѣѡѡ према тал. tratto, може бити и мј. ѧѣѣѡѡ. Чита се и у крчком статуту (Arkiv II, 283). [2] .ѫ. т. ј. двадесет. [3] У ркп. писме ꙗ је изглодано; у трс. прп. „taknuti.“ Јагић (Законъ винодольскій стр. 60) чита: „присећи такнув“ . . . [4] .ѡ. т. ј. десет. [5] ѡѡѫѩ мј. ѡѡѫѩꙗ. [6] .ѡѡ. т. ј. петдесет. [7] .ѧ. т. ј. четрдесет. [8] ѹѧѣѣꙗꙗꙗ мј. ѹѧѣѣꙗꙗꙗ, salvo. [9] Погрешно у ркп. ѳѡꙗѣѹѡѡѹ ѳѡѣ. [10] Мј. ѧѫ ѥѹ ѡѹѡѣѹѡѡѹ ꙗѡѹѹꙗꙗѣѣѡ

Зверх тих .к. солдини има присещ како е дал, вола обещал е дати он, ки говори, да е ту исту цену дал, и да ю е изискал и знашал, двору за осуд од тих .к. солдини нима нишще дат, нере солдини .д.[1] за всаку (велику, а за всаку) малу живину солдина .в.[2]

(45) Иошще, ако ки укаже нико опастно, вола од учестнога, ча е згора изречено, и не би могал показати: остани в оном истом осуду, в ком (би) остал он, кога би показал.

(46) Иошще, ако би ки пред двором показал вола поставил сведоке тако говорещи: „та и таков ви, да тако е;“ а страна супротивна рече: „а та и таков ви, да тако ниј“: сведоки од тога тако есу припушщени; а они ки „ниј“[3] испуени есу.

(47) Ошще, ниедан пристав не море веще взети разви .н.[4] солди(ни) од највеще пре, а највеща правда од ричи ке годи, ка е вридна највеще солдини .к.[5] а од најманше пре, ка е такое солдини .к. а од тога ниже доли солдини .д.[6]

Од ке ричи ако супротив учини: остае еднога вола или либ(а)р .s.[7] од ких имаи кнез половицу; а град, гди буде, други пол.

(48) Иошще, ако с приставом се ћме нико говедо мало живо за татбу: пристав има имити за то .л. пар

---

[1] .пь. т. ј. пет. [2] .ш. т. ј. два. [3] У ркп. ꙗѹѡꙗ; погријешно мј. ꙗѹпр, како више; што и Јагић (Законъ винодолскій стр. 65) добро опази. [4] .ѳ. т. ј. десет. [5] .х. т. ј. четрдесет. [6] .пь. т. ј. пет. У ркп. пролази кроз први крак писмена пь писме х; одавље је Мажуранић (Kolo III, 71) читао .хпь. т. ј. 45. Ну погријешно, како Јагић добро опажа (Зак. винод. 66), јер се иначе у ркп. састављени бројеви увијек одвајају и пикњама разлучују, те би и овђе према тому стајало .х.пь. Осим тога број 45 противи се смислу. У трс. пр. чита „soldini 5.“ [7] .ѫ. т. ј. осам.

подилат, а говедо буди онога, чие е било са своју правду, како е уреено.

Да ако се ѣме мертво тер е още цело: пристав има имити од нега едну четерт. Ако ни на плну: месо, ко е ѣто, буде тога истога пристава; а он, чие е било месо, нищи свое правди.

(50) Ошще, од говед великих, ка су за татбу ѣта, та пристав има имити од всакога говеда солдини .д. вола буди живо, вола мертво; и од ричи, ке су вридне солдини .к. Ниже ке би вридне (биле), има имити .к.[1] солдина, и више тога солдини .д.

Нишще мане та исти пристав има се взети од двора и ш нега прошщен(ј)ем.

И има се видити, да кмет вазме за тадбу од еднога .б. а двор кнеж, или служабници више писани, од еднога .ж.[2]

(51) Иошще, ако би се нашал крив пристав: остани кнезу од всега свога[3] блага, ча се гибле и не гибле. И ако нега гдо ѣме пред двором или инди за фалсо и указати не буде мощи: остани кнезу солдини .к.[4] а оному приставу еднога вола, али либар .н.[5] Да ако се крив нашде: остани в пени више реченој; ни мози веще бити пристав през воле кнеже. А страна,[6] супротив к(о)и е бил рекал криво, ако би имел(а) в никой ричи осуена бити, буди проста, вола ими своју правду, од ке пр(авд)е[7] ест излизла. Нишще мане триби га е указати крива с трими подобними сведоки.

(52) Ошще, ако се ки нашде фалс сведок: остани кнезу еднога вола или .ѕ. либар. А страни кои буде

---

[1] .ѡ. т. ј. два. [2] .оѹ. т. ј. седам. [3] Погријешно ѳѡшѧѫѣ. [4] .л. т. ј. четрдесет. [5] .ѳ. т. ј. десет. Биће овђе према установи у чл. 47 и 51 писме .ѳ погријешно преписано мј. .ѫ. т. ј. осам. (Јагић: Законъ винод. 68.) [6] У ркп. ѧоньѣрѧ. [7] Над „ньѣ“ види се црта кратица: с тога читам „ньѣѫоньѣ“.

супротив сведочити, од все не шкоде буди одрешена, ако би се в кои ричи имела осудити. Он не мози бити веще сведок од селе наприд[1] през воле двора.

И ако се ѣме за крива, и указати се не буде мощи: он, ки га е ѣл, тер не море показати, плати кнезу либре .б.[2] а оному сведоку вола .л. или либар .s.

И има се показати за фалсо с трими подобними луди.

(53) Иошще, ако би показал крива пристава ки кога, или сведока: не ими ниедну правду за то од сада наприд (поити)[3] супрот указујущему или супрот сведоком; ни ниедан за нега.

И ако ки имеи[4] пристава или сведока за кривога, и обеща се показати по сведоцих, а они сведоци нису нему справни, или се не складаю, како е он указал: он супротив ним од селе наприд не ими ниедну правду супрот поити.

Вола ако е ники сведок помакнен за нику рич пред двором, и ни(ка) од стран (х)отела би пойти супрот свому сведочаству: море учинити, ако има сведоке.

Ако се сведоки помакну супротив оному, вола супрот нега свидочаству; а они сведоче, како е обещал показати: од сада наприд супрот ниедному од сведоков тих не ими ниедну правду помакнути сведоки, вола за то не мози[5] в ниедноі ричи супротив поити; или ники ини за ту притчу, вола за негово сведочаство нему не мози утакнути супротив (ни од них)[6] ниедному.

---

[1] Погријешно рѫпьѣть мј. рѫпьѣть, рѫпьѣть; трс. преп. „napred“. [2] .ѿ. т ј. две. [3] Изостављено, и попуњено према слиједећему ставку. [4] имѣѥ, могло би стати мј. имѣ, кано што у трс. пр. „ima.“ Јагићу чини се боље „ѣме“ (Зак. винод. 71). [5] У рукопису: ръзмѧзѫть, трс. пр „ne imeu“. [6] Овако попуњује Јагић (зак. винод. 74) искварен текст.

(54) Иошще, ниедан одветник[1] (од наи)веще пре не мози веще взети за свое одговорен(ј)е нере солдини .н.[2] а за наиман(ј)у солдини .д.[3]

А кмет за племенита не море бити одговорник, ни племенит за кмета, през прошщенѣ двора. Од ке ричи ако супротив учини: имају платити кнезу вола .л. а толико(е) оному, за кога буде одветник,[4] вола[5] .s.[6] либар.

(55) Иошще,[7] вси завези, ке би кнез од селе[8] положил, или прие учинил опщинским и навлашщним законом, будите нега, и нему да имају прити.

(56) Иошще, ако би ки учинил силу жени кои, је.ущи или би хотил је.ати:[9] има кнезу платит либар .л.[10] а тои жени толикое; ако се не буде могал направити ш ну[11] по ники закон.

Вола ако од речене сили нима сведоки: верована е; нишще мане има присещи положивши руку зверху книг тичущ само .і.д.[12] од речене силе зврху онога, од кога се буде тужити.

Ке поротнике та жена наиди, како боле ви. Ако поротники нима, вола их толико не море имити: та жена присещи е држана за оних, ки јој манкаю. Присегущ убо ш ну, али она сама по првом тратѣ,[13] имају такнути руку и рещи в ту роту. И вси не поротници имаю бити жене. И ка се онде рота, да не одговорник има одговорити: „да, с ону роту присегу“. А она има присещи, како е згора речено.

---

[1] У ркп. ѧѡѣѡѡѡѡѡѡѡѧ, гђе је ѡѡ и ѡѡ сливено. [2] .ѯ. т. ј. десет. [3] .ѡ. т. ј. нет. [4] ѧѡѣѡѡѡѡѡѡѡѧ. [5] ѡѡѧѡѡѧѣ. [6] .ѧ. т. ј. осам. [7] ѧѧѡѣѧ. [8] ѧѧѡѣ мј. ѧѧѡѣ. [9] Срамна ријеч за лат. stuprare, vim inferre, silovati. [10] .ѡѡ. т. ј. петдесет. [11] мј. ѧѡѧ, ѧѡ њу. [12] .ѧ.ѡ. т. ј. двадесет пет. [13] т. ј. ѡѡѣѡѡѣ, тал. tratta, tratto, put, krat.

*

И ако та иста жена, или ники од не поротников уманкал би, ча е згора речено: он, супротив кому[1] говори, буди одришен од тога гриха више реченога.

(57) Ошће, ниедно вище опщинско или навлашћно[2] в граду или инди не мози бити од ниедних дел, ке би пристоѣле к опщини, ако не буде онде кнезова ч(лови)ка; и ако ка дела супрот учине, згублаю все свое благо, и буди кнезу згора реченому.

(58) Иошће, всаки поп, ки има цркав в граду, дужан је всаки дан служити машу и свети други офици, невеще ако би бил импачан достоиним импачом.

Ако супротив учини: згубла .л. вола; и буди пол кнезу, а други пол опщини онога града, в ком се то учини.

(59) Иошће, ако би се ка жена нашла тварница, тер би се могла сказати сведочаством верованим: за прво останени кнезу либар .р.[3] вола се сажги, ако би се не имело од чеса платити.

А од сада наприд, ако би учинила, господин кнез ју каштигай по нега воли.

И такои в тои истој пени, ако се ки муж нашде в том гриху, да се каштиган.[4]

(60) Иошће, ако би ки (х)отел показати никога од никога зла творенѣ пред двором, вола од никога инога банда, или нике ине ричи: има т(а)ко рещи двору: „ја теби покажују такова од такове ричи“; или: „т(е)бѣ дим, да таков е учинил такову ричч“. Ни другога указанѣ, вола показање[5] не вридно.

---

[1] У ркп. ѡвѡрьѹоѹѹоѹоѹрѧ ѹѧоѡѧ; погријешка преписачева, како Јагић (Зак. винод. 81) добро опази. [2] У ркп. ѣѫоѡѡѫшрѧ. [3] .ѣ т. ј. сто, разумијева се ѡѡѫоѡѹ. [4] У рукопису је кривњом преписача ред поремећен, дочим су ријечи „ѡо ѡоѹо ѫьѹѫьѧ“ на крају постављене. Ср. Јагић: Законъ винод. 83. [5] ѡѹѫѫѳьѫрѡрѫ мј. ѡѹѫѫѳьѫрѡрѧ.

И ако би ники показал никога двору а не могал указати га: остани двору ону пену, ку би остал он, ки би остачен бил, и остачени буди прост.

(61) Иошще, личба ест верована, и море бити пред г(оспо)д(и)ном кнезом и пред всаким нега официалом, и пред сатником и такое пред него жену, ако би сатник онде не бил.

(62) Иошще, ако би ки положил в кущу оган, или в храм, вола в ничји осик: за пожган(ј)е за прво остани в осуд двору .р.[1] либар, тер шкоду платити оному, кому (ј)у учини; вола буди осуен на живот, ако нима од куд платити. И ако то веще учини: осуди се на живот и на смерт.

Ако буде ондее[2] пожгано од никога ч(лови)ка, вола од никих луди, а он злотворац неби се могал јети: плати се вражба за всако оно пожганје, како згора од вражби е изречено.

(63) Иоще, нигдоре не мози просити дуга учинена за двор зврху стоещи (подкнежина)[3] вола ниеднога дворскога официала од селе наприд, ако га не пита међу изшастјем истога[4] официа међу летом.

(64) Ошще, ако ки покаже керв, ка му е учинена за злу волу: она керв му е верована. Ништар мане има с роту потвердити, ако нису онде сведоци.

(65) Ошще, пристави и позовници есу веровани, ако се криви не найду.

(66) Иоще, вани из града пастири и орачи и ини луди добра гласа, то ест всаки од них, есу в(е)ро-

---

[1] .Б. т. ј. сто. [2] **ѕрѣѣѕ** мј. **ѕрѣѣѣ, онѣдѣ. онѣдеи.** Даничић: Рјечник из књижевних старина српских. а b. v. [3] Слиједећа ријеч показује, да је тој једна испала, која је по предлогу Јагића (Законъ винод. 88) уметнута. [4] У ркп. **ѧ ѧѡѡѕѣѣ.**

вани за свидоки тако в рубани тако в силах и ва ином, другом, злу створенју.

(67) Иоще, отац сину, син отцу, и хщи (отцу, не)[1] могу бити сведоци; а брат сестри, и сестра (брату могу бити сведоци), ако стое всак по себи и раздилени есу међу собом.

(68) Иошще, од убоиства, ако нису сведоци, осваени од нега има се очистити само .д. десет, наидущ своих поротники, како наиболе ви и море.

Ако (по)ротники нима: присези он сам толико крат, вола за оних, ки му манкају.

(69) Още, ако би ки роту имел с ким: море му ю добро простити, ако (х)още; ка рота би била за малу рич, када буду накуп на 'ном[2] месту обичаином, кади се роте чине. И прост буди онде уготован за толико, за колико остане присещи. Нишще мане онде има бити дворски ч(лови)к. Да все ине поротнике море пустити през ниедне цине.

(70) Иоще, ако се ки наиде предавац г(оспо)д(и)на кнеза натуралскога: та исти г(оспо)д(и)н кнез имиј пуну област зверху нега и зврху негова блага за учинити мащен(ј)е зврху нега[3] на своју волу.

(71) Иошще, ако разбойника зврху мое шкоди наиду в нощи, то ест мне шкоду чинещ, тер нега жива не могу ѣти, во̀ла да га не знам, да бим видил[4] од чеса се тужити, а нега убию: у ниеднои ричи нимам се осудити, ни супротив не мози нигдоре мне поити, вола прити.

(72) Иошще, ниедан посал ни верован колико на правди, небудущ роцен, схранено ако ест послан[5] од двора, кому послу се говори херватски „арсал“.

---

[1] У рукопису изпуштено. Јагић: Законъ винод. 90. [2] ꙗѣ ꙗѧꙗ мј. ꙗѣ ꙗꙗꙗ. [3] У рукопису слиједило опет: ꙗꙋꙋѣꙗѣ ꙋꙋ . . . ну прекрижано преписачем. [4] мј. ꙋꙋꙗꙋꙋꙋ. [5] Погријешно ꙋꙋꙗꙋꙋѣꙗꙗ.

(73) Иоще позовници имаю бити рощени, и такое кмети имаю се позвати од всакога пред двором пред ротника.

(74) Иошще, кривци пени и (банди)[1], ако ину ричју нимаю чим платити више речених пени и банди[2], г(оспо)д(и)н кнез над них животи море учинити волу сво(ј)у, ча бу̑де нему драго.

(75) Иоще, од всих банди, заговори и рачени г(оспо)д(и)н кнез има правду и пуну област тако зверху племенитих тако зврху луди цриквених, и зврху кмети, и зврху всих иних луди, како се згора удржи.

(76) Още, ки убо закони зврху писани вси[3] згора речени и сабрани по речених опщинах винодолских рекли су и потврдили су, потвердещи и покажущи[4], старе и искушене законе винодолске; и в них су всагда живили и них деди, и них отци, и вси них први.

(77) Иошще, на вспомененје ке ричи, ка има прити, и опщинскога сведетелства, та иста опщина винодолска то сада писмо заповидали су учинити, и едино така(и)ше схранити ва всаком граду.

Би начинено в Новом Граду на сали кнези згора именованих, лета, мисеца, дне, индиционе речене.

* *
*

Иошще, ако правда згоди се в двори, али пред двором никому се подвигне од ких луди ких годи од кога иминѣ, то е од винограда, вола од земле[5],

---

[1] Тако допуњује Јагић (Законъ винод. 97). и то пуним правом, јер предидући везник ꙗ показује, да је нешто испуштено, у слиједећем редку а одмах послије „ꙗꙁрꙗ“ слиједи „ѿнѣрꙗꙗ“. [2] Слиједи у ркпису опет: рꙗꙁнѣꙗ ѡꙗꙁ ꙗꙁꙁнѣꙗꙁꙁꙗ. [3] У ркпису ꙗ ѡꙗꙁ. [4] Слиједи опет ꙗꙁꙁꙁꙁꙁꙗꙁꙗꙁꙗ ꙗꙁ. [5] ѳꙁꙁꙁ, гдје се ꙁ слило са ѳꙁ.

вола од куће или од верта, вола од кога годи пошишиона; а он рече, да е купил он пошишион од никога ч(лови)ка, кога има онде именовати; вола рече, да му е дан та пошишион, вола дарован, вола заложен, вола за душу суено, и има од тога сведоке онде живе, ке закон потрибуе: есу нему ти сведоци веровани. Ако ли нима живих сведоки на то, тер покаже мртвими сведоки, говорещ оним живущим, да е то било пред оними сведоки, то е учинено: они сведоки есу веровани. Да нишце мане има присещи по закону града пред оними сведоки, (да) то е било, како е згора речено. И од те правде нима се веще наприд брижити, на паче пошишион та слободно и мирно уживаи, тере држи.

Конац.

II.

СТАТУТ ПОЉИЧКИ.

УРЕДИО

Проф. В. ЈАГИЋ.

(Ѿ име господина)[1] бога амень. Стат8ть поличк(и)[2] (из8ћи)[3] стат8ть и-старога[4] нови (чинимо)[5] (на ли)та[6] г(оспо)д(и)на Ис8крста[7] ч8(м).[8]

1. (Први)[9] законь полички е(сть)[10], вазимати[11] кне(за од)[12] господина, ки е[13] г(оспо)д(и)н8 вирань а Полице(мь 8)годань[14]. А законь га е[13] до годища оби(рати)[15] три[16] крать, и[17] на свако пришасте[18] да(ти м8)[19] овань **.л.**[20], да ихь е[21] до годища[22] деветь(десе)ть[23]: о-тогаи[24] приставе опћеном8 **.г.**[25] (овна)[26] на годище[27], зачь[28] ихь к8ши.

[1]) Уметнуто у текст, који је на овим мјестима у главноме рукопису подеран, према **b c**, у **d e** чита се почетак овако: *Zakon parvi od kneza. U ime Gospodina Boga amen.* [2]) *поѣлишки* b, *поѣлички* **c e**, *Poglićki* **d**. [3]) уметнуто према **b c e**, у **d**: *isuchi*; читај: *и сѣши.* [4]) *из старога* **c e**, *iz staroga* **d**. [5]) уметнуто према **b c d e**. [6]) уметнуто из **b c d e**. [7]) *Ис8карста* **b c e**, *Issukarsta* **d**. [8]) У **b c e** стоји овакав број: **҂чѣм**, у **d**: 1400. У рукописима **b c e** долази иза броја године **чѣм** још овај додатак: *„а сада га припишѣмо на* **чхѯе** *фербира* (**c e**: *фебрара) на* **і** *8 Поѣлици 8 цркви* (**c** *цриквн) светога Климента под Ситно.* Тако се чита и у **d**: *a sada pripisujemo na* **҂чхце** 1695 *febrara na* **i** 10 *u Poglici u zcarqui svetoga Klimenta pod Sitno.* С овијем се подударају **b**[2] **e**[2], само што старију годину пишу *ч ѡ м* (*ѡ* ваљда мјесто *8*), а то је протумачено арапским цифрама 1640! Мислим, да је у оригиналу стојало: **ч8м**. [9]) Уметнуто према **a b c d e**. [10]) *ѣест* **a b c e**, *est* **d** (у главноме тексту чита се ѣ.) [11]) *вазети* **b d e**, *вазимати* **a c**. [12]) испуњено према **b c d e**, и **b**[2] **e**[2]; у **a** само: *кнеза гна.* [13]) *ѣе* **b c**, *je* **d**. [14]) уметнуто из **a b c d e**: *Поѣлицем* **b c e**, *Poglizem* **d**. [15]) испуњено према **b**: *обирати*, и **c**: *оббирати*, или **d**: *obirati*, у **a** овако: *а закон ѣе до годишћа га обрати;* **b**[2] **e**[2]: *обрати.* У сва четири текста (**bcde**) долази послије ријечи *обирати* још овај додатак: *или ти га походити* **b e**, *алити походити* **c**, *aliti ga potvarditi* **d**. [16]) *трих* **c** (који често пише х, гдје му није мјесто). [17]) у **b** нема ове ријечи. [18]) *пришастѣе* **b c**, *пришашће* **a e**, *prisaschie* **d**. [19]) испуњено према **b c d**. [20]) *тридесет* **b c e**, *trideset* **d**. [21]) *ѣих ѣе* **b**, *ѣи ѣе* **a c**, *i je* **d**. [22]) *годишћа* **a b c**, *godischia* **d**. [23]) испуњено према **b c d**. [24]) *о тога* **a b c d**. [25]) *три* **b c d**. [26]) уметнуто из **b c d**. [27]) *годишће* **b d**, у **c** изостављено. [28]) *за що ѣи* **b e**, *за што ѣи* **c**, *za sto ih* **d**. *зач ѣе* **a**.

2. А осѹди[1], (ча)[2] осѹди[3] кнезь и сѹци, кнезѹ половица[4], (а опћ)ини[5] половица; а опћеномѹ[6] приставѹ (десе)то[7] измеѹ[8] нихь[9].

[1]) *Од сѹди* **b**, *od sudi* **d**. [2]) додано према **b c d** (у **d**: *ça*). [3]) *одсѹди* **b**, *odsudi* **d**. [4]) *половина* **b**. [5]) попуњено према **b c**, у **d**: *obchini*. [6]) *obchienomu* **d**. [7]) уметнуто према **b d**, у **c** гријешком *половица*. [8]) *измеѣѹ* **b**, *измеѣѹ* **c**, *izmeju* **d** [9]) *ѣних* **b c**, *gni* **d**. У **a** везан је други закон на први овако: *зач ѣе кѹпи кнезѹ и сѹцем. кнезѹ половица, опћеномѹ приставѹ десето измеѣѹ ни.*

3. И полагь[1] кнеза има(ю би)ти[2] три сѹци[3] заклетвени[4] о-трихь[5] (пле)мень: едно[6] од Тишемири[7], дрѹги од Лими(ћь)[8], а трето Кременичани[9]. И они се достаю[10] када и кнезь и проминѹю[11].

Овај је закон у главноме тексту написан црвеним словима.

[1]) *полак* **b c**, *polak* **d**. [2]) испуњено према **b c d** (*имаѣѹ* **b c**, *имаѣѹ бит* **a**). [3]) *сѹца* **a b c**, *sudza* **d**. [4]) *заклетвена* **a b**. [5]) *од три* **b**, *о три* **c**, *od tri* **d**, *о три племена* **a**. [6]) *ѣедан* **c**, *ѣедно* **b**, *jedno* **d**. [7]) *ода Тишимири* **a**, *о Тишимири* **b**, *од Тишемирих* **c**, *od Tisimirnj* **d**. [8]) испуњено према **b c d** (*Limich*). [9]) *треће од кременићани* **a**, *кременићаних* **b**, *од кременичаних* **c**, *kremenichianij* **d**. [10]) *достаѣѹ* **b c**, *они си достаѣѹ* **a**. [11]) попуњене су двије ријечи у **b** изостављене; *и промиѣнѹѣѹ* **c**, *prominuju* **d**.

4ª (4). (И за)конь[1] е полички[2], да не море прити по(ли)чанинь[3] едань[4] дрѹгога, него напри[5] (на)[6] поличкомь[7] столи[8], ни из ниедне[9] ричи. (Ни ни)[10] чов(и)кь ниедань[11] не море[12] прити поли(чан)пна иньди, него на столи[13] поличком[14]. (А то е из)[15] земле, ка е[16] ѹ котари поли(чкомь)[17].

Овај закон у **a b**[2] **e**[2] носи натпис: *Закон од парне.*

[1]) Испуњено према **c d**, у **b**: *а закон.* [2]) *поѣлишки ѣест* **b**, *ѣест поѣлички* **c**, *jest pogliçki* **d**. [3]) *Поѣличанин* **b c**, *Pogliçanin* **d**. [4]) *ѣедан* **b c**. [5]) *наѣприѣа* **b**, *наѣпри* **c**, *najpri* **d**. [6]) додано према **a b c d**. [7]) *полички* **a**, *поѣличкомѹ* **b c**, *pogliçkomu* **d**. [8]) *столѹ* **b c d**. Овдје је у **b c d** уметнуто још: *алити зборѹ.* [9]) *ни ни из ѣедне* **b**, *ни из ниѣедне* **c**, *ni iz nijedne* **d**. [10]) Испуњено према **c d**, у **a**: *ни човик,* у **b**: *них ини* (са сувишнијем словом *х*). [11]) *ниѣедан* **b c**. [12]) *не може* **b**. [13]) *столѹ* **b c d**. [14]) *полички* **a**) *поѣлишкомѹ* **b**, *поѣличкомѹ* **c**, *pogliçkomu* **d**. [15]) Испуњено према **c d**, у **b** овако: *а то ѣе од земѣле,* у **a b**[2] **e**[2]: *што би и-земле.* [16]) *коѣа ѣе* **a**, *ѣе* **b c** [17]) *поѣлички* **c**, *поѣлишки* **b**, *pogliçkij* **d**; *ѹ котарѹ поличкомѹ* **a b**[2] **e**[2].

4ᵇ (5). (Ако м)8[1] би м8 се не видила 8годна (одл8ка 8)[2] Полицихь[3], море се апелати (наприд; а по)[4] ови п8ть до трећега оброка[5]. И тко се не апела, ние[6] м8 (добар)[7] апео од оногаи оброка[8], на ком (се чини) сеньтеньциа[9].

[1]) Испуњено овако према **c**, гдје се чита: *И комѹ би се,* у главноме рукопису види се пред ријечју *би мѹ* јасан траг слова *ѹ,* у **a**: *ако би мѹ се,* у **d**: *i komu bi se* (као у **c**), у **b**: *и ако би се.* [2]) Уметнуто према **a b c d**. [3]) *Поѣлици* **b c**, *Poglicij* **d**. [4]) попуњено према **c d**, гдје се чита: *наприда а по ови,* у **b**: *наприда а ово ови нѹт,* у **a** овако: *наприд по ови нѹт.* [5]) послије ове ријечи текстови **b c d** умећу: *ча ѣест збор,* али у **b** стоји грјешком *згор.* [6]) *ниѣе* **b c**. [7]) испуњено према **b c** гдје се овако чита: *ниѣе мѹ они апел (апеко* **c**) *добар;* у **a b**² **e**² мјесто *добар* има ријеч: *вридан.* [8]) *од оногаи оброка* — тога нема у **b c d**, у **a b**² **e**²: *до овога оброка.* [9]) међу ријечима *на ком* и *сеньтенциа* има у подераном главном рукопису простора само за врло кратку ријеч, уметнуо сам *се чини* према тексту **a b**² **e**², у **b c d** пишу овако: *докле мѹ се не ѹчини сетенциѣа.*

5ᵃ (6). И тко ће се прити[1] з (дрѹзим)[2], има га позвати[3] три крать, вазам (прис)тава ѿ кнеза али ѿ сѹдаць; и[4] на сваки оброкь, на ки га позове[5], (има) се ѣавити ѹс тои ови[6] ки позива; (ако) би се не ѣавио[7], они[8] позовь мѹ е[9] ѹ щетѹ[10] на они оброкь[11].

[1]) У **b c d**: *и тко се има прити.* [2]) у **b**: *з дрѹзима,* у **c**: *з дрѹзими,* у **d**: *z druzimi,* у **a b**² **e**²: *з дрѹзим.* [3]) *призвати* **c**. [4]) пред овијем словом у главном рукопису већ је једном било написано *и на сваки,* што ће бити грјешком по други пут стављено; у **a**: *вазам пристава опѣенога од кнеза или од сѹца.* [5]) *позива* **b c d**; *има* додано је према **b c d**. [6]) *има се ѣавити ѹс тои* — ове ријечи не долазе у **b c d**, само је **d** пред *ови* уметнуо ali; у **a**: *има се ѣвит; ако би се* etc [7]) *ѣавиѣа* **b c**, *javia* **d**. [8]) нема у **b c d**. [9]) *ѣе* **a b c**. [10]) *щѣетѹ* **a b c**, *schietu* **d** [11]) Ријечи *на они оброкь* не долазе у **b c d**

5ᵇ (6). Ако ли они рока не (опови) кога позиваю[1], на[2] први рокь остае[3] .ı. боланачь; а на дрѹги рокь, ако га не (опови), остае либрѹ[4]. А на трећи ако га не (бѹде)[5], а позовь[6] га е дома затека[7], а ние п(арна) о племеньциѹ, гѹби правдѹ.

[1]) У **b** овако: *ако ли они ки га позива не доѣе,* у **c**: *ако ли они не доѣе кога позиваѣѹ,* у **d**: *ako li oni ne doje koga pozivaju;* у **a b**² **c**² нема ријечи:

кога позиваю. [2]) *нађ парви рок* **b.** [3]) *остаће* **a b c.** Број **.i.** додан је према **b c**, у **a d** исписано: *десет боланач, deset bolanaz.* [4]) у **b c d** скраћено у ове ријечи: *а на дрзги либрз;* у **a**: *ако га не опомене,* **b² e²**: *ако га не оповиди.* [5]) испуњено према **b c d.** [6]) у **b** погријешено *позва.* [7]) послије *затека* у **b c d** слиједе ове ријечи: *гзби правдз,* а за овима се наставља: *ча ниће з племеншћини* **b**, *ча ниће з племеншћинз* **c**, *ça nie u plemenschini* **d.**

6 (7). И када бзде на трећем рокз ѿ(говорно)м[1] и приде ови кога[2] позиваю[3], ови[4] ки п(ре и)ма повидити ис[5] чеса говори. Ако се ови[6] ки одговара поможе прокаратзром[7], а рече[8]: „ни га овде“, али рече[9]: „нека на(и)дз прокаратзра, не зм̑м сам говори(ти)“, хоће[10] мз се дати рокь прокаратзрз (на) оброкь трети[11]. Ако наиде на ови ро(кь) прокаратзра, хоће говорити (за-н; ако ли) не наиде[12], а онь говори сам, (тому ние) законь дале дати рокь[13].

[1]) *на трећоѣ правди* **b c d**, *на термен рокз оговорномз* **a.** [2]) у **b** грицешком *ки га,* тако и **d**: *ki ga;* у **a**: *овага позивзћи,* у **b² e²**: *овога позивзћзћи.* [3]) *позиваѣз* **b c.** [4]) *и ови* **b c d**, у **a**: *ови ки има оповидити,* тако и **b² e².** [5]) *из* **c**, *iz* **d.** [6]) само овако: *ови ких одговара* **b**, *ови ки одговара* **c d.** [7]) *оће се прокаратзром обранити* **b**, *може се пр. обр.* **c**, *mochie se prokaraturom obraniti* **d.** [8]) *говорећи* **b c d.** [9]) Ријечи *ни га овде, али рече* изостављене су у **b c d**, те одмах слиједи: *нека га нађем.* [10]) *оће* **b c**, *mochie* **d.** [11]) *трећи* **a**; *на парви збор* **b c d.** [12]) у **b c d** послије тога, што је приведено под 11, одмах слиједи овако: *и ако га не нађде, или (али* **c**) *сам не дођде, томз се зна закон.* [13]) *дале мз дат рок* **a.**

7 (230). [Ако ли се поможе[1] „не даѣ бог“, а з даржанз[2] ће ови ки прави: „моће ће, не даѣ бог“[3], а ови ки пита нима[4] против немз прави, ка би вирована[5], и тада мз море бити рота по даржанз[6]; ако ли би ови ки пита пртиѣо[7] „не даѣ бог“ и изводиѣо[8] приставе, а ови ће з даржави[9] ки зове „не даѣ бог“, а парна[10] ће о землз[11], а веће ће вридна земла, о коѣз ће парна[12], педесет[13] либарь.]

Овај и сви закони, што су одавле даље заграђени (до 13), читају се у свијем новијим текстовима, само с неким разликостима, најсроднији је главноме рукопису **a b² e²**, по којима је овдје текст и наштампан. У главноме је рукопису испао лист.

[1]) глагола *поможе* нема у **b c d**. [2]) *8 здаржаѣн8* **b, c** и **d** као гори у тексту, само другијем правописом: *8 даржаѣн8*. [3]) ријечи *не даѣ бог* нема на томе мјесту у **b c d**. [4]) у **b c d**: *и нима*. [5]) у **b c d** послије *противa ѣнем8* наставља се овако: *ким би се вировало*. [6]) *даржаѣн8* **b c**; у **b**[2] **e**[2]: *иста м8 море бити рота*. [7]) ове ријечи нема у **b c d**; у **b**[2] **e**[2]: *противиѣо*. [8]) *и изводиѣа* **c**, *изводиѣо* **a b** (без *и*), *i izvodio* **d**. [9]) *даржави* **a b c d**, очекујемо *даржан8*. [10]) *парница* **b**. [11]) *земѣл8* **b c**. [12]) *о коѣ8 ѣе парна* овијех ријечи нема у **b c d**. [13]) у **b c d**: *од педесет*.

[Од традит8ра[1] и заставе и сила[2].]

8 (231). [И тко би се напа традит8р нашега миста, рек8ћи тко би придава сам себе и мисто наше ином8 господин8, него оће ини племенити л8ди[3] поличани[4], да се ода невиран[5] господи нашоѣ и мист8 нашем8, да[6] се изрене ван, а племеншћина негова 8 опћин8 поличк8 да се за8ѣме[7], а он веће да ни[8] поличанин.]

[1]) *традитзра* **b c d**, у **a b**[2] **e**[2] само: *од традит8ри*. [2]) **c** додаје *пр(и)8ћ се*. [3]) *ѣл8ди* **b c**. [4]) *поѣличани* **c d**, *поѣлишки* **b**. [5]) тако **b c d b**[2] **e**[2], у тексту **a** *одневирни*, што се ваља да има читати: *ода невирни*. [6]) *и да* **c d**. [7]) *заѣме* **c** *zaime* **d**; у **a b**[2] **e**[2]: *а племешћин8 негов8 . . да за8ѣме*. [8]) *ниѣе* **b c**.

9 (232). [И тко се застави[1] прид кнезом и прид с8ци од сила що[2] имен8ѣе заставе — ако[3] тко 8паде 8 застав8, що[2] се застави прид кнезом и[4] прид с8дци[5], од заставе пол[6] кнез8 а др8га пол[6] опћини[7] поличкоѣ[8], изнимаѣе[9] опћенога пристава диѣо[10].]

[1]) У **a b**[2] **e**[2]: *а тко се затаѣи*, сви други *застави* без *се*. [2]) у **a** *што*, у **b c** *що*, **d** *sto*. [3]) *и ако* **b**, *а тко* **a**. [4]) *ali* **d**. [5]) у **a**: *што застави кнез и сзци*; исто тако **b**[2] **e**[2]; послије *сздци* има *како ѣе згора* у **b c** д; зато у истијем рукописима нема ријечи *од заставе*, које за тијем слиједе. [6]) у **b c d** *по*. [7]) *obchini* **d**. [8]) *поѣличкоѣ* **c**, *поѣлишкоѣ* **d**. [9]) *и взме* **a b**[2] **e**[2], *изззимаѣ* **b**, *izimaje* **d**. [10]) *диѣа* **b c d**.

10 (233). [И тко би помен8ѣа сил8[1] пр8ћи се прид кнезом и прид с8ци[2], ѣ8рве[3] сила не море[4] погин8ти, али[5] на оном8[6] кога имен8ѣ8[7] да ѣ8 ѣе 8чинио[8], али[5] на оном8[9] ки ѣе имен8ѣе[10].]

Пред овим законом има у **a b**[2] **e**[2] натпис овај: *Од п8ни ствари капит8(л) од сила и од креће.*

[1]) *помен8 силѧ* **a** *приѣ8ки се* **a**; *silli* **d**, у **b** ова је ријеч изостављена. [2]) *сѹтци* **b** [3]) ова је ријеч изостављена у **b c d**. [4]) *може* **b c d**. [5]) *или* **b c d**. [6]) тако и **d**, у **b c** *ономен*. [7]) *именѣе* **b**. [8]) *да ѣе 8чиниѣо* **a**, *8чиниѣа* **b c**, *uçinia* **d** [9]) *ономен* **b c d**. [10]) тако и у **b**, у **c d**: *каза алити река, kaza iliti reka.*

[Да се мог8 прокарат8ри прити[1] с8прот[2] кривц8 и ск8пити[3] десетин8.]

11 (234). [И закон ѣе, да стави опѣина поличка[4] три прокарат8ра од три племена[5], по ѣедан од свакога племена[6], како и с8це, на годишѣе, да они отеж8 опѣена[7] д8гована[8].]

12 (234). [Наѣпри[9] за десетин8 да ѣ8 ск8пе на време[10] и дад8 кад ѣоѣ-е ред; тко ли би[11] ѣе не да на време, за то ѣе ос8д пет либар, и десетин8 да ли да[12].]

Натписа што је пред законом нема у **a b**[2] **e**[2].

[1]) *прит* **b d**. [2]) *suproch* **d**. [3]) *skupit* **d**. [4]) *поѣлишка* **b**, *поѣличка* **c**. [5]) *племени* **b**, *племених* **c**, *plemenij* **d**. [6]) *по ѣедан од св. пл.* — овога у **b c d** нема. [7]) *опѣинана* **b**, *тохи obchiena* (прва ријеч мјесто *отеж8)* **d**. [8]) *д8говане* **b c**. [9]) *наѣприѣ* **b**, *наѣприх* **c**. [10]) *времена* **b c d**. [11]) ове ријечи нема у **b c d**. [12]) мјесто *ли да* у **b**: *прида*. У **a** мјесто *ос8д* стоји овако: *за што ос8дбе пет либар.*

13 (235, 8). [И они имаѣ8 искати и прити се на свакога ки 8чини кривин8, на име тко 8чини крв[1] или тко 8чини нови гаѣ през[2] доп8шѣена[3] кнеза поличкога[4], и тко би заградио[5] п8т стари и 8чинио[5] нови през[6] доп8шѣена[3] кнеза збором; и тко би кога биѣо] а[7] они ки е[8] бень[8] т8жио се прокарат8ром, али[9] они видили очима таи[10] бои[10]; или[9] по ки п8ть коли тко 8чини[11] сил8 и приде т8жба прокарат8ром, да они мог8 питати и позивати за те ствари.

14 (8). И тко ли[12] би се наша л8пежь ме8собаць[13], племенить чов(и)кь али кметиѣь, да га они мог8 позвати и прити прид кнезом али прид с8ци али

придь збором; што коли они допр8 прокарат8ри[14], да е ним трем[15] .д. дио[16] до дила што 8пада 8 опћин8.

[1]) *карв* **b c d e**, *крив* **a**. *криво* **b**[2] **e**[2]. [2]) *брез* **b c d e**. [3]) *допвшћенћа* **c**. [4]) *поћлишкога* **b** [5]) *заградићо* **b**, *заградића* **c**; *вчиниćо* **b**, *вчиниćа* **c**. [6]) *а през* **b**. *а брез* **c**. [7]) Одавле даље наставља опет главни рукопис. [8]) У **b c**: *ће биćен*, у **a**: *а они тко ће биćен*, тако и **b**[2] **e**[2]. [9]) *или* **b**. [10]) *таћ боћ* **b c**. [11]) у **b c d** скраћено овако: *али тко би вчиниćо*. Даље у **a**: *позвати и питати за таке ствари*. [12]) ове ријечи нема у **b c d**. [13]) мјесто ове ријечи у **b c d**: *станик*, у **a** само: *меособац*. [14]) ове ријечи нема у **b c d**; у **a**: *што код би они добро пак прокарат8ри*. [15]) *трима* **b c d** (само што је у **b** гријешком написано *прима*, па одатле и у **d** *prima*); у **a**: *да ће ним трем четвартн диćо*. [16]) *четири дила* **b c d**.

15 (9). А ос8дь гре, тко 8чини ме8собщин8[1], ако е чов(и)кь племенить тере[2] га ос8ди[3] зборь, три дили[6] 8 опћин8 а четврти дио трем[4] прокарат8ром; ако ли е кметићь ме8собаць, г(оспо)д(и)н8 негов8[5] три диле[6] а четврти опћини, а прока(ра)т8ром нихь дио[7].

У главноме рукопису (и у **a b**[2] **e**[2]) наставља се овај текст у истој алинеји, само су прве три ријечи истакнуте црвенијем словима. У рукописима **b c d** долази овдје натпис: *Од ос8де племенита човика и поротће л8пежа.*

[1]) *меćвосопћинв* **b**. [2]) *тер* **a b c d**. [3]) *одсвди* **b d**. [4]) *трима* **b c d**, у **a**: *гре*. [5]) *ћнеговв* **b c**. [6]) у **a b c d**: *дила*. [7]) **b c d**: *ниćе диćа*, **a**: *ни диćо*.

16 (10). И л8пежь ки би приа[1] поротнике[2], ние законь да море 8зврн8ти[3] рот8 ниткоре[4] изь л8пещине[5]; а 8 инои парни[6] 8 свакои тко не врати роте на парном[7] мист8, посли е[8] не море вратити[9] по закон8.

[1]) *приćа* **b**, *криćа* **c b**[2] **e**[2]. [2]) **d** гријешком: *prolivnike!* [3]) *звварнвти* **b c**, *звварнвт* **a**, *вздвигнвт* **b**[2] **e**[2]. [4]) *никоре* **b**, *ниторе* (sic) **c**, *nitkore* **d**. [5]) *лвпешћине* **a b c**. [6]) *парћни* **b**, **a** *оном парни в свакоћ по коћ не врати*, исто тако **b**[2] **e**[2]. [7]) *парвом* **b c d**. [8]) *ће* **b c**. [9]) *vratit* **d**.

17[a] (11). И што би 8кредено[1] исподь прага тере[2] ис тога згодивши се пороти[2], има[3] по закон8 само-два-на-десте[4]. Ако ли е покреа[5] на пол8[6] терь би

се згодила поротьа, ис тогаи гре самошесть. Ако ли[7] из блага[8], ис тога такое само .ѹ. ѿприсећи се.

[1]) *вкрадено* **b e** (по уз то *тко би*), *вкрело* **a b² e²**, у **c**: *и що би испод прага* (ријечи *вкредено* можебити није разумно), у **d**: *I tko bi ukreo ispod praga.* [2]) од ријечи *тере до пороти* пропуштено у **b c d e.** [3]) у **b c d e** овако: *има мѹ се наварѣ по законѹ.* [4]) у **b c d e**. *ѣлѹди* **.ıв.** *(gliudi dvanajest).* [5]) *покреѣа* **b c d e**, *ѣе покрело* **a b² e²**, даље: *згодила породба* **a b² e².** [6]) *поѣлѹ* **b c e.** Све што даље слиједи до *самошесть,* исказано је у **b c d e** овако: *по законѹ ваѣла да га остоѣи (отстоѣи) ѣлѹди шест.* [7]) *ли ѣе* **a b c d e b² e².** [8]) послије ове ријечи у **b c d e** долази само у кратко: *ѣлѹди шест;* у **a**: *такоѣе ли самошесть,* у **b² e²**: *тако ли ѣе самошест.*

17ᵇ (11). Ако ли врати ротѹ опеть на-нь, тада овомѹ само .г. ки пита, и на кога е враћена рота; ако ли не би на рокь онога кога позиваю из блага, тада е немѹ поприсећи на свом самошесть.

У рукописима **b c d e** стоји овдје пред текстом 17ᵇ—20 оваки натпис: *Од се(н)те(н)циѣе (сетенциѣе,* sentenzie) *кнеза и коѣе воѣвода и ча се одсѹди (осѹди) лѹпеж.* Сам текст у замјену горњега гласа овако: *Ако ли се наварже на-ѣн, да ниѣе тко (ко* **b d e**) *од ѣнегове кѹће, али (или* **b e**) *приѣатеѣл, ваѣла да мѹ се наложе човика три.* Рукописи **a b² e²** слажу се с главним текстом, али неке су ријечи пропуштене, као: *опеть, онога.*

18 (12). И тко би што добио[1] блага[2] парном[3] гибѹћега, толикое[4] греде кнезѹ и опћини поличкои[5].

[1]) *добиѣа* **c** *добиѣо* **b**, *ако би що добиѣо* **e**, *ako bi sto dobio* **d.** [2]) *од блага* **b c d e**, у **a b² e²** — нема ове ријечи. [3]) *парѣном* **b e b² e².** [4]) *толико* **a b² e²**, *толикоѣе* **b c e.** [5]) *поѣличкоѣ* **c e**, *поѣлишкоѣ* **b.**

19 (13). И толикое[1] одлѹчи[2] кнезь полички са свими Полици[3]: тко би се апела (од)[4] одлѹке кнеже[5] и поличке, онь тко[6] се апелава ако до мисеца дань[7] не позове оногаи[8] ки сеньтенцию[9] има[10], да мѹ е ѹ щетѹ[11] апео.

А тои[12] писасмо на лита г(оспо)дна[13] **ҮѸ.О.Є**, мисеца[14] аг(ѹ)ста на дни[15] **є.**

[1]) *толико* **a b c d e b² e².** [2]) *одлѹчише* **c**, *одлѹчисе* **b e** (и **d**). [3]) *Поѣличани* **b c d e.** [4]) ова је ријеч у главноме рукопису изостављена, додана је по **b**

c d e b² e². [5]) *кнежиће* **a** (гријешком *велике*), у **b² e²**: *кнежиће поѣличке, кнежѣе* **c**, *кнежеве* **b e**. [6]) *ткои* **c**, *коѣи* **b e**, koi **d** [7]) *дань* нема у **a b² e²**, *до мисец дана* **b e**. [8]) *оногиће* **b c e**. [9]) *сетенцићѣ* **b² e² c**, *сентенцићѣ* **e**, *шетенцићѣ* **b**. [10]) у **b c d e** додано: *од кнеза*. [11]) *шћетѣ* **a b e b² e²**, *schietu* **d**. [12]) *тое* **b c**, *тоѣе* **e** [13]) *гдва* **b**, *гва* **c**, *гнова* **e**. Година је забиљежена у **b c e** овако: **чѣое**, у **d** 1575 и над овијем бројевима **чѣое**: али **b² e²** слажу се с главнијем рукописом. [14]) У главноме рукопису гријешком *масеца*. [15]) ове ријечи у **a b c d e b² e²** нема.

20 (14). А тко е[1] воивода[2] полички[3] да нима[3] нѣедань данакь[4] давати, одложе (десетин8)[5] тере[6] вражд8 тере када се т8рком харачь[7] дае: о-тогаи не може[8] се простити[9], а ино све да м8 е слободно свакомѹ воиводи.

[1]) *ѣе* **a b c e b² e²**. [2]) *воѣводи* **a b c e b² e²**. [3]) *поѣлишки* **b b²**, *поѣлички* **c e e²**; *неима* **a e**. [4]) *даѣнак* **c b² e²**, *dagnak* **d**; *дават* **a b² e²**. [5]) у главноме је рукопису ова ријеч истрта (као да је нарочито истругана), али се јасно чита у **a b c d e b² e²**. [6]) *тер* **c**, у **a** *правд8* (мјесто *вражд8*), у **b² e²** сасвиме је изостављена ријеч. [7]) *арач* **b e b² e²**. [8]) *море* **a b e**. [9]) *простат* **b c d e**.

21 (15). И приаше[1] Полица[2], да четири властеле[2] и деветь дидиѣь, да ка[3] коли т8жба прид те с8це[4] доходи, што би се тко т8жио прокарат8ром или би сами тко[5] т8жи[6] ѣим се, да они питаю 8 благо ода свега[7]; а[8] од племещине[9] тко би што хотио[10] новщин8[11] 8чинити, да ти с8ци 8ставлаю[12] и разгледаю. А ос8дь да е[13], тко би сил8 8чинно, ос8дь[14] либарь **кє**.

Овај закон има у **b c d** свој натпис овако: *кметиѣ8 парви с8д ѣнегов господар*, у **a** овако: *четири властелина дидиѣа*, боље у **b² e²**: *четири властелина, дидиѣ девет*.

[1]) *приѣаше* **b c**. [2]) *поѣлица* **b c**, *поѣличани* **b² e²**; *властелина* **a b² e²** [3]) *када* **b c d**. [4]) *приѣе при-те сце* **b**, **c** и **d** слажу се с главнијем рукописом. [5]) ове ријечи у **b** нема, у **a**: *сами т8жно им се*. [6]) у **a b c d**: *т8жно*. [7]) ријечи *ода свега* у **b c d** нема; *питаѣ8 благо од свега* **a b² e²**. [8]) *и* **b**. [9]) *племешћине* **b**, *племенщине* **c**, *plemenschine* **d**. [10]) *отиѣо* **b** *отио* **c d**. [11]) *новшћин8* **b c d**. [12]) *оставлаѣ8* **b** (у **c d** како ваља). [13]) у **b c d** додане су јоште ријечи *на то*. [14]) ове ријечи нема у **b c d**, у **a b² e²**: *ос8д8*.

12 (16). А кметиѣь тко би се на-нь[1] т8жио[2], на[3] напри[4] да се има и т8жи[5] придь господином[6] чи-

*

говь е чов(и)кь први[7] рокь; ако м8 го(спо)д(и)нь оногаи[8] чо(ви)ка[8] правд8[9] задоволн8 правде не 8чини[9], да се е волань апелати прид ове с8це и ротнике[10]; ако ли господинь, оногаи чов(и)ка не хтити б8де правде 8чинити, да се има они ком8 е криво да греде[11] придь ротнике и позвати[12] свога кривца.

[1]) *наѣн* **b c.** [2]) *тѹжиѣо* **b c.** [3]) ове ријечи нема у **a b c d.** [4]) *наѣприѣа* **b**, *наѣпри* **c.** [5]) мјесто *и тѹжи* има у **b**: *потѹжити,* у **a c d**: *тѹжити,* **b**[2] **e**[2]: *тѹжит.* [6]) у **b c d** овдје се додаје: *ѣнеговим.* [7]) *и на парви рок* **b c d.** [8]) мјесто овијех ријечи има у **b c d**: *ѣнегов,* у **a b**[2] **e**[2]: *ако гн господином онога ч.* [9]) мјесто *правдѹ до не ѹчини* има у **b c d**: *не ѹчини правдѹ задоволѣнѹ.* [10]) у **b c d** послије ријечи наведенијех под 9 слиједи овако: *да се море апелати* (**b**: *апелат) прид ове* (**b**: *све) сѹце и ротнике или* (**b**: *али) прид кнеза.* Овијем се завршује текст у **b c d.** [11]) *да гре* **a b**[2] **e**[2]. [12]) *и призивати* **b**[2] **e**[2].

Ѡ робства[1].

23[a] (17). И приаше[2] поличане[3] сви единьно[4] и заповидаше[5] свим племенитимь[6] властелем[7] и дидићем и кметићем и влашићем, ки коли би с т8рци пошли на воиск8 или с марьтолоси[8], да дидићь[9] има се 8хитити и властеличићь и обисити, а гиб8ће све 8 опћин8, а ближнем8 племеньщина; а кметићь[10] и влашићь[10] ки би се наша да с т8рци воюће или с мартолоси, да се има 8хитити и обисити[11], а иманьа негова половина опћини а половина г(оспо)д(и)н8 негов8[12]. Тои[13] се раз(8)ми, тко греде главом да е д8жань[14], а ина челадь да ни д8жна главом.

И на овои згора писано приаше[2], тако[15] властеличићь[16], тако[15] дидићь[16], тако[15] кметићь[16], ки коли 8лизе 8 т8и згрих8[17], да е една осл8ха[18] свако м8, како е згора писано.

[1]) У **b** латинским словима: *od ropstva.* [2]) *приѣаше* **a b c b**[2] **e**[2]. [3]) *поличани* **a**, *поѣличани* **b c**, *Pogliçani* **d**, *Поѣлица* **b**[2] **e**[2]. [4]) *ѣедино* **b c**, *складно* **a b**[2] **e**[2]. [5]) *заповидише* **a b c b**[2] **e**[2]. [6]) у главноме рукопису гријешком *племинитимь.* [7]) *властелом* **a b c d b**[2] **e**[2]. [8]) у **b c d** овако: *ки коли*

би пошли 8 четь или на вочскь с тврци или с мартолоси; у **a b² e²**: *кочи би годи.* [9]) у **b c d** нема ријечи *да дидиćь и властеличиćь,* него овако: *од свих ових да се има зватити* (**b**, но **c d** *зхитити) и обисити.* [10]) у **b c d**: *а од кметиćа или влашиćа;* у **a** пред овијем ријечма: *з опćинь поличкь и племешćинь ближемь,* тако и **b² e²**. [11]) У главном рукопису гријешком написано: *обиситити.* Послије ријечи, приведенијех под 10, одмах настављају **b c d** овако: *такочер да се има обисити.* [12]) У **b c d** наставља за ријечима, што су под 11, овако: *а од гибćега да ће половина 8 опćинь, а дрвга ћнегов господинь;* у **a** овако: *ако би се нашло да би с тврци вочевал . . .* [13]) *и то (точ)* **b c d**, *а то* **a**. [14]) у **b c d** додаје се послије ове ријечи *главом,* али онога даље нема. [15]) *толико* **b c d b² e²**. [16]) *властеличиćи, дидиćи, кметиćи* (**d**: *Vlasteli*) **a b c d b² e²** [17]) *грихь* **b d**, у **a b² e²**: *ки код и вćь зрибь.* [18]) *освда* **b c d**.

23ᵇ (18). На конац ки годи[1] би поличанинь ке хоćь[1] врсте бȣди[2] робио с тȣрци али с мартолоси али се придао тȣрком али ȣ тȣрке пошао хоте[3] ѡ свое воле, ли е дȣжань наипри главом, како е згора речено[4], а имане[5] гре ȣ опćинȣ; ако ли племецинȣ има, гре ближнемȣ; ако ли е кметиćь[6], тада иманьа по негов ȣ г(оспо)д(и)нȣ, а ино ȣ опćинȣ.

[1]) *коли* **b c d**. [2]) ове ријечи нема у **b c d**. [3]) *одеć* **b**, *otech* **d**, *опет* **a b² e²**. [4]) ове ријечи нема у **b c d**. [5]) *имаćне* **b c b² e²**, *imanje* **d**. [6]) послије ове ријечи у **b c d e**: *како ће згора писано;* у главноме рукопису наставља још једанпут: *ако ли е.*

24 (19). А овои приаше поличане[1] бȣдȣći сви за едно, сви властеле[1] и сва опćина поличка, овако и по ови пȣть: ȣчинише по четири властеле[2] и четири дидиće[2] за три мисеце, наконь три мисеце да се дрȣзи промине, ли такое ȣдиле по осам тихе згора писаних; а комȣ бȣде криво, да позива прида не за три дни ȣ свакомȣ мисецȣ; а тко би не пришао на први позовь, да плати .ı. боланачь; а на дрȣги позовь ако не п(ри)де, да плати дрȣгȣ десеть боланачь; ако не приде на трети[3] позовь, да гȣби правдȣ.

Овога закона нема у **b c d e**, али се чита у **a b² e²**.

[1]) *поличани* **a b² e²**, *властела* **a b² e²**. [2]) *властелина* **a b² e²**; *дидиćа* **a b² e²**. [3]) *трećи* **a b² e²**.

25 (20). И овои[1] примише поличане[2] сви опćено бȣдȣći заедно на окȣпȣ, да нисдань поличанинь

не море држати влаха ѹ Полицихь ни[3] на поличком, одложе тко га море[4] држати на свом[5] и о свом[6], ѿложе[7] добре воле на чем би стали.

Пред овијем законом има у **b c d** натпис овај: *Da ne more stati vlaj u Poljici. И тко би ѹбиѣо кога коѣи би иша на Поѣлица* **b**, *да не море стати влах ѹ Поѣлици и тко би ѹбиѣо и тко би иша на Поѣлица* **c**, *Da ne more Vlah stati u Pogliza, i tko bi ubio ki bi isa na Poglizza* **d**.

[1]) ове ријечи нема у **b c d**. [2]) *поѣличани* **a b c**, *Pogliçani* **d**. Даље све изостављено у **b c d** до ријечи *да не море поѣличанин примити влаха* (влаха **b**) *да стоѣи ѹ Поѣлици*, у **d** овако: *da ne more Pogliçanin Vlah da stoj u Poglizim.* [3]) *ни на поѣлишкомѹ* **b**, *и на поѣличкомѹ* **c**, *ni na Pog'ić-komu* **d**. [4]) *може* **a c**. [5]) *на свомѹ* **a b**. [6]) *о свомѹ* **a b c d**. [7]) даље у **b c d** овако: *веѣ ако би з добром воѣлом*, у **a b² e²**: *и одлож з добре воле.*

26 (21). И приаше[1] Полица[2] сви кѹпно[3], да ки коли би[4] поличанинь ѹбио чов(и)ка, ки би ша[5] на Полица истиним законом ѹ Полицихь да зло ѹчини[6], да тогаи имаю сва Полица платити; или тко би наша лѹпежа при свом[7] иманью или[8] при[9] кога коли поличанина иманью[10], тко коли ѹби[11] лѹпежа[12] кредѹѣи[13] али водеѣи[14], да га Полица сва плате; или би тко ѹбио гѹсара, а онь га хоѣе дерати, а ови ки се брани ѹбие га, и тогаи Полица плаѣаю. Ки ли би поличанинь свадив се или скарав се[15] тере ѹбио поличанинь поличанина, да[16] га Полица не плаѣаю.

У **a b² e²** има натпис овај: *Тко би ѹбиѣо човика ѹ Полици или ванка.*

[1]) *приѣаше* **a b c**. [2]) *поѣличани* **b** [3]) *скѹпно* **a b c d**. [4]) *ако би* **b** *коли би* **c d** (без *ки*). [5]) *ишал* **a b² e²**, *иша* **b c**, у **d** гријешком: *ima*; даље у **a**: *истим законом*. [6]) у **b c d** овијем редом: *да зло ѹчини ѹ Поѣлици (Поѣлицих* **c**). [7]) *свомѹ* **b c** d. [8]) *али* **b d**. [9]) *прид* **b c d**, *прид кога кодир* **a b² e²**. [10]) *при иманѣнѹ* **b**. [11]) *ѹбиѣе* **a b c b² e²**. [12]) *такога* **b c**, *takoga çovika* **d**. [13]) *креде* **b**, *коѣи креде* **c**, *koj grede* **d**. [14]) *силом води* **b c d**. [15]) *или скарав се* — овијех ријечи нема у **b c d**, него мјесто њих *с Поѣличанином тере (тер) би га ѹбиѣа* **b c d**; у **a**: *свадиѣо се или скараѣо се тер ѹбиѣе*, тако и **b² e²**. [16]) *да тога (тега* **b**) **b c d**; у **a** нема *Поличанина.*

27 (22). И примише[1] поличане[2] сви единьно[3], да се не има ниедань поличанинь ни море вазети за изванскога проти поличанин8, што е ис плем(ен)ьщине парна[4]; ки ли би се вазео[5], да плати либарь **.н.**

Пред овијем законом има у **b c d** натпис: *Од kakve Од кавге меѣ8 Поѣличани и да не море 8зети изванскога поротнака* **b**, *од кавге меѣ8 поѣличани и да не море 8зети изванскога поротника* **c d**.

[1]) *приѣаше* **b c**. [2]) *поѣличани* **a b c**, у **b**[2] **e**[2] нема ове ријечи. [3]) *ѣедино* **a b c b**[2] **e**[2]. Даље у **b c d** овако: *да не море ниѣедан поѣличанин вазести изваѣскога поротника поѣличанин8* (само што **c d** пишу: *вазети изванскога).* [4]) *парѣна* **b b**[2] **e**[2]. [5]) *ки би се вазѣо* **a b**[2] **e**[2], *нашао* **b c d**. [6]) у **b** број је изражен словом **е**, тако и у **d**: **е** *5*, но у **c** јасно је написано **.н.**

Ѡд зарве над ким би 8чинена.

28 (23). И примише[1] поличане[2] сви единно[3], да ки коли поличанинь 8чини зарв8[4] на-др8гим поличанином, а ови над ким[5] е зарва 8чинена бранеѣ себе тер га обранио, оногаи ки е почео[6], ном8и ком8 е рана 8чинена да се ли плати рана, а они ки е зарв8 8чинио, да има платити опѣини поличкои оноликои, колико се нем8 рана плати.

Овдје је у главноме рукопису натпис стављен црвенијем словима. У **b c d** другојачије: *Од кавге над ким би 8чиѣнена;* у **a** овако: *Одо зарве нат ки(м) би 8чинили псости скандал;* (у **b**[2] **e**[2]: *то ѣест скандал.)*

[1]) *приѣаше* **b c**. [2]) *поѣличани* **a b c b**[2] **e**[2]. [3]) *ѣедино* **a b c**. [4]) у **b** гријешком *кагв8*, у **a**: *ки коли би п. 8чинил зарв8*, тако и **b**[2] **e**[2]. [5]) *на киме ѣе кагва* **b**, *над киме ѣе кавга* **c d**. [6]) послије ове ријечи слиједи у **b c d**: *ли да се плати рана, а башка 8 жв8п8 колико и за ран8; а то се разв8ми ко ѣе кавг8 (кагв8* **b**) *8чиниѣо.*

29 (24). И примише[1] поличани ме8[2] собом, ако би поличанинь 8чинио[3] ко робство[3], како е[5] приа писано, тер га тко[6] 8хитио[7] али 8био[8] поличанинь, да тои[9] чине сва Полица; а[10] тко би притио ном8и[11] поличанин8 за-нь, да е он под оним по-чим[11]

е и[12] они ки е кривь, и оноликое да се има од нега ѹчинити, како и од онога.

[1]) *приѣаше* **b c d**. [2]) *меѣѹ* **a b**, *теји* **d**. [3]) *ѹчиниѣо* **a b² e²**, *ѹчиниѣа* **b**. [4]) *ропство* **b**. [5]) *ѣе приѣа* **a b c**. [6]) *ко* **b c d**. [7]) *ѹватиѣо* **a b² e²**, *витиѣа* **b**. [8]) *ѹбиѣо* **a b**. [9]) *то* **b**, *тоѣ* **c**, *то чини* **b² e²**. [10]) *и* **b c d**. [11]) *ономѹ* **b c b² e²**. [11]) *под чим* **b**, *под оними под чиме ѣе* **a**, *под оними, под чим ѣе* **b² e²**. [12]) ове ријечи нема у **b**.

---

(262). [Ва име исѹкрстово, амин. лито од рождства[1] ѣего **ѵ ѹ п к** ден четвртиѣ[2] на десетиѣ вебрѹариа[3]. Бѹдѹѣ[4] г(осподи)н Дѹѣе Папалиѣ дигнѹл се и одеѣи[5] ѹ први[6] пѹт по Полици[7] са своими сѹдци и с пѹним двором правде чинеѣи по законѹ и поодеѣи[8] сва Полица[9] ѹ около и меѣаше ниове[10] кои сѹ од старини[11].

Почимлѹѣи од запада и[12] од мора ди[13] стецает се рика Жновница[14] ѹз брдо прво Стоѣни Камин, под Камином ѹправ к морѹ, а гори ѹз рикѹ Врило Жновнице[14], ѹправ Пеѣица[15], граница на Ошли арт[16], граница вода Срденик[17], Пеѣ ѹ Кривица, граница Кѹчишѣа, граница ѹ Коневодѹ[18], граница Трнова каменица[19], Обишени дѹб, код нега[20] ѣе граница Владавиѣа дѹбрава, брдо Самолек, мали Коначник, Цетина под Гардѹн. Пак низ Цетинѹ ѹправ изпод[21] села Чапориц, изпод села Ѹглани[22], низ Цетинѹ, али[23] посри(д) рике ѹ Блато од Радобиле[24], низ рикѹ под Крешево, под село Катѹни[25], све низ рикѹ ѹ Перѹѣицѹ, под (град)[26] Задварѣе, низ рикѹ под Слиме ѹ[27] Кѹчиѣе, низ рикѹ[28] под Мириц, Висеѣ, Медвиѣѹ, низ рикѹ прид град Омиш. Пак[29] ѹ море, а низ море до Стобреча алити ѹ[30] рикѹ Жновницѹ.]

Ове границе, ако и нијесу закон, унесене су у главни рукопис на овоме мјесту, али није их записала обична рука, већ нека друга, може бити нешто мало каснија, као што се види из начина писања. У **b d** овога нема овдје, у **c** долази

али пуно даље доље, (послије нашега броја 96) како ће се показати на своме мјесту; исто тако у **b**², т. е. у тексту изновице у тај рукопис уписаном на самоме крају.

[1]) *роѣства* **c b**². [2]) *четвартиѣ* **c**, у **b**² само: *на д первара.* [3]) *мисеца фебрвариѣа* **c** [4]) *бѹдѹћи* **c b**². [5]) *оходећи* **c**. [6]) *парви* **c b**². [7]) *Поѣлици* **c b**². [8]) *походећи* **c b**². [9]) *Поѣлица* **c b**² [10]) *ѣнихове* **c**. [11]) *старини* **c**, *о-старине* **b**², у главноме рукопису погрјешно: *од страни.* [12]) *од западн* **c**, *од з. од. м.* **b**². [13]) *гди* **c b**². [14]) *Жарновница* **c b**², *Жарновнице* **c b**² итд свагда овако, тако се и данас зове ова ријечица. [15]) *Пећиница* **c b**². [16]) *Ошѣли харт* **c b**². [17]) *Седреник* **c**, *Сарденик* **b**². [18]) *в Коѣневодв* **c**, *в Кећневодв* **b**². [19]) У **c b**² даље слиједи још ово: *граница Тартарица, Каменица, граница.* [20]) *код ѣнега* **c**. [21]) *испод* **c b**². [22]) *Угѣлани* **c b**². [23]) *алит* **c**, *алити* **b**². [24]) *од Радобиѣле* **c b**². [25]) *Катвне* **c b**². [26]) у главном рукопису истрто. [27]) *и* **c**, *и скѹчиће* **b**². [28]) у **c b**² даље овако: *под Кѹћнак, тисни, камени, низ рикѹ.* [29]) *паке* **c**. [30]) *до у* **c b**².

Мјесто овијех граница на истоме мјесту долази у **b c d e** овај уметнути „капитуо“, којега у главноме рукопису нема:

[Капитѹо ситаѣски **b** *(капитѹл ситански* **c**, *kapitul sitajski* **d**, *кипитѹл ситаѣнски* **e**).

Микѹла Десић своћим братством (браством **b e**) Бѹртаци (Бѹтраци **c d**) и Радаци, Остоћићи (и Остоћић **c**, *Ostoich* **d**) своћим браством. Иваковићи (Иванковићи **c d**), Толоѣевићи *(Tolojevich* **d**), Стипанићи с Радичићи (и с Радичићи **c**), Михан Марковић с Ковачићи (с Ковачићем **c d**) и Владичићи (и с Владичићи **c d b**² **e**²) — тих (ти **c b**² **e**²) заѣедно владаѣѹ (плаћаѣѹ **c d**) десетинѹ и диле сѹство (сѹдство **c d**) и д-овога (од овога **c**, *odgovora* **d**) рачѹна када парво доиде на нашѹ третинѹ, приходи рачѹн браством (братством **c d**), а за ћними Никола Десић с ћниовим (ш ћниовим **e**) браством и привазеше к себи Раскоѣачиће ѹ своћѹ третинѹ с воѣлом свега браства Кременићани. (Овако у **b**, или у **c** мјесто „Никола Десић“ итд. овако: Толоѣевићем, и Стипанићем, ш ћних браством, а за ћними Мићанѹ ш ћних братством, за ћними Микѹли Десићѹ ш ћни браством, (даље као у **b**, само што пише: *Расохачиће.* У **d** опет другачије: *a za nimi Mijanu s nih brastvom i privazese k sebi Racolaçiche u svoju tretinu s vogliom svega brastva Kremenichianih).]*

[У **a b**² **e**² мјесто свега тога наставља се без натписа одмах овако:

А Микѹла Десић и Толоѣевић, Стипанић и Радичић и Михан Марковић с Ковачићем итд.

с онијем разликостима: послије *сѹство* слиједи: *заѣедно*, даље: *од овога рачѹна: када проѣде на нашѹ третинѹ, приходи* (довле само у **b**[2] **e**[2]) *рачѹн з брацтвом, а за ниме Толоѣевиѣ ш ним брат(с)тво, а за ним Микѹла Десиѣ ш неговим братом (браством* **b**[2] **e**[2]) *и призваше к себи Расоачиѣе ѹ своѣѹ третинѹ с волом свега браства Кременичан.*]

30 (25). Лито г(оспо)дне[1] **ѵ.ѹ.п.є**, **.л.** дань мисец(а) децем(б)ра[2].

Ва име боже[3] амень. Овои[4] Полица[5] кѹпно и договорно ѹчинише и ѹзаконише штатѹть[6] свои[7] и законе свое[7], наипри[8] стрнеѣи[9] и твердеѣи[9] законе и обичае, кое[10] имаю[11] ѹ листихь и ѹ записихь ѿ господе придне[12] а потвриене[13] по саданемѹ[14] нашемѹ присвитломѹ госпоцтвѹ[15] бнетачкомѹ[16] по бривележихь[7].

[1]) *Лита господинова* **b**, *лито господѣне* **a c**, *Lito godine* **d**. У **b c** пишу годину: ***чѣне***, али у **b**[2] **e**[2]: ***чѹне***. [2]) у **b c d** краће овако: *децембра* **л** *decembra па* **л** 30. У **a** написано словима: *на тридесет дан;* послије додан овај натпис: *Поличани ѹчинише статѹт.* (Овако је и у **b**[2] **e**[2]). [3]) *божѣе* **a b c d**. [4]) *ово* **a b**, *овоѣ* **c**. [5]) *Поѣлица* **b c**. [6]) *статѹт* **b**, *ѹ статѹт* **c**. [7]) *своѣ* **b c**, *своѣе* **b c**. [8]) *наѣпри* **b c**. [9]) *старнеѣи* **b c**, *твардеѣи* **b c** *стернеѣи, перенеѣи* **b**[2] **e**[2]. [10]) *коѣе* **b c**. [11]) *имамо* **b c d**. [12]) *вридне* **b c d**, *ѹ заповиди од господе придне* **a b**[2] **c**[2]. [13]) *потварѣене* **a b c**. [14]) *по садашѣнемѹ* **b**, *садаѣнемѹ* **c**. [15]) *госпоствѹ* **b**, *госпоцтвѹ* **c**, *господинѹ* **a b**[2] **e**[2]. [16]) *мнетачкомѹ* **a**, *млеташкомѹ* **b**, *mletačkomu* **d**, *млеташкомѹ* **b**[2] **e**[2]. Даље нема у **b c d** ништа. [17]) *по привилеѣи* **a b**[2] **e**[2].

[Табла.]

[Наипри ствари криквене.

Бенефици, очестьа. Проклецтва. Ѹбоиства. Ашашиньства. Разбоиство. Лѹпешство. Скѹбана. Сича. Цина рань али модриць. Надворе. Бои женьскихь главь. Разбиание женьско. Самосегь племенщинь али инихь ствари. Осѹдь сиони. Осѹдь разбоини. Осѹдь езични али ини али заставни. Ѿ племеньщинь, тко е ѹ држанию; од кѹпованьѣи племеньщинь али продаи; ѿ заставленьи племеньщинь. Од ствари

гибѹћихь. Ки би се нашао невирань али издаица миста. Тко би на кога ѹзложио невирѹ неправо и онь се правь нашао. Законь ѿ гаѣа али испаше, али гаи када е ювре испаша. Закони ст[в]ари ки сѹ ине господе и потврьение ѹ листихь наше господе. Закони од попашь ѹ виноград ѹ не обѣаман ѹ; а паке ѹ обѣаман ѹ, али зими, на жит ѹ, ѹ врт л ѹ, на синокоши, ѹ дѹбрави ка роди жиром.]

Ова „табла“ долази само у главноме рукопису, и то не на овоме мјесту, већ послије закона „од женскога боја“, пред „осудима“, уметнута као у средину. У нашем је издању стављена овамо, пошто навијешта ствари, које су у тексту одавле даље на реду. У **a** није ова „табла“ преписана, пак зато је нема ни у **b**^{2} **e**^{2}.

Ствари цриковне[1].

31 (26). Да[2] беиеф(и)ћи[3] и очестьа[4] цркве[5] имаю[6] се саблѹсти[7] и[7] право дати приа[8] свихь инихь ствари, и да ниткорь не мози[9] приѹзети али[10] посести цриковнога[11] али ѹздржати оно ча е цриквено[12]; а десетине да се имаю[13] плаћати[14] онако, како е[15] нареено[15] са светим оцем и записано.

[1]) *царковне* **b b**^{2} **e**^{2}, *криквене* **a c d**. [2]) ове ријечи нема у **b c d**. [3]) *беневицић* **a b**^{2} **e**^{2}, *беневицие* **b**, *беневицие* **c**, *beneficie* **d**. [4]) *очиства* **b c b**^{2}, *очинства* **a e**^{2}, *oçinstva* **d**. [5]) *крикви* **a**, *царкви* **b**^{2} **e**^{2}, *царкве* **b**. [6]) *има* **b c d**. [7]) ове ријечи нема у **b c d**. [8]) *прића* **a b c**. [9]) *не море* **b c d**. [10]) *или* **b**. [11]) *царковно* **b**, *криквено* **c**, *czarquieno* **d**. [12]) *царковно ча ће* **b**, *ча ће криквено* **c**, *ча ће криковно* **a**. [13]) *имаћю* **b**, *се имаѣѹ* **a c**. У главноме рукопису могло би се читати: *си имаю*. [14]) *платити* **b**. [15]) *ће нареено* **b c**, *нареено* **a**, *са светими оци исписано* **a b**^{2} **e**^{2}.

Ѿ проклецтва[1].

32 (27—28). Толикое[2] тко[3] би се нашао грихом[4] проклеть очито и навищень[5] за проклета, да не мози[6] [опћити] опћити ни живити с иними л ѹдми[7], ѿложе челади[8] од оне кѹће гди стои[9]. И ако би га ѹ том

проклецтв8[10] достигла смрть[11], нима се 8копати с иними крстѣами[12], него иньди. И они тко[13] би се нашао очить[14] ож8рникь, и они ки би се не хтио[15] исповидати даи едночь[16] на годище[17], тер га 8 том смрть[11] нашла, и тко би, ча богь 8паси[18], сам себи 8чинио смрть[19], ли[20] такоюрь.

[1]) *од проклества* **a b c d** b^2 e^2 [2]) *толико* **b**, *толикоѣе* **a c**. [3]) *ко* **b c d**. [4]) *грихом* **a b d**. [5]) *навишкен* **a b c d**. [6]) *тохе* **d**, у **a**: *ни жити*, у b^2 e^2: *ни ѣисти*. [7] *ѣлѹдми* **b c**, *лѹди* **a** [8] *чеѣлади* **b c**. [9]) *стоѣи* **b c**, *и од ине кѹке да стоѣи* **a** (као додатак). [10]) *проклествѹ* **a b c**. [11]) *смарт* **b c**, *достигнѹла с.* **a** b^2 e^2. [12]) *каршкани* **a b**, *карстѣани* **c**. [13]) *ки* **b d**, *кои* **c**. [14]) *очито* **a** b^2 e^2, *очити* **b c d**. [15]) *не тиѣо* **a**, *не ктиѣо* **b**, *не хотио* **c**, *nektio* **d**. [16]) *баре ѣедном* **b**, *баре ѣедноч* **c**, *barem jednom* **d**. [17]) *годишке* **a b** [18]) *зачѹваѣ* **b**, *сачѹваѣ* **c**, *сачѹваѣо* b^2 e^2. [19]) *смар(т) ѹчиниѣо* **b**. [20]) у **b c d** овакав завршетак: *тако како ѣе згора.*

Законь о-диленьа[1].

33 (29—31). Гди[2] се диле братьа[3], ближна или даона[4], или синови ѿ оца или ини[5] ближика, ким се подоба[6] раздилити, тада ако е благо гиб8ѣе, тои е лахко[7] право раздилити, него само ако би сода али провижи8нь[8] ѿ господе, тои гре онои глави ком8 е писано.

Ако ли е племеньщина[9], има поити на главе и има бити млаем8[10] старо огнище[11]. И када се раздиле право, тада има свакь свое држати. И ако би се када посли подиливали али помиревали[12], волань е свакь[13] подиливати вазда и примиревати, кад м8 годи драго. Него само свакь е волань[14] стати на своѣои ждрибенице[15].

И да братьа[3] али[16] ини дионици, докле се годирь не раздиле, тада им е[17] све заедно, и добро и зло, и[18] користь[18] и щета[18], и д8зи ком8 с8 д8жни и тко[19] е ним д8жань: то им е заедно опѣено, докле[20] се раздиле; а када се раздиле, тада[21] е[21] свако м8 [свако м8 8[22]] свои дио.

[1]) *одиленѣа* **a**, *одиѣленѣа* **b**, *од диѣленѣа* **c**. [2]) *да* **b d**, *ди* **c**. [3]) *браћа* **a b c**, *brachia* **d**. [4]) *диѣона* **b**, *диона* **b d**, *дала* **a b² e²**. [5]) *ина* **b c d**, *ини ближнике* **a b² e²**; у главноме је рукопису на крају *а* исправљено послије у *е*, те је исправљач читао: *ближике*. [6]) у **b c d** другачије: *ако ѣе подобно раздилити се*. [7]) *ѣе ласно* **b c d**, *лако* **a b² e²**. [8]) к ријечи *провижиѣзн* **a b c d** додаше објашњење: *даровщина*. [9]) *племешћина* **a b**; *има поћ* **a**. [10]) *млаѣемѹ* **a b c** [11]) *огнишће* **a b c**. [12]) *али помиревали* нема у **b c d**, у **a**: *помиривали*, исто тако у **b² e²**. [13]) у **b c d** овако: *свак вазда (вазда свак* **c**) *приминити* (у **b** гријешком *принити*, то је у **d** преиначено у *priti*). Даље нема ништа до слиједећег отсјека. [14]) *е волань* изостављено је у **b c d**. [15]) *ждрибници* **b c d b² e²**, тако и **a**, гдје бјеше прије *на своме ждрибѹ*. [16]) *или* **b c**, даље у **a**: *ини дилници*. [17]) ове ријечи нема у **b c d**, у **a** *ѣе*. [18]) овијех ријечи нема у **b c d** али у **a** као у главн. рук. [19]) *ко ѣе* **b c d**. [20]) *дочим* **b c d** [21]) овога нема у **b c d**. [22]) сувишне ријечи у главноме рукопису, у **a b² e²** нема их, већ само овако: *та(да) ѣе свакомѹ своѣ диѣо*.

Под конац овога закона има у главноме рукопису додатак новије руке овако: *а сестре неимадѹ дил кад има(ю) брати или од ни остад (кхе), него рѹхо и оброк на одаѣѹ;* и у **c** има овакав додатак такођер новијом руком: *а сестре не имадѹ диѣо, када имаѣѹ браћѹ или од браће остатки, него само рѹво и (о)брок на ѹдаѣи.* Овога нема у рукописима **a b² e²**.

Од парне капитѹи[1].

34 (32). Наипри[2] тко[3] е с ким ѹ коѣои[4] правди али[5] парни[5], тере[6] ѣе една страна дрѹгѹ прво позвала[6] по законѹ али[7] бѹди ис плем(ен)щине[8] али инога[9], тада не море с правдом опеть ови[10], ки е прво прень, оногаи дрѹгога прити ни позивати дотле[10], докле се онаи прва правда не сврши; ере ние подобно да[11] правда ѹзопеть гре, али да една парна дрѹгѹ смета[11]. Тои се разѹми, ако[12] не би вола дрѹге стране ѿговарати[12]. Ако ли мѹ почне одговарати и ѹлизе ѹ парнѹ, тада е волань[12], одложивь ако би се прва парна[13] ѿ толико давна[14] времена како ѹ непомнѹ[15] запѹстила[16]. И паке схранећи овѹи правь, да[16] ако би ови ки е прво почео дрѹгога прити тере мѹ тои ли овомѹ, кога пре, ѹчинио мѹ никѹ силѹ али новщинѹ[17] али самосегь[18], тада е волань ови прити[19] га и на-нь говорити са[20] свѹ

прв8 правд8, волань[21] е[21] т8жити се и[22] парну на-нь здвигн8ти од те силе али новщине, да ние волань сил8 8 сил8 8чинити.

[1]) У **a**: *капитѕ(о) од парне, капитѕл од парне* **b c d e b² e²**. [2]) *наѣпри* **a b c e**. [3]) *ко* **b c d e**, *токо* **a**. [4]) ова је ријеч у свијем рукоп. изостављена, само се чита у **a b² e²** *коѣом*. [5]) ове двије ријечи само у **a b² e²**. [6]) Умјесто *тере* до *позвала*, којима одговара у **a b² e²**: *ѣедна страна дрѕгѕ позивала*, **b c d e** овако: *и ки сѕ се наѣпри позвали*. [7]) *или* **b**. [8]) *племенщине* **c**, *племенишкине* **e**, *племещине* **b**, *plemenschine* **d**, *племешкине* **a**. [9]) *од инога* **b c d e**. [10]) Умјесто *ови-дотле* стоји у **b c d e** овако: *дрѕги позвати*, у **a** овако: *ови ки ѣе парво прем онога дрѕгога ни зло звати;* слично у **b² e²**. [11]) **b c d e** овако: *да правди ѣедна дрѕгѕ смета*, у **a** овако: *да правда ѕспет гре* итд. [12]) **b c d e** овако: *веѣ ако би обиѣѣ стран воѣла била, или ѣим правда рекла*. [13]) *парѣна* **b e**. [14]) *давно* **b c d e**. [15]) *непомѣли* **b c e**, *nepomini* **d**. [16]) Послије ријечи *запѕстила* у **b c d e** даље овако: *меѣѣ то разѕми се, ако би мѣ ѕчинило коѣѣ силѣ*. [16]) у **a b² e²** пишу овако: *овѣ правдѣ, ако . . .* [17]) *новищинѣ* **b**. *новитинѣ* **e**, *novschinu* **d**. [18]) Ове ријечи нијесу разумјели па зато пишу: *само сега* **b** *сало сег* **c**, *амо сега* **e**, *самосе* **a b² e²**, **d** још добро: *samosegh* [19]) без *ови* само *прити га* **c d**, само *вратити га* **b e**. [20]) *за* **a b² e² b c d e**. [21]) Умјесто ове двије ријечи само *и* **b c d e**. [22]) даље у **b c d e** овако: *за двигнѕти и тѣ силѣ и новщинѣ како правда*. У **a b² e²** послије *за свѣ правѣ правдѣ* овако: *и парнѣ на-н здигнѕти од те силе* итд.

Ѡ свадe и боа[1].

35ª (33—37). Ако[2] би се тко с ким[2] свадио[3] тере се ск8бли али били през[4] ране али модрице, они тко е[5] почео[5] бою[6], плаћа ос8дь[6] по закон8 либар **.кє.**

Ако ли би се тко с ким затакао[7] бити, они кои наипрiа чини затачь[8], д8жань е ос8дь[9] либар **.кє.**

Остали бои али рана гре 8з р8к8. Ако ли би била модрица, носи либарь **.є.**[10]

Ако ли е рана ѡ[11] (ѡ)р8жиа али по ини п8ть, кою ран8 покрива свита, таи[12] свака рана носи либарь **.кє.**

Ако ли е рана на образ8 али на р8ци, кою свита не покрива, таи носи либарь **.н.**

Ако ли би на сридократю[13], к8 8 дио свита покрива, а 8 ники дио не покрива[14], том8 има бити разгледь[15].

Ако ли би тко кога окластио р8ком, тои[16] би био маганатань[17] едном[18] р8ком ал ногом али толикое оком[19], свако едно тихь[20] носи по вражде[21], ча е либарь .рк.

[1]) *од свадбе и боѣа* **a** b^2 e^2, *од свадбе али боѣа* **b c d e**. [2]) *а то ко се токо с киме* **a**, *а то како се тко с киме* b^2 e^2, *ако би се ко с киме* **b e c d** као главни текст). [3]) *свадиѣо* **a b e**. [4]) тако **a d** (главни текст гријешком *праз), брез* **b e**, *без* **c**. [5]) *ѣе почеѣо* **a b e**, *ѣе почео* **c**, *ј е роçео* **d** [6]) у свијем рукописима: *боѣ* **a b c d e** b^2 e^2. [6]) исправљено према свијем. рукописима, у главноме погрјешно *осадь*, али у **b e**: *ос8д8*. Први осуд у **a**: *либар осамдесет*, у b^2 e^2: *осам*. [7]) *затекао* **a b e** b^2 e^2, **c d** како и главни рукопис. [8]) *коѣи наѣпри чини заточ* **a** b^2 e^2, *коѣе наѣприѣа чини затак* **b e**, *кое наѣпри чиних затач* **c**, *kojyi najpria cini zata:* **d**. [9]) *ос8да* **b c d e** [10]) ово гласи у **b c d e** овако: *Остали боѣ маѣни али модрица носи либар .е.*; у **a** b^2 e^2 нема ове реченице никако. [11]) овога слова нема **b c**. [12]) **b c e** пишу даље овако: *Ос8да либар .ке.*, у **d** ријечи *ос8да* нема. [13]) *сридократѣ8* **a**, *сридокраѣ8* **b e**, *сридокраѣѣ8* **c**, *sridokraju* **d**. [14]) У **b c d e** овако: *била рана по под свитом а по ван свите*, у b^2 e^2: *тере свита покрива коѣи диѣо а коѣи не покрива.* [15]) *томе ѣе разглед* **b c d e**. [16]) *тер* **a**. [17]) *маганан* **a**. [18]) ове ријечи нема у **a**. [19]) *ако ли би тко кога окластио р8ком али ногом али оком* **b c d e**, у **a** b^2 e^2 овако: *ако ли би тко кога окластиѣо р8ком тер би биѣо маганан р8ком али ногом али толикоѣе около* (у b^2 e^2: *свако око).* [20]) *свако али ѣедно* **a**, *свако тое* **b c d e**, *свако носи али ѣедно ти носи* b^2 e^2. [21]) **b c d** овако: *носи ос8да и плаѣа либар сто и двадесет.*

Ѡ рань[1].

35[b] (38—39). Ако ли би манкала[2] два таи 8да, тада два крать толико. Ако ли три, тада три крать[3]. Ако ли четири, тада четирь крать[3]. Ако ли петь, тада пет крать[3]. Ако ли сва[4] шесть, а човикь не би с тогаи[5] 8мро[6], тада ли такои по таи[7] рач8нь. А за тои е тои такои 8законено на веће вражде[8], ере е гори и тежи чов(и)к8 зао животь него смрть, ка се ѥдном чов(и)к8 8чини.

И ѣошь гди би се те такове ствари згодиле, ке би такои веле сметене[9], има се процинити по циньцихь[10], ничь[11] по закон8 а ничь[11] по мисли и к8шенции, и паке разабравши[12] зачь е тои 8чинено и по чем.

[1]) овога натписа нема у **b c d e**, али се чита у **a b² e²**. [2]) *ако би поманкала два ѹда* **a b² e²**, у **b c d e** краће: *ако ли би о-тизи два.* [3]) у **b c d e** послије *крат* свагда се додаје *по толико.* [4]) *све* **b c d e**, *сви* **b² e²**. [5]) *с тега* **b**. [6]) *ѹмра* **a b² e²**. [7]) *ти* **a b² e²**, **b c d e** овако: *тада ли како ће згора.* [8]) у **b c d e** нема ријечи *вражде,* него само ово: *то ће тако ѹзаконено, ћер би боѣла човикѫ смарт него зао живот.* [9]) У **a b² e²**: *таке веле смартне,* **b c d e** овако: *и ѓди би се те такове ствари згодиле толико сметене.* [10]) *цином* **b c d e**. [11]) *нищо* **b c d e**; у **b c e**: *по свидоци* (**d** *po ѹuidoçbi*) стоји пред ријечима *по законѹ.* [12]) послије ријечи *кѹшенцнѣи* у **b c d e** само овако: *све разабравши.*

Ѡ рань ѹ рѹци.

35ᶜ (40—46). Гди би поманькао прсть, палаць[1] носи по рѹке, ча е либарь .ѯ.[1], а остали четири дрѹгѹ по рѹке, ча е либарь .ѯ.[1] И толикое се има цинити веће[2] едань ѡ дрѹгога, колико е ки ѡ[3] кога[3] вриднии. И паке[4] се има процинити, ако би сасвим не манкао кои годи ѹдь: тотѹ има бити разгледь. А тои се разѹми ода свакога ѹда.

Прсти ножни носе за по[5] рѹчнихь, а такое палаць по, а ини сви по.

Има се видити, гди е и ѹ ком мистѹ ѹчинено и на коем дѹгованью и с кога ѹзрока, зач[6] се не могѹ све ствари на пѹни[7] исписати, да[8] има се по кѹшенции николико сѹдити.

Гди би поманкао од боа зѹбь, носи осѹда (либарь .н.[9]).

Гди би ѡсичень нось, тада греде наипри за ранѹ по законѹ либарь .н., а за огрѹбление образа толикое, нека[10] е либарь .ρ.

И тако се има разѹмити ода свакога ѹда, ако би била грѹбота и рана.

Гди би ѡсичено ѹхо, тои носи либарь .н.

Гди би ѡ боа оглѹхло ѹхо, тада носи либарь .н. Ако ли би и ѡсичено и оглѹхло, тада [тада] носи либарь .ρ.

[1]) **b c d e** овако: *Да* (или *Гда) би маѣнкао палац, носи по рѹке.* [1]) у **b**^{2} **e**^{2} исписано: *деветдесет.* [2]) ова је ријеч у **b c d e** изостављена, **b**^{2} **e**^{2}: *већи.* [3]) у **b c d e** овога нема, у **b**^{2} **e**^{2}: *кад ће од дрѹгога.* [4]) *и тако* **b c d e b**^{2} **e**^{2}, даље овако у **b**^{2} **e**^{2}: *ѹ то има бити разгледано разѹмѹ од св. ѹда.* [5]) *по* (без *за)* **b c d e.** [6]) *ѣер* **b c d e.** [7]) *на пѹно* **b c d e b**^{2} **e**^{2}. Слиједећа ријеч у рукописима **b c d e** пише се *исписати,* тако је и *болѣ,* него ли *испитати,* што се чита у главноме рукопису и у **a b**^{2} **e**^{2}. [8]) *гди* **a**. [9]) Што је заграђено, додано је према **b c d e**; у главноме рукопису као да је заборављено, јер је требало написати на обратној страници; зато нема ни у **a b**^{2} **e**^{2}. [10]) *ча ѣест* **b c d e.** [11]) овога пошљедњега нема у **b**^{2} **e**^{2}.

Ѿ крви.

36[a] (47). Ако ли би тко ѹбио брата приснога, ча не дан богъ, не има веће бити поличанинъ[1], а племенщина[2] неговъ дио, ако ю има, ближнемѹ комѹ[3] пристои по бащини, како да би ѹмрьо. Нѹ ли би се таи веће нашао ѹ Полицихъ, да га имаю тирати сва Полица у неговѹ главѹ.

36[b] (48). Ако ли би тко ѹбио брата не прем приснога тер се посли пашао ѹ Полицихъ, толико има бити т(и)рань[4], колико мѹ е био близѹ ѹ братцтвѹ[5].

36[c] (49—50). Ако ли би тко ѹбио ближнега али врвпога[5] за цића племенщине[6], да немѹ остане, ка[7] би га имала пристоати по бащини[7], да томѹи ѹбоищи не има бити они дио, него иномѹ[8] комѹ пристои по разлогѹ Ѿ племена.

Ако ли би они, ки е ѹбень, имио кѹ хћерь, али веће ихъ, да онаи племеньщина остае ним.

36[d] (51). Ако ли би грихом ѹбио поличанинъ поличанина ѹ Полицихъ али иньди, еднако носи.

36[e] (52). Ако ли би ѹбиѡ поличанинъ изваньскога за крвь придн ѹ[9], за тои имаю Полица стати.

36[f] (52). Ако ли незаимито[10], тои е онога стварь ки крвь ѹчини[11].

36[g] (53). Ако ли изваньски поличанина, тои имаю тирати Полица брацки, ако[12] е прѣзьзаимито; ако

ли е за придн8 пизм8, и не имаю га Полица [ти] тирати.

36[h] (54). Ако ли би 8био али обранио изванни изванега 8 Полицихь, за тои се Полица не импачаю[13].

[1]) *поѣличанин* b c e b² e². [2]) *племешћина* b b², *племеншћина* e e², *plemenschina* d. У рукописима b c d e додано *ѣнегова* без ријечи *дио, ако ю има,* у b² e²: *ако ѣе има бл. ѣнегов диѣа.* [3]) *кога* b c d e. [4]) у a *тиран,* у b c d e: *тратан,* у главном је рукопису написано само *трань.* [5]) *братств* b c e, d *bratstvu.* [5]) *варвнога* a c d *вирнога* b² e², *парвога* b e. [6]) *племещине* b b², *племеншћине* e e². [7]) Ријечи *ка* до *бащини* нема у b c d e. [8]) *оном8* a b c d e b² e². [9]) тако и a b, у c e: *придѣн8* (читај: *pridńu),* у b² e²: *за крив8 притѣн8.* [10]) *ако ли ниѣе заѣато* b c d e, у a: *ако ли би незаѣмито.* [11]) *чини* b c d e b² e². [12]) Овога даље све до конца реченице нема у b c d e, али у a b² e² чита се овако: *братински, ако ѣе презаѣмито; ако ли ѣе за придн8 писм8, не имаѣ8 га полиця тирати.* [13]) *не инпачаѣ8* c, *ne inpançaju* d e², *не панкаѣ8* a, *не инпачаѣ8* b².

Ѡ крви[1].

37[a] (55). Гди ли би била[2] мртва крвь[3], хоће законь стари да е том8и цина либарь **.с.м.** Тои се раз8ми, ако би се тко с ким [с ким] свадио тере 8био едань др8гога.

37[b] (56). Ако ли би 8био тко кога законом апашиньским[4], вола[5] изь приварке, али м8 заседши[6], али га 8био при ком8 благ8 али за кою користь, али е га одрьо 8бивши, том8 е законь, да т8и имаю поити вражди[7]. И ако би се могао такови апашинь али разбоиникь 8хитити, има се ѡбисити али разсквартати[8], или би[9] поличанинь или извански.

Ѡ крви[1].

37[c] (57). Ако ли би 8био едань др8гога р[8]в8ћи се[10] оба се и на себи[11], не б8д8ћи била том8и[12] крвь придна незаимита[13] али ники ини таковь подобань 8зрокь, т8и таков8и крвь ка се на себи 8чини, мртва или жива, тои плаћаю Полица.

37[d] (58). И ѣоще[14] ако би тко ѹчинио крвь мртвѹ или живѹ при свомѹ иманью али при кѹћи, а тко би га крео, и[15] томѹ е таиѥрь законь; или при живини (или) инди, ли таки е законь. Али[16] при житѹ али[16] при виноградѹ али[16] иномѹ[16] воћѹ, ли такиерь законь, да га Полица плаћаю; ере ли свакоѣако ако би се лѹпежь ѹхитио ѹ креи[17], има се обисити, како[17] е посли писано од лѹпештва.

37[e] (59). Толикое ако ли би тко кога ѹбио нашадь[18] на неговѹ кѹћѹ, дѹжань мѹ[19] е и крвю и надворемь[20].

37[f] (60). Ако ли би мѹ био челадь, али мѹ кое ино надворе[20] ѹчинио на кѹћи, о-тога е речено напридь.

Тко ѹзлежи ѿ боа[21].

38 (61). Гди ли би чов(и)кь од боа ѹзлежао и болизань приа и толико дань изгѹбио, томѹи законь ние ини, него ако би се ча[22] процинило по добрихъ лѹдехь[23].

39[a] (62). Ако би тко племенита чов(и)ка ѹхитио за власе поличанинь тере вргао ним на тли[24], рекши незаимито али презь[25] такова подобна злога ѹзрока, ако би мѹ ѹчинио таковѹи тѹи срамотѹ, дѹжань мѹ е живом враждом[26], ча е либарь .ρ.к. Тои се разѹми, ако би ови дрѹги нега[27] не скѹбао[28]; ако ли скѹбе[29] ови нега, тои е ѹ заимѹ; да ли ови ки почине[30], негова е кривина. Тои се разѹми меѹ лѹдми племенитими.

39[b] (62). Ако ли би кметићь племенитѹ чов(и)кѹ ѹчинио таковѹи срамотѹ, томѹи веће иде[31].

39[c] (63). Ако ли би тко[32] кметовићь на свога господина рѹкѹ поставио, дѹжань е десном[33] рѹкомь.

*

40 (64). На конаць и на сврх8 какова би годирь била рана, една али ћихь веће, и 8 ком годирь мист8, тои Полица 8законише овакои: не б8д8ћи нике[34] ине начимбе али такмине међ8 ониме[35] ки с8 8 том, тада они[36] ки б8д8 ранам цинци имаю видити и разгледати и помисливши[37] процинити, ничь[38] по закон8 и обичаю, а ничь[38] по домисли и по к8ше(н)ции; зачь[39] се не мог8 прем све[40] сваке ствари на п8ни[41] сасвим законити, измирити и 8гонитати[42], ни се мог8 прем све ричи 8 щат8ть[43] поставити, да има се прозрити[44] и процинити, ка е рана ѿ кое жеща[45] али л8ћа али ѿ смрти с8мнѣниа, али ѿ кое се приме веће болести и те(ш)коще и трећениа вола[46] ликарие али шкоде[47]; али паке гди се згоди да се виде[47] кости али пл8ће али можћани али ине кое ствари ѿ живота: тои се све има сагн8ти и примирити, ере[48] се не мог8 све ствари изименовати[48], како е згора речено.

41[a] (65). Ако[49] би тко кога разбиаћо али дерао[50] на п8т8 вола иньди, али м8 засео[51] не б8д8ћи м8 кр(и)вь, д8жань е ос8дом либарь .ρ., по страни а др8га по[52] опћини поличкои; а да се прво има вратити, ча м8 е вазето ѿ блага. Н8 ли би га 8дрио[53] али обранио[53], том8 е законь речень[54] згора; ако ли би га 8био на мисти[55], д8жань е дви вражди[56], како е згора приа писано ѿ шашиньства.

41[b] (65). Ако ли би ови себе бранећи терь ча 8чинио на себи, тои плаћаю Полица, како е и прво речено.

[1]) Овога наслова нема у другим рукописима осим главнога и **a** **b**[2] **e**[2]. [2]) *пала* **b** **c** **d** **e**. [3]) **b** **c** **d** **e** додају: *од нас мез нами.* [4]) у **a** **b**[2] **o**[2]: *ашашинством.* [5]) *воѣлом* **b** **c** **d** **e** **b**[2] **e**[2], *волом* **a**; и у главном је рукопису нетко каснијом руком над *вола* написао *ом.* [6]) *засеши* **c**, *засешеи* **b**, *засевши* **e**, *zasesi* **d**, *засидао* **a**, *засидаѣо* **b**[2] **e**[2]. [7]) *правди* **b** **c** **d** **e**, у **a** **b**[2] **e**[2]: *вражди,* (али је овђе у тексту којешто изостављено). [8]) *рашквартати* **b** **c** **d** **e** **b**[2] **e**[2]. [9]) *или би био* **b** **c** **d** **e**. [10]) *арвѣки се* **a** **c** **d**, *ирвѣки се* **b** *и ар-*

кѹћи се e, *харваћѹћи се* ƀ² e². [11]) *нади се* ƀ d e, a c слажу се с главним рукописом. [12]) *ѹ темѹ* b c d e. [13]) *незаћмена* b c d e. [14]) У главноме рукопису *ћоче*, у a b² e²: *и ћоћ*, ƀ c d e: *и ћоще*. [15]) мјесто ове реченице у ƀ c d e: *и то како е згора*. Ондје су изостављене такође ове ријечи: *или при живини (или) инди, ли таки е законъ*, које се читају у главноме рукопису и у a. Ријеч *или* уметнута у текст из a b² e². [16]) у c: *или* (a ƀ d e ƀ² e² као главни текст); b c d e: *комѹ вобѹ*. [17]) ријечи *ѹ креи* нема ƀ c d e; исто тако нема ондје конца реченице *како* до *лѧпештва*. [18]) *дошад* ƀ c d e; *нашадши на ћнеговоћ кѹћи* ƀ² e², *на неговом кѹћи* a. [19]) ове ријечи нема у b c d e. [20]) *надворћем, надворће* ƀ c d e; у ƀ² e² све је то испало. [21]) овај се наслов чита само у главноме тексту, у b² e² нијесу ријечи истакнуте као натпис, али се читају. [22]) *што* a ƀ² e². [23]) у ƀ c d e овако: *то мѹ ће закон пригледат з добрими ћлѹдми*. [24]) *ниме на тле* a b² e²; у ƀ c d e: *незаћмато*. [25]) *брез* a ƀ c d e. [26]) *правдом* b c d e. [27]) *ови дрѹгога* a b² e². [28]) *шкѹбаћо* ƀ, *ѕтигао* d. [29]) *искѹбе* (без *ови нега*) ƀ c d e. [30]) *почме* a b² e², *почимћле* c. [31]) *кће* a b² e². [32]) *коћи* ƀ c d e; даље у ƀ² e²; *кметић*. [33]) *едном* b c d e. [34]) *кое* b c d e, ријеч *начимбе* изостављена је у ƀ c d e, али је остало још послије ње *али* у ƀ c e; у тим се рукописима чита *такмене*, у ƀ² e² ове ријечи нема. [35]) *онизими* ƀ c d e, *ћнима* b² e². [36]) *тада они* изостављено у ƀ c d e. [37]) *промислити* a, у b c d e ове ријечи нема; у главном је рукопису погријешено: *помислнивши*, у b² e²: *видити и разѹмити и разгледати, промисливши*. [38]) *нищо* (или *ништо*) b c d e. [39]) *ћер* ƀ c d e. [40]) *прем све* нема у b c d e; за овијем ријечма у ƀ² e²: *ричи ѹ статѹт ѹписати*. [41]) *на пѹно* (без *сасвим*) b c d e. [42]) *згоненѹти* a ƀ² e², *згодити* ƀ c d e. [43]) *статѹт* ƀ c d e b² e². [44]) *видити* ƀ c d e, *позрити* ƀ² e². [45]) *од ке већа и жешћа* a b² e²; у b c d e овако: *ка ће рана али шћета али веће болести*, у a даље овако: *али од смарти сѹ од сѹмленица али од коће прем веће болести*; од прилике овако и b² e². [46]) нема у ƀ c d e. [47]) *и траћенћа ликариће и шкоде* b c d e; *и тратећи веле ликариће али шкоде* a, *и тратћне ваћла али шкоде* e², *и траће вала али шкоде* b². Мјесто *виде кости* у главноме рукопису стоји гријешком *ваде кости*. [48]) *ере* до *изименовати* нема у b c d e. [49]) Овога свега даље у b c d e нема. [50]) *али дерао* нема у a ƀ² e². [51]) *и ћовомѹ инди засећо мѹ* a, *воћлом инди засећо мѹ* b² e². [52]) *сто* a ƀ² e². [53]) *ѹдарићо* a ƀ² e², *ораниво* a b² e². [54]) *томѹ ће речено* a. [55]) *на мисто* a, *на мистѹ* b² e². [56]) *вражде* a ƀ² e².

Ѡ женьскога боа[1].

42 (66). Ако би тко комѹ био[2] женѹ али сестрѹ гди хоћь[2] али хћерь[3] а прежь нихь ѹзрока подобна, таи ѥ дѹжань дводѹпао сиони[4] осѹдь, ча[5] е либарь .н.

Ако ли би на кѹћѹ дошадь, ѹ кѹћи али ѹ дворѹ, та е дѹжань два крать толико, ча[5] е либарь .ρ.

Ѿ женьскога наћахиваньа на ч(о)в(и)ка.

43 (67). Ако ли би коа женьска глава на кога наћахивала псостми, ние затои волань ѹдрити да одговорити; нѹ ли би ка женьска глава на кога наска(ка)ла[6] боем али ком зарвом[7] на скѹбанѹ[8] али на бои през негова подобна ѹзрока али кривине, и тотѹ ако би ѹ[9] прищапио до прага нее, за то не плаћа ништарь.

[1]) **b d e** носе наслов: *од жена,* **a c b² e²** слажу се с главним текстом. [2]) *ѹбиѣо* **b² e²**, *хоѣе* (или *оѣе)* **b c d e**. [3]) *кѣер* **b c e**, *chier* **d**. У **a** овако: *ѹбиѣо женѹ али сестрѹ дивоѣкѹ или ѣер брез ни ѹзрока;* тако и **b² e²**. [4]) ове ријечи нема у **b c d e**. [5]) *што* **a b² e²** (у **b c d e** само на другоме мјесту *што).* [6]) испуњено према **a b c d e b² e²**. [7]) у **a**: *сарван,* у **b²**: *сарваѣн,* у **e²**: *сарвоѣн,* **b c d e**: *кавгом.* [8]) *на скѹбити на боѣ* **a**, *на скѹбаѣнѹ* **b e**, *на скѹбаѣне* **b² e³** (без *али).* [9]) *ѣѹ* **b c e**, у **a**: *томѹ ако би ѣе.*

Осѹди[1].

44 (68). Осѹдь[1] сиони есть[2] либарь **.к.є.**

Ѡсѹдь езични либарь **.і.**

Осѹдь разбоини либарь **.ρ.**

Осѹдь заставни, ѹ колико се тко Ѿ кога застави[3] по законѹ како е достоино.

Осѹдь[4] за псость. Тко би опсовао свога дрѹга листо бѹди гди хоћешь прѣзь ѹзрока подобна, ѹпада либарь **.є.** Тко ли би кметићь опсовао племенита ч(о)в(и)ка, тѹ е дѹпло. Тко би опсовао кметићь свога го(спо)д(и)на, дѹжань е да мѹ се езикь ѹриже, али се искѹпи либарь **.ρ.**

Овога избрајања осуда нема у **b c d e**, већ само у главноме рукопису и у **a b² e²**.

[1]) *од осѹди* **a b² e²**; мјесто *осѹдь* у главн. рукопису бјеше написано *осѹди,* што је послије исправљено. [2]) у рукоп. *е с д* над њим; **a b² e²**: *ѣест.* [3]) *саставн* **a**. [4]) Овијех ријечи даље све до *кметића* нема у **a b² e²**.

45 (69). И ако би тко ѹ парни споменѹо силѹ, али се тѹжио изь силе, юре[1] не море погинѹти меѹ

нима осѹдь спони, ча е либарь .к.є. Акѡ се достигне на оном, на кога се говори, то[2] е на[2] нем[2]; ако ли се не достигне[3], него онь се правь наиде на[4] кога е речено, тада осѹдь[4] пада опеть на оногаи ки е споменѹо силѹ и неправо се тѹжио.

Овдје опет наставља текст у **b c d e** с овијем натписом: *капитѹл, кога потворе* (у **b e**: *потвараѣѹ) ѹ сили и надворѣс.*

[1]) *ѣврве* **c** b[2] e[2]. [2]) овијех ријечи нема у **b c d e**, у **a**: *то ѣест на оном,* тако и b[2] e[2]. [3]) **a** b[2] e[2] додају: *на оном(е).* [4]) *на кога* и т. д. је изостављено у **b c d e**, гдје одмах наставља ријечју *пада.*

Ѿ надворья[1].

46 (70). Био ie ѹ придне[2] дни веле великь и тежакь зарокь и законь ѿ надвора[3], тако да га ниткорь не би могао лахко платити; а сада Полица и ѿ тога ѹчинише и ѹзаконише полагли законь, ча е либарь .ρ., ѿлише[5] инога свега, ча би се ѹ том згодило[6], него само надворье таи осѹдь.

[1]) Тако и у **b c d e**, у **a** b[2] e[2]: *од земаѣл ѹ залогѹ и од надворѣа* [2]) *придѣне* **b c** e. [3]) *надворѣа* **b c** e b[2] e[2]. [4]) *олиш* **a b c d e** b[2] e[2] [5]) *ѹ то догодило* **a** *(ѹ то* **b c d** e), *онога свега що се ѹ то догоди* b[2] e[2].

47 (71). Лито г(оспо)дне .ѵ. ѹ-ста .о. и шесто[1] мисеца новембра на дань .к. на[2] Врацихь[2], бѹдѹћи Полица скѹпна, примише и ѹзаконише и ѹ свои штатѹть записаше овако и по ови пѹть: да ка е годирь земла ѹ застави, да се има ода сваке давати доходакь господарѹ, ки ю ѣе заложио, да по ови пѹть, како да се има одговарати половицом очестьа[3] ѿ оне прави, на кѹ е правь; а тои се разѹми, да ка е земла на по, да се има од не давати четврто; а ка е на третье, да се има ѿ не давати шесто; а ка е на четврто, да се ѿ не дае осмо; а ка е на пето, да се дае ѿ не десето; ли по таи начинь ѹдиле ѿ осталога[2].

[1]) **b**[2] **e**[2]: *лит годни* **ч 8 о z**; ријечи *мисеца* нема. [2]) и овијех ријечи нема у **b**[2] **e**[2]. [3]) *очинства* **c d e**, *очиства* **b**, *одчеста* **a b**[2] **e**[2]. [4]) *8 остало* **b c d e**, **b**[2] **e**[2] другачије *ли по ти начин дил од свакога.*

(Од канчилира.)

48 (72). Лито од пороениа Ис8крстова **.ҮЗ.П.** и **.є.** тек8ће, мисеца июлеа, дань **.к.н.** овои примише Полица, да имаю држати каньчилира[1] опћенога, роћена, кои има имати на свако годице овань **.к.** али за свакога овна боланачь **.л.** и **.ѳ.**[2], а тои овне третиньне по четири третине[3]; а од писма што исходи вань ис кватирьна ѿ каньчирилие[4], боланачь **.є.**; а за сеньтеньцию ка се печати на б8ньбажини[5], боланачь **.і.**; а за листь столачки либр8 **.л.**; и да м8 с8 сви даньци прости[6], искладае[7] харач.

Ова глава има натпис *Од канчилира* у **a c b**[2] **e**[2]. Година убиљежена је у **b c d e** тако, да је слово *8* замијењено словом *ѫ*, у **d** чак арапским цифрама додано 1685, но у **a** исписано словима: *тис8ћа и четири сто и ћосамдесет и пето.*

[1]) *канчилира* **a b c d e b**[2] **e**[2]. [2]) у **a** исписано: *тридесет и ћосам*, према тому у **b**[2] **e**[2]: *.л.и.*, **b c e** *.лѳ.*, у **d** додано цифрама 39. У главном је рукопису број **.ѳ.** несигуран, могло би бити **.ѕ.** т. ј. 6. [3]) *а те овне третине по ч. тр.* **a b**[2] **e**[2], *а тоѣ овни третине* **b d e**, *а тоѣ овни третинае* **c**. [4]) *од канчиларие* **a b c d b**[2] **e**[2]. [5]) *на б8(м)бажин8* **b**[2] **e**[2]. [6]) *да м8 се* до *просте* **b**[2] **e**[2]. [7]) у **b**[2] **e**[2] нијесу разумјели: *искали.*

Капит8и[1] ѿ бащинь[2].

49[a] (73—74). Законь ѿ племенщинь[3] ес(т) овои: ча[4] е стара бащина, ка е ошаста[5] ѿ првихь, они тко ю држи, има ю радовати и 8живати и об нои[5] живити; да ние подобно, да ю камо страти ни обрати брезь велике неволе, него како вели стари законь и обичаи: да ю онди оиде[7], гди е и застао.

Да[8] ча годи чов(и)кь принаиде и прибави али прик8пи али издвори, али инако како годи достигне собом и [си] своим тр8дом ча би принашао, тои

сваки законь хоће, да е тим волань и слободань и 8 смрть и 8 животь[8], или м8 за п8ть[9] или за д8ш8, или ча м8 годи 8годно о-тогаи 8чинити, рек8ћи онои ча е онь особито нашао и добио или прибавио посли дила с ким дио има[9] 8 племенщини[10], али е едань али ћихь веће, то е нем8 слободно, како е стекао, тако море и наредити тои[11] слободно к8д м8 годи драго.

[1]) *капитзл* **b c d e** b^2 e^2, *капитз* **a**. [2]) *башћин* **a** b^2 e^2. [3]) *племешћине* **a** b^2 e^2, *племенщине* **c**, *племенићине* **e**, *plemenjschine* **d**. [4]) *што* или *що* **a** b^2 e^2. [5]) *остала* **a b c d e** b^2 e^2. [6]) *о нои* **a b c d e**, *об онои* b^2 e^2. [7]) ове ријечи у **a b c d e** нема, него пишу свакојако: *да ћз онди онде ди ће ће затека* **a**, *да се онде гди е и застао* **b e**, *да ће онди гди е и застао* **c d**; већином помијешаше *онде* с *онде*. [8]) У **a** b^2 e^2 пред овијем има нов натпис: *Од притечена (притеченћа) наредба.* [8]) у b^2 e^2: *8 смарт 8живати.* [9]) *или мз* **a b c d e** b^2 e^2. [9]) *с ким ће дићо има* b^2 e^2. [10]) *од племенщине* **b c d e**. [11]) *ком8 м8 кодир драго* **b c e**, *коти ти godir drago* **d**.

49[b] (75). Него само овои[1], ако би био чо(ви)кь на смрти тере има дице веће али наслидниковь, ком8 негово остае, тада е волань све ѿ тога 8чинити, него само ние триби[2] да едпом8 мимо др8гога прем[3] све на смрти онде а др8гога сасвим 8хили[4], него онако како е достоино и подобно, тои рек8ћи на смрти; да колико 8 добр8 живот8, чов(и)кь ie волань своим свим[5].

[1]) нема у **b c d e**. [2]) *триба* **b c d e** b^2 e^2. [3]) нема у **b c d e**. [4]) *8хићли* **c**, *ucvili* **d**. [5]) *свим своћим* **b c d e**.

Овдје је у главноме рукопису новијом руком уписан овај закон:

[Закон од синов и отац.

49[c] (281). Ћест тринаћест само 8зрока, за кое отац може по д8ши 8илити свое синове од башћине: **а)** кад син поставћла р8ке на родитеће; **в)** кад ћим по себи 8чини кое непощенће; **г)** кад ћи

осваћ҃ѣ8е 8 коем8 помаѣнканѣ8, кое ние против вири, оли поглавици свитовном8; д) када е злочинац оли злочинцима опѣи; є) када засиде запиѣне живот8 свои родитеѣла, оли по отров8 оли по др8гом8 начин8; ѕ) кад оскварѣн8(е) постеѣл8 отчев8; з) кад по осваѣенѣ8 родитеѣлима 8зрок8е тешке тратѣне; и) кад се неѣе да 8ѣамчи за отца 8 с8жаѣнств8; ѳ) кад запр(и)ч8е, да родитеѣли не мог8 8чинити наѣпокоѣн8 наредб8; і) кад чини занат нечасни и потищен, кога м8 родитеѣл ние чинио, како на прилик8 бити гл8мцем, то ѣест цавом, и прилична; іа) када ѣер оли 8н8ка, не имаѣ8ѣи .кє. годища и мог8ѣи се одати, одабир8 непощен8 живити; ів) кад од свога родитеѣла 8пад8та 8 манени8 не има помѣле; іг) кад не има бриге иск8пити га, ако е 8 с8жаѣнств8.

Ово с8 8зроци, за кое родитеѣли мог8 закрати(ти) дидинство или парѣи8 свом8 ород8.]

Ча[1] е стаб8ло али гиб8ѣе.

50[a] (76). Зове се гиб8ѣе ча се гибле[2] или ча се море[3] ласно гибати, а зове се стаб8ло[4] али негиб8ѣе оно ча[5] се с миста не гибле, а тои рек8ѣи земла али к8ѣа, полача 8 ѣапно[6] али 8 подь, али на сел8 полица[7] али цриква[7] али каштео[9] али пеѣь, ка е становита.

50[b] (77). Тои е стварь негиб8ѣа[10] и стаб8ла, а ино све зове се гиб8ѣе; и к8ѣа ча би гомионица[11] сламом покривена, тои се не море ино[12] реѣи него да е ричь гиб8ѣа; и млинь[13] или ина коловаѣа есть ричь стаб8ла.

И све ино на свити[14] зове се гиб8ѣе, зачь се море ласно гибати с миста.

50[c] (77). И вода жива, ка пигдарь не присише[15], зове се да е стабѹла и негибѹћа.

А ча е вода рвеница[16], ка е рѹками ѹчинена, тои е ричь гибѹћа.

Да све ино на свити[7] е(ст) гибѹће, ласно ерь се гибле; за тои се зове гибѹће.

[1]) *що* **b**, *што* **c**, *sto* **d**. [2]) *гибѣле* **b c b² e²**. [3]) *може* **b**, *тоже lasno ghibilati* **d**, *ч. с. м. л. гибѣлати* **e**. [4]) *щабѹлѹ* **b**, *стабѹлѹ* **e**. [5]) *шта* **b**. [6]) *али с ѣапном* **a**. [7]) *полипа* **a b c d e b² e²**. [8]) *царква* **b b² e²**. [9]) *кащеѣа* **b e**, *кащеа* **c**. [10]) *становита и негибѹћа* **a b² e²**. [11]) *кѹћа гомиѣоница* **a**, *ча ѣе гомиѣолица* **b e**. [12]) *инако реѣ* **a**. [13]) *млини и коловаѣа* **a b² e²**. [14]) *на свитѹ* **b c b² e²**. [15]) *не присвша* **b c d e**. [16]) *арваница* **a c d b² e²**, *арвеница* **b e**. [17]) *на свитѹ* **a b c b² e²**.

Од продае племенщинь[1].

51[a] (78). Наипрво законь стари хоће, да се племеньщина не море продати[2] ни заложити ѹ тми[3], тои рекѹћи отаи[4], а навластито ѿ[5] (б)лижнега; да има се[6] продати свитло, билодано, и понѹдити прво ближнега свога. А[6] законь е стари полички, да има оповидити они кои мисли продати по три зборе[7], али о[8] кнезѹ на три оброке[9], говоре[10]: ово ћѹ продати, ако ће кои ближни кѹпити, пристѹпи; ако ли[11], а ћа ћѹ комѹ могѹ.

51[b] (79). А тко продае, не море искѹпи(ти) опеть. Да сада сѹ Полица и още ѹзаконила, да е ближни волань искѹпити до годища[12].

51[c] (79). Ало ли се и още кои ближни наиде[13] ближе ѿ оногаи ки е искѹпио[14], волань е они ѿ оногаи искѹпити.

51[d] (79). Ако ли ста оба по еднако ближна али би ихь веће било ки мѹ[15] сѹ еднако близѹ, тада имаю онакои и на они дио[16] искѹпити, каконо и свою племенщинѹ диле.

51[e] (80). Напоконь конца ако има бити права и законита продаѣа, има се цинити по циньцихь[17] достоинихь, кои процйне[18] и стимаю по своиѣой кѹшеньциѣй онои ча е таи племеньцина вридна.

[1]) *племенщине* b c d e. *племешћине* b², *племеншћине* e². [2]) *продавати* b c d e. [3]) *ѹстми* b c d e, *ѹ тетеминѹ* a, *ѹ теменито* b² e². [4]) *отаѣно* a c d b² e², *отаѣна* b e. [5]) *мемо* b c e, *тіто* d. [6]) *имаш* b c d e. [6]) a *за тизим ѣе стари закон* b² e². [7]) *збора* a b c d e b² e². [8]) *при* b c d e, *прид* b² e². [9]) *оброка* a c d b² e². [10]) *говорећи* a b c d e b² e². [11]) a *неће,* b c d e b² e²: *неѣ,* додано к ријечима *ако ли.* [12]) довле у c. [13]) *наће* b d e. [14]) *искѹпиа* b d, *искѹпиѣа* a e b² e². [15]) *ки но* b d e. [16]) *диѣа* b d e. [17]) *цинцим* b e. [18]) *проциѣнѹѣ* b e.

Ѡ замине.

52[a] (81). Тко се с ким промини живим ѹтакам, како е конем[1] али волом али ином живином, али халином али ином стварью гибѹѣом, тере се проминита[2] ѹтакам пр(е)зь[3] придавька али с придавком, и оба се кѹньте(н)тата[4] и иде сваки домом[5], надь тим и приноѣа[6], ѣѹре[7] се не могѹ веѣе порећи ни разминити, не бѹдѹѣи вола обиюѹ али не бѹдѹѣи[8] ке приварке; одложе ако би био кои ѹвить али оговорь[9] до кѹшаньа али договора али инога рока.

52[b] (82—83). Ако ли би се тко с ким заминио[10] племеньщине лаптом, али ихь веѣе, ѹтакам[10] презь придавка, има се заминити свитло, билоданѡ, и волань се ѣе заминити с ким мѹ драго. Да ако би ондаи, при нег се замини и ѹтврди, терь би се ближни кога нихь ѣавио[11] тере рекао: брате, ѣа ти ѣѹ дати (ѹ)така(м)[12] такеерь[13] земле, замини се са мном, тогаи се не може ѡнетити.[14]

52[c] (83—84). Да ако би се ѣѹре[7] заминили и намирили земле[15] едни дрѹзим[16] и ѹтврдили се писмом али пристави[17], не бѹдѹѣи обию вола али не бѹдѹѣи ке хиньбе али ѣале[18] вола[19] приваръке, ако ли би

кои ком8 надоплатио[20] пинези али цином, тада е волань ближни[21] иск8пити до годища по закон8 поличком8 каконо продаю.

[1]) *коѣнем* **b c** e, *kojnem ali volom* **d**. [2]) *тере ѣе промина* **b c d e**, *тере се промине* **a b**^{2} e^2. [3]) *брез* **b c d e b**^{2} e^2. [4]) *кзнтентаѣз* **a b c d e**; даље: *и ѣошѣе.* [5]) *дома* **b c d e b**^{2} e^2 (без *над тим,* но **a**: *на том,* **b**^{2} e^2: *над ти.* [6]) *приноѣи* **a b c d e b**^{2} e^2. [7]) *ѣзрве* **c**, *веѣе* **a** b^2 e^2 (*том8 порѣѣи ни разбити* **a** b^2 e^2). [8]) *ако ние* **b c d e**. [9]) *зговор* **a** b^2 e^2, *договор* **b c d e**, даље овако: *до кзшенциѣе* **a** b^2 e^2, *али иногa рока до кзшенцие* **c d**, *онога рока до к.* **b e**. [10]) *заминиа* **b c e**, *разминиѣо* **a**, *разминзѣо* **b**^{2} e^2. [10]) *а по том али иним веѣим* b^2 e^2. [11]) *ѣавиѣа* **b c e**. [12]) у **a** потпуно *зтакам,* у главноме рукопису и у **b**^{2} e^2 само *така,* у **b c d e** нема ове ријечи никако. [13]) *такоѣер* **a b**^{2} e^2, *таке* **b c d e**. [14]) *одреѣи* **b c d e**. [15]) *земѣлом* **b c d e**. [16]) *ѣедно дрзим* **c d**, *ѣедно з дрзим* **b** e, *ѣедан и дрзги* **a**, *ѣедни дрзим* **b**^{2} e^2. [17]) *с писмом и с пристави* **b c d e**. [18]) *невоѣле* **b c d e**. [19]) *али* **b c d e**, у **a** b^2 e^2 овако обје ријечи: *валсе воѣле, фалсе воѣле,* и даље у b^2 e^2: *приварене.* [20]) *надода плаѣе* **a**, *надода плаѣа* b^2 e^2. [21]) *дрзги* **a**, *дрзгим* (без *ближни*) **b**^{2} e^2.

Законь за кокоши[1].

53 (85). Ꙋ гроздих[2] е дзжна кокошь главом, збити и изисти; и гди кзѣз разгриба[3], волань ѣз[4] ѣе збити.

[1]) *кокош* **a**, *od kokosi* **d**. [2]) *з грожѣз* **a**, *з грожѣе* b^2 e^2, *дзжна ѣе ib. за кокоши з грожѣз али о грозѣз* **c** (**b d e** гријешком пишу обадва пута предлог *з*). [3]) *раскопава* **b c d e**, *раскопаѣе алити разгриба* **a b**^{2} e^2. [4]) *ѣе* **b c d e b**^{2} e^2.

Законь ѿ вртла.

54^a (86—87). Вртлз е законь каконо виноградз. Када е вриме кога повр̀ьтальа[2] да се море щета чинити з нем ѿд кое[3] живине, дзжно е живо дробно главом. А прво наипри трибзе да е вртао добро ограен задоволно[4], а паке да господарь од вртла опови[5] да мз се чини щета, а паке волань е дробно збити а велико заѣати[5].

54^b (88). И свине[6] волань е збити како и бравь[7]; и ако е таковаи велика щета ка би се чинила з вртлз, волань е и бравь[7] и свине[8] збити и изисти, каконо з виноградз.

54[c] (89). И кокошь ка чини[9] щет8 8 вртл8 или 8 виноград8, тада господарь оповидивьши[10] волань е[11] 8бити и изисти едн8, ако ихь е и веће; ако ли е пиваць ме8 ними, волань е 8бити ин8, да не пивца.

54[d] (90). Ако[12] ли е 8 жит8, кое ћ8рь мог8 кокоши зобати, има господарь ѿ жита оповидити, а паке 8бити. Ако ли м8 ће господарь ѿ жита дати ономѹи чѥ[13] с8 кокоши кварт8 мекинь, тада е паке волань 8 свако застанье 8бити кокошь и изисти.

[1]) *како и* **a**, *каконо и* **b**[2] **e**[2]. [2]) *повартаѣла* **c**, *плода* **a**. [3]) *од коѣе* **a b c d e**. [4]) *и задовоѣлно* **b c d e**. [5]) *оповиди* **b c d e**. [5]) *заѣмити* **b**[2] **e**[2]. [6]) *Свиѣне* **b c d e b**[2] **e**[2]. [7]) *брава* **a b c d e b**[2] **e**[2]. [8]) *свиѣнѹ* **c d**. [9]) *кокоши ке чине* **b c d e**. [10]) *ваѣла господар да оповиди* **b c d e** *(gospodaru* **d**). [11]) *нашадши* **c**, *нашавши* **b d e**. [12]) Пред овијем текстом има у **a b**[2] **e**[2] опет натпис: *закон за кокоши*. [13]) *чиѣе* **a b e d e b**[2] **e**[2].

Од невирства с8проћ господи[1].

55[a] (91). Ва[2] име боже[3] амен. Овои нека се зна, како б8д8ћи к8пан[4] зборь Полиць[5] на Мачин8[6], и тот8[7] сви единьно и складно властеле[8] и дидићи сви к8пно[9] приаше и 8законише ово: тко би се годирь нашао али[10] властелинь али[10] дидићь али[10] редовникь али[10] ини кое[е] хоћь врсте ч(ови)кь ки би али[10] по себи или по иномь али по писм8 али ричью коим злом панкао али се до вирности такао нашои господи присвитлои бнетачкои[11] али нихь режет8ром, с8проћь мист8 нашем8, да кои би се 8 том[12] нашао да по сваки п8ть и преза[13] свакога милосрдѹа[14] али 8моленіа нити б8ди г(оспо)д(и)на кнеза али инога г(оспо)д(и)на ни за моб8[14] владикь али чю[15] хоћешь на свит8 молб8 да никакорь инако не има бити него да има бити сажгань огнем, а инако никакорь.

55[b] (92). Тои сви единьно приаше и ѹзаконише и на тои примише вирами и дѹшами, да се никомѹрь не има простити, тко би се ѹ томь нашао; и опще[16] ако би га тко ѹ том помагао[17] али за-нь стао за брацтво[18] али за инѹ приазань, да мѹ е дрѹгь.

55[c] (93). Али тко би проповидао[19] виће пол(и)чко, таи е невирникь и традитѹрь полички[20].

55[d] (94). И ако би тко разбиаљо али[21] противио[21] ча[22] ѹчини и[23] ѿлѹчи[23] кѹпань зборь Полиць[24], да таи такови има бити осѹень .кє. либарь[25] ѹ опћинѹ поличкѹ, а да ли онакои бѹде[26] ча зборь ѿлѹчи.

[1]) Овај натпис има у **a b**[2] **e**[2] и новијом руком приписан у главноме рукопису. [2]) *ѹ* **a c b**[2] **e**[2]. [3]) *божће* **a b c d e b**[2] **e**[2]. [4]) *скѹпан* **a b c d e b**[2] **e**[2]. [5]) *поѣлички* **b c d e**. [6]) у главн. рукопису стоји *о* више *м*, у **a b**[2] **e**[2]: *на мачинѹ*, **b d e**: *на маовѹ*, **c**: *на маонѹ*. [7]) *тоте* **b c d e b**[2] **e**[2]. [8]) *властели* **c d b**[2] **e**[2], *властела* **b e**, *с властели* **a**. [9]) *скѹпно* **a b c d e b**[2] **e**[2]. [10]) *или* **c**, у **b**[2] **e**[2] изречено је активно: *тко би годир нашао али властелина* и т. д. [11]) *млеташкоѣ* **b e b**[2] **e**[2], *млетачкоѣ* **a d**; даље пишу: *али иним ретѹром*. [12]) *ѹ томѹ* **c**, *и тем* **d**. [13]) *брез* **b c d e**. [14]) може се читати *милосрдћа*, у **a b c d e**: *милосарћа*. [14]) *молбѹ* **a b c d e b**[2] **e**[2]. [15]) *коѣѹ* **c d**, *коѣе* **b e**, *чиѣѹ* **a b**[2] **e**[2]. [16]) *и ѣошће* **a b c e**. [17]) *помогаѣо* **a**, *помога* **c e**, *ротодао* **d**, *помага* **b**. [19]) *браство* **a c b**[2] **e**[2], *братство* **b e**. [19]) *проповидиѣо* **a**, *проповидиѣа* **c**. [20]) у главноме рукопису *поличкь*, сви остали пишу: *полички* или *поѣлички*. [21]) овијех двију ријечи нема у **b c d e**. [22]) *ка* **b e**. [23]) и овијех ријечи нема **b c d e**. [24]) *полички* или *поѣлички* сви остали рукописи, само **b**[2] **e**[2]: *поѣлица*. [25]) *либара* **b**[2] **e**[2]. [26]) *има бити* **b**[2] **e**[2].

Ѿ гаѥвь и котаревь[1].

56[a] (95—96). Села, коа имаю котаре свое ѿдионе и ѿтесите[2] по границахь ѿ инихь сео[3] и имаю свое старе и законите гае, кое чѹваю и гае по обичаю с временом не само ѿ инихь сѹмеинихь[4] сео да и сами ѿ себе и ѿ селань[4] своихь до времена, како с ѹвить и законь ѿ оногаи села[4], и тако и ѿ сѹсиднега села и ѿ свакога, волно е оно село свако свое гае гаити и поимати добитакь, каконо е законь свѹда, да свако село свое гае гаи и чѹва едань ѿ

дрȣгѡга дотле, докле се испасе воми и ȣрне се ѣаловина; а паке када се ѣȣре истаре и пȣсти се ини[5] добитакъ, тои е ѣȣре[6] како испаша, гди ние гаѣа.

И такои тогаи[7] испасища и оногаи, ча е испаша гди ние гаѣа, ние волань бранити паше ниткорь ѿ сȣсиднега села, не[8] бȣдȣћи ис прико третьега села[8], него има бити паша о-тогаи како е законь свȣда.

[1]) *од гаѣи и котари* **a**, *kapitul od kotarih* **b d e**, *од гаѣих и котаров* **b² e²**, *капитȣл од котарих* **c**. [2]) *отесите* **c**, *отежите* **b d e**, *и ѣод одесите границе* **b² e²**. [3]) *сеѣа* **b c e**, *селов* **a b² e²**, *sellu* **d**. [4]) *сеѣлаиих* **c**, *сеѣлани* **b d e b² e²**; мјесто *сȣмеиних*, како пишу још **b c e**, у **d** има: *sublixni*. [4]) *од гаѣов од онога села* **b² e²**. [5]) *они* **c d**, *она* **b e**. [6]) *веће* **b c d e**. [7]) *с тогаи* **c d**, *що гаѣ* **b e**. Слиједећа ријеч у главном је рукопису гријешком написана овако: *испасищаѣа!* [8]) *не бȣдȣћи* до *села* у **b² e²** изостављено.

Ѿ гаи и испашь[1].

56[b] (97). Тко ли би ис прико инога котара хотио пасти, море се бранити и поати[2], како е обичаи. А разȣмию[3] се гаи ки сȣ стари и законити[4] гаи, такои меȣ собом како ѿ инога села; али ако би комȣ био дио гаѣа особить али ѿдилень, али ѿдилень[5] ѿ инога села, али ако би вась гаи раздилень меȣ собом на веће али на мане диловь, тои се разȣми да не има ниткорь ȣчинити позлобице али новщине такои меȣ собом како и ѿ инога села.[6]

56[c] (98). И да ниткорь ни ниедно село ние волно ȣчинити гаѣа новога али загаити[6] оно ча ние био стари гаи, ѿложивь[7] ако би допȣщено достоино ѿ кнеза и сȣдаць и пȣна двора.

Ѿ испашь[8].

57 (99). Испаше не има бранити сȣсидь ѿ сȣсида, како е речено, да паке ние триби да би нитко

зградпо[9] стане[10] навлашь близ8 др8гога меаша, нека м8 е ласнне[11] онди трти они др8ги котарь. Тои не трибѹе да с8 новщине ниедне ни позлобице.

[1]) *Од испаше* **b c d e**, *од гаѣ и испаше* **b**[2] **e**[2]. [2]) *стати* **b c d e**, *пазити* **a**. [3]) *разѹмиѣѣи се* **b c d e**. [4]) у гл. рукопису гријешком: *законини*. [6]) сувишно по други пут написано. [6]) ове ријечи нема у **b c d e**. [6]) *заѣати* **b**[2] **e**[2]. [7]) *олиш* **a**. [8]) овај је натпис само у главноме рукопису и у **a**, у **b**[2] **e**[2]: *од испаше*. [9]) *изградиѣо* **a b**[2] **e**[2]. [10]) *стаѣне* **b e b**[2] **e**[2]. [11]) *лашѣне* **b**[2] **e**[2].

58 (100). Н да ниткорь[1] не има 8чинити[2] новога села, ѿложе ако би било село све еднога чов(и)ка, онь би волань на своѣои племеньщини веће л8ди населити.

Или[2] паке ако би дионици ѿ села сви се ставши[4] и договорили се опѣено за едно, и тако би могли 8чинити 8 свом8 сел8 ча им[5] драго, ѿложе градь[6] али нове царине али трговине, али пакъ[7] нике ине новщине, ча би проти ѡпѣини.[8]

Овијех двију установа нема у осталим рукописима на овоме мјесту, него само у главноме и у **a b**[2] **e**[2]. У **b c d e** слиједе обје тачке под конац ближњега закона.

[1]) *ниткоре* **a**. [2]) *чинити* **a b**[2] **e**[2]. [3]) *Али* **a b c d e**. [4]) *саставивши* **a**, *виѣе саставили и дог.* **e**[2]. [5]) *ча ѣин* **a**, *що ѣим* **b**[2] **e**[2]. [6]) *града* **a**. [7]) *паке* **a**, *коѣе ине* **b c d e**, *таке нике* **b**[2] **e**[2]. [8]) У **a b**[2] **e**[2] гријешком: *новшѣини; противно опѣини* **b c d e**; у глав рукопису: *ѿпѣини*.

Законь ѿ дилениа гаѣа али кота(ра) ме8 собом[1].

59[a] (101—102). Ако би се згодило, да би кое село хотило ме8 собом раздилити гаи али[2] котарь, рек8ѣи ако не мог8 али не те[3] заедно пасти али држати, тои е(ст)[4] ако би едань али ихь веће просили ѿ инога[5] села дила ки ѣихь море доити[6], али пакь ако би све село било к8ньтенто, да се раздили и да виде ча е чигово[7]:

наипрво ча е испаша, гди ние гаѣа, тои се не море дилити ме8 собом, ере се и тако ли не би могло ѿ селанина бранити пасти, не такам ѿ свога селанина, да[8] и ѿ с8сиднега села не има се бранити по закон8 пасти по испаши, не б8д8ћи ис прико третьега котара, како е и приа речено;

а ча е гаи, тои се има дилити овакои и по ови п8ть: наипрво ако би се знала врвь[9] и дио како гре ѿ племеньщине ме8 селом, по мири и по врви[10] ѿ бащине, тада не би триби[11] инога ни инака диленіа изискавати[12] ѿ гаевь, него по правои врви[10] и по мири ѿ главь и подворниць и племеньщине, како годирь гре врвь[13] ѿ бащине, тако има и гаѣа дио поити. Н8 ли (с)е не зна ни се море знати врвь[13] ме8 собом ѿ племеньщине, како се находи гди е веће дионикови 8 сел8, том8и се има овако дилити гаи: наипрво и наипочеоние[14] почело ѿ искони[15] на старе и законите жрибове и[16] сада и подворнице има поити дио гаѣа.

Ѿ котара[17].

59[b] (103) И паке к том8 и полагь тога ако би се подобнимь п8тем и начином нашло да би коѣа застава или подворница и новие достоино наслиена[18], ако и не би толико [толико] ѿ старинь, а есть подобно и достоино, тот8[19] се има ники[20] разгледь ѿ дила 8чинити, нека море свакь живь бити; ере ништарь ние, ча е вазда било.

Ѿ земаль пополнихь[21].

59[c] (104). Тко би имио[22] 8 едном8 сел8 али 8 котар8 тога села земл8 пополн8 али ћихь веће, а не имао сада ни подворнице, тадаи онадаи када оне

земле тежи и оре, дотле ће волань волове ѹ гаю напасти, докле се тежакь приобѹе, рекѹћи ѹ гаю тогаи села[23], оньди гди е наиближе гаи[24] сеоски[24].

59[d] (105). И[25] на конаць и на сврхѹ свега овогаи згора писанога трибѹе обслѹжити законь и обичаи, и паке николико и придомишление[26], кое стои ѹ онихь, ки бѹдѹ врхь тога дѹгованьћа одређени[27].

[1]) Овај је натпис у свијем рукописима. [2]) *алити* **c d**, *оли* **b e**. [3]) *неће* **a b c d e b² e²**. [4]) *ћест* **a**, *ће* **b c d e**. [5]) *онога* **a b c d e b² e²**; овако је боље. [6]) *доћи* **a b c d e b² e²**. [7]) *чиће* **a**. [8]) *да* **a b c d e b² e²**. [9]) *прав диво (знало* **c d**, *знала* **b e**, *знаво* **a**) или *парви диво* сви остали рукописи; у **b²**: *карв и диво*. [10]) *по правди* **a b c d e**, у **a b² e²** само на првоме мјесту: *по варси(!)* [11]) *триба* **b c d e b² e²**. [12]) *изисковати* **a b c d e b² e²**. [13]) *парво* **a**, *право* **b c d e** (на другоме мјесту **a**: *вар)*. [14]) овако е читање главнога рукописа: *наипочеоние*, у **b c d e**: *наипощениће*, у **a** *наипочимне*, у **f**: *наћпочеониће*, у **b² e²**: *и наћпослидћне почело*. [15]) *од изгони* **b c d e** (чега нијесу разумјели), још горе **b² e²**: *од источне стране*. [16]) *zdribnice* **d**, **b e** покварено *ждрибов* или *ждрибово*, добро у **a c** *ждрибове*, него у **a b e** мјесто *старе* покварено *стране;* а пред *сада* у **a b c d e b² e²**: *а*. [17]) Овај сувишни натпис има само у главноме рукопису и у **a b² e² f**. [18]) у **b c d e** овако: *изнова намистила се*, у **a b² e²**: *и новине достоћно наслонена;* даље у **f**: *од старине*. [19]) *тѹте* **b c d e**, *тоте* **b² e²**. [20]) *нищо* **b c d e** У главном рукопису долази ријеч на крају ретка па је за то написано *ник* с *і* над *к*. [21]) Ово се има читати као натпис, ако и није у рукописима тако истакнуто. У **c** *земаћла*, у **a b² e²**: *од земал ча ће поноћлни*. [22]) *имао* **b c d e**, *има* **a b² e²**, *имаћо* **f**. [23]) овако још у **a d b² e²**; **b c e** искварено: *земћла* **c** или *тоће гаћа* **b e**. [24]) **b c d e** *наћближће оногаћ села*. [25]) Ријечима *и наконац* и т. д. стављен је у **b c d e** посебан натпис, као да не спадају к пређашњим установама, већ да су почетак нечега новога. Овај натпис гласи овако: *Da se ne gradi novo selo* **b c d e**. [26]) *придомишћленћа* **b c d e**, у **a b² e²**: *приношениће* (без *кое)*. [27]) *речени* **b² e²**. Сада долазе у **b c d e** оне двије наредбе, што су наштампане под 58.

Капитѹли[1] ѿ попаше.

60[a] (106). И овои е законь, да се не има пѹщати живина по тѹихь тезихь, гди море щетѹ ѹчинити. Ако ли се наиде живо ѹ тегѹ гди[2] чини щетѹ, ово е законь: наипрво живина велика, ча[3] сѹ говеда и кони и товар[и]ци[4], гди се наидѹ ѹ винограде зими, али када ние ѹ грозде[5], тада свака глава плаћа динарь. А живина дробна дѹжна е свака глава боланьчѹ.

*

60[b] (107). И ѣоще Полица при8законише ѿ живине велике, ако би тко хоте[6] 8гонио 8 виноградь 8 ноћи, плаћа д8плиц8; ако ли се неће 8свистити, тадаи едном8 8сици[6] репа. И ѣоще ако се неће оставити, а ти посици.

А ча е 8 грозде[7], ѿ када б8де виноградь 8 младиц8 тере до обѣаманьѣа[8], дробна живина д8жна е главом; едань бравь; и ѣоще козѣи бравь и зими[8] ки огриза воће, д8жно е главом. А живина велика има се спратити тере стимати. А ча е на жит8, законь е живини[9] великои[9] заѣати и стимати попап8, а дробни бравь поати, докле се стима щета.

Законь ѿ крмакь.

60[c] (108—109). А ѿ свинь[9] законь е(сть), да е д8жно главом; када е на жит8, докле ние никло, тада га е они чигово е жито волань 8бити и оньде принести[10] га на рвотин8, гди е рило[11], и оньде га оити[12]. Ако ли е жито 8 трав8, волань га е 8бивь истратити за се; зачь свине[13] носи двое ор8жие, кос8 и мотик8. Ако ли е 8 виноград8, како е речено, подь грозди свине, море се 8бити и потратити.

60[d] (110). Ако ли е крдница с пращи[щи]ћи[14], али ако ли е ѣато свинь, ние чов(и кь волань 8бити наиболега али крдници[15], него ино х8е[16] али мане, да едно а не веће 8 едно застанье. И ако е прасаць жировни[17], а ѥесть инихь манихь, не има се онь 8бити, него ини. Ако ли е едань сам прасаць жировни[17] през инихь, има се прво оповидити придь свидочьем[18], а паке обочитивши волань га е они 8бити и потратити, тако 8 жит8 како 8 виноград8. Ако ли би они, чи[19] е прасаць, имио[20] господара, ком8 би имио[20] глав8 дати ѿ оногаи прасца,

тада мꙋ се има оити[12] глава ѿ нега[21], а ино е волань ови за се обратити. Да прво се има обнаити[22] истином, е ли мꙋ ꙋ исто[23] нашасто ꙋ желꙋдцꙋ побилиже[24] ѿ гроздовь али ѿ жита, ако е ꙋ житꙋ био[25].

60ᵉ (111). А тои се разꙋми дотле[26], докле кола потекꙋ пꙋтем, када се жито носи али се по ини пꙋть носи жито ꙋ снопихь немлаѣено[26]; када [да] се ѣꙋрь почне носити жито[27] пꙋтем[27], ѣꙋрь таи билигь не сꙋди нищарь дотоле[28], докле се жито справи[29].

[1]) *капитꙋ* **a**, *капитꙋл* **b c d e**; у **b e** к латинскому натпису додан је овај ћирилски додатак: *Закон од попаше*, тако и у **b**² **e**²: *закон од попаше поѣла.* [2]) *ди* **a c d**, *да* **b e**. [3]) *ка* **b e**. [4]) осим главног рукописа сви други пишу: *товарци.* [5]) *грожѣе* **a**, *грозѣе* **b e b**², *грозѣе* **c e**², *grozje* **d** (без предлога *ꙋ*). [6]) *отеѣ* **b e**. [6]) *одсици* **f**. [7]) *грожѣе* **a**, *грождѣе* **b**², *грозѣе* **b d e**, *грозѣе* **c e**². [8]) *таргаѣна* **b e**, *о таргаѣна* **c d**. [8]) *ꙋ зими* **f b**² **e**². [9]) *живинꙋ великꙋ* **b c d e**. [9]) Првих трију ријечи у **b c d e** нема, него одмах почима ријеч *закон.* [10]) *принити* **b c d e**, *ѣоднити* **a**. [11]) у главном рукопису *рело*, читај *рило* према **a b c d e f**, у **b**² **e**² *риѣо.* [12]) *оставити* **a b c d e b**² **e**², али **f**: *оѣти;* него **b**² **e**² по други пут: *одсиѣи.* [13]) *свиѣна* **b c d e**, *свина* **b**² **e**². [14]) у главноме рукопису сувишан је слог *щи*, у **a b**² **e**² пишу *ꙋлица* мј. *крдница*, у **b c d e**: *с прашѣиѣи.* [15]) **b c d e f** пишу свагда *карзница*, **a b**² **e**²: *ꙋлица.* [16]) *ино хꙋе али* изоставише **b c d e**, и у **a** ријечи *хꙋе* нема, у **b**² **e**²: *него они ꙋѣме.* [17]) *жировник* **b c d e e**² У главном је рукопису на другом мјесту, како ријеч стоји на крају ретка, пошљедње слово *і* дошло под *н.* [18]) *свидочбом* **a c**, *свидожбом* **b b**² **d e e**², но **f** слаже се с главним рукописом. [19]) *чиѣи ѣе* **b c d e f**. [20]) *имао* или *има* **b c d e**. [21]) *од ѣедноога* **b**, но **c**: *од ѣнега.* [22]) *обаѣти* **a**, *наѣи* **b e**, *наѣти* **c d**. [23]) *доѣисто* **b d e** (у **c** нема). [24]) *побилижѣе* **a b c d e b**² **e**². [25]) *биѣа* **b c d e**. [26]) *дотле* нема у **a b c d e b**² **e**², даље у **b**: *докле коли почемꙋ пꙋтем жито носити;* **c**: *докле коли почнꙋ п. ж. н.*, **d**: *dokle godir koli poçti putem xito nositi*, **e**: *докле коли почмꙋ пꙋтем ж. н.*, само у **a f** као у главноме рукопису Даље овако **b d**: *по они пꙋти ꙋ снопи не млаѣено*, **c**: *по хоних пꙋтих ꙋ снопих немлаѣено*, у **e**: *по они пꙋти ꙋ снопи немл.* [26]) у **a**: *на млаѣене*, али **f b**² **e**² као у гл рук. [27]) овијех ријечи нема у **b c d e**. [28]) и ове ријечи нема у **b c d e**. [29]) *носи* **a b**² **e**².

Капитꙋ[1] ѿ изстꙋпа[2].

61 (112—113). И[3] волань е чов(и)кь ч(о)в(и)ка изьстꙋпити[4], тако ча е о племеньцинꙋ како ѿ ствари гибꙋѣе како и ѿ крви, али ѿ сваке ине

ричи море се изст8пити[4], да ли [и]ће[5] законь стари: да ист8пь не има ѿст8па[6].

И тои се раз8ми овакои: трибѹе[ће][7] да б8де изъст8пь[8] таки[9] и 8 таков8 мист8, како да море ови с8парижь[10] с правдом стисн8ти онога ки изъст8пи[11]. И затои се говори, да ист8пь[12] не има имити ѿст8па, ере ѿ не8зможнога[13] ниткорь ние д8жань.

[1]) *капитѹл* **a b c d e f**, *закон олити капитѹл од исп8ста* **b**[2] **e**[2]. [2]) *од иск8па* **a**, *од исп8ста* **b c d e**, *од ст8па* **f**. [3]) Нема у **a b c d e f b**[2] **e**[2]. [4]) *иск8пити* **a**, *исп8стити* **b c d e b**[2] **e**[2], *ист8пити* **f**, *исп8сти* **b**[2] **e**[2] (на првом мјесту). [5]) *ће* **a b c e f b**[2] **e**[2]. [6]) *да иск8п не има ист8па* **a**, *да исп8ст не има ост8па* **b e**, *да исп8ст не има ћамства* **b**[2] **e**[2]. [7]) *трибѹе* **a b c d e f**. [8]) *ист8п* **c d f**, *иск8п* **a**, *исп8т* **b e**, *исп8ст* **b**[2] **e**[2]. [9]) у главноме рукопису и у **f b**[2] **e**[2] погрјешно *паки*, исправљено према **a b c d e**. [10]) *с8прок* **a b**[2] **e**[2], *ове ствари* **b c e**, *sve stvari* **d**; у **f** *с8париж*. [11]) *иск8пи* **a**, *ист8пи* **f b**[2] **e**[2] [12]) *ист8п* **c f**, *иск8п* **a d e**, *исп8т* **b**[2], *ист8п* **e**[2]. [13]) *не8зможнога* **a b c d e f b**[2] **e**[2].

Ѿ племеньщинь[1].

62 (114). Тко држи племеньщин8, не море се из држаниа изнети[2] брезь правде. И ако е држао мирно презь оповида годищь .л., тада се не може изь [с]тогаи 8силовати ни прити; да ако е з братѣом ближном али даоном али врвном, тада не[3] море бити пр(и)стоино нигдарь, него се море вазда ме8 братѣом врвном врьвь поати[4] и примирити гди се ком8 криво види, и свака се правда двигн8ти, ча е о племеньщин8[5] ка е врвитѣа[6].

63[a] (115—116). Ако ли тко кога пита по закон8 изь племеньщи(не), или е мала или велика, има га позвати наипри по закон8 и обичаю поличком8, када кнезь гре око горе; зачь се не мог8 8ложити 8 племеньщи(н8) ини, него кнезь, с8ци, не б8д8ћи вола обию страньи. И тако о[7] кнез8, како е речено, има га позвати с приставом на к8ћи говорећи: „позивам те на таи оброкь, именовавши, да ми

имашь ѿговорити на оно, ча бѹдѹ на те говорити“; ови ако мѹ на таи позовь ѿговори, волань е; ако ли рече: „позиваи ме по законѹ“, тада га има позвати до три оброке[8].

63[b] (117—120). И када се сви три[9] позови свршe, ако би тко рекао[9] питаюћи рока прокаратѹрѹ, има мѹ се дати по законѹ до третьега[10] оброка. И када се ѣѹрь[11] почне ѿговарати ови ки држи, али за-нь прокаратѹрь, волань е рећи: „ча е и гди е тои, изь чеса на ме говоришь“; и имаю поити по законѹ с приставом на лице земле и обвести[12] и ѹказати изь чеса га пре. И паке опеть кадь доидѹ придь сѹдь, и още ка би се страна помогла, говорећи: „имам прави“, а навластито[13] ако би рекао писане прави, има се по законѹ правем[14] рокь на оброкь д(ати)[15]. Тои се ти роци могѹ по законѹ изьпросити и никомѹре се не море законь вазети. Да и още паке ѿлише[16] закона могли би бити али се згодити такови подобни ѹзроци, за кое[17] могло би се достоино рока питати, и тои стои ѹ разѹмѹ и кѹшеньићи онихь кои ѿлѹчѹю, ки могѹ процинити, али се рокь пита[18] за ѹзрокь подобань али листо таври[19] ки рока пита, да не има правда свога миста, коћа се свакомѹ има еднако [еднако] дилити.

[1]) *од племещћине* **a b²**, *од племенщине када кнез греде око горе* **b c d e**, *од племенищинь* **f**, *од племеншћине* **e²**. [2]) *изнити* **b c d e**, *дигнѹти* **a b² e²** (али одмах ув то: *изнити)*. [3]) ова је ријеч испала у **c**. [4]) *пригледати* **a**, *право стати* **b c d e**. [5]) *од племеншћине* **b c d e**. [6]) *варовитићи* **a b² e²**, *варвићи* **b c d e**. [7]) *при* **b c d e**. [8]) *оброка* **a b c d e**. [9]) *ти* **a b c d e b² e²**. [9]) *чекаћо* **f**. [10]) *трећега* **a b c d e b² e²**. [11]) *ѣѹрве* **c** *ѣѹре* **b d e**. [12]) тако и **a f**, но **b c d e**: *одвести*. [13]) у главноме рукопису *„навластите“*, но **a b c d e**: *навластито*. [14]) *прави* **a c**, *парви* **b d e**. [15]) у главноме рукопису само *д* (ријеч није дописана) [16]) *пакер олиш* **b c d e**, *паке олиш* **b² e²**. [17]) *такоћер* (мјесто *за кое)* **b c d e**, али **a f**: *за коће*, у **f** даље: *могло би бити*. [18]) *али рок питати* **b c d e** у **a b² e²**: *али се рок питати*. [19]) *таври* (глагол „таврити“ значи то што би другим ријечима: насумце говорити, исправно викати), тако се чита и у **b c e**, у **d**: *ta pri*, у **f**: *тахври*, у **a b² e²**: *али тоћ ствари*.

Ѿ апела.

64 (121—122). Тко (с)е не би кѹньтеньтао ѡ одлѹци[1], ча допита кѹпань[2] зборь Полиць[3], волан се ће двигнѹти[4] и апелати придь кнеза поличкога, кадь иде; а ѹ негови[5] воли стои до дрѹгога збора, ако се хоће апелати.

Ако ли е о кнезѹ, када кнезь полички гре около, онадаи[6] ча допита, ако би се ка страна не кѹньтеньтала, волань се е апелати придь го(спо)д(и)на кнеза сплицкога[7]; и ѹ негови воли стои до третьега оброка, али ће се апелати али не.

65 (236). [И[8] не море се ниткор апелати из силе али зле воѣле ча прокаратѹр пре опћени[9], него се има[10] одстати[11] по законѹ ѹ[12] самошест[12] лѹди[12], одложе ако би била коѣа хитрост али приварка[13], има се разабрати. Ни из лѹпештине не море се апелати, или када[14] из чеса ѣѹр приме[14] поротнике[15], ли не море се апелати.]

66 (237—240, 122). [Тоѣ како ће речено од апела меѹ поличани племенитими лѹдми, али ако[16] би тко на племенита човика поличанина коѣѹ парнѹ имаѣо, такоће[17] како ће речено. Да ако би тко коѣѹ парнѹ имиѣо на кметића, коѣи има свога господина и коѣемѹ[18] ће негов господин подобан сѹдац, тога има прити прид господином неговим, и ако мѹ ѹчини правдѹ, то ће[19] добро; ако ли мѹ неће правде ш нега ѹчинити, а он има поѣти прид збор на онога господара ки мѹ неће правде ѹчинити. Ако ли ѣоще неће, а он море поѣти наприда[20] изискавати мисто правди своѣоѣ. Ако ли би они господар, чиѣи ће човик, ѹчиниѣо правдѹ и одлѹкѹ[21] меѹ ними, рекѹћи[22] меѹ човиком своѣим и овим[22] коѣи пита, тадаѣ ако би се не кѹнтентао они човик свога го-

сподина, он се о-тога[22] не море никамор апелати дотле[22] докле ће годир негов човик и[22] нем8[22] подложан[22], него се има на п8ни[23] изваршити одл8ка господарева[24] и направити[25]. Да ако би када пошао од нега[26], волан би[27] с правдом питати, ако би м8 ча криво али неподобно 8чинио. Н8 ли би се ови др8ги не к8нтентаћо, коћи ча пита од тога[28] човика, коћи има господара, тере м8 не била задоволна та одл8ка[29] и[29] сетенцића, ча би одл8чићо та господар оногаће човика, он се море двигн8ти наприда и апелати прид с8дце й остале[30] властеле и к8пан збор полички, рек8ћи[31] ча би било о ствар гиб8ћ8[32]; ако ли би о племешћин8, тада прид кнеза поличкога; а паке ако би од потрибе, прид господина кнеза сплицкога. А тои се раз8ми, ако се тако апела, има таћ[33] говорити и т8жити се на онога чловика господора], кои[34] м8 ние задоволно на п8ни[35] свога чов(и)ка правд8 8чинио[35]; да ли пакь ако опеть доб8де ови кои пита, не има платити господарь ѿ себе, него ѿ ч(ови)ка[36] свога кои се кривь обнаиде.

[1]) *одл8ци* **a** b^2 e^2, *по одл8ци* **b c d e**, у главноме је тексту погрјешно ѿ м. ѡ. [2]) *ск8па* **a b c e** b^2 e^2, *skupan* **d f**. [3]) *поћлички* **b c d e**. [4]) *дигн8ти* **a b e** b^2 e^2. [5]) *ћнеговоћ* **b c d e** b^2 e^2. [6]) *онда* **a b e**, *онада* **c d**, *онодаће* **f**. [7]) *сплитскога* **a**, *сплискога* **b d** b^2. [8]) Одавле даље све што је заграђено узето је из рукописа **a b c d e f** b^2 e^2, пошто је у главноме рукопису испао читав лист, на којему је ово било написано У **a f** b^2 e^2, пред овијем текстом и опет стоји натпис *„од апела“*. [9]) тако се чита у **c d f**, у **b e**: *пре опћини*, у **a**: *пре з опћине* (или *през опћине)*, у b^2 e^2 чак овако: *брез опћени*. [10]) ове ријечи нема у **a f**. [11]) у **c** *остати*, **f** *одстати*, **a d** *оставит*. [12]) ове се три ријечи читају само у **a**, у **f**: *само шест л*; послије *по закон8* пише **b e**: *како*, **c d**: *само*. [13]) *привара* **b c d e**. [14]) *или би ис чеса примића* **b**, *ali bi iz çesa primia* **d**, *ако би и чека* (!) *примића* **b e**. [15]) у **a** гријешком *противникће*, ондје и у **f** нема ријечи *ли*. [16]) *али како* **a** b^2 e^2, *и али ако* **f**, *ако* **b c d e**. [17]) ове ријечи нема у **b c e**, но у **d**: *tako kako je reçeno*, у **f** *такоћ;* b^2 e^2 слажу се с главн. рукописом. [18]) боље овако, него ли у **b c d e**: *и ако м8 ће*. [19]) *тот* **b c d e**, у **f** само: *то*. [20]) ова је ријеч додана према **b c d e f**. [21]) *прав8 одл8к8* **c d**, *правд8 одл8к8* **b e**; с **a** слаже се **f**. [22]) ових ријечи нема у **b c d e**; у **f**: *о-тога, довле* (**a** b^2 e^2 *дотле)*. [23]) *напн8ити* **a f** b^2 e^2, *напн8ит* **b c d e**, нема

сумње да је у најстаријем рукопису било *напѹни*. [24]) *господарства* **a b² e²**. *господара* **b c d e**. [25]) ријечи *и направити* долазе само у **a f b² e²**. [26]) *од свога господара* **b c d e**. [27]) *ће* **a**, *би* **b c d e**, у **f**: *би с парвадом*. [28]) *овога* **c d**, *свога* (погрјешно) **b e**; у **f**: *коћи ча пита*, тако и **b² e²**. [29]) ове ријечи нема у **b c d e**. [30]) пред овом ријечју нема *и* у **a**. [31]) *а то ће* **b c d e**. [32]) тако у **b c d e f**, **a** мање добро: *од ствари гибѹћи*, у **b² e²**: *о ствари гибѹће*. [33]) ове ријечи нема у **b c d e**, **b² e² f**: *тић*, **a**: *та*. [34]) овдје опет наставља главни рукопис. [35]) рукописи **a b c d e b² e²** преокренуше *напѹни* у *напѹнио*, те већина их избацише глагол *ѹчинио*; у **f**: *напѹно*. [36]) *од чловика свога* **f**.

Ѿ пристави[1].

67[a] (123—124). Пристави сѹ, по ких се чине[2] позови по законѹ и правде питаю[3] и поротьа[4] и продае и такмине и свидочаства[5] и сваке ине ствари и дѹговањa[6] мѹ лѹдми. И пристави, ки сѹ подобни и достоини вири[7], навластито ротни, есѹ вридни каконо писма, и вировани сѹ[8], гди ћихь е веће[9] а стрне се; ако ли е и ротни приставь, тои боле[10], мѹ ними тере приставѹю[11] складно и стрне се, то е вировано, ако не би била коћа ћала[11] али хитрость, ча би се могло обнаити[12].

67[b] (125). И када приставь приставѹе[13], ки е изведень по еднои страни, а дрѹга страна стои на[14] ѹзочице тере мѹчи и не приговори негови[15] приставщини, тои га стрни[15] толико бѹди изь племеньщине колико Ѿ инога[17]. Ако ли мѹ ће ча дрѹга страна приговорити и порећи га[18], волань е докле приставѹе стоећи на ногахь[19]; ако ли приставь приставовавши[20] тере ћѹрь седе ѹ сѹдѹ, ћѹрь[21] га ние волань оньдаи опеть двигнѹти ни[22] га порећи.

67[c] (126). Ако ли би тко порекао пристава, а навластито ротнога, тере га достигне за кривога пристава, есть законь стари, да мѹ се имаю изьсићи три ребра и ние веће вировань ни за шторь; ако ли га не би достигао ки га е порекао, него се

нашао правь, а тадаи на онога тои пада ки га е права порекао.

(127). Да сада сȣ Полица милостивии законь ȣчинила и ȣзаконила: ако се приставь пореч и достигне се за крива, дȣжань е [дȣжань е] мртвом враждом[23], по страни а дрȣга опћини поличкои[24]; ако ли га не достигне[25], него се правь обнаиде, тада тои пада на оногаи, ки га е неправо порекао, по страни а дрȣга по опћини.

Ѿ пристави[26].

68[a] (128). Приставȣ е законь, ча се годи по приставȣ пре, ки хоћь бȣди приставь[18] тере се припита и достигне, или е племеньщина или ино, тогаи гре приставȣ десето; ако ли е веће пристави ȣ том дȣгованью, тада им е заедно десето[27] свим. Ако ли е приставь ротни[28] а веће ће пристави полагь нега, тада е ротномȣ приставȣ половица тога десетога, а иним осталим дрȣга половица.

68[b] (129—130). И[29] паке ѿ осȣдовь. Приставȣ е десето свацихь осȣдовь[29], како и инога; ако ли ћих е веће, како е речено.

И такоерь ѿ ȣводнога[30] и ѿбоинога и ѿ ослȣхе[31], тко би прогнань за свои ȣзрокь такови[32], ли приставȣ е неговь дио десети[33]. И ѿ наплаћиваньа тко не да доброволно, ли гре[34] приставу десето. И ѿ зарȣке, ка се по приставȣ зарȣчи и припита се, гре приставȣ десето. И ода свихь инихь ствари и дȣгованьћи, ке годи се по приставȣ исправлаю, гре га десето, ако не би ке ине такмине за неговȣ приставщинȣ.

Да ли гре приставȣ десето, ако е изь племеньщине, ѿ оногаи, ки допре и добȣде племеньщине[35];

они пристава к8ньт(ент)ати[36] има по добитк8, ки е добио. Ако ли е о ин8 стварь гиб8ћ8, тада они ки пита терь доб8де с правдом, како[36] е д8гъ али ина стварь такова, они ки [добива] добива има имити нап8ни[37], а ови ки ние хотио презь парне доброволно платити, они има пристава к8ньт(ент)ати[38] ѿ себе.

68[c] (131). Тои како е речено ѿ приста(ва) и негове приставщине, раз8ми се тако о кнез8 како иньда[38], и тако ѿ пристава кнежа, како свога инога[38] пристава.

68[d] (132). И тои како е писано ѿ приставщине и дила десетога, ча гре пристава[39], тои е више речено ѿ поличанина до поличанина. Н8 ли би били ѿ изьваньнега[40] до поличанина, тада свакоћако ли гре пристава ѿ изваньнега[40], ки добива[41] правд8, десето. Ако ли би ѿ изьваньнега[40] до др8гога изванега била ка парна 8 Полицихь, тада гре приставщина онакои, како и ме8 Поличами[42].

68[e] (133). Тои е речено ѿ приставщине, ча се пита правдом законом[43], т8и[44] гре пристава десето; да ако би била правда обл8блена али придь с8ци обл8бленими, том8и има бити и приставщина обл8блена[45], тои е половица десетога, а тои ѿ оне стране коћа веће добива и коћо(и) се веће припита[46], ча ние приа имила али држала.

[1]) *пристава* **a**, *приставах* **b**[2] **e**[2]. [2]) *чин8* **b e**. [3]) *и правде питаћ8ћи свак8* **b c d e**, *ки правде питаћ8* **a**. [4]) *пороћа* **b c d e**, *поротћа* **f e**[2], *поротнћа* **b**[2]. [5]) *и такмена свидочаства* **b e**, *и т. свидочанства* **c d** [6]) *о-д8говањ* **b c e**, *od dugovanja* **d**. [7]) *вире* **b d e** [8]) *и вированће* **b e**, *вированић8* **c d** *вировани с8дств8* **a** [9]) *ди ли ће веће* **b e**, *ди ли ће веће* **c d**, *гди ће виће* **a b**[2] **e**[2]. [10]) *то ће боће* **b c d e b**[2] **e**[2]. [11]) *приставће* **c**, *приставе* **b e**, *pristavuju* **d**. [11]) *фвалса* **f**, *фалса* **e**[2], *валса* **b**[2]. [12]) *обнаћи* **b c d e**. [13]) ове ријечи нема у **b c d e**, у **a b**[2] **e**[2] погрјешно *приставће*, **f** слаже се с главним рукописом [14]) ове ријечи нема у **b c d e**. [15]) *ћнегов* **b c e**, *gnegovoj* **d**, *ћнегове приставшћине* **b**[2] **e**[2]. [16]) *тога страни* **b c d e**, *старни* **f**. [17]) *толико од-р8гога* **b c e**, *од онога* **b**[2] **e**[2], *toliko od drugoga* **d**. [18]) *и рече м8 поћлагће* **b**, *полагће* **c d e**, *пореć волан* **a**, само **f** као у главноме

рукопису. [19]) *докле пристав стоѣи на ногѹ* **b c d e**. [20]) *приставши* **b c d e**, у **f** овако: *пристава приставшцини.* [21]) ове ријечи нема у **b c d e**. [22]) *нит* **b c d e**. [23]) *правдом* **b c d e**, но у **a** b^2 e^2: *мартвом враждом,* у **f** погрјешно: *мартвом варждадом.* [24]) ове ријечи нема у **b c d e**. [25]) даље у **b c d e** овако: *платиѣе они како е згора,* али у **a** овако: *него се прав наѣде, тада то пада ки ѣе то неправо рекаѣо, по страни и по опѣини.* [26]) тако још у **f**, у **a** b^2 e^2: *опет од пристави;* у другијем рукописима нема овога натписа. [27]) ове ријечи нема у **b c d e f** b^2 e^2. [28]) у **b c d e** даље овако: *ѣнемѹ самѹ* (или *само) гре половица, а свим иним дрѹга,* но **a** слаже се с главним рукописом. [29]) Овога натписа у **b c d e** нема, у **a** b^2 e^2 стоји *сѹдов.* [29]) *сѹдов* **a b c e** b^2 e^2, али ова је реченица у **b c e** скраћена овако: *такоѣер и од сѹдов свих како и онога,* у **d** овако: *a svim inim koko i onoga.* [30]) у **a**: *од воднога,* у **c**: *од ѹднога,* **b e**: *од одѹднога,* **f** b^2 e^2 слажу се с главним рукописом. [31]) *слѹге* **b d e**, *слѹхе* **c f**, *ослѹхе* **a** b^2 e^2. [32]) у **b c d e** ове ријечи нема, у **a** b^2 e^2: *за своѣ ѹзрок такои.* [33]) *десето* **b c d e**. [34]) тако и у **a**, али **b c d e** другачије: *тер доѣе пристав, ѹзме десето.* [35]) *племещинѹ* **b e**, *племенщинѹ* **c d**. [36]) ово је у **b c d e** другачије изречено: *а ни пристава заклетнога ти има,* у **a** b^2 e^2 погријешено: *ако ѣе они пристава кѹнтента (кѹмпаѣна* e^2 *кѹнпаѣна* b^2) *има по добиткѹ.* [36]) у **a b c d e** *ако,* што чини се да је боље. [37]) *напѹно* **b c d e**. [38]) *кѹнтентати* **c d**, *кѹнтентат* **a**, *кѹпаѣнати кѹтетати* b^2, *кѹнтетати* **f**, *кѹнтети* **b e**. [38]) *и кнезѹ како инада* **b c d e**. [38]) *вирнога* **b c d e** [39]) *приставѹ* **b e** b^2 e^2. [40]) *од изваѣнскога* **b c d e**, *нѹ ли би било од изваѣнега* b^2 e^2. [41]) *добие* **b c d e** [42]) *Поѣличани* **b c d e**. [43]) *с правдом и законом* **b c d e**, *с правдом законом* **a**, **f** слаже се с главним рукописом. [44]) *од тога* **b d e**, *и тога* **c**. [45]) *обслѹжена* **b e** (погрјешно). [46]) *присѹди* **b c d e**.

У главноме рукопису уметнуто је пред ријечима *„ако ли о инѹ стварь гибѹѣѹ“* новијом руком ово: *А ко кога пре за дѹг тер мѹ ѣе дѹжан и добѹде, (а)ко се пороти ни плаѣа пристава.*

Ѡ дѹговь и позововь[1].

69[a] (134). Тко би комѹ ѹ благо (дѹжань)[2], или е мало или веле[3], нима се ниткорь самосегом[4] плаѣати[5], ако не би неговь чов(и)кь[6]; да ниткорь не има сам себи правде чинити. Него ако свога дѹжника наиде на зборѹ али о кнезѹ[7], тада е волань оньде на-нь говорити, а онь има мѹ ѡдговарати онди. И тотѹ ако га достигне, волань е испросити пристава, ки га наплати[7], ако мѹ сам доброволно не плати.

69[b] (135). Ако ли га позове ѿ дома[8], има га позвати с приставом ротним али иним приставом, испросивши га ѿ кнеза и сѹдаць, али исто ѿ сѹдца, када е о кнезѹ[9]. И паке и вазда иньда[10] волань е вазети свакь пристава ѿ сѹдца, али би веће сѹдаць[11], тои боле, ча е из дѹга, море позвати.

70[a] (136). И още када тко вазима пристава, волань е рећи: „даите ми пристава, тко ми се дѹжань спови[12], да ме наплати над ним“. Ако ли се не спови[12], и тако има приставь поити. Ако мѹ се спови[12] дѹжань, наплатити га; ако ли се не спови[12] дѹжань, има га позвати придь правдѹ.

70[b] (137—138). Ако ли би онога[13] дома не нашао, море га пошадь[14] кѹћи позвати, ако е иткорь дома тко море доповидити господарѹ, када доиде; листо га е триби[15] позвати приа тога, како море приспити на правдѹ. Ако ли би ничь[16] далеко био на пѹтѹ, да би не могао приспити, ѹ том не море кривь бити. Ако ли (би) био дѹжникь ничь[17] немоћань, а не (би) био на смрти, има послати за се прокаратѹра. Нѹ[17] ли е дѹжникь, ки ние ни немоћань ни на пѹтѹ, а не помни[18] се поити на позовь[19], тада на први рокь има платити л. боланачь; ако ли на дрѹги не приде, тада има бити осѹень л. либрѹ; ако ли на трети рокь не приде на позовь, онь али неговь прокаратѹрь, тада гѹби правдѹ, ако ние о племеньщинѹ; ѿложивь ако би био ки таковь[20] подобань ѹзьрокь.

71[a] (139). Када ли ћѹрь чов(и)кь достигне, да мѹ е дѹжно[21], тадаи ѹпре дѹжника тер мѹ дадѹ пристава ки га наплати, има поити и наплатити га ѹ гибѹћем, докле га потиче[23]; ако ли би нестало али[24] не[24] било[4] гибѹћега, а оно ѹ племеньщини, ако ю има.

71[b]. А ови ком8 е д8жно не има 8збигн8ти ниедне пратежи[24] по цин8 достоин8, ѿложе ор8жа м8шкога терь халинь женьскихь; ере ние подобно распасати ор8жа ѣ8нак8[24] ни халинь сь жень свлачити. Да[25] и ошь ако би било ор8жѣе залихо али халине ча би д8жникь своѣом волом дао, тада ни тогаи не море 8збигн8ти; има се паке 8чинити закладѹ рокь.

72[a] (140). Ако ли би д8жникь ѿбио[26] пристава и достигне се да га е ѿбио[26], тада 8пада 8 ос8дь ѿбоини[26]. Паке се има послати воивода с товаришьством[27].

72[b] (141). Ако[28] чов(и)кь племенить [и] има кмете свое, приставь тадь не има се похитити на к8ѣ8 негов8, него на кмета[29] негова.

72[c] (142). Ако ли би приставь не нашао д8жника дома, тада не море бити ѿбоино[30].

72[d] (143). Ако ли е кметићь ком8 д8жань, тада неговь господарь има ш нега правд8 8чинити и оправ8; ако ли е не 8чини, а онь ком8 е д8жно има поити придь Полица на оногаи негова[31] господара, да м8 рек8 правд8 8чинити. Н8 ли и ѣошь неће, на Полица.

[1]) *позови* **a b c d e**, *позовов* **f**. [2]) додано према **b c d e**. [3]) *велико* **b e**. [4]) *само собом* **a b d e b² e²**, али **f**: *самосегом*. [5]) *наплатити* **a b d e**, *наплаћивати* **c**. [6]) *ако не би човик дава липо* **c d**, *ови* (м. *човик*) **b e**. [7]) *8 кнеза* **c**, *8 кнез8* **f**, него *о кнез8* **b d e**, *при кн.* **a**. [7]) *ки га ће наплатити* **a** (у **f b² e²** нема *ће*, али *наплатити*). [8]) *из дома* **b c d e**. [9]) *с кнезом* **c**, *кнезом* **b d e**; у **a**: *и листо од сѹдца*. [10]) *онда* **b c d e**, *а онда* **a** [11]) *али од веће сѹдац* **b c d e**, *тот било ча* **a** *тоѣ било* **b² e²**. [12]) *озове* **b c d e**, но **a** свакојако: *стави* и *спови* у **f**: *спови*. [13]) *га* **b c d e**. [14]) *послат* **b e**, *пошадши* **a**, *поки* **b²**. [15]) *ки га да има позвати* **b**, *ли тако га е триба позвати* **c**, *li tada je triba pozvati* **d** *да да га има позвати* **e**. [16]) *ди* **b c d e**, *нач даѣле* **b² e²**. [17]) нема у **b c d e**, *нач* **b² e²**. [17]) Овдје има у главном рукопису и у **a f b² e²** овај натпис: *ѿ д8жниковь*, који није задржан у тексту, јер га сувише прекида. [18]) *не помићне се* **b c e**, *ne spomine se* **d**, *не помина се* **a**, *не спомићна се* **b² e²**. [19]) *на заповид* **b c d e**. [20]) *тако* (без *ки*) **c** *таков* **b d e**, *таки* **a**, *ки подобит* **b² e²**. [21]) *д8жан* **b c d e b² e²**. [22]) *и* **b c d e**. [23]) *тече* **b c d e**, *ко тиче* **f**. [24]) овијех ријечи

нема у **b c d e**. [24]) *партежи* **a**, тако ће и боље бити. [24]) *орѹжѣе ѣѹнака* **a b²**, даље у **f b**: *жене свлачити*, **e²**: *жени свл.* [25]) *да ли* **b c d e**. [26]) *био* **b c d e**. [26]) **f** додаје: *ча ће либар пет.* [27]) *з дрѹжбом* **b c d e**; у **a b² e²**: *поставлати воѣвода* и даље ништа. [28]) Одавле даље нема у рукописима **b c d e**, али има у **a f b² e²**. [29]) *кметиѣа* **a**. [30]) *питати одбиѣенѣе* **a b² e²**, *не море бити одбоѣни* **f**. [31]) *свога* **a b² e²**.

Ѡ парьбе.

73ª (144). А када се ѣѹре све колике те ствари изьколе[1] и ѣѹрь стране ѹлизѹ ѹ парнѹ и бѹде едань дрѹгомѹ ѿговарати, сваки отимаюћи и отежѹћи прави свое, ови кои пита говори: држишь мое, али моихь првихь, ча пристои мене; хотио бихь с правдом, да би била мени [мени] моа племеньщина; — а ови ки држи, таи[2] одговара: паче ѣа држим племеньщинѹ[3] мою и моихь стариѣихь, кою сам имио и држао ѿ вика; али говоре[4]: да сам кѹпио али издворио законом викѹвичним, а не држим ни посидѹем[5] твога ни твоихь првихь, не даи богь: томѹи море бити правда, тои ѥ поротье[6] законом по држанью; и тко е ѹ држанью, наилише[7] ѿ давна, великѹ правь има, и толико веће, ако е држао мирно презь ѹтиске[8] ѿ никога.

Ако ли има листе столачке али капитѹоске али ѿ кое господе[9] али ине кое достоине листове, то е и ѣошь већа пра(вь), и не море се лахько сѹпроѣь томѹи парна здвигнѹти, ѿложе ако би и ова дрѹга страна имала кое листове вола[10] подобне[10] приставе али ине достоине прави.

73ᵇ (144—145). И ако тко има држанье и к томѹ достоине и праве листове, не море[11] бити рота проти листом, не[12] ѹхитивь прво и не разбивь листа за кривога[12]; да могла би бити рота полагь листа, да не проти листѹ правомѹ[13]. Нѹ ли и дрѹга страна има кое подобне листове, трибѹе видити и разгле-

дати, кои сȣ листи боли и подобниѣи и стариѣи и с болим редом ȣчинени и ели по нихь ȣлизено ȣ држанье[14].

73[c]. И ако би свака страна имала листе подобне, тада има бити рота ли по држанью, ѿложивь ако би се стране меȣ собом понȣдиле и ако би коа страна о-двию[15] рекла на парни дрȣгои страни[16]: вазми себиротȣ или ю[17] мени пȣсти; обери[18], кое ти годи[18]: то е велика правь[19] и томȣи се не море лахко приговорити, ѿложе ако би ови дрȣги показивао никȣ таковȣи[20] правь, коѣа би могла задоволна бити презь роте еднога и дрȣгога.

73[d] (146). И ако се ѣȣрь ѿлȣчи пор(о)тье[21] еднои страни само л.[22] по законȣ ис племеньщине и наложе се поротници[23], оньде стоеѣи волна[24] би онаи страна дрȣгои страни ротȣ врнȣти с половицом тихь истихь пор(о)тниковь. Ако ли опеть врне[25] онаи страна на овогаи, тада има бити немȣ такое с половицом, бити[26] рота[26] самотреть[26]. Ако ли опеть ономе врне, тада самодрȣгь. Нȣ ли и опеть овомȣи, тада самомȣ присеѣи. Ако ли опеть, тадаи виром реѣи. Ако ли [ли] опеть, тада простом ричю.

73[e] (147). И[27] ако се ѣȣрь коѣо(и) страни припита[28] поротье и бȣдȣ над тим да бȣде за правдȣ[29], колико годи поротниковь бȣде ѿлȣчено, една страна и дрȣга имаю се саити[30] на место гди е ѿлȣчено[31]; една страна води поротнике, а дрȣга носи моѣи с пристави и заклетвом. И тотȣ ако би коа страна не била кȣпна[32] своими правми, море с тога правдȣ изгȣбити, ѿложе ако би био ники такови подобань ȣзрокь, ким би могао бити извить[33] през нике ѣале [се][34] али хитрости; и волне сȣ стране ѿмицати роке, да поротници и они сȣ[35] волни еднога рока ѿмакнȣти.

73[f] (148). И када ѣѹрь бѹде на забашни[35] рокь тер би една страна кѹпна[36] дошла на рокь своими правми, а дрѹге не било, има оваи страна чекати до мрака и наложити огань и звати дрѹгѹ страну. Ако ли е ли не бѹде[37], море с тогаи правдѹ изгѹбити, не бѹдѹћи подобна ѹзрока да[38] ниће[38] дошла[38]. Ако ли ники дио бѹде а не бѹде кѹпно, и ошь такое ли море изгѹбити.

73[g] (149). Ако ли се оби страни[39] кѹпно саидѹ на рокь, тада ови ки носи моћи има ихь дати приставѹ ки заклина; и када ѣѹрь бѹде к роти, ако би се инако не натакмили[40] него ѣѹре за ротѹ[41] бѹде, тотѹ ако би се тко искѹпио али ѡмолио, и пѹсти ли га страна ѹ право име, тои како да би присегао; ако ли присегѹ сви, и воика[42] и поротници, по заклетви ѹ правь, тои[43] таи правда добита; ако ли кои поротникь не присеже, како да би сви не присегли, не бѹдѹћи ке ине начиньбе.

73[h] (150). Тои се разѹми тако изь племеньщине, тако изь инога гибѹћега[44], тако[45] изь крви, тако[45] изь дѹга, тако[45] изь сваке ине ствари, рекѹћи[46] гди би[47] било поротье, све има по таи законь поити. И не има бити ѹ таковѹ дѹгованью хитрость али химба[48] али приварька ка би на пошт ѹчинена[49].

[1]) *исколе* **c d b² e²**, *изколе* **a f**, **b e** погрјешно: *из коће*. [2]) у **b c d e** *таѣ добра*. [3]) ове ријечи нема у **b c d e**, већ само: *мое и моих старих* (или *стариђих) коће*. [4]) ове ријечи нема у **b c d e**, али се чита у **a b² e²**. [5]) *посилзем* **c**, *ѹживам* **a b² e²**. [6]) *потриба* **a b² e²**, *а то ѣест поротѣе* **b e**, *а то е .е. пороте* **c**, *a to est morete* **d**, у **f**: *то ѣе поротбе*. [7]) *навластито* **a b c d e b² e²**. [8]) *брез ѹтиске алити парнице* **c d**, *през ѹстиске* **b² e²**, *брез истиске алити парнице* **e**, *бре ѹстиске алити парнице* **b**. [9]) *господе праве* **b c d e**. [10]) мјесто овијех двију ријечи у **b c d e** само *али*. [11]) *и тада не море* **b c d e**, али ове ријечи слиједе одмах послије *„ине достоине прави“*. [12]) ријечи *„не ѹхитивь — кривога“* нема у **b c d e**, но читају се у **a b² e² f**; у **f** стоји пред тим: *противa листовом*. [13]) и ове ријечи нема у **b c d e**, у **a f** *парвомѹ*. [14]) у **b c d e**: *и ѣели по ѣни ѹздаржано*, но **a f** слажу се с главним рукописом, тако и **b² e²**, само што пишу *ѹлазно* мј. *ѹлизено*. [15]) *од ови* **b e**, *od ovihu* **d**, *о-двиѣѹх* **c**. [16]) нема у **b c d e**.

[17]) *ѣи* **b e**, *ili e* **d**, *ѣs* **f**. [18]) *обернн ко ти драго* **b e**, *обери ко ти драго* **c d**. [19]) *велика ѣе прав тога* **b c d e**. [20]) *такs такмеиs прав* **b c d e**. [21]) *рота* **b c d e**. [22]) **b c d e** додавају *ѣлѕди*. [23]) *по законs наложе се за племенщинs поротници* **b c d e**, [24]) *право би да — врати* **b c d e**, *воѣлна ѣе* **f**. [25]) *варне на оногаѣ* **b c d e**. [26]) овијех ријечи нема у **b c d e**, него скраћено овако: *с половицом рота; тер ако ли опет, тада нека мs е самодрѕг, посли реѣ виром, а наѣносли ричѣs*. [27]) Пред овијем ријечма има у главноме рукопису и у **f** овај натпис: *страни ко(и)* (у **f**: *коѣ) се припита поротье*, у **a** b^2 e^2: *страни коѣом се пристоѣи поротѣе*, у **b c d e** другојачије: *ствари кад су поротници*. [28]) *наварже* **b c d e**. [29]) *и бѕдѕ за правдѕ* **b c d e**. [30]) *састати* или *саставити* **b c d e**. [31]) *речено* **b c d e**. [32], *справна* **b c d e**. [33]) *с ким би (ким* **b**) *био извитан* **b e**, *с кин би имао извитан* **c**, *s kim bi imao ispitan* **d**; у **a** b^2 e^2 овако: *ким би могал бити извити*. [34]) у главноме рукопису *ѣале се*, у **a**: *палсе* или *валсе*, у **b c d e** *ѣале*, у **f**: *хвалсе*, b^2: *валсе*, e^2: *фалсе*. [35]) *они нисs воѣлни* **b c d e**. [35]) у b^2 e^2 погрјешно: *на башѣини рок*. [36]) *сквпна* **b c d e**, *пвпа* b^2 e^2. [37]) *и ако ѣе не бѕде* **b c d e**. [38]) овијех ријечи нема у **b c d e**. [39]) У главноме је рукопису нетко исправио *стране*, тако се чита у **b c d e f** b^2 e^2. [40]) *не могло* **b c d e**, *не наплатили* b^2 e^2, *не наткамили* **f**. [41]) *да рота* **b c d e**. [42]) *воѣка* **a f** b^2 e^2, *воѣак* **b c d e**. [43]) *то ѣе* **b c d e**, *тоѣе таѣ правда добива* **f**. [44]) *толико и из блага гибѕѣега* **b c d e** (мјесто *гибѕѣега* у **b e** ништа, у **d**: *di bude ga*). [45]) *толико* **b c d e**. [46]) нема у **b c d e**. [47]) *гди би коли* **b c d e**. [48]) *инба* **a c f**, *иба* **b**, *имба* **e** b^2 e^2, *himga* **d**. [49]) *ѕчинила* b^2 e^2.

Од осѕди.

74[a] (151). И[1] свакога осѕда гре половица страни, а дрѕга опѣини, а приставѕ ча е законь, десето.

Ако[2] ли би био кметиѣь ки г(оспо)дина има, тада прво гре половица господарѕ, а дрѕга страни.

74[b] (152). Како е речено ѿ осѕда[3] заставнога, ѕ колико се[4] тко застави по законѕ, каконо е достоино и законито, ѕ толикь осѕдь ѕпада опи ки ѕчини прико заставе.

74[c] (153). И[5] тако тогаи осѕда и свакога осѕда гре по страни, а дрѕга по оним сѕдцем ки тои бѕдѕ сѕдили[5]. Ако е о кнезѕ[6], тада кнезѕ и сѕдцем. Ако[7] ли сѕ сѕдци ротници, тада ним[7]. Ако ли е придь збором, тада опѣини. Ли тои ономѕи сѕдѕ и питанью, придь кими бѕде ѕчинена застава и допитана[8].

*

[1]) У **b**[2] **e**[2] гласи натпис: *Од сѹди.* Осим тога: *из* **f**, *и од* **b c d e**. [2]) О кметићу нема ништа у **b c d e**, али с главним се рукописом слажу **a f b**[2] **e**[2]. [3]) *сѹда* **b e b**[2] **e**[2]. [4]) *ѹ колико ѣе ко* **b e**. [5]) Овијех ријечи, *од и тако* до *сѹдили* нема у **b c d e**; *и такоѣе* **f**. [6]) *прид кнезом* **b c d e**. [7]) Ријечи *ако ли сѹ сѹдци — ним* нема у **b c d e**. [8]) **b c d e** додавају овдје: *како ѣе згора.*

Осѹди[1].

75[a] (154). И ошь[2] овои Полица приѣаше и ѹзаконише, да тко годи би кога опсовао ѹ зборѹ али на саимѹ али о[3] кнезѹ о питанью, да е осѹень[4] либарь **.I.**

75[b] (155). Ако ли би се тко на кога поѣао боем, рѹком али палицом али батом, ли[4] ѹ саимѹ али на зборѹ али о кнезѹ[5], да е осѹень либарь **.H.**

75[c] (155). Ако ли би ѹдрио, да[6] е осѹень либарь **.ρ.**

75[d] (156). Тко ли би поѣао орѹжѣа на бои ѹ зборѹ али на саимѹ, али о[3] кнезѹ, да е осѹень ѹ рѹкѹ[7].

75[e] (157). И тько годи би се паке за те такове осѹде молио, да ѹпада ѹ ониерь[8] осѹдь.

[1]) Овај се натпис чита само у главноме рукопису и у **f**. [2]) *ѣош* **f**. [3]) *прид кнезом* **b c d e**. [4]) *осѹѣен* или *осѹѣен* **a b c d e f b**[2] **e**[2]. [5]) ријечи *ли — кнезѹ* нема у **b c d e**. Осуд износи овдје по **b**[2] **e**: *либар деветдесет.* [6]) *ки* **b c d e**. [7]) *рѹком* **b c d e**, *о рѹкѹ* **a b**[2] **e**[2]. [8]) *речени* **b c d e**, *ѹ ѣониѣер* **f**, *они* **a b**[2] **e**[2].

Ѡ[д] креѣе[1].

76 (158—160). На кога би ѹзречена[2] креѣа терь приа правдѹ да[3] ние[3], има мѹ се наложити поротье[4]: ако е исподь прага, тада само **.IK.**[5]; ако ли и иньди, тада само **.S.** Ако се не ѡстои терь се кривь наиде, тада ѹпада онако[6] како е прво писано; а има бити заклетва[7], да ние честань[8] ни вистань. Ако[9] ли се ѡстои и правь се наиде[9], тада ови кои га е права[10] озлогласио и[11] на-нь тои зло ѹзрекао[11], онь остае под оним ѹзроком и под оном покором, комно би

они дѹжань. Ако ли би се кривь нашао, него[12] ако би ѿ толика[13] како би имила[14] глава поити тере се ови ѿстао[15] и правь се нашао, тада мѹ се има они искѹпити пѹном враждом[16].

И не море се ис покреће рота ѹзврнѹти[17].

Ѿ крее[18] ка се ѹхити.

77 (161—162). Тко би ѹхитио покреѣѹ, ако е ко живо[19], има мѹ за билигь ѹха ѹризати терь поити к[20] правди. Ако ли е ина пратежь[21], а онь иним ѹбиближивь[22] и ѹсвидочивь терь поити к правди. Ако ли е чловикь ки има господара, ономѹ[23] е правда. Да не има ч(о)в(и)кь сам себе плаћати[24] али ѿвазети, него само ако би стигао и ѹхити[25] лицем, гди лѹпежь негово води али носи, волань би свое вазети[26].

[1]) *kapitul od kreje*: *капитѹл од креће* **b e**, *капитѹл од креће* **c**, *kapitul od krechie* (!) **d**. [2]) *изречена* **b c d e**, **a f** слажу се с главнијем рукописом. [3]) ове се двије ријечи читају само још у **f**, у **a b c d e** b^2 e^2 нема их. [4]) *поротће* **a f**, *поротници* **b c d e**. [5]) у **a f** b^2 e^2: *само осамнаћест*, у **b** *лп.*, у **c** *л.*, тако и у **d e**. [6]) *ѹ сетенцићѣ парво писанѹ* **b c d e**, **a** b^2 e^2 **f** слажу се с главнијем рукописом [7]) мјесто овијех ријечи долази у **b c d e**: *веће ако би се заклели поротници*, али **a f** као у главн. тексту. [8]) *чистан* **a f** b^2 e^2. [9]) Реченице *ако — наиде* нема у **b c d e**. [10]) и ове ријечи нема у **b c d e**. [11]) реченице *и — ѹзрекао* нема у **b c d e**, у **a** b^2 e^2 овако: *и на то зло обѹзрочићо*. [12]) ове ријечи нема у **b c d e** [13]) *од толикога* **b c d e** [14]) *имала* **a b c d e f** b^2 e^2. [15]) *остоћо* **a**, *остаћо* **f**, *одастаћо* **b c d e**, *остоћи* b^2 e^2. [16]) у **b c d e** овако: *тада се има они дрѹги пѹном правдом*. [17]) *здигнѹти* **a** b^9 e^2. [18]) *од креће* **a f**, у **b c d e** нема никакова натписа на овоме мјесту; у b^2 e^3: *од креће ка се ѹвати*, тако и у **a**: *ѹвати*. [19]) у **b c d e** погрјешно *жив*. [20]) без ове ријечи у **b c d e f**. [21]) *партеж* **a f**. [22]) *а они ѹбилижи* **b**, *а он се ѹбилижив и освидочи* **c d**, *он се ѹбилижившн освидочи* **e**. [23]) у главн. рукопису овако: *оноѹ мѹ е*, у **a b e**: *ономѹ ће, хономѹ ће* **f**, *ономѹ е* **c d**, *он мѹ ће* b^2 e^2. [24]) *на да он сам себе плаћа* **b e**, *на да а сам себе плаћа* **c**, *o sam sebe plachia* **d**. У **b c d e** даље нема ништа. [25]) *ѹхитићо* **a** b^2 e^2. [26]) *вазести* b^2 e^2.

Ѿ лȣпежи[1].

78[a] (163). Тко би се нашао лȣпежь поличанинь, ки би крео ȣ Полицихь: тко би ȣкрео кокошь, дȣжань е козом; а тко ȣкреде[2] козȣ или ини[3] бравь[3], дȣжань е волом, али толико вридности. А[4] тко ȣкреде ча би минȣло вридности либарь .ρ., има се обисити.[4]

78[b] (164—165). Ако би поличанинь ȣкрео иньди, не бȣдȣћи ȣ размирью[5], има платити дȣплицȣ. Тко ли би се лȣпежь ѿинȣде[6] ȣхитио ȣ креће ȣ Полицихь, има се ли по[7] сваки пȣть обисити.

78[c] (166—168). Да тко би се лȣпежь нашао ȣ селȣ меȣсобаць, тада не само дȣжань е обишеньћем да и свим ча има. Ако има племеньщинȣ, остае ближнемȣ; а ино благо опћини. Ако ли е кметићь, тад мȣ господарȣ по[8] иманьа, а дрȣга опћини. Ки ли би покрео свога го(спо)д(и)на[9], дȣжань е и главом и благом[10]. Ки ли би крео господара, ȣ кога би стао ȣ наимȣ, дȣжань е дȣпло.

[1]) Овога натписа нема у рукописима **a b c d e b² e²**, него се наставља као да спада к оному што је било наприједи; само **f** слаже се с главнијем рукописом. [2]) *ȣкраде* **b e**. [3]) *ино бравче* **a b² e²**, у **b c d e** овијех ријечи нема. [4]) додатка *а тко — обисити* нема у **a b² e²**, али у **b c d e** чита се овако: *ако ȣкреде ча би ваћлало вридности либар .р., има се обисити како ће згора.* [5]) *ȣ размиранћȣ* **a b² e²**. [6]) *извански* **b c d e**, *од инди* **b² e²**. [7]) мјесто *ли по* у **b c d e**: *по.* [8]) у **b c d e** даље овако: *како ће речено.* [9]) *господара* **b c d e**, *ȣ свога господина.* [10]) даље у **b c d e** овако: *а навластито ȣ кога би стао ȣ наћмȣ.*

(За невирство[1]).

79 (169). Тко ли би поличанинь иньди извань био на соди али ȣ слȣжби тере господарȣ ȣчинио кою невирȣ али срамотȣ али га обрȣжио али мȣ ино кое зло ȣчинио, тада се има они криваць тирати и искати и не има за тои ниедань неговь

ближни никое зло подлећи, да паче неговь дио вась, или е племеньщина или гибѹће, гѹби га онь и има ѹпасти ѹ ближнега; а тои[2] затои, нека се ниткорь не ѹчи такове хѹдобе[3] и нечистоће чинити.

[1]) Овога натписа нема ни у главноме рукопису ни у **a b**[2] **e**[2] **f**, већ само у **b c d e**. [2]) *а то ће за то* **b c d e f**. [3]) *ѹдобшћине* **a b**[2] **e**[2].

Законь ѿ коловаи[1].

80[a] (170—171). Коловае млиньске[2] али стѹпне гди сѹ старе и чие сѹ биле, не могѹ се вазети[2] прес правде. Ако би прем и ѿ давна заветьшале[3] али стале неначинене, има се видити, чигове сѹ и тко ихь е држао: тако има бити и остаткѹ[4]. Ако ли тко хоће чинити[5] новѹ коловаю[6], гди пие прво[7] била, ако е на негови[8] дионици особити[9], тада[10] е волань на своме градити; нѹ ли е меѹ братћом али ином дрѹжином врвитћом[11] тер би хотио чинити коловаю, а ини[13] кои дионици ѹставлаю али оповидаю, да е иним дио, тада не море мѹ тои бити самомѹ, брез инихь кихь оньде тиче[13] дио.

80[b] (172). Ако ли би градио тако на опћеном тер мѹ ниткорь не противио ни ѹставлао ни оповидао, него онь с миром градио преза сваке против[е]щине[14] и ѹчинио млинь и ћѹрь се обрнѹо млинь али ина коловаћа[15], томѹи се ћѹре веће вазети не море из рѹкь, да море мѹ се ѹ мирѹ поставити[16] и ѹ дио неговь. А тои зачь се не море млинь ѹ тми[17] поставити ни се море пакь[18] ласно али брзо ѹчинити.

80[c] (173). По старомѹ законѹ млинь[19] се чини на петь диловь: први дио гре земли, на кои се стави; дрѹги гре па водѹ, ка се доведе к мистѹ гди ће млинь бити; трети дио зградам, кѹћи и зидѹ и лисѹ[20] и свемѹ ча се хоће лиса свеће ѹ млинѹ[20]; четврти дио на жрвне[21] и гвоздћа[22], а пети дио

мештр8[23] ки га чини и држи и начина и настои; и чигова ће годи дионица, рекѹћи земла по бриг8 али по краю рике али текѹћице, тада како годи држи дионица по краю, тако е негово до по рике. Тои е законь стари[24].

[1]) *коловаѣ* **a b**[2] **e**[2] **f**, *коловоѣ* **b c d e**. [2]) *кополоѣа млинска* **b e**, *kolovoja mlinske* **d**, *коловаѣе млинске* **a c f**. [2]) *вазести* **b**[2] **e**[2]. [3]) *завештале* **f**, *завешале* **a b**[2] **e**[2], *zapustiane* **b e**, *завекшале* **c**, *zapustiane* **d**. [4]) *и остати* **b c d e** [5]) *начинити* **b e**. [6]) *коловоѣѹ* **c d**, *коловаѣѹ* **b**[2] **e**[2]. [7]) *парвле* **b e**. [8]) *ѣнеговоѣ* **a b c d e b**[2] **e**[2]. [9]) *особита* **b c d e b**[2] **e**[2], *и ѣособита* **a**. [10]) у главноме рукопису и у **f** пишу овако: *особитита да*, у **a**: *та ѣе*, **b c d e**: *да ѣѹ ѣе*. [11]) *варвном* **a b c d e**, *вирном* **b**[2] **e**[2]. [12]) *али кочи* **b c d e**. [13]) *ких онде тиче* **b e**, *ка онде тичѹ* **c**, *ki on dotice* **d**. [14]) *протившицине* **f**, *протившћине* **a b c d e b**[2] **e**[2]. [15]) *коловоѣа* **b e d**. [16]) ове ријечи нема у **b c d e**. [17]) *ѕстми* **b c d e**, *мѹче* **a**, само **f**: *ѕ тми*. [18]) нема у **b e**, **d**: *рака* [19]) *млини се чине* **b c d e**. [20]) у **b e**: *и лисѹ и свемѹ млинѹ*, у **c d**: *и лисѹ свемѹ ча се наѣде лиса ѕ свемѹ млинѹ*, у **a**: *а лисѹ ѕ свемѹ ча се хоће лисѹ свемѹ млинѹ*, у **b**[2] **e**[2]: *а лисѹ ѕ свемѹ ча сѹ оће ли ѕ свемѹ млинѹ;* само **f** слаже се с главнијем рукописом те пишу: *и лисѹ и свемѹ ча се хоће лиса ѕ свеће млинѹ.* Мени се чини најкраће и најпростије, да се чита како је више у тексту, гдје су само обје ријечи *ѕ свеће* преметнуте; али може бити и ријеч *лиса* није овдје потребита, него само *ли*, овако: *ча се хоће ли свеће ѕ млинѹ.* [21]) *жарван* или *жарваѣн* **a b c d e f b**[2] **e**[2]. [22]) *гзозѣа* **f**, *гвожѣа* **a b**[2] **e**[2], *гвоздѣа* **b c d e** [23]) *мештром и ки га дарже* **b c d e**; у **a f**, као у главноме тексту. [24]) овдје свршује текст не само у главноме рукопису, него и у **a f**, али **b d e** (у **c** само нешто од тога) настављају још ово: *и ако млин мли брез парне годишће, да ће веће мирно ѕ вике.* Ове је ријечи нетко приписао повнијом руком у главни рукопис овако: *И ако млин мли годишће през парне годишће да ће мирно ѕвик.*

Законь ѿ реда ѕ млинѹ[1].

81[a] (226—227). Ѹ млинѹ има се млити по редѹ; како е тко приа дошао ѕ млинь и жито донио, тако има прво и млити[2]. И не море едань дрѹгомѹ реда вазети ниткорь никомѹрь[3] презь негове добре воле, ѿложе господарь ѿа млина волань е самлити ѹѣам, еднѹ кварьтѹ, прико реда[3], да веће не; ни пакь инога жита, него ѹѣам, ки сѹ ѕ млинѹ, ѿложивь када донесе али пошале господарь врићѹ ѕ млинь, ѿолень[4] мѹ редь потече.

81[b] (228). И паке ако би се згодио ки такови ѹзрокь, како е седмина али брашно за воиниц8, али ини кои подобань ѹзрокь, море се самлити презь реда, ере невола нима закона.

81[c] (229). И паке стари е законь: море се ковач8 самлити николико прико реда, зачь и 8 ковачници млиньском8 гвоздю редь е, нето доиде.

[1]) У главноме је рукопису овај закон много ниже, (т. ј. послије нашега броја 111); исто тако у његовијем најближим сродницима **a b² e² f**; али у **b c d e** он се чита на овоме мјесту. [2]) у **b c d e** другачије: *и жито ѹниѣо ѹ млиниц8.* [3]) у **b c d e** само *нигдар.* [3]) *ѣедн8 кварт8 сѣма* **b² e²**. [4]) у **b**: *одонеле м8 ред потече,* у **d**: *odonlen mu red poteçe,* **e**: *одонле м8 ред потече,* у **c**: *одонле м8 ред почме,* у **b² e²**: *од оне м8 ред почне.*

Законь ѿ с8жань.

82 (174—175). Ме8[1] ине законе поличке е(ст) законь, кои говори ѿ с8жань: када би кои с8жань по срићи[2] 8шао ѿ свога господара, 8[3] кога би био 8хићень[3] тере ѿ нега 8шадь, а др8ги га опеть 8хитио[3], мин8вши едн8 ноћь, таи[4] е с8жань оногаи ки га е послиа 8хитио[4], излож(и)вь[5] негове добре воле[5]. Ако ли би таи с8жань био ѿнесао кою роб8 оногаи, ки га е приа био 8хитио[6], има м8 се таи роба вратити. А тои ча е ме8 поличами[7] с поличани; а ѿ изванихь[8] много веће.

[1]) *и мес* **b d e**, у **c** гријешком: *има ѹ ине.* [2]) *по срићи* нема у **a b² e²**, даље *ишаѣо* **a b² e²**. [3]) *ѹ кога — ѹхићень* овијех ријечи нема у **b c d e**. [3]) у **b² e²** гријешком: *ѹпитаѣо,* у **a**: *ѹватиѣа.* [4]) *тад ѣе* **f**. [4]) *ѹватиѣо* **a b² e²**. [5]) овијех ријечи нема у **b c d e**, али се читају у **a f b² e²**. [6]) *имаѣо биѣо* **b c d e**, у **a b² e²**: *онога чиѣц ѣе биѣа приѣа.* [7]) *поличани* **a**, у **b c d e** *поѣличанин с поѣличанином,* у **b² e²**: *меѣѹ поѣлици с поѣличани,* у **f**: *меѣѹ поѣлицами.* [8]) *и с изванскими тако и мго (sic!) веће* **c**, *ispisa izvanskim i tako i mnogo vechie* **d**, *и з изванским и тако и много веће* **b e**, *а о изваѣних много веће* **f**, *а од изванега много веће* **a b² e²**.

83 (176) . . . . а инако по сваки п8ть 8пада, како е згора писано, ѿложивь ако би била бл8дница ѿ

плаће тере ю тако силовао, ѹпада ѹ осѹдь сиони либарь .кє.

Ово је конац закона, који говораше о силовању; све што је било пред овијем ријечима у рукопису, пропаде неђ давно, пошто **a b² e² f** — а то су пријеписи XVIII вијека — овај одломак вежу у једно с пошљедњим ријечима пређашњега закона „о сужњима“, као да то спада онамо. Покојни проф. Месић мишљаше, да овај комад закона пристаје под конац онога закона „о разбијању женском“, који је наштампан ниже под 110, али то као да неће бити тако. У **b c d e** овога одломка нема.

Ѡ грiха неподобна.

84ª (177). Ако би се тко наша ѹ грихѹ неподобнѹ, ча се зове грихъ содомски, али би била мѹшка глава али женска, ки би био ѹ том нечистѹ[1] грихѹ има се сажгати преза всакога смилованѣа[1]; а ча е од иманьа. нима[2] вазети ини ништарь, него комѹ[3] пристои.

84ᵇ (178—179). Ако ли би се грихом[4] нашла женьска глава ка би дите ѹдавила[5] вола[6] како годирь хоћь[7] на свитѹ[8] али ким[9] хоћь пѹтем али начином, има бити по сваки пѹть огнем сажган(а), ако се наиде; и ако се обнаиде таи такова, има сваки чловикь, тако мѹшка глава како женьска, тѹи таковѹ, кад ю обочити, има ю хитати, подь зарокь либарь .кє.

84ᶜ (180). А да ѹ сваком ѹ селѹ два пристава бѹдета[10], ка би била очита, ако би тко не хотио хитати и везати те такове и повести ихь придь опћинѹ.

84ᵈ (181). Ако ли би се тко за не[11] рвао проти таково(и) пособи, да е дрѹгь таковѹ кривцѹ.

84ᵉ Ако ли би они пристави не хтили вапити[12] на не, да е дѹжань .н. либарь ѹ опћинѹ поличкѹ.

Овако, овдје и овијем редом, долази закон „о гриху неподобну“, у главноме рукопису, даље у **a f** и у **b**[2] **e**[2], (т. ј. у другој половици рукописа **b** е); у **c d** а тако и у **b e**, (т. ј. у првој половици рукописа), уписан је на нижем мјесту, испред закона „од разбијања и силовања“, т. ј. пред бројем 110, и то само први одломак овог закона 84[a], до ријечи „пристои“. Ипак је у **c** додан такођер наставак, све до конца, с овом опаском: „ovo ozdola bilo je izvadjeno iz starogha zakona“.

[1]) *томѹ нечистомѹ* **b**[2] **e**[2], *милосарѣа* **a b**[2] **e**[2]. [2]) *нима се вазети ништар* **a**, *нима се вазести нищар* **b**[2] **e**[2]. [3]) *комѹ се* **a**, *ономѹ комѹ се* **b**[2] **e**[2]. [4]) *нашла ѹ грихѹ* **a b**[2] **e**[2]. [5]) *ѹдѹшила али ѹдавила* **a**, *ѹдѹшила или ѹдавила* **b**[2] **e**[2]. [6]) овако је у главноме рукопису, али **a f** и **b**[2] **e**[2], а исто тако **c**, сви пишу сагласно: *волом* или *вѣлом*, па тако је нетко исправио и у главном рукопису. [7]) *злоће* **a**. [8]) *на свит* **f**. [9]) *ки оћ* **c**, *ки охоћ* **a**, *али хоћ ки кодир* **b**[2] **e**[2]; даље у **f**: *начинон*. [10]) *бѹдѹ та* **a c b**[2] **e**[2] (погрјешно мј. *бѹдета*, како је у главноме и у **f**). [11]) *за нега* **a b**[2] **e**[2], *за ѣнѹ* **c**. [12]) у **f** *ватати*, у **e**[2] *ватити*.

Ѡ шкоде[1].

85 (182). На конаць и на свршение коим годирь пѹтем[2] али[2] начином, или хоте[3] или не хоте[3], ч(о)в(и)кь ч(о)в(и)кѹ ѹчини кою щетѹ ѹ благѹ и ѹ иманью, али живомѹ али гибѹћемѹ али негибѹћемѹ, али ѹ житѹ[4] али ѹ коћои хоћь[5] па свитѹ ствари, хоће свака правда, да мѹ плати и ѹчини задоволно.

Него само тко ѹчини нехоте, има мѹ бити разѹмакь. А тко ѹчини хоте али захваливь[6] се, има тежѹ покорѹ поднести.

Овај се закон чита овако у свијем рукописима, само што у **b c d e** долази одмах послије закона „о сужњима“; али мени се чини, да је ово тек конац онијех закона, што долазе ниже „о убојству живога“ и „од живога међу собом“. Кад би тому тако било, ваљало би рећи, да је већ у главни рукопис текст унесен наопако, т. ј. да су већ у његовој подлози листови билм поремећени. По нашему рукопису ово се не може турити онамо ниже иза оба поменута закона, јер ондје нема простора.

[1]) *Од шкоде мев ѣлѣдми* **b c d e**, **a b**[2] **e**[2] **f** само *од шкоде*. [2]) овијех двију ријечи нема у **b c d e**. [3]) *хотеће, не отеће* **b e**. [4]) у главноме руко-

пису: *8житоѕт8*, то су прочитали *8 житѕ* **b c d e**, али у **a f**: *8 животѕ*. [5]) *8 коѣоѣ хоѣе ствари на свитѕ* **a f**. [6]) *завалив се* **a**, *заваливши се* **b c**, *зафаливши се* **d e**.

Законь ѿ пась.

86[a] (183—185). Тко има пса великога или малога, тада лити, када мине дань с(в)етога Ѣакова, велога има везати пса, да не зобле[1] гроздовь[2], али м8 има привезати кл8чь, ком8[3] е кл8ка ѿ лакта комоца[4], великом8 пс8; ако ли е мани пась, тада толико мани кл8чь к нем8 подобань.

Ако ли ние тога[5] терь се наиде прость пась[6], тада оно село волно е 8бити м8 бравь[7] двизи[7] господар8[7] чиговь е пась, али толико вридности вазети[8] и обрн8ти ме8[9] село за свако нашастье, не б8д8ѣи ли[10] едань дань.

И ѣошь ако би га тко застао[11] 8 своихь гроздихь[12], волань га е 8бити; ако ли би га застао с кл8чем 8 гроздихь[13] своихь, волань га е бити да не 8бити.

Тои се има трпити, докле се масть справи[14].

86[b] (186). Ако би се пась отргао али огризао али се по ини п8ть[15] ѿришио, а господарь за ним шао[16] али звао да га ѣаме, онь вола посао неговь, тада ондаи не има 8пасти 8 осл8х8[17] згора речен8.

[1]) *изобле* **b c d e**. [2]) *гроздове* **a**, *грозѣа* **b c**, *грозѣа* **e**, *grozgie* **d**. [3]) *при ком8* **b c d e**. [4]) *конопца великога 8 пс8* **a**, *конопац* **f**, *конца* **b e**, *od lakta koja velikoga velikomu psu* **d**, *коца великога великом8 пс8* **c**, *од лакта конопца* **b**[2], *од лакта конца* **e**[2]. [5]) *ако ли таѣ с тога* **b c d e**. [6]) *пак тада пак* **b c**, *pas tada pak* **d e**. [7]) *брава двисца господара* **a b**[2] **e**[2], тако и **f**, само: *господар8; брав двизе* **b c**, *bravçe dvixe* **d**, *брава двизе* **e** [8]) *привазети* **a**, *вазести* **f**. [9]) *8 село* **a**. [10]) *не бѕдѕѣи лин ниѣедан дан* **a**, *не могѕѣи ѣедан дан* **b c d e**, *не бѕдѕѣи ни ѣедан дан* **b**[2] **e**[2]. [11]) *затека* **a** [12]) *8 своме гроздѣѕ* **b c d e**, *8 своѣи гроздови* **f**. [13]) *8 грозѣѕ* **b d e**, *8 гроздови* **f**. [14]) *стави* **b c d e**, но **a f b**[2] **e**[2]: *справи*. [15]) *али не оте одришиѣо* **b c d e**. [16]) даље овако: *да га 8ити, тада нима* **b c d e**, но **b**[2] **e**[2] слажу се с главнијем рукописом и с **a f**. [17]) *8 осѕд* **a b**[2] **e**[2], *8 осѕдѕ* **b c d e**, даље у овијем рукописима: *како ѣе згора*.

Законь ѿ риб.

87 (187). Гди е чие ловице али рибнакь али заточь[1], тада ниткорь не море с правдом през негове воле оньде ловити: како да м8 оно из дома вазима.

[1]) *затичь* b c d e, али a f b² e²: *заточ.*

Исъ .л. .є. .о. .ѕ. дань .ѕ. аг8ста.

88 (188). Ме8 законе ине поличке Полица 8законише и 8становитише[1] овако и по ови п8ть, зашто се бих8 згодиле ме8 поличами[2] нике разлике деферень́ие и сметне и сваде[3] ме8 (о)ве л8ди[4] ништо за ничь[5] а ништо за крви и квисть8не[6] и скандале и нике лиге и парти ѿ мнозихь да мнозихь — и тако Полица о ти[7] дань згора писани б8д8ћи 8 к8пн8 збор8 складно и единно 8чинише и 8законише овако и по ови п8ть: да приаше и сединише тврдо и непомчито[8] на складь и на мирь и брацтво[9] и единьство, како е игдарь било, рек8ћи[10] ча е 8 стварь опћен8 а сваком8 правда на мист8, сваки питаи свога[11] по закон8, како е обичаи и законь; а ча е ѿ овогаи сканьдала али кое разлике метерьбе[12] да сваки има с миром и 8 мир8 свое ствари чинити с правдом и законом, а да нима ниткорь 8 Полицихь чинити сметн8 али разврх8[13] алй кое лиге водити али парте[14], с чеса море 8 Полицихь бити скандао али коћа сметна али свада[15] али паке кое паньке[16] сносити неподобне, али кое силе али новьщине чинити подь зарокь ѿнь[17] вире господцке и поличке и подь изг8бление свега свога добра, да м8 се обрне 8 опћин8 гиб8ће а племеньщина ближнем8, а да м8 се к8ћа 8жеже, а онь да б8де 8 баньд8 ѿ главе.

Овај закон носи у **f** овај натпис: *нд од ис8са тис8ка пет сто седамдесет и седам дан шест аг8ста;* тако и у **a**, само без *нд;* **b e**: *ѣез8с* .ѵ.ѣ о.ꙁ. *на* .ꙁ. *аг8ста,* у **c**: *ез8с:* .ѵ.ѣ.о.ꙁ.: *на* .ꙁ. *аг8ста.* Овдје је посљедње слово, које је у главноме рукопису **s**, т. ј. шест, преиначено у **z**, т. ј. изгледа као **ꙁ**, седам, зато у **f b**[2] **e**[2] пише: *седам* или *седмо,* а чини се да се је имало рећи: *шест* или *шесто.*

[1]) *8стам8тише* **c d**, *8 стам8тс пише* **b**. [2]) *поѣличани* **b c d e**. [3]) *свадбе* **a b c d e f**. [4]) *меѣ8 ови лѧди* **a**, *мез истим ѣлѧдми* **c**, *меѣ8 исте ѣлѧди* **b e**. [5]) *за нищо* **b c d e**. [6]) *квищизне* **c**. [7]) *ови* **b c d e f**. [8]) *непонижито* **f**, *непомичито* **a**, *непомичѣливо* **c d**. [9]) *братство* **b c**, *bractvo* **d**. [10]) *и то ће* **c**, *а то* **b d**. [11]) *своће* **c**. [12]) *инетербе* **b d e**, *интербе* **c**, *нетребе* **b**[2], *нетербе* **e**[2]. [13]) *разваръ* **c**. [14]) *парбе* **b c d e**. [15]) *свадба* **a b c d e**. [16]) *паѣнке* **b e**, *painke* **d**. [17]) читај *ѡнь* т. ј. *онь.*

Када кметић гре одь господара свога[1].

89[a] (189). И када кани кметићь по(и)ти ѿ господара[2], тада наипри има затворивьши 8 двор8 свом8 и 8 к8ћи све ча има иманьа или живине или инога блага гиб8ћега или и ћоще ако би бащине к8 би под ним[3] стекао, тере има призвати свога господара тер м8 рећи: г(оспо)д(и)не, то е све боже и твое, волань[4] ча оставити, волань не оставити. И тот8[5] такои 8чинивши, ако би м8 ча 8зео, волань би или све или ники дио; н8 ли м8 онди ослободи, юр[6] м8 посли ние волань господаръ оногаи вазимати, ча годи м8 е едночь ослободио.

89[b] (190). Ако ли би се крео отаи[7], гди годи га господарь стигне[8], волань м8 е све вазети[9] и нега свезати како невирна[10].

89[c] (191). Напоконь и на сврх8 има се видити и разабрати, али господар кмета ѿгони, али онь ѿ г(оспо)дара бижи презь 8зрока: тои се има разлико процинити. Волань е чов(и)кь зла бижати, ако море.

[1]) Овај је натпис у главном рукопису додан, не обичном, већ нешто новијом руком; он се чита и у **a b**[2] **e**[2] **f** као натпис, но у **b c d e** почима овијем ријечима већ сам закон. [2]) **f** додаје *свога,* у **a b**[2] **e**[2]: *и када кметић поће од господара свога;* у **b c d e** читаве прве реченице закона нема,

пошто су већ ријечи натписа повучене у закон, као почетак његова текста. [3]) *под оним* d и c, само што је у c погријешено: *подобним,* у b² e²: *под ћним.* [4]) у a f b² e² додана је ријеч *ће,* у b c d e: *си,* у a има и код другога *волан* опет *ће.* [5]) *тот* a b² e², *тоћ* или *то* сви остали, осим f који се подудара с главнијем рукописом. [6]) *веће* b c d e. [7]) *отаћно* a b c d e b² e². [8]) *достигне* a b² e². [9]) *вазести* b² e². [10]) *невирника* a b² e².

Ѡ мире житне.

90 (192). Има бити ȣ Полицихь вазди мира стара, ча е петим дилом[1] већа ѡ бнетачке[2], тако да приходи ȣ четири кварте поличке петь стачȣньскихь, ѡложе[3] ако би се ча ино Полица договорила терь ȣчинили единьно, ча би ним боле видити[4].

[1]) Ова ријеч испаде у c, *петин дилом* b². [2]) *млетачке* a b c e, *мле ташке* b² e². [3]) *одложив* b c d e. [4]) *ча би се ћним боље видило* b c d e.

Овај је закон замијењен или допуњен послије другијем, о којему је по рукописима a f b² e² и по додатку A ка главноме рукопису ријеч ниже (послије нашега броја 115), али, b c d e ставише ону познију промјену закона овамо. Ево је:

.ѵ.х.к.г. на .ıʒ. зȣћна (b: ћȣна).

91 (250). Овога истога годишћа сташе[1] се Поћлица, племенити властели[2] и племенити дидићи на станкȣ при блаженомȣ светомȣ Чȣбриćанȣ, поставише разлог парви[3], ћедни[3] и дрȣги ћедино и складно ȣчинише:

да ȣ Полицих ȣ свȣ дванадесте катȣнари даће се и ȣзимле се сплицком квартом жито, и да се на онȣ квартȣ ȣдре[3] билиґ жȣпски; а омишка кварта да може бити за по сплицке, нове садаћне, кȣ жȣпа ȣчини.

А[4] тоћ при ȣговорише, да се даржи права кварта сплицка алити камена.

[1]) *ставише се* a b² e² f, *ставаше се* A. [2]) *властеличићи* a *п. и племенити власт.* A b² e². [3]) *при* a, али *први* A; у b² e² нема ове ријечи; *ȣчинише разлог праведни* b. [3]) *ȣдри* A. [4]) овога даље нема у a b² e² f ни у A него само у b c d e.

Сва је прилика, да под исту годину спада, као наставак овога закона о мјери житној, јоште и ово:

Од продаће вина.

92[a] (251). Кад бȣде време од продаће вина, ȣ свȣ дванадесте катȣнарих ȣ Поћлицих да нима нитко из свога села ȣ дрȣго поћи прид тȣрмȣ[1] ни ȣ своме селȣ приȣзети дрȣгомȣ тȣрмȣ[2], него с ким се наћпри погоди. Тко ли би ови закон пристȣпиће[3], да онога истога, ко приȣзме тȣрмȣ али из свога села ȣ дрȣго прид тȣрмȣ изаћде, ономȣ истомȣ коћи тако чинити бȣде, ко бȣде намирник од Поћлиц али ваћнанин, да разћагме и попиćȣ вино; не боћећи се госпоцке глобе, ȣ наш одговор слободно да прȣжи рȣке свак.

92[b] (252). [И[4] да се вино не продаће дражће, него поч ће ȣ Сплитȣ и сплицком миром, одложе саћма, а то ће како ȣчини кнез и воћвода с осталими главари. И тко би од ови валићо[5] али не боћећи се правде, парва да мȣ се разћагми вино, и ȣ ћнегово живћленће алити живот, како се бȣде видити правди].

У **a f b**[2] **e**[2] и у **A** овај је закон састављен с онијем, што је сприједа, без посебита натписа.

[1]) *при тȣрмȣ* **a b**[2] **e**[2] **c**, *прид тȣрмом* **f**, *прид тȣрмȣ* **A** [2]) ове ријечи нема у **b c d e**; у **A**: *дрȣгомȣ тȣрмȣ, с ким се . . .* [3]) одавле даље у **b c d e** овако: *тада ко кодир се намирићо или намирник или Поћличанин да разћагме.* [4]) одавле даље у **a f b**[2] **e**[2] и у **A** нема ништа; по томе се види, да у редакцији првој и старијој овога додатка није било [5]) *falio* **d**.

Законь ѡ наћамника[1].

93 (193—194). Тко би наћао[2] наћамника коће хоћь врсте или за кȣ хоћь цинȣ или на кою хоћь работȣ, на годище али на мане али на веће, хоће стари законь, да ако би наћамникь пошао ѡ господара не доставши[3] време свое а през никога

подобна ѹзрока, волань мѹ е господарь не платити ништарь. Нѹ ли би га господарь презь ѹзрока достоина одагнао приа достања, има га платити за пѹнь наѣам.

То е био стари законь. Да сада Полица приѹзаконише милостивии[4] законь овако: ако би наѣамникь стао нико време, а не ѹчинивши никога зла али щете, волань е питати ѿ господара они дио наима, колико е времена застао тере поити липо поклонивь се. Ако ли би паке господарѹ толикое ѹзьхотило се ѹ кое хоѣь време ѹчинити рачѹнь[5] с наѣамником своѣим, волань[6] га е плативь[6] за онолико колико е стао тер мѹ дати прощение; а тои за тои, нека е свакь слободань.

Него само[7] триби е времена[7] процинити ѿ годища; зачь е зима трѹдниа храном него лито, а лито е вридние работомь[8] него зима.

[1]) *од наѣменика* **a f b² e² b c d e** (тако увијек). [2]) *имао* **b c d e**. [3]) *не доспивши* **b c d e**, али **a f** слажу се с главним рукописом. [4]) мјесто ове ријечи, која се чита и у **a f b² e²**, долази у **b e**: *имамо стари,* у **c**: *има стари закон,* у **d**: *imimo stari zakon.* [5]) *конат* **b c d e**. [6]) мјесто овијех ријечи, како је и у **a b² e² f** (само што у **a b² e²** пишу: *платити),* долази у **b c d e**: *и платити га за онолико.* [7]) Ријечи *само — времена* нема у **b c e**, у **d** пропуштено је све послије ријечи *а тои за тои.* [8]) у **a f b² e²** долази ријеч *робством,* у **b c e** нема ријечи *вридние,* већ се чита скраћено овако: *зач ѣе зима трѹдниѣа раном а лито (ѣе) работом.*

[Од границ и меѣашев[1].

94 (241). Поѣлица ѹзаконише, да тко годи би[2] се нашаѣо ки би границѹ истѹкаѣо тѹѣѣ отаѣним начином али границѹ[3] истлачиѣо[4] отаѣ[5] брез допѹшщенѣа правде, али паке толикоѣе ако би тко сикаѣо и чиниѣо границе нове отаѣ[6] по своѣоѣ воли, през допѹшщенѣа правде, да тко би тѹѣ хѹдобѹ ѹчиниѣо да ѣе дѹжан рѹком и да гѹби оноликоѣ[7] племеншщине колико ѣе биѣо тѹѣе[8] захитиѣо.]

Овога закона и који је за њим на реду нема у главноме рукопису само зато, што је испао један лист, како се види и по бројењу страна у рукопису, које ако и није проведено првом руком, опет неће бити касније него ли из 18-га вијека. А да је ово стојало на листу који се изгубио, доказују оба рукописа **a f**, што су најближи сродници главнога рукописа; а исто потврђују текстови **b**[2] **e**[2], т. ј. изновице по други пут преписани текст поличкога закона у рукописима **b** и **e**. У свијем тијем рукописима слиједи исти ред, како је у нашем издању.

[1]) ове друге ријечи нема у **a b**[2] **e**[2], али у **b c d e** чита се *од границе и међаши.* [2]) тако се чита у **d**, у **a b c e** пише *кодир*, у **f**: *тко го би се.* [3]) ове ријечи нема у **b c d e.** [4]) овако у **a**, у **f** *излачиѣо*, у **b**[2] **e**[2]: *истачиѣо*, у **b c d e**: *испластиѣо.* [5]) нема у **b c d e**, у **a**: *а то ѣе*, исто тако у **b**[2] **e**[2]. [6]) *отаѣно* **b c d e**; у **b**[2] **e**[2] нешто другачије: *сикаѣо чиѣ8 границ8 а токоѣе по своѣоѣ воѣли.* [7]) *онолико своѣе* **c d e.** [8]) *т8ѣа* **a b**[2] **e**[2].

[Закон од в8ка.

95[a] (242). Тко би ча отеѣо в8к8, ако отме цило, оном8 ки отме гре м8 кожа и глава; ако ли[1] раздарто, гре м8 печеница; ако ли ѣе живо а ни 8ѣидено, гре м8 питва.

95[b] (243—244). Тко би отеѣо птицам, закон ѣе[2] како и од в8ка. Тко би 8хитиѣо ча[3] вода носи, ако носи вода, има половиц8 ки 8хити, а др8га господар8; ако ли на дн8 лежи да не море се[4] догазити, оно ѣе ѣнегово ки изнере[5].]

И овај је закон био у главноме рукопису на листу, који пропаде, а овдје је стављен на својем мјесту према **a f b**[2] **e**[2] и према **b c d e**.

[1]) *ако ли ѣе* **b c d e.** [2]) ове ријечи нема у **b c d e**, у **b**[2] **e**[2]: *гре м8 како и од в8ка.* [3]) *оно ча* **b c d e.** [4]) ова је ријеч додана према **a**, у **f** нема је, али у **b c d e** пишу *човик.* [5]) *изнори* **a b e** и **b**[2] **e**[2]

Ва[1] име ис8крстово амень.

96 (195). Лито од роенца негова .Ѵ.Ѹ.п. и др8го, дань четврти на десте фебрара[2], б8д8ћи г(оспо)д(и)нь Д8ѣам Папалићь кнезь полички, и ходећи 8

први пѹть по Полицихь (с)[3] сѹдци сво(и)ми и с пѹним двором, правде питаюћи по законихь[4] поличкихь и бѹдѹћи ѹ Донемѹ[5] полѹ ѹ светога Мартина, и тоте племенити лѹди поличане[6] ча се зовѹ Лимићи приаше меѹ се ѹ сѹцтво оне све ки даю меѹ ними десетинѹ а нисѹ до сада имали дио сѹцтва; тако ихь приаше и ѹчинише им свим дио сѹцтва и свакога инога почтениа[7] ѹ Полицихь, бѹди[8] да томѹ ници[9] од нихь порицахѹ, да ли ѹ[10] већи дио ѹчинише опћено. И паке кнезь и сѹдци и остала опћина поличка допѹстише и потврдише и рекоше овои записати ѹ статѹть, да им гре сѹдцтво за Трвижи[11]; а ови сѹ ти именом здола писани[12]: наипри дом Давидь Кричковићь, Бѹдачићь Юрко[13] з братѣом, Богавчићи, Слидинићи, Толеновићи, Радиновићи, Еловчићь, Боровина, Зечићи, Дабиживовићи[14], и Павла Томасовића дица.

[1]) *ѹ* **a f b² e²**. У **b c d e** стоји пред инвокацијом још ово: *Лист ки ѹчини кнез Дѹѣам Папалић при светомѹ Мартинѹ меѹ Дочани*, у **b² e²** само овако: *Кнез Дѹѣам Папалић*. [2]) У бројењу године и мјесеца долазе ове разлике: **a** исписује ријечима: *тисѹћа четири сто двадесет и дрѹго*, **f** овако: *тисѹћа четири сто девдесет и дрѹго*, **b² e²** пишу словима **.ч.ѹ.к.в.**, те потврђују читање рукописа **a**; мјесец је у **b c d e**: *дечебра* или *деченбра*, *decembra*; али у **a f** и **b² e²** пишу *фебрара* или *вѣрића*. [3]) предлога *с* нема ни у једноме рукопису. [4]) *по законѹ поличкомѹ* **a**. [5]) *ѹ донемѹ доцѹ полѹ* **a b² e²**. [6]) *Поличани* **a b c d e f**; ријечи *ча се зовѹ* нема у **b c d e**, али се читају у **a f b² e²**. [7]) *поштѣна* или *поштенѣа* **a b c d e f**. [8]) у главноме рукопису погрјешно *биди*, *бѹди* у **a f b² e²**. *премда* **b c d e**. [9]) *ники* **a f b² e²**, *ништо* **b c d e**. [10]) без ове ријечи **a f b² e²**. [11]) *тарвижи* **a f**, *за тарвижжом* **c**, *po za tarvixi* **d**, у **b e** ове су двије речи пропуштене, у **b² e²**: *за парви*. У главном је рукопису нека новија рука под знаком приписала над овом ријечју нешто, чега не могу прочитати, осим . . *ѣке звечане*. [12]) *а ови ти именом здола писани* **f**, *а ово сѹ ти им. зд. п.* **b e**, *а овоѣ сѹ ти именом здола писаними* **c d**. *а овим тим именом здола писаним* **b² e²**. [13]) *ѣерко* **a f b² e²**, *ѣѹрко* **b c d e**. [14]) *Дабижиновићи* **b c e**, *Dabilixinovichi* **d**, но **a f b² e²** како је у главноме рукопису.

К овому је закону у **c** додано оно избрајање граница, под истијем даном уписано у штатут, што је већ напријед наштампано на стр. 40—41 међу бројевима 29 и 30 по главноме рукопису с разликом читања из **c b²**.

*

Тко би[1] ча отео гȣси.

97 (196). Ако е гȣса ноћна, то е една стварь, ча е на село како лȣпештво; а ча е гȣса очита, како воиска, тои носи законь е[2] како воични[3]; право е, да се потичи ȣчини нихь[4] законь ча би отела[5].

[1]) ово је изостављено у **f**; у **b**[2] **e**[2] овај натпис: *то ко (тко) отеѣо що гȣсарȣ, гȣси.* [2]) *законье? законѣе* **a f b**[2] **e**[2]. [3]) *воѣичини* **f**, *воѣнички* **a**, *и воѣнишки* **b**[2] **e**[2]. [4]) *на закон* **a b**[2] **e**[2]. [5]) *отел* **b**[2] **e**[2].

У **b c d e** долази ово о гуси под конац закона „о војсци“ те се ондје чита овако: *а од гȣсе ако ѣе ноћна, а то ѣе ѣедна ствар — — — — како воѣска, закон ѣе да се потече и ȣчини ча би отели како ѣе згора — — — —* само у **c** мјесто *на село* пише *насео,* у **d**: *kao selo kako lupestvo*

Тко би ча отео воисци.

98 (197—199). Тко ча ѿме[1] воисци, стари е законь био, да ако присни ȣ воисци[2] плинь, тада е оногаи ки ѿтме, ѿложе ако би робе; да ча е ино[2], то е онихь (ки)[3] ѿмȣ навластито; ако ли би се отело приа нерь доиде ȣ околь, тада има[4] имити приамщинȣ[5], а не ино[6].

Да сада Полица чине законь милостивин, ере ча е мȣ братьом поличани, тои се не море обьслȣжити; да ли добро е, да бȣде николико за почтенье оним, ки би се потрȣдили; право е, да сваки трȣдь свою плаћȣ приме. И паке каковь кои трȣдь и каково кое ризиканье, веће али мане, трибȣе разгледати.

Тои како смо рекли ѿ поличанина до поличанина; а ча би поличанинь отео за изваньскога, море се веће платити за свои трȣдь али ризикь, ки би ȣчинио за инога, него за брата поличанина, а навластито ако би не био госпоцки подложникь.

[1]) *тко би ча отеѣо* **a f b**[2] **e**[2]; у **b c d e** овијех ријечи до *воисци* нема. [2]) *ȣ овчиѣи плин* **b c d e**. [2]) *да ча ни оно* **a**, *да чини оно* **b**[2] **e**[2]. [3]) *ки* је

додано у главном рукопису послије, али се чита у **a f**, нема у **b c d e**. [4]) ове ријечи нема у **a f b**[2] **e**[2]. [5]) *примѣленѣе* **b c d e**. [6]) *диѣа* **b c d e**.

У рукописима **b c d e**, како је већ казано, долази истом овдје као конац закона оно о гуси, што је пред овијем наштампано.

Ѿ сироте[1].

99 (200). Гди се згоди, да остане сирота мȣшка глава наконь родители, али е едань[2] али ѣихь веће било, тада ниткорь не море с правдом поприти га али здвигнȣти па-нь нове парбе кога би сиротиньство затекло, рекȣћи ча е ȣ племенщини[3]; не бȣдȣћи негова вола ѿговарати[4], волань е неѿговарати[5] дотле, докле мȣ се не сврши време ѿ лить **лн**. А паке ние достоино да ни онь мȣ тим мози никомȣре нике силе али новщине ȣчинити ȣ племеньщини по себи али по дрȣзихь (ȣ) ȣфанье[6] сиротиньства.

[1]) *од сирот* **a f b**[2] **e**[2]. [2]) *ѣедна* **f**. [3]) *о племенщинȣ* **b c d e**, *ȣ племещинȣ* **b**[2], *ȣ племеншћинȣ* **e**[2]. [4]) ове ријечи нема у **b c d e**. [5]) *одговарати и не одговарати* **b c d e**; у **b**[2] **e**[2] пишу *одговорити*. [6]) *ȣ ȣфаньȣ* **b c d e**; у главноме рукопису испаде прво *ȣ*.

Новије редакције рукописи **b c d e** додају овдје познији надопунак, који говори о удовицама. Он нема особитог натписа, него се рачуна с овијем што је записано о сиротама као једно. Тај надопунак гласи овако:

100[a] (263). [И ћошће оће закон наш[1] поѣлички, за нека ниће карбе мȣ нами поѣличани и нека свак зна закон, записасмо ȣ овом[2] статȣтȣ: да ȣдовица коћа би остала з дицом тер би стала пощено своћом дицом на добрȣ мȣжа свога, да се има ранити на мȣжевѣлȣ[3] до смарти своћом дицом.

100[b] (263). Ако ли би се опет одала оћемо да нищар не има[4] од мȣжа парвога, него само да вазме дотȣ коћȣ ће к ћнемȣ била донила, коћа се наће непо-

траћена, и ако би ћоћ исти м8ж оставиће коћ8 багател8 по тастамент8.

100[c] (264). И ако би 8мра коћи син 8довици, ни о-тога не има нищар матери, него браћи; ако ли ниће браће, а оно сестрам; ако ли ниће сестар, ли тако остаће ћниовоћ ближици, а не матери. И ово се раз8ми, коћа би се одала; коћа ли би пощено стала своћом дицом, како ће 8 горћнем сказаћн8.]

[1]) ове ријечи нема у **b e**. [2]) *8 овом нашем* **b e**, *и овет наšет* **d**. [3]) *на м8жевћлев8* **b d e**, ријеч *до смарти* испаде у **c**. [4]) *не има* додано према **b d e**.

Ѡ п8товь[1].

101 (201—202). П8ти опћени имаю бити слободни сваком8, како е законь, и[3] има п8ть опћени велики крозь ж8п8 има[3] бити широкь едн8 розг8; а ча е 8 сел8[4] гоньникь[5], таи има бити широкь да мог8 ним ходити два воли[6] 8 ћарьм8.

И да ниткорь не има п8та стисковати[7] али га инамо ѿтисн8ти[8] брезь доп8щениа опћине али с8да[9].

[1]) *капитвл од пвта* **b c d e**. [2]) Ове ријечи нема у **a f b**. [3]) ове ријечи нема у **b c d e**. [4]) *8 село* **a b² e² f**. [5]) у **f** погрјешно *вгодник*, **a b c d e b² e²**: *гоник*. [6]) *вола* сви осим главнога рукописа. [7]) *стискати* **a**, *стискивати* **b² e²**. [8]) *али га кзд одвраћати* **b c d e**, *отиснити* **b² e²**. [9]) у **b c d e** додаје се: *како ће закон*.

Тко би ча отео л8пеж8.

102. (203). Тко би ча ѿтео л8пеж8[1], право е да има приамщин8[2], ча е достоино; и паке [и паке][3] какова коа покреа и каково кое отетье[4]; зачь ча се отме 8 ноћи, то е една ствaрь, а ча се отме 8 дне, тои е др8га ствaрь; ча се отме пошадь из дома на 8пои, и то е веће достоћанье приамщине[9] него ако би се тко листо по срићи намирио. Или паке ако би л8пежа дале[6] тирао или[7] он8е[7]

кь негов8 дом8, то е иошь веће. Али ако би 8чинио кою рван8, и то е иошь веће. За то е речено: каково кое[8] отетье; ере ће право да е свакь за свои тегь плаћень.

[1]) Ова се прва реченица не понавља у **b c d**. [2]) *дар* **b c d e**, али **a f b² e²**: *приђамшћин8*. [3]) Два пута у главноме рукопису; може бити овдје нестаје ријечи: *има се видити* (или *има се видити и разабрати)*. [4]) *каково ће отео* **b c d e**; у **a b² e²**: *отимане*. [5]) *дара* **b c d e**, али **a f b² e²**: *приђамшћине*. [6]) *далеко* **b c d e**. [7]) мјесто овијех ријечи: *далеко* **b c d e**. [8]) *каково ће* **b c d e**.

Ѡ винограда на земли т8ћои.

103 (204). Тко би имио[1] виноградь на чьћои земли[2], ком8[3] има доходакь давати тере ако би пошао ћамати[4] они виноградь скровито л8пешки брес повиданьа[5] господар8 ѡ земле[6], и нашадьши га господарь на тои невире[2], волань м8 е 8зети и литин8 и виноградь, како л8пеж8.

[1]) *имаћо, имао* — сви остали рукописи. [2]) **a b² e²** додаје *т8ћоћ*. [3]) **a b² e²**: *има м8*. [4]) *таргати* **b c d e** али **a f b² e²** *ћамати* (само што неки погрјешно пишу *ћати)*. [5]) *брез оповиди* **c d**, *брез оповида* **b e**, али **a f b² e²** слажу се с главн. рук. [6]) *од земле* стоји у **b c d e** ниже, послије *господарь*. [7]) *невири* **a f b² e²**, у **b c d e** све се ово приповиједа овако: *и нашадши га господар од земѣле али да м8 каж8 добри свидоци и б8д8ћи истина да ће та невира.*

Ѡ водь[1].

104 (205—207). Вода жива има бити опћена гди год(и)рь е[2] на чиговоћ годи земли.

Вода рвеница[3] особита[4] опога е тко ю на свом[5] изарве.

Вода дажћева, тко ю наводи на свою земл8 када е мала, да м8 добро чини и користь[6], тада има трпити и велик8[8] када доиде, не море ће бижати ни е ѡтисн8ти[6] на др8га; него ако би се могао бранити себе[9], а ином8[10] зла не 8чинивши. Ако ли се велике личи, тадь нима [нима] ни мале вазимати[11].

[1]) *Закон од вод* **a**. У **b c d e** овај је натпис састављен с пређашњим у једно овако: *Од винограда на земљли тѹћоѣ и од вод.* [2]) *гди би се кодир нашла* **b c d e**, но **a f b² e²** како је овдје. [3]) *арванича* **b c d e b² e²**, по **a f**: *арвеница.* [4]) *пособита* **b c d e**. [5]) *на своме* **b c d e**, у **a**: *на своћоѣ земли.* [6]) ове ријечи нема у **b c d e**. [7]) и ове ријечи нема у **b c d e**, али се чита у **a f b² e²**, него у **a b² e²** мјесто *тарпити* стоји *примити.* [8]) *потиснѹти* **b c d e**. [9]) ове ријечи нема у **b c d e**, у **a b² e²** има *себе* али нема прије тога *се.* [10]) *дрѹгоме* **b c d e**. [11]) у **b c d e** има још додатак: *али ли како ће згора.*

Ѡд ѹбоиства живога[1].

105 (208—209). Гди би се згодило, да би чиѣи пась ѹѣио кога тере с тога грихом ѹмрѣо[2], али би био с тога лихь[3] коим ѹдом ѹ пѹти[4], тада ови чьѣи е пась ако[5] би ѣамши оногаи пса тере га прида оном ѹ цетник ѹ или негов ѹ остатк ѹ, ако е ѹмро, говорећи: ото ти твои криваць[6], море тим бити прость и шкапѹо. Ако ли тогаи не ѹчини, тада море таи се кри питати[7] ѡ господара пасьега, говорећи: тво[е]ѣе брашно ѹчини ми тои[8] зло.

И толикоерь се има разѹмити и ѡ кона и ѡа сваке ине живине, коа би ком ѹ так ѹ и крвь ѹчинили, ако не би ча ино ме ѹ тим било.

[1]) овако и у **a f b² e²**, али у **b c d e** пишу овај натпис: *од ѹбоѣста пса али коѣна и остали живин.* [2]) *ѹмра* **a**, *ѹмро* **f b c d e**. [3]) овако, само што пишу *ли,* још **a f b² e²**, али **b c d e** замијенише словом *ром.* [4]) *ѹпѹт* **b c d e**. [5]) даље у **b c d e** овако: *нека га ѹхити тер га прида.* [6]) *карвавац* **b c d e**, али **a f b² e²**: *криваць.* [7]) *кри* није већ нетко у главноме рукопису разумио те приписао *b*: *крив,* у **a**: *крв* (траг старога читања *кри,* јер иначе ваљало је написати *карв),* у **f** *карв,* у **b²**: *море да се кар пита,* **e²**: *море да се карв пита;* у **c**: *тада море тать криваць бити а господарѹ пасѣемѹ море се рећи,* у **d** исто тако, само мјесто *криваць* пише *kriv;* у **b e** изостављено је све од *шкапѹо* до *а господарѹ пасѣемѹ.* [3]) *а ѹчини мени зло* **b c d e**.

Ѡ живога ме ѹ собом.

106 (216.) Гди[1] би се згодило, да би живо кое ѹморило дрѹго живо, али м ѹ к ѹ скрдоб ѹ[2] ѹчинило, море бити[3] оногаи глава за глав ѹ, ѡложе ако би веле вридниа една ѡ дрѹге била.

Овај закон у главноме рукопису и његовијем сљедбеницима **a f b² e²** не долази одмах на овоме мјесту, већ се ред прекида онијем, што ће одмах за овијем доћи, т. ј. он се чита послије нашега 107[a]. Ипак је већ новија редакција, која се огледа у **b c d e**, овај закон саставила с пређашњим, чак без особита натписа.

[1]) *ако ли* **b c d e**. [2]) тако пише главни рукопис, али **a f b² e²** *гардобꙋ;* можда је у главноме рукопису писац мислио на ријеч *скврнꙋ,* те почео са *ск* а наставио са *грдобом,* у **b c d e**: *зло.* [5]) *поѣти* **b c d e**.

Законъ ѿ меса ко се продае на бикариѣи[1].

107[a] (210—211). Тко годи продае месо на бикариꙋ[2] гди хоћешь ꙋ котарꙋ поличкомꙋ, не бꙋдꙋћи ки ини ꙋвить, како е разам вола[3] ини кои ꙋговорь, него да га продае на мирꙋ, има га продавати по ови пꙋть а драже не.

Наипрво:

Месо ѿ овна младошкопца[4], волань га е продавати наклаѣаи[5] по содинь[6];

месо ѿ козла младошкопца, волань га е продавати по десеть пинезь;

и такоерь юнета млада до дви[7] годищи[7], море га продавати[8] по десеть пинезь;

паке месо ѿ пилегвице, волань га е продавати до годища по овиꙋ цинꙋ;

и такое ѣарице до годища, море се продавати по цинꙋ ѿ козла младошкопца;

а ино свако кое хоѣь месо не има се продавати драже од осам пинезь.

(212—213). То е законь полички. Ако ли би тко се нашао, ки би га продавао драже, него е законь полички, за свако нашастье има бити осꙋень либарь .є. и гꙋби онои месо, кое продае. Ѿ тогаи гре, наипри ѿ оногаи меса ꙋзамнога[9], половица ономꙋи ки освади, а дрꙋга по официалом, ки га вазмꙋ; а

ѿ осѹда половица опћини, а дрѹга по сѹдцем и официалом кои вазмѹ осѹдь.

Ако ли е кметићь[10], тада по неговѹ г(оспо)д(и)нѹ, а остало опћини и сѹцем и официјалом.

Месѹ[11] свиньскомѹ[11] ние ини законь, него како се када пригоди и каково кое месо.

(214—215). Паке они кои продаю месо, тада о божићѹ три дни, а о покладихь три дни, волни сѹ месо продавати брез мире на очи, да не иньда. И паке не има се продавати на тргѹ месо немоћно[12] али мрлина[13] али ѿ кое сѹмне[14], подь зарокь речени ѿ петь либарь.

Овај закон о месу не чита се у **b c d e** на овоме мјесту, већ је у **c** приписан сасвиме на концу рукописа с овијем ријечима: *Ovi kapitul izvadio sam iz staroga zakona libra koi stoi u schrijni s privilechi pravo u viru ja don Petar Karstelan godine gosdnve 1781 agusta, a novi libar upisa pravo rich po rich na 1796 agusta 29.*“ У **b d e** нема овога никако, али се чита у **a f b² e²**.

[1]) У **a**: *закон од меса на бикариѣи,* у **b² e²**: *закон меса на бикариѣи,* у **c**: *закон од меса коѣе се на бикариѣи продаѣе.* [2]) *бикариѣи* **a b² e²**, али **f**: *на бикариѣѹ.* [3]) *воѣла* **a b² e²**; у **e²** пише *разаѣи,* у **a b²** *разан,* но **c f**: *разам.* [4]) *младошкопчево* **b² e²**. [5]) *клаѣаѣ* **a**. [6]) *солдин* **c f b² e²**, *солдини* **a**. [7]) *два годишћа* **a c f b² e²**. [8]) одавле даље прескаче **a**, а према њему такођер **b² e²**, одмах на ријечи *по ѱинѹ од козла,* а што је у средини, то је ондје изостављено; али **f** и **c** слажу се с главним рукописом. [9]) *взетога* **a c b² e² f**. [10]) ову ријеч изоставише **b² e²**; мјесто *тада* пишу *та* **a f b² e² c**. [11]) *месо свинско* **a b² e²**. [12]) *нездраво* **a b² e²**. [13]) *марлин* **a b² e²**. [14]) *сѹмѣле* **a c b² e²**.

Рукопис **c**, који је по свједочанству његова записа од год. 1781 - 1796 преписао тај месни закон из „старога рукописа“ (а тај се стари рукопис ријеч по ријеч подудара с нашим главним текстом), додаје подједно још и ово:

[Тарговац.]

107ᵇ (259). [Тарговац ки се нађе ѹ комѹ селѹ, нађпарво да сѹвећни оном робом, ка ће за тарг, своће село; а сѹвећнив село, ваћнанике; инако ѹчинив да мѹ ће они тарг за ћагмѹ опћено.]

У главноме рукопису има овај закон у додатку **A**, на стр. 135-ој послије онога, што је наштампано о лупежу под 109. Као у замјену овог закона о продаји меса долази у рукописима новије редакције, т. ј. у **b c d e**, послије онијех уметака о мјери житној и о продаји вина, који су наштампани више под бројем 92, овај текст:

[Од продаће меса.]

107[c] (253). [Месо вол8ће и козће т8сто коће б8де, да се нима дражће од орлака продавати; а они ки бикаре да нимаћ8 б8бриговь одирати[1]. Ко ли би дражће[2] продава речено месо али одкин8ћо б8бриге, свак ко се намири да може р8ке 8ложити[3] да се разћагми 8[4] наш[4] одговор[4].

Месо скопчево да се продаће по пет бечи, а не инако; а[5] о божићћ8 и поклади три дни по що се може[5].

107[d] (254). Пшеница и раж и озимац[5] по што с лита с цином б8де, она речена[5] цина може се даржати, и продавати и к8повати, до божића[6]; а од божића ако 8зресте[6] цина жита, з договором да се 8чини.

107[e] (255). Кр8х коћи би к8хали[7] 8 Поћлицих, да имаћ8 мир8 чинити, како ће 8 Омиш8, и ако освидоче два човика[7] прид великим[7] кнезом да ће маћна мира, да се има разћагмити[8] 8 наш одговор.]

Ово се чита, али без особита натписа, такођер у **A** и **a f** и у **b² e²**, као одломак наредбе од године 1623-е, редом с онијем што је наштампано више под 91 и 92[a] о мјери житној и о продаји вина. У **b c d e** завршује се овај цјеник меса и жита додатком о обвези трговца, који је управо наштампан на другоме мјесту (107[b]) из рукописа **c**, а по **b² e²** слиједиће ниже.

[1]) *одкидати* **A f**, *скидати* **b² e²**; у **a**: *да не скиħ8ħ з б8бригов лоħ.* [2]) у **a f b² e²** опет се додаје *од орлака.* [3]) *пр8жити* **A a f b² e²**. [3]) овијех ријечи нема у **A a f b² e²**. [5]) од ријечи *а* до *може* ово је све изостављено у **A a f b² e²**. [5]) *озимица* **a b² e²**. [5]) *и наречена цина* **a b² e²**. [6]) овдје, код ове ријечи прекида рукопис **f**. [6]) *взрасте* **a b² e²**. [7]) *ки се миси на*

продаѣѹ мирѹ ѹчинити **a b² e²**, у **A**: *коѣи кѹхаѣѹ на продаѣѹ толико поѣлицем колико ваѣн(аном) (ни)маѣѹ маѣнѹ мирѹ чинити него ѹ Омишѹ...* [7]) у **a b² e²** овако: *ако се наѣе маѣна мира свидочбом два човика кад освидоче прид великим кнезом поѣличким они крѹх.* [7]) *велицим* **b e**. [8]) *разѣамати* **b e**.

У рукописима **b c d e**, а исто тако у **a b² e²**, одмах за овијем долази даље овако (нешто је од тога било и у додатку **A** к старому рукопису, али како је лист обрезан, не може се прочитати):

108 (256). [Мѹзѹвира[1] очита[1] кога неће село али жѹпа, да га се одличе през милосарћа и да га придадѹ господи; ако мѹ што господа не ѹчине, пѹшћамо опћини да на-н рѹке ставе, и на лѹпежа ћеднако.]

Од лѹпежа ѹ селѹ[2].

109 (257—258). Лѹпеж ки се наће ѹ селѹ ки креде вартле и ѹ торѹ имане, винограде[3], на ниви жито, да[4] мѹ село ѹзме глобѹ чим се поштѹѣѹ: како се наће да ѣе шћетѹ ѹчиниѣа, онако да ц пособѹ вазмѹ и господа глобѹ што могѹ.

И тко за лѹпежа ѹзговори[5], да[6] мѹ ѣе дрѹг[6] и да ѣе дѹжан глобом госпоцком, ко[7] лѹпежа ѹ чем поможе ричѣѹ али дилом[7].

[4]) У **b c d e** ове су двије ријечи истакнуте као натпис овако: *од мѹзѹвира очита.* [2]) Овај је натпис у **a b² e²**, у **b c d e** само *од лѹпежа,* које се ријечи понављају и у тексту. [3]) **b c d e**: *грозѣе.* [4]) у **c d** овако: *да мѹ море село ѹзет пособѹ чим се пощѹѣѹ;* исто овако и **b e**, само што је у њима изостављен глагол *ѹзет.* [5]) у **b c d e**: *ако би за лѹпежа говорио.* Овдје наставља текст **A** на претпошљедној страници 135-ој. [6]) ове су ријечи извађене из **b c d e**, нема их у **A a b² e²**. [7]) овај се наставак: *ко лѹпежа — дилом* чита само у **a b² e²** и у **A**, гдје пише *лѹпежѹ.*

Сада долази у **A a b² e²** (а било би и у **f**, да није већ прије прекинуо) овај додатак (у **A** без натписа):

Од тарговац.

Тарговац ки се наће ѹ ком селѹ, наѣпарво да слѹжи ономѹ селѹ робом ка ѣе за тарг, своѣе село

сȣвени село, ма не инако ȣчинив да мȣ ће они тарг за ћагмȣ опћено.

Овај је текст у рукописима **a b² e²**, по којима је овдје наштампан, знатно поремећен; како се има у истину читати, показује исправнији текст **A**, што је паштампан више (107ᵇ). У **b c d e** тај исти закон, додан на крају к ономе „о продаји меса“, гласи овако: *Тарговац ваћла да шȣвећни наћпри своће село, а шȣвећнив село, ваћнане; и ȣчинив инако, да мȣ ће они тарг ȣ ћагмȣ опћенȣ.* Што у додатку **A** главног рукописа за овом наредбом слиједи, то је наштампано ниже под бр. 116.

Ѡ разбианиа женскога[1].

110 (217—221). Ако би тко разбиаћо и силова женьскȣ главȣ, наипрво хоће законь, да е по сваки пȣть дȣжань главом. Да нȣ паке има се разабрати, како е и по кои начин и с коим ȣзроком и тко е чловикь и ке врсте; и женьска глава ѡ ке е прави и ѡ кога гласа и ѡ кое работе. Тои све потрибȣе разабрати и процинити, како и ча е; зачь се не могȣ све ствари изьименовати[2].

Наипри ако би била коа хоћь женьска глава опћено тере ю тко силоваћо и разбиао прежь не воле, дȣжань ћо(и) е мртвом крвю.

И ако е жена мȣжата али дивоика рȣкована[3], тада е они разбоиникь дȣжань нои едном мртвом крвю, а дрȣгом мȣжȣ неће.

Ако ли е дивоика неѡдана, а[4] ови такое ние оженен[4], а достоино е да се могȣ поати[5], тада има ю вазети[6] за женȣ по законȣ криквеномȣ, али ю такои направити и дотати[7], како се море подобно по своћои врсти ȣдомовити, тако како да би ои нпедна срамота неȣчинена али приговорь.

У главноме рукопису, исто тако у **a f b² e²**, овај закон долази послије нашега броја 106

[4]) Мјесто овога натписа, који се чита такођер у **a f b² e²**, долази у **b c d e** овако: *А од жен како смо и при рекли.* [2]) *именовати* **b c d e**. [3]) *рȣ-*

ковна **a b c d e** b² e². [4]) ове су ријечи *а ови — оженен* изостављене у **b c d e**. [5]) *взети* **b c d e**, и одмах овдје се додаје: *по законѣ цриквеномѣ*. [6]) *ваѣла да ѣе взме* **b c d e**. [7]) **b c d e** настављају одмах послије ријечи у пређашњој опасци овако: *или ѣоѣ да дотѣ и ѣ своѣѣ ѣе варстѣ вдомивити и да ѣоѣ никор не море приговорити.*

Законь ѿ лова звирьега[1].

111 (222—225). Хоће закон стари, да свако звире[2] стои заводника, ки га ѣзрене[3], ѿложе ако би заводникь[4] поѣпио тогаи али овогаи, тада мѣ има дио дати.

Како е речено, свако[2] звире[2] е(ст) оногаи, ки га ѣзрене[5]; него само медвидь терь лисица, тим[6] е законь, тко ихь ѣбие; да пакь и (ѿ) онихь[7] ки приспию[8], има им се николико почтено ѣчинити, ча се зове поточно.

И кое се звире[9] ѣбие[9] на чиои земли, има се дати по правди на землѣ очестье[10] четврто.

И поточно има бити разлико, како и дионо[11]; ере ако би тко ѿ ловаць већи трѣдь приао али већи ризикь, како ѣ води али инако, има мѣ бити избодно[12], али боли дио; ако ли е поточникь, боле почтено[13].

[1]) У **b c d e**: *закон од лова од звири;* у **a** b² e²: *звирнега.* [2]) *свака звир* **b c d e**. [3]) *за онога ки га изрене* **b c d e**. [4]) само *они* **b c d e**. [5]) *изрене* **a f b c d e** b² e². [6]) *тизим* **b c d e**. [7]) *од них* **b c d e**, *и ѣони* **a**. [8]) *пристаѣѣ* b² e², *ких пристоѣи* **f**. [9]) *звири ѣбиѣѣ* **b c d e**. [10]) **b c d e** нијесу разумјели ове ријечи те пишу *од шесте,* **a** пише *од чеса ѣе,* b² e²: *чеса ѣе.* [11]) *о-дила* **b c d e**. [12]) *избод* **b c d e**, **a** b² e²: *избоѣно.* [13]) *боѣле потарчао* **b c d e**, **a** b² e²: *поштено.*

Од вишћиц и чаровниц[1].

112 (246). Ако би се истино[2] нашла коћа вишћица али чаровница[3] али вражарица[4], од парвога обнашастћа има се врѣштати[5]; ако ли се веће наћде, има се сажгати.

Овога закона нема у главноме рукопису, гдје се са наредбом „о реду у млину“ текст прве руке довршује; али како су рукописи **a f b² e²** у свему дојакошњем вјерна слика и прилика главнога рукописа, слиједимо их и овдје. Да и у рукописима **b c d e** долази овај закон управо овдје, послије „закона од лова звирјега“; у главноме рукопису он би имао доћи за законом „од реда у млину“, јер је тај ред држан у **f a b² e²**.

[1]) *чаралиц* **f**. [2]) *истином* **a b² e² b c d e**. [3]) *чаралица* **f**. [4]) *вражалица* **f**. [5]) *фрѹщати* **c e**, *взрѹштати* **f**.

Од ѹмицаѣна дивоѣак силом[1].

113 (247—248). Ѿ име исѹса[2] амен. Лит од пороѣенѣа ѣнегова .ѵ.х.є., мисеца шетенбра[3] на .д. дни, ово нека се зна, како ово ѹчини сва почтована опѣина поѣличка скѹпно и договорно, а за кнештва г(оспо)д(и)на Стипана Никѹлиѣа и за воиводе Ивана[4] Сичиѣа, а то да ниедан поличанин не има ѹмицати дивоике силом. Ако ли би коѣи то ѹчинио сѹпротив почтованоѣ опѣини, да би ѹмака дивоикѹ силом, да мѹ иде почтована опѣина на[5] кѹѣѹ[5] и да мѹ развали[5] кѹѣѹ, а негово све ча годи има да се ѹзме ѹ опѣинѹ поличкѹ, толико ономе ки би ѣѹ ѹмака, толико ономе, ки би мѹ помога. И за ово ово ѹчинише, за што бише ѹмака Стипан Каѣѹниѣ дивоикѹ силом, а за свога сина, ка е била обеѣана дрѹгомѹ и обрнѹта[5] на опосѹн и на нѹ ставлен прстен по законѹ овога свита. И зато осѹди почтована опѣина[6] Стипана Каѣѹниѣа педесет толорих а дом Иванова синовца дваесет толорих, а свакога свата по десет толорих, ки ѣе годир биѣо ѹ тих сватих. И ако то не донесѹ на збор почтоване опѣине, да иде опѣина на нихов[7] кѹѣѹ[7] и да им ѹзмѹ дѹплицѹ, а то да све иде[7] ѹ опѣинѹ поличкѹ.

И ћа дом Л8ка Иванишевић канчилир почтоване опћине поличке по заповиди писах.

Овај је „закон“ уписан у главни рукопис другом руком, него ли сав пређашњи текст; чини се као да је на ономе сада откинутоме листу ово унесено управо руком Луке Иванишевића „канчилира“; карактер писма потврђује оваку комбинацију. Рећи ћемо дакле, да је у главноме рукопису, у који бјеше уписано све пређашње под конац XVI вијека (око године 1575 или нешто доцније), остало неколико листова празнијех. На првоме, који бјеше на реду, записа канчилир Лука Иванишевић г. 1605 овај закон, којим се забрањује отмица.

Лист, на којему је ово записано, бјеше послије искинут из старе књиге, како свједочи овај запис: *Ов8 карт8 бише одкинво до(м) Марко В8ковић потаѣ и зло, не кажѣ правди ни ком8р др8гом8.* Ове је ријечи, како ми се чини, записала на хрпту листа (на обратној празној страници) рука једнога од онијех писаца који су за два листа даље уписали у исту књигу закон од године 1623-е (ср. у наш. издању 91. 92[a]. 107[c]—108), и разне друге додатке.

Овај закон долази на овоме мјесту и у **a f b² e²**, што доказује да је њиховијем извором in ultima linea био наш најстарији рукопис; али у **b c d e** преметнут је тај закон нешто даље напријед, иза „разбијања женскога“ а пред закон „од лова звирјега“, т. ј. међу нашим бројевима 110 и 111.

[1]) Овај се натпис чита у **f**, у **b c d e**: *капитѣл од ѕмицаѣна жен.* [2]) *Исѥкарстово* **f**, у **b c d e** инвокације нема, него одмах почима годином: **.ч.х.е.** *мисеца* итд.; **b² e²** слажу се с **a**. [3]) **b c d e** пишу *фебрара на* **.і.**, али у главноме рукопису још се може прочитати: *етенбра,* право је дакле *шетенбра;* а и дан није **.і.** већ **.д.**, јер се тако чита у **b² e² a f**. [4]) у **b c d e** погрјешно: *Стипана.* [5]) овијех ријечи нема у **b c d e** већ послије *иде* (или *ће*) долази одмах *кѣѣ.* [5]) *окренѣта* **a b² e²**. [6]) *кнез и опћина* **b c d e**, име осуђеника изостављено је у **b c d e**. [7]) *нихове кѣѣе* **a f b² e²**. [7]) ова се ријеч чита у **b c d e**, у **a b² e²**: *а то да ће све.*

На .ѵ.х.л.ʒ.[4] месеца аг8ста, на .іє.

114 (249). Подхити се Фране Ковачић по толорих .і., да[2] ће вазда дати л8пежа[2] почтованоћ правди ж8пскоћ од свога племена, ако се нађе. Такоер[3] Тадића Матиев, тако како ће згора[4].

Пера[5] Сиротковић, тако како е згора[5].

Запе се па племенѹ Драгишића, не хти се подхитити за них племе да ние лѹпежа ѹ них племенѹ; и би за ине[6], да не хти нитко за Ивана Липопивовића[7] и Ћивана Мишчића.

Мати[8] Ѹгриновић за свое племе, дале не хти за Матића Кордића.

И подхитише се .к. Перичића по толорих .м., да неће побит добре ѣлѹди, кое посла жѹпа, а то кнеза Франѹ Сѹћића и кнеза Матића Видатовића с онизими[9] добрими ѣлѹдми, кои сѹ их прво погаћали.

Ово је уписано у главни рукопис особитом руком, која није ни обична прва, ни она што унесе у ту књигу пређашњу забрану отмице. Истијем редом уписано је ово и у **a f b² e²**; у **b c d e** долази ово нешто више, за онијем законом о „вјештицама и чаровницама“. У рукописима ове друге редакције записано је на челу *„Ситанска“*.

[1]) Овако пишу годину **a f b c d e** (само што **d** пошљедње слово прочита као 6), али **b² e²** не знам одакле и зашто пишу .ч.х.к.ѕ. [2]) ријечи *да ће — лѹпежа* нема у **a b² e²**, зато овдје има послије ријечи *наиде (наће)* овај додатак: *лѹпеж.* [3]) *тако и* **a b² e²**. [4]) додатак *писано* **a b² e²**. [5]) овијех ријечи од *Пера* до *згора* нема у **a b² e²**. [6]) *за ѣне* **e**. [7]) *Липопиловића* **a b² e² b c d e**. [8]) *И Матић* **a b² e²**. [9]) *и ш ними* **a b² e²**, *с иними* **f c**, *с оними* **b e**.

На .ѵ.х.н.є.[1]

115 (260). Кад[2] бих кнез од п. жѹпе Полиц ѣа Ѣѹра Синовчић и п. воѣвода Пава[3] Бартићевић, октомбра на .л.[4] приде к мени харат[5] .о. мане .л. о-до-Марка[6].

Посли на .ѵ.х.ѯ., кад прида речени до-Марко ови п. статѹт, манкаше .к. карте бѹдѹћ га биѣа заѣа ѹ свидок[7] сви братими од госпе Тѹгар млади на Застићнѹ[8].

На[9] .ѵ.х.ѯ.н. о ѣ8рѣвоѣ придах п. ж8пи по закон8 све здраво, како ѣе згор ѣа Ѣ8ра Синовчић с воѣводом Иваном Бехоѣвићем.

Ове биљешке читају се на пошљедњој страни главног рукописа, чини се да су оригиналне, којима се истиче и потврђује, колико је када листова било у тој старој књизи и како је прелазила из руку у руке. Ово је овако унесено и у рукописе **a f b² e²**, истијем редом.

[1]) Рукопис **f** понавља годину словима овако: *на тисѣа и шест сто и педесет и пето,* тако и **a**, само што је изоставио *шест сто;* зато је у **b² e²**, који најближе слиједе рукопис **a**, изостављено слово .н. те стоји само .ч.х.е. [2]) Ова се ријеч чита само у оригиналу. [3]) у **a** погрјешно *Пера.* [4]) у **f**: *на парви,* у **a**: *на три,* зато и пишу **b² e²**: *на* .г. [5]) пред овом је ријечи у главноме рукопису неко додао *стат8т,* па зато има и **f**: *стат8та карат,* у **a**: *стат8т карат,* у **b² e²**: *с карат;* мјесто *седамдесет* (тако у **a f**) пишу **b² e²**: 17. [6]) **a f b² e²** додавају: *Вѕковића.* [7]) послије *заѣа* у главноме се рукопису јасно чита *8,* даље долави слово *свидок,* којему је *к* исправљено другом руком у *ци;* у **a b² e²** чита се ово овако: *бѕдѕѣи га биѣа заѣа свидоче сви братими,* у **f**: *бѕдѕѣи га бих ѣа заѣа свидоци сви братими.* [8]) Од ове се ријечи у главноме рукопису види још само *за,* али **a** пише *Застинѕ,* **f b² e²**: *Застиѣнѕ.* [9]) Пошљедњег одсјека нема у **a f** ни у **b² e²**, по чему могло би се нагађати, да су они пријеписи потекли из главног рукописа прије, него ли бјеше тај додатак записан, дакле прије године 1668-е.

У главноме рукопису има послије овијех биљежака јоште један лист (обрезан на дну), писан опет другом руком, него ли су остали дојакошњи додатци. Што на њему долази, већ је наштампано више, гдјено иде ријеч о мјерама и продаји, према преиначеному закону од године 1623, под бројем 91, 92a, 107c. 107d. 107e. 108. 109. 107b. Послије дужности „трговца“ слиједи даље у главноме рукопису, па тако и у **a b² e²** ово:

116 (261). Свако[1] село складно своѣим кат8наром да поставе два добра и права[2] брата пѡ рот8, да имаѣ8 добр8 помн8 за ов8 наредб8, да се има обсл8жават, а два пристава по све годишѣе на сврси двиѣ8х[3] мисецих[3] по своѣ[4] ж8пи да обходе[5] ове ѣл8ди пѡд рот8, ако би не имали помне за ове наредбе да се ж8пи оповиде.

Све ча 8чинисмо ѣедино сви колици, шаѣлемо да сваки капелан 8 светац заповидни прошти п8к8,

ће ли доброволно свако село ово(ѣ) наредби. И да се пѡдпишꙋ на овꙋ книгꙋ[6], како ѣꙋ примаѣꙋ; навистив ѣꙋ и пѡдписав да ѣꙋ опет к нам поврате, а ми примив исте наредбе да ꙋ статꙋт поѣлички ставимо.

Чини се, да ово што се говори о одржавању „наредбе“ спада на цјелокупни закон од године 1623. А што је ријеч о „књизи“, биће разумијевали главни рукопис нашега статута, који се је шиљао од села до села, да се прогласи што је у њему ново. И збиља, како се види по писму, на истој страни потврдише својим потписима, да су ову наредбу читали својим опћинама, ови:

Ѣа дом Бариша Кꙋѣначић навистих ове п. наредбе прид пꙋком на с. Ѣакова и свим би драго и ꙋгодно, и рекоше да е добро, исто да се опслꙋжи.

Ѣа до(м) Матић навистих ово писмо прид Ситнани и бише кꙋнтенти о истои наредби сви.

У главноме рукопису не виде се остали потписи, али чини се да су били под конац листа, у дну, гдје је сада артија откинута. За то настављамо према **a b² e²** овако:

Ѣа до(м) Матић Вꙋкићевић нависти ово п. писмо прид пꙋком и сви га примише доброволно и сви рекоше, да ће добро и право, ако се обслꙋжи.

Ѣа дон Тадиѣа Жꙋлевић нависти ово писмо прид пꙋком и сви примише и доброволно рекоше, да се обслꙋжи.

[1]) У **a b²** e² долазе као натпис ове ријечи: *Два човика ки ће ѣемат помнꙋ.* [2]) *и праведна* **a**, у **b²** e² нема од тога ништа. [3]) *два мисеца* **a b² e²**. [4]) *по овоѣ* **a b² e²**. [5]) у **a**: *да ободе ови лꙋди,* у **b² e²**: *да бꙋдꙋ ови ѣлꙋди.* [6]) *картꙋ* **a b² e²**.

Овдје се свршује текст не само главног рукописа са свијем његовијем додатцима, већ такођер његова пријеписа **a** и што потече из истога извора, ако није управо из **a**, т. ј. текст **b² e²**. Али у рукописима друге редакције, а то су **b c d e**, слиједи послије онога што је наштампано више под бр. 112 и даље за овијем послије онога што је наштампано под бр. 114, читав ред одлука, које исто тако освјетљују правне одношаје пољичке, за то ће се овдје и наштампати.

*

ДОДАТАК.

1.

Лист збора.

(265). Ѹ име божѣе амен. Лит господѣни .ѵ.х.ѯ.к., марча на .к.

Ово нека се зна на свакоѣ племенитоѣ правди и с8д8, а то ѣе ск8пивши се ми сви поѣличани на опѣени збор на Гаѣине и договоривши се сви п. властели и п. дидићи са свим п8ком договорно, вирно и складно потвардисмо по закон8 и по привилеѣах наш стат8т, како ѣе од старине.

(266). И ако би се коѣи поѣличанин наша и ѣедним начином невиран али[1] л8пеж[1] али м8з8вир братимски, али да поѣде 8 т8рке али 8 аѣд8ке, али да[2] би се нашло да коѣи помаже продавати али к8повати чеѣлад, али др8ге коѣе м8 драго варсте, ке би могле на8дити п8к8 али господи; кои[2] би се с8противио п. правди поѣличкоѣ како ѣе од старине обичаѣ — свакоме коѣи вали[2] биѣе 8 ѣнегов8 глав8, и да м8 обори опѣина к8ѣ8 и гиб8ѣе 8 опѣин8, а племенщина ближнем8, за нека се сваки[3] има ч8вати 8 напридак и непосл8ха братимскога и сиромашкога, сасвим како ѣе згора. А що ѣе било досада, све простише свакоме присвитла господа и пощ(ова)на ж8па поѣличка.

(267). И на ово се подписаше сви здола именовани, кои се 8чинише ѣамци и одговорници за своѣа[4] села:

Из Доѣнега Доца кнез Иван Ш8шић, Матиѣ Радичић[5], Мик8ла Браоѣевић, кнез Пава Стазић: ови с8 ѣамци и одговорници за све Доѣне Дочане.

Из Горѣнега Доца кнез Миѣовиѣо Марчела, Иван Ч8ле.

За Тринбѹшане Иван Ђѹрић, за Сриćане кнез Марко Павић и Микѹла Атмача, за Пѹтишićане Матић Рогѹćлић: ови ćесѹ ćамци за вас пѹк[6] горćни.

Из Костаćн кнез Фране Гоćсалић, Ђѹра Мандалинић, Стипан Мандалинић, Петар Марасовић. Из Смолоćн[7] Иван Милавић: ови сѹ ćамци за катѹн костански.

Из Звечаćна п. кнез Пава Сичић, Иван Божић, Лѹка Станић, Андриćа Алфиревић, Миховićо Баćнакѹшић: ови сѹ ćамци како и остали.

Чичла: кнез Иван Драгićевић и Ђѹра Драгićевић[8], Иван Лелановић, Лѹка Домćлановић, Иван Крагѹćевић: ови ćесѹ ćамци за своćе село Чичла[9].

Из Гата[10] п. воćвода Иван Беоćевић[11], кнез Пава Бартićевић, Матић Кѹхаćевић[12], Марко Ćаковićић[12] с Накćлиц: ови сѹ ćамци за Гата и Накćлице како и остали.

Дѹброва[12] п. кнез Ђѹра Синовчић, воćвода Стипан Башић, Тадиćа Чотић: ови сѹ ćамци за село Дѹбровѹ[12], како и остали.

И(з) Ситнога п. кнез Ђѹра Миćановић[13] са свими сеćлани обеćаше, ако би се наша ко нехаран, да ће они сами своćом рѹком нехарника ѹитити и придати п. жѹпи.

И(з) Сриćнина п. кнез Иваниш[13] Новаковић и катѹннар Иваниш Делисина[13], Пава Хаćлиновић, Петар Мѹжинић, Микѹла Бѹлић, Иван Радиловић: ово сѹ ćамци за катѹн сринански.

Дѹће и Трѹше: Стипан Катичић, Пава Воćиновић, кнез Шимѹн Франićевић Баричић: ови за свога брата подписа мало и велико ѹ опćинѹ, а ови остали ćамци за катѹн дѹћски.

Из Ćесениц ćа Гаргѹр Томин[14] придаćем све моће ѹ опćинѹ жѹпскѹ, ако поćдем ѹ хаćдѹчинѹ. И

ћа Гаргѹр Херцеговић, тако и два Стипишића и Матић Аћлиновић, Микѹла Ћерчић и Пава Матиашев[15] и Стипан Реметић и Стипан Зоћлевић: сви згора именовани подписаше се и све своће, како и Гаргѹр Томин[14], ако поћдѹ ѹ аћдѹчинѹ.

И би ћамац Тадића Ћерчић[16] за свога синовца и Петар Стипишић за свака Матића Хаћлиновића. И ми сви сећлани од катѹна ћесеничкога, ако коћи вали[2], оћемо поѹпити свѹ жѹпѹ на помоћ на зле ћлѹде.

За Постранѹ кнез Пава Милѹновић, Ћѹре Баћнић, Матић Багатиновић, ковач Реćлић[17]: ово сѹ ћамци и одговорници за село Подстранѹ, како и остали.

(268). А ѹ то време биćаше кнез[18] велики[18] п. гн. Ћѹра Синовчић и п. воćвода Иван Беоćевић[11] прокаратѹри п. кнез Иваниш[13] Новаковић и п. Стипан Башић; катѹнари из Доćнега Доца кнез Иван Шѹшић, из Горćнега кнез Миховића Марчелић[19], из Костаćн кнез Фране Гоćсалић, из Звечаćна кнез Пава Сичић, из Чичал кнез Ћѹра Драгићевић, из Гат кнез Пава Бартићевић, из Дѹброве п. кнез Ћѹра Синовчић, и(з) Ситнога кнез Ћѹра Миćановић, из Сриćнина кнез Иваниш Делисина[20], из Дѹћ кнез Стипан Катичић, од Ћесениц кнез Фране Сѹћић, од Постране Пава Милѹновић.

Ћа Марко Жѹćлевић ротни ка(н)чилир писа по заповиди.

[1]) *али лѹпеж* нема у **b e**. [2]) *ди* **b e**. [2]) *коли* **b e d**. [2]) *фали* **e**, *fali* **d**. [3]) *свак* **b e d**. [4]) *свакога* **b e**, *svoga* **d**. [5]) *Радичевић* **b e d**. [6]) *катѹн* **b e d**. [7]) *из Смоćлон* **b**. [8]) *Алвиревић* **b**, *Алфиревић* **e d**. [9]) *Числае* **b**. *Çiçle* **d**. [10]) *Гат* **b e**, *Gatj* **d**. [11]) *Беовић* **b e d** [12]) *Kuvaçich* **d**, *Ћаковчић* **b e**, *Dubrava*, *Dubravu* **d**. [13]) *Mihanovich* **d**, *Ivan* **d**, *Делина* **b**. [14]) *Томић* **b e d**. [15]) *Матићашевић* **b e**. [16]) *И би тада ћамац Ћерчић* **b e**. [17]) *Реćле* **b e**. [18]) *кнезом великим* **b e d**. [19]) *Марчела* **b e d**. [20]) *Ivan Delisich* **d**.

Рукопис **d** протумачио је годину ове одлуке арапским цифрама 1692.

2.

.ѵ.х.ѯ.д. сичѣна на .і.є.

(269). Бѹдѹћи скѹпан опћени збор ѹ Гати з главари и капелани ѹчинисмо сви здоговорно[1] и складно, а то ће бѹдѹћи потвардила господа све наше законе и разлоге и статѹт[2], тако и ми примамо вазда ѹ вике ѹздаржати[3], како ће било од старине.

(270). И чинимо из нова, коћи катѹнар не дође на збор, бѹдѹћ авизан, да плати за сваки пѹт толора два; кои[4] ли би се не кѹнтента, да плати дѹплицѹ.

(271). И савише примисмо и ѹ статѹт ѹписасмо, коћа би кодир ствар даржана ѹ мирѹ през парне годишћ .л., да ће ѹ вике твардо[5] и добро — одложив, ако би се наша ки разлог подобан.

[1]) *договорно* **b e d**. [2]) *katnne i razloge i statut* **d**. [3]) *вздаржат е ѹ вике* **b**, *вздаржите ѹ вике* **e**. [4]) *ко* **b e**, *koliko* **d**. [5]) *pravo* **d**.

Рукопис **d** прочита годину овако: 1694 Геннаја 15, у **b e** пишу дан мјесеца .і.

3.

Мећаш од Херцеговине.

.ѵ.х.ѯ.є., мисеца вебрара[1] на .і.

(272). Ово нека се знадѹ границе, докле ће Херцеговина по хембри[2] и по свидочби[3] стари ћлѹди, а то ће Матић Ѹгриновић, коћи има[3] годишћ деведесет и пет; толико[4] кнез Ћѹра Мићановић, коћи има[3] годишћ деведесет. И ови примише вирами и дѹшами да ће истина, бѹдѹћи старе границе, како ће здола.

Границе старе[5].

Стоћни Камен[5], под Каменом одма[6] ѹправ к морѹ, а гори ѹз рикѹ врило Жарновнице[7], ѹправ Пећиница, граница на Ошћлѹ арптѹ[8], граница вода Се-

дреник[8], Пеħ ѹ Кривица[9], граница Кѹчишħа[10], граница ѹ Коħневодѹ[11], граница Тарнова Каменица, граница Тартарица Каменица, граница Обишени дѹб, код ħнега ħе граница[12] Владавиħ дѹбрава, на кѹлѹ Бараковиħа, ѹ исток по Самолечих на мали Коначник, ѹ Цетинѹ под Нѹħак, низ Цетинѹ Такала, Мостине, Перѹħица, Гѹбавица низ Цетинѹ коħа тече испод Омиша ѹ море.

[1]) *фебрара* **b d e**. [2]) *по ебри* **b**, *по ембри* **e d**. [3]) *по свидоци* **b e**. [3]) *ħема* **b e**. [4]) *толикоħер* **b e d**. [5]) *парве* **b e**, *prave* **d**. [5]) *каме* **b e**. [6]) ове ријечи нема у **b e**, *uprav* **d**. [7]) *Жарвниħе* **b**, *Xarnomnice* **d**. [8]) *на Ослѹх харбатѹ* **b e**, *na oslu harptu* **d**. [8]) *Седарник* **e**, *pod Sedrenik* **d**. [9]) *пеħ ѹ кривица* **b e**, *pech u Krivizah* **d**. [10]) *Кѹħишħа* **b e**. [11]) *ѹ Коноводѹ* **b d e** [12]) **у b e d** овдје прекида.

Рукопис **d** прочитао је и овдје годину овако: 1695.

4.

(273). Ово нека се зна[1], како приписасмо ови п. статѹт из старога ѹ ови[1] вирно и право, ни ѹзмакнѹв ни примакнѹв, него да се боħле разѹми арвацки[2] и латински, з договором сви п. властели[3] и пни. дидиħи и са свим пѹком. А то ħе за кнежиħе п. г. кнеза Ђѹре[4] Синовчиħа, кнеза великога, и пна. воħводе Ивана Беховиħа, с осталими главари и с пѹком, како ħе згора.

.ѵ.х.ѯ.є. фебрара[5] на .к. ѹ Поħлици провинциħи[6]. Ђа Марко Жѹħлевиħ, бѹдѹħи ротни канчилир м. п. опħине жѹпе Поħличке писа и приписа васколик с почетка вирно и право ни примакнѹвши ни ѹзмакнѹвши.

[1]) *знаде* **b e**. [1]) *ѹ нови* **b c d**. [2]) *разѹмив арваски и латиски* **b**, **у e** само *арвацки* а ријечи *и латински* нема, *hrvatski i latinski* **d**. [3]) *властеле* **b e**. [4]) *Ђѹрħа* **b d e**. [5]) **у b e** стоји на мјесту десетице знак .ѵ., који увеше или за шездесет или за деведесет; свакако ħе овдје најбоље бити да се чита ѯ т. ј. 60; у рукопису **c** стоји **к**, (т. ј. 20), што не пристаје времену; **d** је прочитао и овдје 1695., даље пише **b** *фербара*. [6]) *ѹ провинциħи* **b e**.

5.

.ѵ.х.о. деценбра на .к.а.

(274). Бѹдѹћи кнез велики п. гн. Ђѹраћ Синовчић и воѣвода п. Матић Кѹхачић ѹчинише збор подимни[1] на мистѹ обичаѣном под Грацем по законѹ старомѹ и с редовници. И на исто време бише ѹчинио мир честити гн. цар и дѹжд, када биѣѹ придали Кандиѹ за Кѣлис[2] и за остала миста. Ѹ ово време отиѹ тѹрци да смо ѣнихови, а латини да смо ѣнихови; а ми бѹдѹћи вазда под заповидѣѹ кѣлишком. За то сви ѣедино и скѹпно[2], редовници и главари, са свим пѹком одлѹчише[3] вирами и дѹшами, да стоѣимо на наших кѹћа и ѹ нашемѹ законѹ; и за то сви скѹпа да нима никор од ниѣедне варсте по ниѣедан пѹт ни начин дати ни чинити дати ни пристати, да се да ниѣедна ствар, толико ѣаспри толико дрѹге робе, тѹрчинѹ ни каѹринѹ, докле се кодир не види, под ким ће остати речена жѹпа и не ѹстановите се меће[3] на краѣини; и да не мози нигда никор обѹзрочити ѹ ниѣеднѹ ствар опакѹ[3] прид ниѣедном господом, за бѹдѹћи да све оно що ће ѹчинено до сада од главари речене жѹпе било ће з договором и с воѣлом свега пѹка; под пенѹ сваком ономен[4] коѣ би дрѹгоѣако ѹчиниѣа ѹ све и по све како се ѹздаржи ѹ законѹ старомѹ, ѹ статѹтѹ овомен, на карти .ма.[5], коѣа пена бити ће сѹпротива кривцѹ, како ће згора, изваршена брез ниѣедного милосарћа; и не даѣ бог тогаѣ, ако би се господа горѣна али доѣна расардила сѹпротива нами, да ѣема[6] ѣедан дрѹгомѹ бити ѹ помоћи, гди бѹде потриба.

Ђа Марко Жѹћлевић канчилир ротни п. опћине жѹпе Поћличке по заповиди.

[1]) *podimski* **d**. [2]) *Клис* **b e**. [2]) *кѹпно* **b**. [3]) *одлѹчи се* **b**. [3]) *ustanovitti se teja* **d**, *ovaku* **d**. [4]) *ономѹ* **b e**. [5]) **b e** пишу: *на карти* **.лz.**, **d**: *na karta* 23. [6]) *има* **b d**.

У рукопису **d** пишу дан ове одлуке 20.

6.

.ѵ.х.о.z. мисеца октонбра на **.ів.**

(282). Ово нека се зна, како се саста́ше сви пни властели и пни дидићи на Облик8 код светога Ђадре п. гн. кнез велики, п. кнез Пава Сѹћић и пни. воћвода Миховићо Петровић и п. прокаратѹри п. кнез Иваниш Вицићевић и пни кнез Лѹка Барнићевић, и пни кнез Фране Гоћсалић и п. кнез Ђѹра Башић, и сви п. катѹнари, п. кнез Стипан Стазић и п. кнез Тадића Жѹћлевић и п. кнез Фране Гоћсалић и пни кнез Пава Станић и пни кнез Ђѹра Драгићевић и пни кнез Матић Вѹковић, и пни кнез Тадића Чотић, и п. кнез Ђѹра Мићановић, и пни кнез Марко Барић и пни кнез Вицко Новаковић, и п. кнез Пава Сѹћић, и п. кнез Микѹла Влахо. И ови сви згора именовани овако рекоше и поднише своими вирами и дѹшами, да ће бит вазда ѹ склад сиромашки[1]; и ако би се тко шнаао кои би биђа изворан измеѹ браће тер би се познала од кога коћа невира, бити ће невирник братимски и бити ће ѹписато ѹ статѹтѹ да ће невирник и да има главом платити, и од ћнегове кѹће да се нима никад примит ѹ збор ни ѹ ниђедно виће братимско ни сиромашко.

Ђа дом Иван Лозић писа по наредби и заповиди, бѹдѹћи канчилир п. жѹпе поћличке[2] ѹ ово вриме.

Ове одлуке нема ни у којем другом рукопису већ само у **c** и у рукопису, који ми дође до руку истом у пошљедње дане моје радње око овог статута, назваћу га **g**. У томе је рукопису ова наредба додана сасвиме на крају.

[1]) У рукопису **g**: *8 складꙋ сиромашки вазда за добро стаѣне сиромашко.* [2]) *Поѣлиц* **g**.

7.

(275). Б8д8ћи се дотакла непристоѣна рич до п. воѣводе Стипана Стазића и ѣнегове п. к8ће, да ниѣе дидић, и сварх8 тога 8чинисмо збор дидићски на Козѣик8[1], и отворисмо стат8т и наће се по стат8т8 и по закон8 свега збора[2], да ѣест Стазић прави п. брат дидић и да с8 од ѣнихова племена били и до сада п. с8ци. А ова рич бише изашла од кнеза Ивана Синовчића, али не наће се истина.

У **b e d** ова је одлука написана ниже послије броја 9; али по времену лица, која се у њој споминьу, боље пристаје овамо.

[1]) *на Kozjaku* **d**. [2]) **b e** додају: *дидиѣскога,* **d**: *didinskoga.*

8.

На .ꙋ.х.п.є.

(276). Нека ѣе 8 знанѣе закон8 поѣличком8, како одсиче С8ћић на светога Арнира[1] нос Марк8 К8хачић8 и ван[2] брез 8зрока, с коѣега носа изг8би ж8па поѣличка велико благо[3]: пна ж8па 8чини и одл8чи складно и договорно, да он ни од ѣнегове к8ће ни од ѣнихова колина нигдар ние виѣник ни с8дац 8 ж8пи поѣличкоѣ.

Одл8чи п. ж8па овако: ако би ко натега али проговориѣа, да м8 се 8чини помиловаѣне, да се они човик 8биѣе каменом а он 8пише 8 п. стат8т како и[4] С8ћића.

Ова одлука долази не само у **c**, већ и у **b e d**.

[1]) *на свети Арнир* **b e**, *na svetoga Arnira* **d**. [2]) *изван* **b e**, **d** пише: *Ivan.* [3]) *благо и пощеѣне* **b e**. [4]) *како ѣе и* **b d**.

9.

На .ѵ.ѡ.к.є., агѹста на .іѳ.[1]

(277). Бѹдѹћи се нашло овога времена, да Фране Сѹћић издаће п. провинциѣѹ поѣличкѹ, зато одлѹчи вас збор п. провинциће поѣличке да се запише, да ниће вићник он ни ѣнегов након ѣнега нигдар ѹ провинциѣи поѣличкоѣ, како ће згора, и потварди парвѹ картѹ що ће згора.

Писа ѣа Марко Барић прокаратѹр и канчилир п. провинциће поѣличке, а по заповиди свега присвитлога збора поѣличкога ѹ вирѹ, како ће згора.

[1]) У b e само .і., но у c има .іф., а ф стоји овдје мјесто .ѳ., у d само *f* т. ј. 9.

10.

На .ѵ.ѡ.к.є. агѹста на .іѳ.[1]

(278). Бѹдѹћи пасанога времена приша од провинциће поѣличке из села Чажина Доца ѹ Стаѣне на Брач ко[2] се зове Перме Маркићевић, и бѹдѹћи се исти Перме наша своѣми синови да издаће овѹ провинциѣѹ ѹ ѣнихови потриба ове провинциће, за то одлѹчи сва п. жѹпа и скѹпан збор п. провинциће поѣличке, да веће ниће речени Перме ни ѣнегов након ѣнега нигдар вићник ѹ провинциѣи поѣличкоѣ, како говори наш закон.

[1]) У b d e пишу само: *на* .ф. [2]) *коѣи* b e, *koi* d.

Гдје је што,

показује ово „стабло“, наштампано према **b e**; а што је заграђено, додано је из **c**, или ако је латинским словима из **d**; иначе подудара се **d** са **c**, и оба опета са **b e**.

Стабло олити казаѣне що се ѹздаржи ѹ овомѹ статѹтѹ, за моѣ свакѹ ствар наѣ на свомѹ мистѹ олити листѹ.

Парви закон од кнеза: каже сѹд истога кнеза и дрѹга говореѣна.

Од традитѹра и заставе (и од силе приѣѹѣи се): Од традитѹра од нашега миста, каже сѹд ѣнегов.

Да се прокаратѹри могѹ прит: Прокаратѹри могѹ се прит сѹпротива кривцем. И од десетине.

Од сѹда (осѹде) племенита човика: каже сѹд племенита човика. И поротѣе лѹпежа.

Од кнезове сентенциѣе (и ко ѣе воѣвода, и ча се осѹди лѹпеж): каже сѹд кнеза велога и воѣводе, ѣниове сентенциѣе и како сѹде лѹпежа.

Од кметића: каже од кметића, парви ѣе (сѹд ѣнегов господар).

Од ропства: од ропства каже разлоге.

Да не море стати влах ѹ Поѣлици: каже да не море влаѣ стати у Поѣлици и тко би кога ѹбиѣо (и ко би ѹбио изванскога).

Од кагве *(kavghe)* ѹ Поѣлици: од кагве меѣѹ Поѣличани и да не море ѹзет изваѣнскога поротника. И од карве над ким би ѹчинепа.

Капитѹл ситански: од капитѹла ситаѣнскога, каже ѣнегово подписаѣне.

Од статѹта како га ѹзаконише: статѹт како поѣличани ѹзаконише и ѹтвардише. (Повала *(potvarda)* привилеѣ).

Од ствари царковни и од проклества: каже сѹд о ствари царковни и од проклества.

Закон од диѣленѣа: каже закон од диѣленѣа, како се има дилити.

Од парне капитѹл: капитѹл од парне и остало.

Од свадбе и *(ali)* боѣа: каже сѹд од свадбе и боѣа од веѣе ствари.

Од ран 8 р8ци: каже с8д од ране на р8ци и осталога живота *(u ruci i ostalim mistim).*

Од карви: каже с8д од карви олити 8боћства (8боћство ашашинско. Ко би ком8 доша на к8ћ8).

Од кметића: каже ако би коћи кметић поставиће р8к8 на свога господара. (И процинеНћа ран).

Од жена и ћниова боћа: од жена и ћниова боћа и женскога наћахиваћна.

Од надворћа: каже капит8л од надворћа. (Ки кога потвори 8 сили и надворће 8 парни).

Од стат8та: каже, како поћличани примише своћ стат8т. (Од земћле ка ће 8 парни *(zastavi)* али 8 залог8).

Од канчилира: каже, како поћличани 8чинише свога канчилира.

Од башћине капит8л: каже капит8л од башћин, остале племешћине. (Од башћин и ща ко стече. Що ће гиб8ће).

Од продаће племешћине: каже од продаће племешћине. (Od *procignenja bastine* kada se prodaje).

Од замине: каже с8д од замине.

Закон од вартла и кокош: каже закон од кокош(и) и вартла. (Тко смета.)

Од гр8бе ричи с8проћ господи млеташкоћ: каже, како ск8пан збор поћлишки 8чини, ко би опсова господ8 млеташк8.

Од (гаћи и) котари капит8л: капит8л од котари.

Од испаше: капитул од испаше.

Закон од дићленћа: закон од дићленћа гаћа олити котара мећ8 собом.

Да се не гради ново село: каже да се не има градити (селити) ново село.

Од попаше: каже закон од попаше.

Од кармак: каже закон од кармак олити прасац.

Капит8л од испуста: каже капит8л од ист8па.

Када кнез гре около горе: од племешћине када кнез гре около горе. (Од с8да кнезова и даржаћна племенщине).

Од апелацић8на: каже од апелацић8на како се апел8ће. *(Od apella. Od apella prid kneza spliskoga).*

Од пристава: каже с8д од пристава.

Од д8гов и позови: каже од д8гов и позови.

Од парбе: каже закон од парбе.

Ствари од поротников: каже ствари од поротников.

Од сѹсиди (од осѹдих, *od ossude*): од сѹсида каже суд.

Од креће (ча ће и при речено): капитѹл од креће.

Од невирства: каже од невирства и остала (тко би ѹчиниѣо господарѹ невирѹ).

Закон од коловоѣ: закон од коловоѣ каже.

(Red u mlinu).

Закон од сѹжаѣн: каже закон од сѹжаѣн.

Од шкоде меѣѹ ѣлѹдми: каже од шкода ке се чине меѣѹ ѣлѹдми.

Закон од пас: каже закон од пас.

Закон од риб: каже закон од ловѣлеѣна риб. (Закон од рибѣнаков).

Меѣѹ законе ине поѣличани ѹзаконише: каже, како поѣличани меѣѹ ине законе Поѣлица ѹзаконише. (Лист од кнеза поѣличкога).

Како кметић гре од господара: каже, како кметић гре од свога господара.

Од житне мире: каже сѹд од мире житне колика има бит.

Од продаѣе вина: каже, како се има ѹ Поѣлици продават вино.

Од продаѣе меса: каже, како се има и пощо продават месо ѹ Поѣлици.

Од мѹзѹвира очита: каже сѹд од мѹзѹвира очита. (Од мѹзѹвира *(oçita)* и лѹпежа).

Закон од наѣменика: каже сѹд од наѣменика.

Од границ и меѣаших: каже сѹд од границ и меѣащи.

Закон од вѹка и воде: каже сѹд вѹка и воде.

Од листа кнеза Дѹѣе Папалиѣа: каже лист господина кнеза Дѹѣе Папалиѣа меѣѹ Дочани. (Од границ и меѣаши, коѣе ѹписа гн. Дѹхе Папалиѣ).

Що би тко отеѣо воѣски: каже сѹд що би тко отеѣо воѣсци.

Од сироте: од сирота кажѹ сѹд. (Од сироте и ѹдовице).

Капитѹл од пѹта: каже сѹд од пѹта ѹ Поѣлици. (Од пѹта закон).

Що би ко отеѣо лѹпежѹ: каже сѹд, що би ко отеѣо лѹпежѹ.

Од винограда на тѹѣоѣ земѣли и вод: каже сѹд од винограда насаѣена на тѹѣоѣ земѣли и вода.

Од ѹбоѣства пса, ине живине: каже сѹд ко пса ѹбиѣе и коѣна и остали живина.

Од гриха неподобна: каже сѹд од гриѣа неподобна.

Од жен дрѹги капитѹл: каже дрѹги капитѹл од жен. (Од жен, како смо и при рекли. *Od xenskoga razbianja i silovanja).*

Капитѹл од ѹмицаѣна *(xen):* каже сѹд од они, ки силом ѹмицаѣѹ женскѹ главѹ.

Закон од лова звири: каже закон од лова звири сваке варсте.

Од вишѣиц и чаровниц: каже сѹд од вишѣиц и чаровниц.

Подпис ситаѣнски: каже подпис ситаѣнски да неѣе одит ѹ аѣдѹчинѹ. (Од лѹпештва ѹ Ситномѹ. Лист ча ѹчини жѹпа нагаѣина).

Од потварде закона и привилеѣи: каже, како сѹ овога времена Поѣлица потвардили закон. (Потварѣенѣе закона и коѣа би ствар даржана мирно годишѣ .л.).

Каже од дрѹгога збора поѣлишкога потварде привилеѣа.

Меѣаши меѣѹ Херцеговином: каже меѣаше меѣѹ Херцеговином и границе.

Од приписаѣна статѹта: каже ѹ коѣе ѣе вриме биѣо приписан статѹт.

Каже ѹ коѣе смо вриме ѹлизли под крило принчипово.

Од Сѹѣића: каже да од Сѹѣића никад не море бит сѹдац.

Од Перме на Брачѹ: каже да од ѣнегове кѹѣе не мере никад бит сѹдац.

У мјесто пошљедња четири ретка долази у **c** овако:

Карта меѹ поѣличани под Грацем.

Карта меѹ поѣличани на Обликѹ.

Карта од Стазића.

Карта од Сѹѣића Ивана.

Карта од Фране Сѹѣића.

Карта од Перме Маркиѣевића.

Закон од меса кое се на бикариѣи продаѣе.

У **d** послије главе, *„od vistizi i çarovnici“* слиједи овако:

Sitainska. — List zbora. — Obetanje uzdarxati zakon i tko bi mirno possidovao .л. godin da je uvik tvardo. — Mejas Ercegovine. — Pripisagne zakona. — Slog Pogliçki. — Svarxenje Ivana Sudichia. — Svarxenje Frane Sudichia. — Potvarda Didichstva Stazichia. — Svarxenje Perme Markichievichia.

Додатак из рукописа е.

Под конац рукописа, за текстовима нове и старе редакције, слиједи у рукопису **е** јоште овај додатак латинским словима, за који се смије мислити, да је оригинално писмо, ма да би се могло питати, судећи по свјежем црнилу слова, није ли ово писано истом у XIX вијеку. Али како под конац има уз потписе још и опћински печат, биће све ово писано збиља године 1776/7 руком „канчелира“ Марка Мартића.

На првоме листу овог додатка имађаше бити у средини нацртан опета свети Ђурђе на коњу, као оно на почетку рукописа. Простор оста празан, али више главе чита се овако:

SVETI GIVRAJ OBRANITEGL
I GOSPODAR
PROVINCIE POGLISKE

а на дну лика (кад би био) чита се на заглавном листу овако:

ISPISAGNJE PRISVITLE GOSPODE
PROVINCIE POGLISKE
GODISCHIA
1778
MDCCLXXVIII.

Сада долази на слиједећем листу овај текст:

NAREDBA PRISVITLE GOSPODE PRIÇASNE PROVINCIJE POGLIÇKE GNIOVJ ÇESTITJ PLEMENA I PLEMENITI IMMENAA. NA VJKOVJTU USPOMENU OD NARODAA.

Buduchi reçena prisvitla gospoda, alliti vlastella iosc od davna alliti mnogho vrimena prividilla, da gniove stare karte i vikovite uspomene iesu poveksalle i izgubila se mnogha immena i çestita plemena od ove provinczije pogliçke, zato svi skladno i jedino skupno odredisce i opchieni zbor allitivam vichie uçinisse na mistu obiçajnomu, misto zvano Pod Graczem u dan misecza i godista, to jest na 7 prosincza alliti decembra godista 1776, gdi buduchi svi sakupglieni plemenita gospoda bosanska i ungarska, sidechi svaki na svome pristogliu, odredisce sa svim zborom i obchienim duorom, svi skupa zajedno, da s[c]e immadu izpisati i zabilixiti u ove kgnighe za vechiu gniovu çast, slavu i postegnie plemena i imena sve gospode jedne i drughe varste, i za da unapridak ne bi se zgodila kakva privara u stvari takovoi, to jest izgubilo koje pleme alliti ime od reçene plemenite gospode, ni stavillo drugho, koje nije od karvi

gosposke, u reçenu obitogliu alli drustvo od brastva; i ne samo koj pribivaju i ovoj Provincij, dali iosc od onnj koi su otisli u prosasna vrimena pribivat u drugha mista od Dalmazije i koj su bili primglieni od reçene gospode u gniovo vichie i gospostvo, koj i sada naode se gniova imena i plemena u ovoj nassoj provinczij i uxivaju sve pristoschine u nassemu vichiu.

Sidechi dakle u zboru ovuomu na svomu pristogliu prisvitli gospodin knez velliki od Poglicza Ivan Jeronçich i prisvitli gospodin velliki vojvoda Antun Martich i çettiri prokaratura i dvanajest katunara alliti knezova od dvanajest selaa, i prisvitli i çasni gospodin vikarj i ostali parroczi alitivam curati od provinczije pogliçke, koj svi skuppa i jednoglasno naredisse i zapovidisse, da svaki mnogho postovani kurat s gospodinom knezom od sella imadu virno i pod peçat svoje czarque pridati stare karte i sva immena allitivam plemena, koja se nalaze u svoij selli, tolliko prisvitlu gospodu vngarsku i bosansku, i kad budu sve reçene stvari sakupgliene, odregiujemo pripostovanoga gospodina D. Mattija Martichia, kurata od Zveççagnja, da on reçene stvari skupgliene postavi i upisse u iedan libar, koj po dospitku bichie prikazan skupnomu zboru, privighien i potvargien, i u opchienu skrigniu postavglien za vikovitu uspomenu od naroda, kako ozgora rekosmo.

Poçimglie dakle i daje se çast i postegnie jednako svakomu katunu alliti sellu od prisvitle i çasne gospode, igiuchi na opposu(n)[1] i po obiçaju, to jest Gorgni Dolacz i Dogni Dolacz, koj izhode od Ellema velikogha kneza Miroslavichia.

1.

Kattun allitivam sello Dogni Dolacz.

Poçimgliu dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastelle çestita plemena i glasovita immenna knezovi bosanski.

Pleme i kuchie Vulassovichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Marisaglichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Bannichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Jurkovichii i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Duokatovichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Mandichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Simunichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Sussichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Jadrichia i koj od gnj slide.

[1]) У рукопису *opposu*, и у новоме пријепису *na oposu*.

Pleme i kuchie Braovichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Tiardovichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Bogdanichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Junussichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Guinovichia sto su sadaa pridivkom Silovichi i Pezeglichi i koj od gni slide.
Pleme i kuchie Radoevichia i gniovi poslidujuchi.

2.

Kattun allitivam sello Gorgni Dolacz.

Poçimgliu dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastele çestita plemena i glasovita immena knezovi ungarski i bosanski.

Gospoda ungarska.

Pleme i kuchie prisvitle gospode Pavjchia i koj od gnj slide.

Gospoda bosanska.

Pleme i kuchie prisvitle gospode Kachiunichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Roguglichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Vuletichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Radovçichia reçenoga Çikotichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Vuanovichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Vidaçichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Xuglievichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Xivaglichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Çorichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Lukaçevichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Simunitichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Reglichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Sladoevichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Leksichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Sinkovichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Luçichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Vukichievichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Pavkovichia i koj od gnj slide.
Pleme i kuchie Struichia i gniovi poslidujuchi.
Pleme i kuchie Gliubatovichia i gniovi poslidujuchi.
Pleme i kuchie Skeichia i gniovi poslidujuchi.
Pleme i kuchie Giurichia i gniovi poslidujuchi.

3.

Kattun allitivam sello Costagnie.

Poçimgliu dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastele çestita plemena i glasoviti (sic) immena knezovi bosanski od Tissimira.

Pleme i kuchia prisvitle gospode Sladoevichia i koj od gnj slide.

Pleme i kuchia Mandalinichia i koj od gni slide, sada niki drugojaçie zvani Dujmovichia, Bujchia, Bogdanovichia, Barstichia, Banovichia, Jeronçichia, Begichia: svi ozgor reçeni plemenom Mandalinichi.

Pleme i kuchia Vladanovichia i koj od gnj slide, sada novjim imenom zvani Jugumovichia, Strujanovichia, Chiajchia: svi plemenom Vladanovichi.

Pleme i kuchia Markovichia i koj od gnj slide, sada nikim imenim zvane novim Simunovichia, Sarolijchia, Okaçichia, Chialichia i Miduglevichia, koi je u Zveçagniu: svi ozgor imenovani gospoda Markovichi.

Pleme i kuchia Vukichievichia, reçeni gosp. knezovj Tiçinovichi i koj od gnj slide.

Pleme i kuchia Radovçichia i koj od gnj slide, sada inaçie zvane Maçevichia, Bukavçeve, Açinichia, Volichia, Bilichia, Czavranichia: ovo su svi starinom gospoda Radovçichi.

Pleme i kuchia Gosalichia i koj od gnj slide, sada drughim immenim novim zvane: Pepiçichia, Plassinovichia, Ledinovichia, Banovichia, Amulichia, Ragnkove, Mattievichia, Bassichia, Berosseva, Skartichia: ovo su svi gosp. knezovj Gosalichia.

4.

Poçetak Tissimira, kattun alliti sello Tervis, reçeni Sveçagn, koj izodi od iasne i glassovite kuchie velikoga kneza Tissimira Miroslavichia, poglavitoga vitnika kraglia bosanskoga.

Poçimgliu dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastelle çestita plemena i glasovita immenna knezovi prisvitla gospoda i bosanska i ungarska.

Pleme i kuchia Karstoevjchia, sto se sadaa zove Martichia i Siçichia.

Pleme neko velliko Martichia, od kogha izhode knezovi i vojvode i poslidujuchi.

Pleme velliko Siçichia, od kogha izhode knezovi i vojvode i gniovj poslidujuchi.

Drugha tri plemenna mala tako se sad zovu, koja od iste Karstoevichia kuchie izhode.

Pleme i kuchia Drasinovichia reçeni knezovi Bozichi, drugi zvani Krusichichi (aliti Kružićevići) i gniovj poslidujuchi.

Pleme i kuchie knezova Ivagnichia i gniovj poslidujuchi, koj sada drughojaçim razlikovitim immenim zovu se, to jest Katussichi, Stanichi, Nevichi, Vuletichi alliti Ghimçichi, (Glumčići): svi reçeni starinom Ivagnichi

Pleme i kuchie Çopeglievichia i gniovi posliduiuchi, sada drugoiaçkim imenom zvani Radichievichi reçeni Milichievichi, Markovichi reçeni Miduglievichi, koi je dossa iz Kastagnia na bastinu k Miduglievichia odivi, Boboglievichi od istoga Çupeglievichia, sada zvani Pavisichi i poslidujuchi.

Ovo su svi recenj ozgora prisvitla i çasna gospoda plemichi alliti knezovi bosanski, i slidechi:

Pleme i kuchie Ivaniscevichia, sada staniczi u Splitu, ovi su prava i plemenita gospoda alliti knezovi bosanski.

Pleme i kuchie Darmichia alliti Martinovichia i gniovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie prisvitle i plemenite gospodee ungarske.

Pleme i kuchie Jeronçichia sada zvane Alfirovichia i gniovi posliduiuchi.

Pleme i kuchie gospodee bosanske Jakovglevichia, sto se zovu Ostarviçani.

Pleme i kuchie Radakovichia, sto se sada zovu Karcatovichia i gniovi posliduiuchi.

Pleme i kuchia Rudanovichia i gniovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Xorichia i gniovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia gospode bosanske Slidinko.

Pleme i kuchia Miaglievichia i gniovij poslidujuchi.

Pleme i kuchia Maneniçichia i gniovij poslidujuchi.

Pleme i kuchia Juranovichia i gniegovj poslidujuchi.

Pleme i kuchia Kovaçichia, sada staniczi u isoli Braçkoi i gniovi posliduiuchi.

5.

Kattun allitivam sello Çisla.

Poçimgliu dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastele çestita plemena i glasovita immenna knezovi bosanski.

Pleme i kuchie Juranovichia i gniegovi poslidujuchi; od ovogha plemena niki su sada staniczi u Ostarviczi, sellu Sveçagniu, niki u Zakuçczu, a niki u gradu Omissu, zvani sada Sestani.

Pleme i kuchie Grubisichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Lelanovichia i gnegovi poslidujuchi, niki sada stoje u gradu Omissu.

Pleme i kuchie Kraglichia, sada zvana Staichia, i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Domianovichia i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Jaksichia i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Perissichia i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Budinacz, reçeni Vodanovich, i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Radinçichia, sada zvana Saskorovichia, i gniegovi poslidujuchi ; od ovi niki sada staniczi u Braçu.

Pleme i kuchie glassovite plemenite gospode bosanske Dragichievichi i gniovi posliduiuchi.

Pleme i kuchia prisvitlogh gospodina ungarskoga Alaça i gniovi posliduiuchi.

Pleme i kuchia prisvitle gospodee bosanske Juretichia gniovi i posliduiuchi.

Pleme i kuchia Parvinçevichia, sada drugoiaçkim immenim mnoghe zvane.

Pleme i kuchia Kastelanichia i gniegovi posliduiuchi.

Pleme i kuchia Graguevichia i gniegovi posliduiuchi.

Pleme i kuchia Jurjevichia, sada stanik u Svinischi, i gniegovi posliduiuchi.

Pleme i kuchia Petrovichia, od ovogha plemena Frane Bassich i gniegovi sinovczi, sada staniczi u Çisli, ovomu istomu selu, i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Uranciskovichia, sada zvane Kordunovichia, koj izhode od Miaglievichia, od sella Sveçagnia, i gniovi poslidujuchi.

6.

Kattun allitivam sello Gatta.

Poçimgli dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastelle çestita plemena i glasovita immenna knezovi bosanski.

Pleme i kuchia Borovçichia, sada niki staniczi u Splitu i gniovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Pivçevichia i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Mechinichia i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Braiçichia, starinom Beovichia, i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Beovichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Vukovichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Kaubrassovichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Bartichievichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Kriçkovichia, sada zvana Stossichia, i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Çovichia i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Valentinovichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Millossevichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Kuvaçichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Tvardichia, sada zvana Kovichia, i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Billichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Jerichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Generalichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Bagatovichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Ochiassichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Cikichia i gnegovi poslidujuchi.

Plemenna i kuchie ozgor immenovane iessu didichi, sto chie rechi stareniczi alliti plemichi gospoda bosanska.

U ovome sellu çine sse dva zbora: iedno skupschina duhovna u czarkqui stolnoi s. Czipriana, s kojom vlada pripostovani çasni gospodin vikarj, koi biva od iste provinczie, koi vlada s izvagnskom darxavom splitskom; drugha skupschina allitivam zbor çini sse pod Graczem gdi gospoda çine vichie i svoje poglavicze alliti glavare pod vladagniem privedre republike mletaçke.

7.

Kattun allitivam sello Dubrauva.

Poçimgliu dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastelle çestita plemena i glasovita imena knezovi bosanski i ungarski.

Pleme i kuchia prisvitle gospode bosanske.

Pleme i kuchia Çotichia i gnegovi poslidujuchi, sada niki staniczi u Splitu, a druzi pod Çaçvinom (Čavčinom).

Pleme i kuchia Uzinichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia prisvitle i plemenite gospode vngarske, koi su naiparvo uçinili svoje pribivalischie u ovomu sellu i pak se razasli po drughi selli od ove Provincie i drugha mista od Dalmaczie.

Pleme i kuchia Drasoevichia, sada zvana Jelichia, stanik u Omissu, i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Reglichia i gnegovi poslidujuchi, ovo su dva plem. Ungarczi.

Pleme i kuchia istogha Reglichia, niki stanici u Primoriu a niki u Xarovnici.

Pleme i kuchia Bassichia i gnegovi poslidujuchi, od ovizi sada su staniczi niki u Doczu, u Zastigniu, u Postrani i u Xarovniczi.

Pleme i kuchia Stipagnichia i gnegovj poslidujuchi, od ovi niki stoje u Splitu.

Pleme i kuchia prisvitle gospodee i plemenite Sinovçichia ungarske, sada niki staniczi u Splitu, a niki na sluzbi principovoj.

Pleme i kuchie gospode bosanske Radiçichia, od ovi niki su staniczi u Primoriu i zovu se novim immenom Marassovichi, a druzi od iste kuchie stoje u Dugopogliu, i onni se zovu Marassovichi, a niki u Kglissu, a niki u Xarovniczi.

Pleme i kuchia Petrichievichia i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia prisvitlee gospode ungarske.

Pleme i kuchia Gargatovichia i gnegovi poslidujuchi, sada jedna stanik u Primoriu.

Pleme i kuchie prisvitle gospodee bosanske.

Pleme i kuchie Glavinovichia i gnegovi poslidujuchi, od ovoga plemena niki su stanici u Klissu a niki na Umj (sic).

8.

Kattun allitivam sello Sitno.

Poçimgliu dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastelle çestita plemena i glasovita immena knezovi bosanski.

Pleme i kuchie prisvitle i plemenite gospodee bosanske:

Pleme i kuchie Mianovichia i gniegovi poslidujuchi, od ovogha plemena sada su staniczi iedni u Xarovniczi, a drughi na Braçu.

Pleme i kuchie Toloevichia i gniegovi poslidujuchi, od ovogha plemena iedni su staniczi u Tvarçichi.

Pleme i kuchie Desichia i gniegovi poslidujuchi, sada od ovj stanik jedna kuchia u Xarovnici.

Pleme i kuchie Draghisichia, sada zvanj Radichi i gnegovi poslidujuchi, sada stoi u Splitu.

Pleme i kuchia Boguvidovichia i gnegovi poslidujuchi, od ovogha plemena iedne kuchie sada stoie na Faru i zovu se drughim imenom Kovaçichi, a jedne u Kastelim i zovu se sada Sparglichi.

9.

Kattun allitivam sello Çasvin Dolacz, Uume i Srignine, sto iest sve jedna knexija.

Pocimgliu dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastelle çestita plemena i glasovita imena knezovi ungarski i bosanski.

Pleme i kuchia prisvitle i plemenite gospodee ungarske:

Pleme i kuchia Novakovichia i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Durakovichia, reçenogha Novakovichia, i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Jurissichia, reçenogha Xarkovichia, i gnegovi poslidujuchi.

Uume.

Pleme i kuchia prisvitle i plemenite gospode ungarske.

Pleme i kuchia Barichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Sarichia, reçenoga Sinovçichia, i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Ozretichia i gnegovi poslidujuchi, od ovi niki stoje u Omissu, a niki u Borku, drugi u Raçniku.

Çuarcichie.

Pleme i kuchia Vladussichia i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Kulissichia i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Barichia i gniegovi poslidujuchi, govori se da je g. ungar.

Srignine.

Pleme i kuchia Juriçichia i gniegovi poslidujuchi.

Na Ossiçu.

Pleme i kuchie Radilovichia i gnegovi poslidujuchi.

10.

Kattun allitivam sello Duchie i Trusse.

Poçimgliu dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastelle çestita plemena i glasovita imena knezovi ungarski i bosanski.

Pleme i kuchie prisvitle gospodee ungarske:

Pleme i kuchie Lozichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Velichia, reçeni Borovczi iz Gata, i gniovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Mekinichia prisli iz Gata, i gniovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Kulinbatovichia i gniovi poslidujuchi.

11.

Kattun allitivam sello Jessenicze.

Poçimgliu dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastelle çestita plemena i glasovita immenna knezovi ungarskii bosanski.

Pleme i kuchie prisvitle gospode ungarske:

Pleme i kuchia Jurjevichia reçenogha Dujchia i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Sugichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Lozichia i gnegovi poslidujuchi

Pleme i kuchie prisvitle gospode bosanske.

Pleme i kuchie Billinichia i gnegovi poslidujuchi, sada jedni staniczi u Splitu.

Pleme i kuchie bosanske Ercegovichia i gnegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchie Didichi, to jest gospoda bosanska Silovichia i gnegovi poslidujuchi, od ovi niki su staniczi u Splitu.

Pleme i kuchia prisvitle gospode bosanske Bartulovichia i gneg. poslidujuchi.

Pleme i kuchie gospode bosanske Jurinovichia i gnegovi poslid.

12.

Kattun allitivam sello Postrana.

Poçimgliu dakle od ovoga sella gniove gospode alliti vlastelle çestita plemena i glasovita immena knezovi bosanski.

Pleme i kuchia prisvitle gospode bosanske.

Pleme i kuchia kneza Goje Mattia i gniegovi poslidujuchi.

Prisvitla i plemenita gospoda, koi su bili primglieni u gospostvo i vichie pogliscko za uxivati milosti kako i ostali slide.

Pleme i kuchia Garagninova iz Troghira i gniovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Dudanova iz Splita i gniegovi poslidujuchi.

Pleme i kuchia Dujmovichia s Braça i gniegovi poslidujuchi.

Prisvitla i priplemenita çasna gospodo provinczije pogliçke.

Evo kgnighe allitivam libar po naredbi Vassegha Prisvitlogha Gospostva uçignen i sloxit Vami sse prikazuje, buduchi da vassa çasnost i prisvitlo gospostvo jest mene odredilo za skupiti i upisati reçeni. Ja dakle za çasnost i postegnie Vasse iesam naredbe ispunio kako od vas bile su zabilixene i u skupnomu zboru alliti vichiu odregiene i u dan missecza decembra alliti prosincza i godista zabilixena 1776; i u skupnome ovome malanu premda mloavu trudu, nista dakle nisam uzmaknuo ni nadostavio sto mi nije bilo s istinom prikazano i s peçati potvargieno od M. P. gospode pastira alliti kurata i prisvitle gospode knezova od isti sella i staracza i vassi stari libara i karata, privileggia alliti milosti, koje ste imali i imate od cessarski i kraglievski milosti çestitoga czara i privedroga principa i od starj prossasni nighda kraglia slovinski. Ovi daklen mloavi i malakni trud Vama prikazujem i posvechiujem, buduchi da ostajem i u napridak vazda spravvan i drughi svaki mnogho muçnij trud priko ruku uzeti, za Vami posluxiti i uzmnoxati slavu i postegnie immena Vassega, kojm xelim svaku srichiu i çestitost nebesku i zemaglsku, vazda sse nazivgliem kako se i podpissujem.

Vas. Gosp. Prisv. i Priças.
pripon. i vazda duxni sluga
D. Matti Martich Curat od Sveçagna.

Buduchi Nama dokazano, da kgnighe allitivam Libar jest dovuarssen, kako smo bili odredili u Godiste prosasno od 7 decembra 1776 u skupnomu szboru allitivam vichiu, da sse immadu upisati plemena i çestita immena od sve prisvitle i priçasne gospode, iedne i drughe varste, alliti immena od ove provinczie i koj su posli pribivali u drugha mista od Dalmaczie a jesu od karvi gosposke i stabla nassega: zato çinimo i kupimo obchieni i oçiti szbor allitivam vichie, koje bi na 7 aprila 1777, ghdi buduchi sakupglieni svi glavari od iste provinczie, to jest prisvitli gospodin knez veliki Ivan Jeronçich i prisvitli gospodin vojvoda Antun Martich i çettiri prokaratura, i dvanajest kattunara alliti knezova od sella, i prisvitli i çasni gospodin vicarj d. Marko Pavjch s' ostalima parrocima allitivam kuratima od ove provinczie i sva ostala prisvitla gospoda podimicze alliti kuchiami, sidechi svak na svomu pristogliu i pomglivo svaka slissajuchi i razmisgliajuchi, ghdi buduchi prinesen ozgor re-

çeni libar alliti upissagnie od sve prisvitle gospode plemena i immena za gniovu svitlost i vikovitu uspomenu, koi bi s vissokim glassom postiven od obchienoga gospodina kançelira Marka Martichia bistro prid svim obchienim szborom, od kojega bilo je obchieno i slobodno na vass glas potuargieno, da tako iest istina. Nadodajuchi da ako bi se nasla koja drugha obitoglia allitivam pleme, koje po zaboravgliegniu alli neznagniu nije ovde megiu ostalom vlastelom alliti gospodom zabilixeno, i kad bi godir dosla u svako vrime po svidoçbi zakonitim naçinom da izhodi od kolina alliti stabla i karvi gosposke po zakonitome matrimoniu, i kad potvarde s istinom ono pleme allitivam kuchie, na koje ime bisse prikazali reçeni, iosc odvisse da bude potvargiena ova istina od M. P. curata od istoga sella, od koga bi se darxao da jesu reçeni s peçatom czarquenim, takogier i s virom gospodina kneza od istoga sella; odvisse odregiujemo i ochiemo da tako bude uzakognieno i darxano, da ako bi xelio koj godir od drughoga mista da se prime u broj i gospostvo nasse, imachie se sakupiti opchieni zbor allitivam vichie od sve gospode iedne i drughe varste, ghdi bichie prikazan reçeni xeglitegl koj chie se ballotati od sve gospode slobodnim naçinom, i ako progie na balotaciunu i bude primglien, zapisachie se u reçeni libar i priat na sve nasse privilegie i gospostvo. I za potvargiegnie i virovagnie od ove istine i od svega onnoga sto sse u ovome pismu i zabilixegniu nahodi i sto je prisvitli zbor alliti vichie uçinilo, podpissujemo i peççatimo s peçatom od sve ove obchine pogliçke i gospostva nassega u viru, koj. sl.

Ja D. Martin Bagnich kurat od Dogniega Docza.
Ja Nikola Bilich knez od Dogniega Docza.

Ja D. Gargo Leksich kurat od Gorgniega Docza.
Ja Marko Xuglievich knez od Gorgniega Docza.

Ja D. Anton Tiçinovich kurat od Kostagnia.
Ja Mihovio Radovçich knez od Kostagnia.

Ja D. Mattii Martich curat od Sveçagnia.
Ja Anton Martich knez i vojvoda od Sveçagnia.

Ja Do. Mijo Miaglievich curat od Çiçala.
Ja Petar Juranovich knez od Çiçala.

Ja D. Mattii Pivçevich kurat od Gaata.
Ja Juraj Çovich knez od Gaata.

Ja D. Juraj Bassich curat od Dubrave.
Ja Mattii Bassich knez od Dubravue.

Ja D. Mijo Mianovich kurat od Sitnoga.
Ja Mattii Jurissich knez od Sitnoga.

Ja D. Mattii Vladussich kurat od Sargnina.
Ja Jura Novakovich knez od Sargnina.

Ja D. Mijo Rakuglich kurat od Duchia.
Ja Anton Kapitanich knez od Duchia i Trussa.

Ja D. Filip Nazor kurat od Jessenicza.
Ja Bartua Erczegovich knez od Jessenicza.

Ja D. Anton Rusich kurat od Postrane.
Ja Petar Braiçich knez od Postrane.

Ja Ivan Pavich prokaratur od Poglicza.
Ja Petar Juranovich prokaratur od Poglicza.
Ja Andrija Barich prokaratur od Poglicza.
Ja Petar Stossich prokaratur od Poglicza.

L. S. Mi Antun Martich, vojvoda od Poglicza.
Mi D. Marko Pavjch, vikarj izvagnski i Poglicz.
Mi Ivan Jeronçich knez velliki od Poglicza.

Ja Marko Martich kançelir od
postovane opchine Pogliske.

III.

STATUT VRBANSKI

A DONEKLE I SVEGA KRČKOGA OTOKA

(GOD. 1362—1599.)

UREDILI

DR. IVAN ČRNČIĆ I DR. FR. RAČKI.

(А. Закони у вријеме крчких кнезова Франкапана.)

(1362—1477).

(а. *Одломци старијега статута: из год. 1362, 1367, 1375 и 1382.*)

(1). К(а)п(и)т(у)л како се имаю казат в зароци.

У рукп. на стр. 42. .ѵ.т.м.к.[1] м(и)с(е)ца мађ дни .ѕ.[2] Тада се лагоди вище, да има присежник показати по закону двору до .к.[3] дни и в живини и в' зароци[4]; а дворь да има рещи господару, да покаже до .к. дни, гдо е биль пастир.

И още, да има вс'ки двор звати еднога присежника и еднога кмета гди коли би гдо казань. Ако ли би ки ч(лови)кь казан в зароци лес сикущь, да му има двор рещи до .к. д'н: „да си казан". Ако би послаль двор свое пермани чинити продаю оному, ки би казань, али господару ч'и би добит'кь биль: ако га пита, буди му длжьн поведати, гдо га е казал.

---

[1] .ѧ.ѿ.м.ѡ. = 1362. [2] .ѫ = 8. [3] .ѿ. = 3. [4] ѳнѣьзаі, околина мјеста, pomoerium. Ријеч „зарок" је на Крку још позната. У том значењу раби се у том статуту два пута. Ријеч „зарок" значи такођер глобу, казну, именито у пољичком статуту (в. стр. 55, 93), за тим у листинама год. 1447—8. (Acta croat. p. 69, 70, 73 s.), код Карнарутића: „Kad zapovid taku ta baša razumi, klade pomnju svaku, ku more i umi, svim *zaroke* čineć da idu k raboti"; код Леваковића итд. У винодолском закону долази „заговор" мј. зарок (в. стр. 12.)

(2). Капит(у)ль одь меса.

У рукп. на стр. 42. .ѵ.т.м.б.[1] месеца октебра дни .і.в.[2] Будущи опщина пред цркву наредише вси купно, да гре козега меса и говедега либрица по .д.[3] врнизи, а овче по .є.[4], и праза овна, а скопчевина по .н.[5] врнизи.

(3). Капит(у)л за градь.

У рукп. на стр. 43. .ѵ.т.м.ж.[6] мисеца июна дни .і.[7] Будущи суд'ц и вищници и кмети пред цркву, учинише мею собу, да када буде граду ка потриба вище имити мею собу, да буде зван вас пл'к по бусовищи, вели и мали. И да има то вище бити в недилу з'маше. И ча би вище учинило, да неморе ниед'н рещи проту тому.

(4). Кап(и)т(у)л обрати опщини[8] ч(лови)ка за потрибу.

У рукп. на стр. 43. Паки, ако би ка[9] потриба опщини, да буде обрань .л. ч(лови)кь, и колико их буде триби, и да се нима зети ниедну скужу; а ки би се земал, плати .б.н.[10] ц(е)леза, вищник и вани з вища да има бити. А тихь врнизь будита .б. дела опщини, а трети господи.

(5). Капит(у)ль од' прази.

У рукп. на стр. 42. .ѵ.т.н.д.[11] месеца марча д'ни .г.[12] Будући суд'ц с вищници на вкуп учинише зарокь мею собу, да се нимаю пасти овни гостинске прази

---

[1] .ѧ.ѿ.м.ѥ. = 1362. [2] .в.ѿ. = 23. [3] .ѳь. = 5. [4] .з. = 6. [5] .ѯ. = 10. [6] .ѧ.ѿ.м.ѿ. = 1367. [7] .в. = 20. [8] У ркп. погријешно ꙗпѡвраѣ мј. ꙗпѡвраꙗ. [9] ꙗꙗ мј. ꙗѣ. [10] .ѥ.ѯ. = 12. [11] .ѧ.ѿ р.ѳь. = 1375. [12] .ѯ. = 4.

с нашими овни прази. А ки би е в'зель овнар те исте овни више писане, плати три ц(е)лези.

(6). Кап(и)т(у)л за одкупи.

У рукп. на стр. 43—4

.ѵ.т.о.б.[1] мисеца отебра д(а)н. .і.ѕ.[2] Будущи оточко вище на куп в' Крци, ие прип'л пред нас пр(ва)дь Блажь з Врбника тузещи се за ед'нь виноградь: „да ми га недаду одкупить а мене пристои". И е кунтентало то вище и ти почтовани мужи, ки биху онди, да мози откупити всаки, кога пристои, наипрво мужски поль а паки женски.

(6. *Статут год. 1388*).

В име божие ам(е)нь. леть божьихь текущихь .ѵ.т.о.ѕ.[3] м(е)с(е)ца июна дань .д.н.[4]

То е штатуть.

У рукп. од стр. 1—19.

Ми госп(о)д(и)нь кнезь Штефань и ми г(осподи)нь кнезь Анжь, слишещи ми велике тужбе от нашихь вернихь служб'никовь крчкога отока, ке имь чин(и)ху худи люди, послали есмо нашихь вернихь в отокь, да они с'звавше добрихь мужи за всега отока; и тако есу начинли, да б(у)ду прави в' пр(а)вдѣ стати, а криви да б(у)ду каштигани.

Ми г(осподи)нь Ловренац, и г(осподи)нь Ивань, и гос(по)д(и)нь Павль, и подкнежинь Докша, будущи ми послани од' г(осподи)на кнеза Штефана и од' г(осподи)на кн(е)за Анжа в отокь крчки, призвали есмо к' н(а)мь подкнежинь[3] оточкихь и добрихь мужи с Крка и за всего отока хотещь учинить то, ча би право и добро за вась отокь.

---

[1] .ѧ.ѡ.ѕ.ѡ. = 1382. [2] .ѕ.ѳо. = 18. [3] .ѧ.ѡ.ѕ.ѫ. т. ј. 1388. [4] .ѡь.ѭ. т. ј. 15. [3] Мј. ѡѕоьхрэдѹвѥрѫ.

*

(1). К(а)п(и)т(уль) први от силе женске, ка би с(ило)в(а)н(а).

Наиприѣ от силе. Ка коли жена али девоика би силована, ка коли отещи, та б(у)ди, ми хощемо и зап(о)в(и)д(а)мо, да скажущи она, када се б(у)де тужити от силе, по .в.[1] добрихь сведоцѣхь, ако би таиль онь, ки би силоваль, ако би она сказала тѣмь .в. сведокми, буди поставл(е)нь на муку. Ако буде правити на м(у)цѣ: да му имѣи гл(а)ва понти.

Иощь, када буде тужба колѣ от тѣхь силь: тада судци будите држани ихь заминати оваенаго к(а)ко наитане буду могли.

Иощь, то зложивши к' тому, да гдѣколѣ та д(е)в(и)ца или жена будущь, кого колѣ рачуна, да има прити пред дворове разплетена кличущь „помаганю", прѣе нере приде домовь, и опоменути место, гдѣ буде сила чинена. А тада судци имеите ѣти оваенога, таре заминати га. И ако имь буде истину правити: имеи му гл(а)ва поити, а блага не згубла. На муцѣ ако не б(у)де правиль: прость е.

Иоще, ако неби имела сведоки: да она има присещи само .б.н.[2] од кихь јѣи се има наложити половица, а други поль имѣи сама наити.

Иоще, ако три от тѣхь нее ближикь не би рачили присещи: да еи нишьтарь не уди. Ако ли веще не би присегло: оваени е прость.

Още, ако она неби имела ближичство: да она мози наити госте, жене от добра гл(а)са. А то буди в' разумѣ суд(а)ць. И судци имѣите држати в узѣ обреченога, доклѣ се судь зда; али имѣи дати добро поручаство, в'зда разумѣющ се, имѣите сведоци бити од онога града, гдѣ е сила чинена. А та тужба имѣи

---

[1] .ш. т. ј. 3. [2] .ѡ.ѯ. т. ј. 12.

бити до трети д(а)нь. Ако буде ч(ин)ити другако: да пр(ав)ду свою згубла.

(2). К(а)п(и)т(уль) за кона јиздного.[1]

Ощь, зврху тадби хоте и зап(о)в(и)даю, да в'с(а)ки, ки кона украде езднога, да има платить .м.[2] л(и)б(а)р, ке .м. либ(а)рь имѣите се делити на поль: поль господару а поль г(оспо)дѣ; ка половица имѣи се разделити на трое: ед(а)нь дель г(осподи)иу кнезу Штефану, а др(у)ги г(осподи)ну кнезу Амжу, а трети опщинѣ, с к(о)га града остане тать.

(3). К(а)п(и)т(уль): ки би украль вола.

Още, за вола такое да остае тать л(и)б(а)рь .м. И дели се к(а)ко згора.

(4). К(а)п(и)т(уль) за жрѣбца али кобилу.

Още, за зрѣбца али кобилу л(и)б(а)рь .ѣ.є.[3]

(5). К(а)п(и)т(уль) за юнца и краву.

Още, за в'сакога юнца али краву плати л(и)б(а)рь .ѣ.є.

(6. Капитуль) за осла.

Още, за в'сакога осла али ослицу л(и)б(а)рь .і.ж.[4] И дели се како згора.

(7). К(а)п(и)т(уль) за озимче ошле.

Още, за в'сако озимче ошле, али самца али сам'це, л(и)б(а)рь .н.к.[5] и поль.

(8). К(а)п(и)т(уль) за кр(а)ве и коб(и)ле оз(и)мч(е).

Още, за всако озимче кравее али кобил'е л(и)б(а)рь .к.н.[6] и поль.

---

[1] ПРЗѲѢПЬРЗЖѢ. [2] .м. т. ј. 60. [3] .ПР.З. т. ј. 36. [4] .З.ОУ. т. ј. 27. [5] .ФС. т. ј. 12. [6] .ОО.Ф. т. ј. 13.

(9). К(а)п(и)т(уль) за овцу и коз(у).

Още, за всаку овцу али козу велу имѣи платить тать л(и)б(а)р .ѕ.[1] и дели се к(а)ко згора.

(10). К(а)п(и)т(уль) (за) овче и коз(е) он(у)кл(е).

Още, за вс(а)ко онукле овче и коз'е плати тать со(лдини) .к.ѕ.[2]

(11). К(а)п(и)т(уль) од ѣнца.

Още, за вс(а)кога ѣнца али козл(и)ца пл(а)ти со(лдини) .ѣ.є.[3]

(12). (Капитуль) за ул.

Още, вс(а)ки уль плати либр(е) .г.[4] и поль.

(13). К(а)п(и)т(уль) за кокошь и пет(е)ха.

Още, за кокошь али петеха плати .і. и .ж.[5] со(лдини); и дели се к(а)ко зго(ра).

(14). К(а)п(и)т(уль) за свою тадбу, ку би нашаль украдену.

Още, ако би нѣки нашаль свою тадбу, ка би му украдена, а тать не би затаиль: имеи се платить, к(а)ко е згора; и имеи се писати за тата. Ако би затаѣль, а господар би могаль провати трими сведоки в' градѣ а двѣма ванѣ з' гр(а)да, ко да[6] нѣма ни ед(а)нь гость тѣми сведокми провавши: има се поставити на м(у)ку; и има се мучити к(а)ко б(у)де видѣти судцемь. Ако се неби одьдаль: има бити прость.

---

[1] .ѳѡ. т. j. 9. [2] .ѯ.ѫ. т. j. 48. [3] .пр.ѕ. т. j. 36. [4] .ѯ. т. j. 4. [5] .я. и .ѡѡ. т. j. 27. [6] ꙗ ѡьѣ (ꙗѡьѣ?)

Още, по сведоцѣхь али по иномь рачунѣ, ако господарь не буде мощи видѣти свою шкоду, т(е)ре би се сум'нель на никога тата: мози га ротити само .к.і.[1] Ако би не свршиль роту: остани к(а)ко згора е пис(а)но. Ако тать би се могаль првичь молити: другович' се немози.

На кога посьведокуе .л. сведокь: буди поставлень на м(у)ку, в'зда разумѣющь по првои тадбѣ; по другои имѣи платити по дуплу, по третои тадбѣ имѣи бити обѣшень; немози се скупити ниеднимь благомь. Ако по прву тадбу, али по другу, тать неби имель чимь платити: имеи му се усѣчи .л. удь; а за трету имѣи се обѣсити.

Още, ако нѣки господарь би имель шкоду от ов(а)ць: да старѣшина от стана имѣи присеци, колико му ихь е украдено, а господарь потврдити онь трать, када буде судь здань.

Още, нам' е видити и хощемо, да судци, ки есу и ки буду, имѣите имити поли себе в'зда до .г.[2] добри мужи от веща.

И ако буде припелань тать на муку: имѣи бити ондѣ сатникь онога гр(а)да поли судаць в Крку, од куда е тать, када га буду заминати и пелати на м(у)ку.

И в'зда сведоци имѣите бити от добра гл(а)са; и да сведоци не имѣите бити поведени на сведочаствѣ, имѣите бити поведени от суд(а)ць.

(15. Капитуль од госта.)

Иоще, тако крчане к(а)ко оточане есу се улагодили, да ниеднь навкирь, ни ниеднь ини ч(лови)кь несмѣ возити вань з отока ниеднога госта неимѣющь про-

---

[1] .ѡ.ѳ. т. j. 12. [2] .ѯ. т. j. 4.

щенѣ от судаць онога места, от куд би се имель повести, под пену .ѯ.і.[1] ц(е)зл(е)за[2], ако буде казань; и раздели се на четверо.

(16). К(а)п(и)т(уль) гдо би имель попа.

Ощ(е) хоте, да ниед'нь о(ть)ць али мати, имеющь с(и)на жакна али попа, немози та с(и)нь слободити оца ни мат(е)ре, да бита неслужила кнез(е)мь, ни ниеднога ч(лови)ка.

(17). К(а)п(и)т(уль) за овцу уету.

Още хоте, д' ако би у нѣкога тата уета .л. овца, а в(е)ще би ихь манкало ш ню: б(у)ди веровано в' браваревн ротѣ; а тать имеи бити поставл(е)нь на м(у)ку, ако буде упрѣти тадбѣ.

(18). К(а)п(и)т(уль) от тадби кущне.

Още хоте, д' ако би нѣки тать украль в' храмѣ ча би врѣдно .н.[3] л(и)б(а)рь, т(е)ре би наш(ас)ть: имеи платит .ѯ.н.[4] цезл(е)за, ка се раздѣлита к(а)ко згора; а госп(о)д(а)ру имѣи платити по дуплу. Ако би ощь украль .і. л(и)б(а)р и .д.[5] имѣи платити .л.[6] л(и)б(а)рь до .д.н. д(а)нь. Ако би ихь неплатиль: имеи му се усѣщи .л. удь. Ако би украль више от .л. л(и)б(а)р: б(у)ди обѣшень.

Ощь хоте, д' ако би нѣки тать нѣкому украль до .і.[7] со(лдини): плати .в. ц(е)зл(е)зи; ощь от .і. со(лдини) до .д. л(и)б(а)рь да плати .є. ц(е)зл(ези); от .д. л(и)б(а)рь до .н. плати тать .ѯ.н. ц(е)зл(ези); а оному, ки шкоду приме, в'зда плати по дуплу.

---

[1] .ѡ.я. т. ј. 22. [2] ѵѳѡѿѡѡѣ, ѳѡ и ѿ сливено, целеза. [3] .ѳ. т. ј. 10. [4] .ѡ.ѳ. т. ј. 12. [5] .я. и .ѣ. т. ј. 25. [6] .ѿ. т. ј. 50. [7] .я. = 20.

(19). К(а)п(и)т(уль) от тадби ванѣ али на стану, али на г(у)вни, али на комардѣ.

Оць хоте, д' ако би нѣки ч(лови)кь учиниль нѣку тадбу ванѣ, али на стану, али на гувнѣ, али на комардѣ, до .л. со(лдини): плати .в.[1] ц(е)зл(еза), а господару по дуплу' и на нега роту.

(20). К(а)п(и)т(ул) ки би (удриль: *а*) песту кога.

Оць, ако би нѣки нѣкога песту удриль, али скубаль, онь, ки буде скубень, буде се тужити, т(е)ре провати еднѣмь добрѣмь ч(лови)комь: да плати .в. ц(е)зл(еза).

Ако би немогаль провати ки би б'ень: буди веровань самотреть присегь, от кихь му се има .л. наложити. Ке се раздѣлите на поль; поль г(оспо)дѣ, а поль ки е бьень.

Ако би казань од присежника: плати .є.[2] ц(еле)зь; ке .в. раздѣлите се к(а)ко згора; а друге .в. б(у)ди .л. кнеземь, а други опщинѣ, а трети оному, ки покаже.

(*в*) Батомь али кам(и)ком. Ощ(ь) хоте, ако би ники нѣкога удриль батомь али камикомь, в руку држещь, онь, ки би удрень т(е)ре би се тужиль, и проваль еднѣмь добрѣмь ч(лови)к(о)мь: плати .є. ц(е)л(е)зь. Ако би немогаль провати, б(у)ди веровань присегь само .в., от кихь му се наложи .л. Ако би казань, имѣите се раздѣлити к(а)ко згора.

(*у*) Ножемь али камикомь хит(е)щь. Оць хоте, д' ако би нѣки удриль кога ножемь али камикомь, з руки пустещь: плати .в.н. ц(е)зл(е)зь а в'зда лѣкариѣ схранена. Ако буде казань: плати к(а)ко згора.

---

[1] .оп. т. ј. 3. [2] .з. т. ј. 6. [3] .ш ф. т. ј. 12.

(21). (Капитуль) од' уда усѣч(е)на.

Ако би гдо отсѣкаль нѣкому удь: плати .л. ц(е)зл(езь), ке се раздѣлите на поль, поль г(оспо)дѣ, а поль оному, ки е поражень. Ако би не имель чимь платить: имѣи се вложить в' пржунь, али добро поручаствѣ дати, имѣи искупити до .д.н. дни. Ако би нескупиль: за мани зарокь имѣи бити фруштань, за срѣдни фруштань и прѣжг(а)нь, за трети имѣи му се удь .л. усѣщи.

(22. Капитуль.) Ако би ка жена псова(ла).

Още хощемо, да ниед'нь мужь немози винети[1] свое жени ниедну лиганцу[2]; ако би псовала нѣку добру жену: имѣи се вложити в берлину и плати .г. ц(е)л(еза), ке се раздѣлите на поль, поль г(оспо)дѣ а поль странѣ; а на то б(у)ди верована .л. добра жена всака.

(23). К(а)п(иту)ль одь твари женс(ких).

Оць хоте, ако би ке жени прѣтиле тварми: имѣи се вложити в' брлину. Ако ли би се нашло по истинѣ: имѣи се поставити на м(у)ку. Ако се от'да на муцѣ: имѣи бити с'жгана; а в'зда б(у)ди в разумѣ суд(а)ць.

(24). К(а)п(и)т(уль): ки би псов(а)л вещн(и)к.

Още хощемо, д' ако би нѣки ч(лови)кь рекаль нѣкому ч(лови)ку од веща непочтену беседу, брезь зачела вещника: плати .є. ц(е)л(е)зь, кехь б(у)ди поль странѣ, а други поль раздѣли се на трое: .в. дела г(оспо)дѣ, а трети опщинѣ.

(25 Капитуль) од' поличн(и)ц.

Още хощемо, д' ако би нѣки ч(лови)кь даль поличницу нѣкому вещнику, плати .л.[3] л(и)б(а)рь. Ако ли

[1] ѡѡѧрѣѡѡѧ, изнети, изјети, excipere, eximere. [2] ѿѧѹѧѣрчѧѧ од тал. ligare, везати, обвезати. [3] .ѿ. т. ј. 50.

би нѣкому иному ч(лови)ку такое даль поличницу, плати л(и)б(а)рь .і.д.[1] а в'зда провающи .к. али еднѣмь добрѣмь ч(лови)к(о)мь; а немогущь провати, имѣи се отприсещи само .є. от тѣх' му се имѣита .б. нарещи.

(26. Капитуль): клобукь.

Ощь хощемо, д' ако би нѣки нѣкому взель клобукь али бериту: плати .л. ц(е)л(е)зь, ки се раздѣли к(а)ко згора; а шкоду плати господару по дуплу.

(27. Капитуль) од шк(о)де, ка би кому учинена ка колѣ.

Ощь хощемо, д' ако би нѣки ч(лови)кь приш'ль иному ч(лови)ку, ки би имель шкоду, т(е)ре би му рекаль: „ѣ вѣмь онога ч(лови)ка, ки е т(е)бѣ ту шкоду учиниль, да нещу тога повѣдѣти", провающь онь да му е т(а)ко рекаль: имеи платити ону пену, ку тать плаща.

(28). Од вдовице и жакна к(а)п(и)т(уль).

Ощь хощемо, да ние(д)на вдовица не мози в'зети ниеднога попа ни жакна к' себѣ, рекущи она: „хощу га взети и држати за с(и)на, кога нимамь"; а хотещь свое благо нему дати, да би госп(о)дѣ неслужило; тога нехощемо.

(29). К(а)п(и)т(уль) од листа.

Ощь хощемо, да ниед'нь листь, ки би писань од кихь коли ричии[3] никога, ни ина ниедна пр(а)вда немози бити становита, ако не буде пена вложена, от ке пени б(у)ди трети дель г(оспо)дѣ, а .б дела господару.

---

[1] .в.пь. т. ј. 25. [2] .э. т. ј. 6. [3] ьвѧѧвр мј. ьвѧѧвв.

(30. Капитуль) од Крка и каштел'.

Ощь хощемо, д'ако би Крчанинь кога коли оточанина од кога коли каштела завринуль в' свом добитцѣ, т(е)ре га ѣль: имеи га пелати вань каштель; наиприе од кога каштела е ч(лови)къ; а по томь имеи га сатникь тога каштела з добру обару в Кркь пелати пред судаць; и ондѣ имеи пред ними направу чинити, ако б(у)де прва тадба; ако ли б(у)де по другои тадбѣ, има имити другу пр(а)вду. И т(а)ко ако би ель Омишлан(и)нь Добрѣнанина, али Добрѣнан(и)нь Омишланина, али Врбничанина, али Бащанина, имеи чинити к(а)ко е згора писано и указано и направлено.

(31). К(а)п(и)т(уль) мею кмети и властели.

Ощь есу положили пену мею кметми с властелми зл(а)т(и)хь .л.д.[1] врхь старе пени от ствари, а от беседи зл(а)т(и)хь .н.[2] врхь старе пену.

А то су мужи, ки су ондѣ били: дворникь Грг(у)рь, сатникь Миронѣгь, Микула, Гижмань, Лука Жив'ць, Д'минакь, Братона, Киринь, Захариѣ Зврчищь.

Ощь, ти люди есу н(а)сь просили и молили, да бисмо вещу пену не вложили не веще зл(а)т(и)хь .л. и .д.[3] от ствари; а от беседи .н.[4] дукать. А ту пену има платить всаки от себе, ки би посегал али опсоваль. А ту пену есмо учинили за нике беседи, ке се с'да млче за мане зло, ке су били речени од Луки проту Миронѣгу, будущ сатникь, будущи подкнежинь Марко и подкнежинь Бартоль на вратѣхь место наше г(оспо)де пр(ав)ду држати; те згора речене беседе есу биле, а ми нехотещи, да би се крвь али неприѣзань мею ними згодила, есмо ту пену по-

[1] .ѕ.оѣ. т. j. 25. [2] .ѯ. 10. [3] .ѕ.оѣ. 25. [4] .ѯ. 10.

тврдили ш ними, накупь властеле и кмети есу потврдили поли нась.

(Додатци к статуту 1388 из год. 1411 и 1443.)

(32). К(а)п(и)т(у)л: Ки има бит суд'ц.

У ркп. стр. 44. (32). .ѵ.ѵ.л.н.[1] мес(е)ца новембра д(а)н .є.н.[2] Будущи подкнежин Шарер и вси вищници врб(а)нски пред с(ве)т(и)мь Петромь на Рту, наиме Лука и Мирониг и Микула и Гижман и Мик'лин и дворникь Ѣковь и с(а)тник Хрсона и Гргурищ и Кирин Гавель син и Братона и Юре, и Бань и Бартол синь Лучинь и Петр'ц и Захариѣ пис(а)ц опщи, есу се направили и кунтентали мею собу, да немози ниед'н бити с'тник, ки ни вищник; и да ниед'н ч(лови)кь не посеже на опщину неспросивши од опщини, под пену .к.н.[3] ц(е)леза; и да не мози нигдорь коз млисти в реченом зароци.

(33). Капитуль[4] од зарока.

У ркп. стр. 33—5. Будущи суд'ць Юрмань и пловань Тома и сатникь Гргурь, суд'ць Валентин и Петр'ц и вси вищници есу се договорили, да тако буде обдржано наприда, да вс(а)ки, ки е спросиль али ки спроси (од) опщини в реченом' зароци земле за саен'е, да мози садити, а немози вградити веще од три брави[5] нетежане земле; и да не мози нигдор ниед'нь дрмун'[6] в реченом зароци ни држати ни заградити

---

[1] .ѧ.ѩ.ѣ.ѿ. 1411. [2] .ѯ.ѿ. 16. [3] .ѱ.ѿ. 12. [4] У рукопису уз ѿ', за коју пишемо ь. [5] ѭьѣоѹѧ, брав земље = 1000 четворних а пет стопа дугачких сежања, како су Цресани посвједочили. Они још сада говоре: овца па̀ше, овца или брав земље, толико овац земље. [6] ѿьѣмѩрі, грч. δρυμών, латински nemus, sylva. На Крку и у Винодолу „дрмун", ограђена дубрава.

ни мошуни[1]. А ки би ва то зап'ль, да плати три ц(е)леза; а вс(а)к да мози то разградит и пасти в нутри, ча е вещ од три брави. И тоту будущ Микула, синь покоинога Ѣкова дворника, ест рек'л: „Ѣ не дамь моихь разбити ни разградити, а ви за то поите наприда". И те исте неризи[2], ако би гдо почель садити, мози вь свою посещи вазда с лиценцию общини. А када годи е запущено, да буди неризь, да е опет под опщину, и да мозимо дат в' зароци врть, и ванка зграда хишу, и в граду.

Иоще, (вь) речени зарок да се имаю пустити о(д)лучени ѣнци и козлищи, непитающ судца ни никогаре.

Иоще, да се има ѣнцем одрещ, како се отргаю виногради.

Иоще, одь Михоле да ѣнци имаю поити в'нка, а кози в' зарок.

Иоще, када приде снигь: тада да е волна всака живина зарокь паст.

Иоще, на маи месець да се има зарок пустит овцам' с ѣнци.

Иоще, ки годи ч(лови)кь неда своихь нериз мею общину, како се удржи, ка(да) су пусти, всаки море в' них пасти; ки бо крати, та немози з опщину зарока пасти.

(34). Кап(и)т(у)л за ложа и за сини.

У ркп. стр. 52—6. .ѵ.ѵ.к.в.[3] Суд'ц' Юрман и вищници вси оте, да буде тако наприда: да немози ниед'н ч(лови)к сищи леса суха ни сирова в ложих ни в синахь под пену л(и)б(а)рь. .д. Наиприѣ ложе Мулч, Грабровице, Засвитнак, врх Тухораѣ, в Самотрци, на

[1] ⲙⲁⲱⲱⲉⲣⲑ тор или лопа. [2] ⲣⲉⲃⲗⲟⲩⲏ или неризине, земља запуштена. [3] .ѧ.ѩ.л.ѡ. 1443.

долци Мажавища, на Гащцах поли Дунащу, в Грубчи, в' Ступицах, Косовнице, Осичища, в Мартни, Кутонин, Чрнини, Скалнице, в Чинини, (в) Влконеници, на Красини над Ситовицу, (в) Макнели, в Камашевици, в Трушаитахь, над Валь, (в) Микуле ложе, Мажола, за Ѣзи, под Растијин, за дол'ць Сагница, в Устихь, за дол'ць Мирково, поли Карицъ, в Мочи над Козарин, в Хрилини, за Петрову, в Паутномь, над Грабровик поли Ѣпненицу, на Саду за Град'ць, Козарин, в Влашкомь, на Житинини, в Чели, под Стазу, врх Житинина, з юга мекоти Житинина, в Мирцих, в Чищаци, на Кудини сини, на Кузмани и на пути под Цером, в Литини дрази, в Т'мничком потоци, Кострил и за брди, Внеприновица до мора, кади е Агета стала над вал.

И още оте, да се не сѣче на рту с(ве)то(га) Петра, на брду Ск(а)ли за вели дол'ц, (в) Жегини, в Разбоиници, и в Дубом, в Дрених, на Тухораи дол'ц, и под ѣму Дражица, надь Озринь, на врхь Зле драги, дражица под Ричиѣчули, Козѣчище, под поповске дрмуни, Кленки, меи Скалнице, меи поповске дрмуни, и за Видале дол'ць.

(г. *Сташут год. 1470*).

В име божие ам(е)нь. Леть б(о)жихь ·ѵ.ѵ.н.[1] м(е)с(е)ца окт(о)бра.

Штатут.

У ркп. стр. 21—25. Ва вриме в'змознога и звеличенога и племенитога и високороенога и славнога г(осподи)на кнеза Ивана де Франкапана, крчкога и модрушкога и сенскога и всега отока г(осподи)на. Будущи та исти г(осподи)нь в дрази Бащанскои у с(ве)те Луцие

[1] ·ѧ.ѩ.р. 1470.

в опатии, ондѣ е пришаль попь Антон' з Врбника, с(и)нь судца Ивана Дружинища, тужещи на Бащань од стране всега Врбника, да емлю нихь живине Бащане в дрмунихь и в житихь по своме закону, таре .л. зак(о)л(ј)у себи, али ю зламенаю за се; а Бащане ти т(а)кое тужаху, да имь Врбничане потираю дрмуни и жита. И ондѣ е посьлаль на питан'е та исти господ(и)нь именитих мужи, да учине мею ними писмо новимь з а)к(о)н(о)мь, к(а)ко имаю чинити; и есть послаль на то веле разумнога оца духовнога г(осподи)на Юрѣ опата с(вета)го Миховила с Крка, и почтованога и разумнога и племенитога мужа подкнежина Мартина Моисѣевища и племенита ч(лови)ка подкнежина Филипа з' Башке. И одлучише свѣстю тога истога г(осподи)на више реченога; и хоте, да т(а)ко буде и да се то вьложи в штатуть вечним закон(о)мь:

(1. Капитуль а.)

Наипрво хоте: ки годѣ би Бащанинь презламеналь, али заклаль ку годѣ живину кому годѣ Врбничанину, нашадши в дрмунихь али в житѣхь, да плаща пену л(и)б(а)рь .л.[1] г(осподи)ну. Такое ако би ки Врбничанинь Бащанину: плати пену к(а)ко згора.

(2). К(а)п(и)т(уль) .б.

Ощь хоте, ако би ка врбанска жив(и)на кому годѣ Бащанину шкоду чинила в дрмунихь али в виноградѣхъ: имеи поити к свому подкнежину тужить; а онь имеи писати (вь) Врбникь к судцемь: „тога и тога ч(лови)ка живина чини шкоду тому Бащанину". И судци имеите ѣвить ч'ѣ е жив(и)на; и то ѣвлен'е имеи бити едань трать на лето. Ако се наиду потлѣ,

[1] .нѳ 50.

плати .в. ц(е)л(е)з(и) в'зда напридь. А имеи бити граѣ подобна, и имеи присещи али показати, да су били в граѣхь. И т(а)кое тимь закон(о)мь имеите плащать и Бащане, ки би чинили шкоду Врбничамь.

(3). К(а)п(и)т(у л ь) .в.

И още хоте, да мози одьдати кому би шкода чинена своимь судцемь вь ком граду стои. И имеи бити одьдаѣ до трети д(а)нь; а оии имеите дати тудие знати онѣмь, ч'ѣ е живина одьдана; а то за то, ако би ки одьдаю учинилъ в' разграенихь дрмунихь, и могущи провати ки е осуень еднѣм добрѣмь ч(лови)комь, али онѣмь, ки е одьдалъ, да су били лази: плати пену самь, ки е одьдалъ; а шкода в'зда имеи бити плащена. И имеи бити еданъ суд(а)ць, ки штима шкоду, з Врбника, а другн з Башки.

(4). К(а)п(и)т(у л ь .г.)

Още хоте, да ки су меѣши Врбничане, да неимете пустить в зарокь Бащань. Ако ки пусти: плати пену со(лдини) .л. А к(а)да га одреку себѣ: мозите пасти и суседи в' д'не, а в нощи поити в' свои котарь.

(5). К(а)п(и)т(у л ь) .д.

Още хоте, да не мози се платить подкнежинь бащански над ниеднимь Врбничаниномь за осудь, ни врбански над Бащаниномь; него имѣи писати еданъ другому: „та т'е толико осталь". Онь имѣи стирать, и дати г(осподи)ну, с кога града е ч(лови)кь. Ако ли би плѣниль (с оног)а града: плати суд(а)ць, али ки пошле плѣнить, пену л(и)б(а)рь .т.

(Додатци к статуту 1470 из год. 1476 и 1477.)

(6). Кап(иту)ль од коз и од овац, ке се наиду в' шкоди.

У ркп. стр. 49. .ѵ.ѵ.н.є.[1] м(е)сеца сектебра д(а)н .л. Будущи г(осподи)нь пловань и суд(а)ц и вищници вси накуп на вратих (в') Врбници, учинише вище мею собу за поболшан'е кмет, да ниедна козѣ трпела ни овцѣ, ка се наиде (в') виногради, да плаща пену со(лдини) .ѕ.н.[2] т(е)р шкоду; и да се има приказати следь до .б. дни пред вищникомь, да е била (в') виногради; а да се има ети и држати до .к. дни. И ако е не одкупи до .к. дни, да ю мози одрить и раздилит на .к. дели.

Още, ако би ки отещь пасль (в') виногради: плати пену .к. ц(е)лези.

(7). И още к(а)п(иту)ль: велика живина.

Вела (живина)[3], ка би се нашла (в') виногради, да плаща пену со лдини) .б.і.[4] и да се има пригнати на закон. И ако е неморе пригнати или нетел: да е веровань с' роту. А та пена се имиј дилити на .к. дели: наипрво господи .л. дел, а други опщини, а трети оному, ки га овади. И да се има овадити судцу, а суд(а)ц имии дати знати оному, ч'ѣ е живина.

(8). К(а)п(иту)ль: докле се има жито заградить, ко се сие.

У ркп. стр. 45. .ѵ.ѵ.н.ж.[5] первара д(а)н .к.[6] Будущи в' каштели Врбници на вижитани г(осподи н Уго и с всими вищници и с' иними добрими мужи, и есу одлучили тако и оте да тако буде: ки годи буде

[1] .ѧ.ѩ.р.э. = 1476. [2] .ѩ.ѱ. = 18. [3] У рукопису преметнуто, послије ꙗвѣщаѣ. [4] .ѯ.в. = 22. [5] .ѧ.ѩ.р.ѳ. = 1477. [6] .ѳ. = 3.

жито сиѣль, да е има заградить до .л. месец, да се има платить; а мимо тога докле се нез(а)гради, да се нима платить, докле не буде заграено, никомуре по ниедно вриме.

(9). К(а)п(иту)ль од службе кметь.

У ркп. стр. 46. .ѵ.ѵ.н.ж. мисеца . . . д а)н ѣ.[1] Тада есу одлучили, да ако би синь со отцем, стоещь всаки по себи, кмет с кметомь, или ке коли врсти, од кога би служба попла, и да би се скупили на купь, да оте накуп службу с(лу)жить господску скупа, ако би ка фаль проту тому била, плати пену всака стран' л(и)б(а)рь .л.[2]

(В. Закони за млетачке владавине.)

(1483—1599.)

У ркп. стр. 19. (1). Перо Калбо провидурь[3] крчки и пр(о)ч(а)Ѣ. Теби судче (вь) Врбници зап(о)в(и)дамо, да учинишь клицати и навестити в'сѣмь тимь людемь, да нигдорь од нихь не буди толико сминь, да би смель приеть в' оток ниедну ванню живину, малу ни велику, презь допущенѣ нашега под пену .в. л(и)б(а)рь по главу; а та пена да им се хоще взети през милости. И то писмо учини записать ва в штатуть Децембра дан .і.л.[4] .ѵ.ѵ.о.в.[5] При судци Юрши Миховилищи то е било; а то писа Илиѣ нотар ц(а)ревь.

У ркп. стр. 20. (2). Перо Калбо провидурь и пр(о)ч(а)Ѣ. Вамь, судче Юрша (в') Врбници, з(а)п(о)в и)д(а)мо, да имате навестити в'с(е)мь онѣмь, ки годи имаю ку живину гостинску, т(е р ю пасе ту в отоци,

---

[1] .пр. = 30. [2] .нн. = 50. [3] Два пута ријеч „ꙗьꙗꙗꙗꙗьжы“. [4] .ѯ.ѣ. = 21. [5] .ѧ.ѯ.ꙗ.оо. = 1483.

*

да ю нима пасти нигдере на трави комунскои, ни на ниеднога ч(лови)ка трави, него на своеи; и кире би ю ондѣ пасаль, да п.л(а)ща пену за вс(а)ку гл(а)ву со(лдини) .к.[1] и ки га одьда, поль те пене има, ча е со(лдини) .і.[2] и да му се хоще в'зети през милости. И та листь препишите ва в штатуть. Д(а)нь енвара први .ѵ.ѵ.о.г.[3]

(3). К(а)п(ит у)л: како се имаю старији, от(а)ц и мати хранити.

У ркп. стр. 46—48. .ѵ.ѵ.п.ж.[4] месеца децембра д(а)н .н.[5] В' каштели Врбници при цркви великои по излазеню з мисе велике, и тоту будущи добри почт(о)вани мужи: подкнежин' Антон Блажинищ и суд(а)ц Миховиль Валентищь, Жашко Миховилищь, Грж'ц Дружинищ, Юран Профет, Лука Карчищь, Юран Кузмачищь, Марко Седмачищь, и ини добри мужи каштела Врбника; и тоту будущи скупа есу учинили доброволним законом, и одлучили: да од нина напрво вс а)ка обител, сини и хщере, имите хранити почтено своих стариихь, отца и матерь, тако како се пристои[6].

Ако ли би се нашло од никих сини али хщери, да би се с тога знимали тога[7] нечинити, и недати храни отцу или матери, врху тога одлучи поткнежин Антон и суд а)ць Миховиль, и ини згора писани одлучише: (да докли су живи они старији, кади е то потрибно, како е згора, хоте, да гре около вазда, почан'ши од на[и]стариега до наимлаега[8] докле се обиду толико колико их се наиде од обителе. И толикое одлучише, да он ки би се с тога знималь и не отел дати свое поредне, хоте, да га имеи стиснути, и взети му со(л-

[1] .ѯ. т. ј. 40. [2] .ѫ. т. ј. 20. [3] .ѫ.ѧ.ѯ. т. ј. 1484. [4] .ѫ.ѧ.ѕ.ѳ. т. ј. 1497. [5] .ѫ. т. ј. 10. [6] У рукопису: ѕьѫ ѕьѫѳѳѳѧ. [7] Погрјешно ѫѳѳѧѯѣ мј. ѳѳѧѯѣ. [8] Ово што је у запорци, у рукопису је на крају, очевидно пометњом преписача.

дини) .л.[1] и дати тому отцу или матери, ки потребує, суд(а)ц, ки е сада и ки наприда буде, вазда през всаке правди и през всаке сентенције.

(4). К(а)п(иту)л: ча се море пасти в зароци.

У ркп. стр. 50—51. .ѵ.ѵ.п.ѕ.[2] новембра д(а)н .ѣ. Подкнежин Юрко и суд(а)ць Юрань Пр(о)фет, и вси присежници одлучише, да има бит тако наприда, како се тоту постави: Наипрво оте, да буде една кобила слободна са жребцем, али с' озимкомь, зарока, ка гони дрва; а ине да плацаю зарок.

Иоще тако оте, да се има вс(а)ка попаша судит до С'Луцини, и немози, ка е суена, нигдар згинут ниедну лиганцу.

Иоще оте, да ча е пошло опщини, да гре судцу од зарока.

(5). Кап(иту)л за дробь од живини овч'е и коз'е.

У ркп. стр. 51. Оте тако вси[3], суд'ц и пл'к, да всака глава коз'Ѣ дроба и овчега и праза да гре за ед(а)н солдин, под пену л(и)б(а)р .д.[4]

(6). Урдини од рибь.

У ркп. стр. 26. То су урдини од риб, одлучени по звеличеном господини Франчиски да ка[5] Михел[6] по них милости.

Наипрић камениц либрици .к. през репа и носа по со(лдин) .л. а воловини[7] либр(и)це .к. по со(лдин)

---

[1] .я. т. ј. 20. [2] .ѧ.ѩ.ꙗ.ѧ. т. ј. 1498. [3] У рукопису ꙗѣѧѧ. [4] .ꙗь. т. ј. 5. [5] Da ca мј. da ca(sa) по млетачку. [6] Fr. Michiel бијаше проведитуром крчким год. 1511—1513. M. Sanudo: Diarii. Arkiv VI, 370, 375, 398, 399. [7] ꙗѧѩѣѧꙗѧѥѣ тал. bò, bue.

.л. лиган[1] либр(и)ци .б. баготини .є.н.[2] олиг[3] .л.[4] за со(лдин) .л. сипь[5] и хоботниц[6] либри .б. по со(лдин) .л. гар и менул[7] либр(и)ца и пол по со(лдин) .л. Всака риба костена ниже од либрице по со(лдин) .л. либр(и)ца. Риба костена всака, ка потеже веще од либрице гори, по со(лдин) .л. и беч. Имаю продават рибари все, како се згора (удржи) под пену либ(а)р .л. и ед'н мисец стат в берлину, и трате и мриже згубит[8].

(7). Урдини од подкнежин и судац.

У ркп. стр. 27—29. Ово е одлучение од официи и иодкнежин и судац по звеличеном г(осподи)ни Жан Мори[9] провидури града.

Прво: да покнежини и судци од каштелов од отока, тудије како буду избрани и одлучени на них офици, имите бити облигани присещи пред милостивим провидуром за чинити официи них праведним законом, и споменути нега милости оно ча познаю смислити в почтењу и корист од свитле господе наше и подложников својих.

Друго: да су држани ослужити все мандати и урдини свитлога г(осподи)на Шебестијана Жустијана, бившега провидура од Далмације, супротиве

[1] Тал. calamajo. [2] .з.ѡ. т. ј. 16 [3] Тал. agone. [4] .ѿ. т ј. 50. [5] Тал. seppia. [6] Тал. folpo, polpo. [7] Тал. mennola. [8] У тал. крчком статуту чита се о цијенику риба: „Il pretio del pesce secondo ordine del statuto e della consvetudine è questo; videlicet: La raza senza la testa e coda se vende a peso de statera a danari sie la lira. Pesce bò, pesce squadro e pesce can à danari 4 la lira; calamari à danari 8 la lira; seppe e folpi à danari 6 la lira; agoni s. 3 al centener. Li altri pesci possono li pescadori vender fin alla summa de s. 2 la lira iuxta le consuetudine, e più e meno, secondo parerà al regimento nel tempo della necessità. (Ср. лат. Statutum Veglae, Atti e memorie della società istriana di archeologia e storia patria. Parenzo 1887. vol. I, p. 233.) [9] Giovanni quon. Damiano Moro, proveditore крчки од 15 фебруара 1513 до 29 маја 1517.

татом[1]: да всаки трат, када подкнежини[2] али судци буду знали, да е ники тат на них официји, имите

[1] Sebastiano Giustinian proveditore generale Далмације године 1512—1516. Наредба Гиустинианова, на коју се позива овдје, гласи у лат. крчком статуту овако: Lib. III, cap. LXXX. (ed. cit. vol. II, p. 76—8.) Proclamata contra fures de mandato ut in eis. Et hoc est primum. Avendosi doluto molti cittadini di questa città et altri dell isola, che da certo tempo in quà sono molti ladri, che vanno per questa isola e città derobando, chi furtive, chi per forza, senza alcun rispetto overo timore, animali et altre diverse robe a più persone in grave danno di assai cittadini et isolani di questa isola et non mediocre ignominia delli magistrati, per il che volendo provedere a tali enormi delitti et mancamenti, di comandamento del magnif. et celsissimo M. Sebastian Giustinian cav. proveditor generale in Dalmazia, si fa a saper per la presente pubblica proclama, che se fosse persona alcuna, che sia di che condicione si voglia, che fosse contravenuto in questi latrocinii et furti, che accusasse il compagno over compagna, sarà assolto da qualunque pena, nella quale potesse incorrer per tal debito, et haverà delli beni del delinquente over delinquenti lire L de piccoli; et sarà tenuto vel tenuti de credentia; et similiter qualunque altra persona possi acusar li detti malfattori, et etiam sarà tenuto de credentia; et avrà, ut supra, delli beni del delinquente overo delinquenti lire L de piccoli. David officialis de mandato proclamavit predictam proclamationem in platea multitudine populi adstante etc. Praedictum proclama stridatum fuit per praedictum David officialem ad portas civitatis adstante magna populi multitudine de mandato magnifici d. Johannis Mauro dignissimi provisoris Veglae die 7. Maii 1514. — Cap. LXXXI. *Secundum proclama factum de mandato, ut in eis, contra fures.* Volendo il magnifico et clarissimo proveditor generale per qualunque possibil via et modo eradicar molti ladri, si banditi et condemnati per diversi latrocinii et furti per lor perpetrati in questa isola, come altri adhuc non giudicati, li quali non si potendo aver nelle forze del reggimento et castigar secondo li loro demeriti, si fa saper de commandamento di sua magnificentia a qualunque persona, che potesse ammazzar et ammazzasse nelli confini di quest' isola li detti banditi per furto, se ammazzassero o ammazzeranno quelli tali banditi, li abbino, e s' intendano haver ben ammazzati, et impune, acciochè, vedendo loro tal manifestissimo pericolo, vadano alli suoi confini,

бити облигани ѣти или чинити ѣти реченога тата и препелати в официу свитлога провидура. И мозите по(д)кнежини и судци заповидат всим, да до(и)ду помоч

et quelli si dilettasse di simil arte, si astengano et attendino al ben vivere etc. Daniel officialis proclamavit in platea, populi multitudine adstante, dictam admonitionem et proclama, ut in ea, de mandato die 13 Maii. — Cap. LXXXII. *Tertium proclama contra fures factum de mandato, ut in eis.* Di commandamento, ut ultra, si fa a saper a qualunque giudice delli luochi et castelli di questa isola, che intendendo loro, in qualunque loco essere alcuno ladro, debbano et siano obbligati di darli nelle forze del reggimento di questa città sotto pena della disgrazia dell' illustrissima Signoria, e di pagar tutte le robe, fossero derobate ad alcuno. Et volendo detti ladri farsi forti in casa sua ovvero d' altri, in castelli ovver ville, li giudici debbino usar modi et violentia al prender di quelli necessaria, et non facendo, che li giudici cadino alla pena di pagar e satisfar tutte le robe tolte furtivamente per essi ladri, et loro giudici abbino libertà di commandare a qualunque persona per eseguir tal officio circa il prender li predetti ladri; et similiter cadino alla pena predetta quelli, che non volessero dar detti ladri nella forza. Et quelli veramente, che favore alcuno et ausilio non vorranno dare, cadino alla pena predetta etc. David officialis die 8 Junii 1512 proclamavit suprascriptam proclamationem in platea Veglae multitudine populi adstante. — Cap. LXXXIII. *Quartum proclama contra furantes, factum de mandato, ut in eis.* Sebastianus Justinianus, eques, provisor Dalmatiae. Perchè n' e pervenuto a notizia, nelle ville e territorii di Veglia nodrirsi assai ladri con ignominia dell' illustrissima Signoria et grave danno et pregiudizio di tutta quella isola, et desiderando opportune provedere a tanto inconveniente, tenore presentium commandiamo a tutti voi giudici et visconti, cancellieri et altri officiali esistenti nell' isola predetta, dobbiate, quamprimum intenderete esser alcun ladro, si bandito, come etiam non, del luoco, ove habitasse, manifestando al magn. reggimento di Veglia sotto pena di lire C, et esser bandito per anni V dall' isola et città, et etiam privato dell' officio, nel quale si trovasse. Et il presente mandato da parte nostra pubblicarete in tutte le ville di detta isola a notizia di cadauno. In quorum fidem etc. Ex trireme nostra apud Jadram die 1 Novembris MDXII Donatus Quardus cancellarius scripsit etc.“ [2] У ркп. ꙗꙗꙣꙑꙗꙗꙑꙗꙗꙗ.

за ѣти речених тати. И ако буде ники непослушан тои заповиди: ими бити облиган платит, колико буде украдено по речених татих, оному, кому буде шкода учинена.

Трето: да су облигани оддати г(осподи)ну провидуру всих татих и банжаних[1], ке буду знали да су на отоци, под пену (бити) касани[2] од официѣ, л(и)б(а)р .р.[3] платити.

Четрто: да подкнежини немозите по ниед'н пут ни начин продати ни их официји очите, ке пристоје них покнежинији, под пену (бити) касани од них официѣ лет .і.[4] и увријењи пониз, али варнути взетих, и толикое за пену.

Пето: да речени по(д)кнежини и судци нимите пачат в ствари од кармена́ла[5], ке пристоје г(осподи)ну провидуру; ни в правди цивил мимо од (су)ми минут од либ(а)р .д.[6] под пену више писану.

(8). Закони од присежники[7].

У ркп. стр. 30—32.

Наипрво: да присежници, к(и) буду збрани и одлучени, имите присечи пред г(осподи)ном провидуром чинити них офици право и чисто, не имиющи помне роду али приѣтелу, ставещи доли всаку лубав и неприѣзан, прошне, страх и причењи; и да има(ју) споменут нега милост, и колико буде намислил ним на поштењи и добро наше зможне и звеличене господе и подложников них.

Друго: да су облигани денуциѣти г(осподи)ну милостивому провидуру всих оних, ки буду псовали г(осподи)на бога и блажену диву Марию и иних светих; и ки би тежали дан бла(г)дани; ки би чи-

---

[1] ѿѣрѹшѣрі мј. прогнань, тал. bandito. [2] ѧѣѡѣрѧ одпуштени. [3] .ѣ. = 100. [4] .ѫ. = 20. [5] Мј. ѧьѧмѡѣрѣѹшѣ, криминала. [6] .ѿ. = 5. [7] У рукопису надпис два пута, а тако и прве три ријечи.

нили квештијун с оружјим или през оружѣ; ки краде или ки би чарал; ки би играл на харти или зара[1] в кучах затворених за пинизи; ки би продавал или мирил криво вино, ил мирил хи(н)бено месо; рибари, ки би продавали рибе мимо ординов; и оних, ки би през узрока правога рекли беседе непоштене кому; под пену л(и)б(а)р л.[2] и бити касан од офицѣ.

Трето: да су облигани и држани за праву плачу штимати право шкоду учинјену од чл(о)вика ил блага, тако гибу(ще) (како) станову(ще), всакому ки (буде) потрибовал; и бранити (у)довице и сироте, и ва инои иних убозих луди, ки за припрощину или неволу небуду могли рещи них прав пред господином провидуром, судци (и) по(д)кнежини.

И да од них фатиге они слише нику корист, милостиви г(осподи)н Жван Моро, провидур достоини, терминива: да речени присежници имите имит трети дел од осуди, ке се учине по денунцији, ке они даду; и оте бити, ако буду (одали), отаино држани.

(9). К(а)п(ит у)ль (од) суд(а)ць.

У рукп. на стр. 56.

Ки годи ч(лови)к буде отел држати товерну, имиј взет од судца меру а има дати судцу мали вина. Ки годи би пропелал ч(лови)к од звана отока ж(и)то, жир, али ул'е, има взети меру од судца, и ту меру има дати пл'ну судцу; а суд(а)ць има дати мали вина и два хлѣба и сира.

(10). К(а)п(ит у)л од присежники.

У рукп. на стр. 57.

Да када пом(а)нка л. присежникь, има га пост(а)вити суд'ц са всими присежници; и да га имаю презентат господину провидадуру.

---

[1] Тал. zara, giuoco, che si fa con tre dadi, одавле тур. зар, и грч. ζάρι, коцка. Курелац: Рунје и пахуљице стр. 123, 130.
[2] .ѿ. т. ј. 50.

(11). К(а)п(иту)л за пси.

У рукп. на стр. 57. Да всаки п'сь, ки би се наш'л в виногради брез куки, да плати пену со(лдини) .і.д.[1]

(12). Капи(ту)л за локи,

У рукп. на стр. 57. ка е пред Чипцаком, да е неморе нигдоре градит, ни син' ни ложи сицци.

(13). (Капитул од апелацијe.)

У ркп. стр. 35—6. (Тоту здола ишщи закон од статута крчкога, знето и сакуплјено право.)

Не море се сентенциѣ апелат, ка е учинена пред кими годи суци, пред ниедних других судац, него пред г(осподи)на провидура. А апелацијун има дурат до дан .s.[2] ако не учини се позов, шкури апелацијун.

(14). (Капитул о запису.)

У рукп. на стр. 36. Отац или мати немогу пустит другому сину или хщери веще од со(лдини) .ѣ.[3] него всим равно. Ни внуку алит(и) внуки неморе пустит едн(о)м вещ него другом. Али а(ко) би пустил едному внуку али внуки, а другим внуком не: то неморе учинит; него ако още ча пустит и внуком, триба е да пусти всим; али за дар али како му драго неморе пустит веще едному него другому со(лдини) .ѣ. А ки би пустил пред едним, нек буди ризан ва негов урдин и тиштамент и писма.

(15). Капитул за младоженци.

.ѵ.ф.к.г.[4] маја дан .д.і.[5] (в') Варбници на плаци, онди подкнежин Жан Разприштищ и судац Гержан

[1] .пь.8. т. ј. 25. [2] .ѫ. т. ј. 8. [3] .пр. т. ј. 30. [4] .ѫ ф.ѵ.ѯ. т. ј. 1544. [5] .пь 8. т. ј. 25.

Витезищ и вещи дел плка одлучише и терминаше, и оте, да тако буде наприда ва вики: да всаки младоженац да е прост перво лето од всакога комуна и бири и всаке ингарие и пута злажущи пута од голие, ча би за велйко вриме пошла ван; а од всих иних да су прости. И би чинен клич на плаци по Антони Бергонищи официали, да се ѣви, ки ни кунтенат тому; и неѣви се нигдор, и всак кунтента на то.

Ѣ попь Гргурь Жашковищь то преписахь з харти буньбажина на харту бергамину по прошни судца и по урдину и всѣхь присезници .ѵ.ф.і.є.[1]

У ркп. стр. 41. (16). В име божие и блажене диве Марие, амен. Лет од Исухрстова пороенѣ .ѵ.ф.п.ʒ.[2] мисеца июна дан .s.

Будущи сафкуплени на полачи, ка е светога Ивана, поштовани мужи, ки су братѣ в брашщини светога Иван(а), ча е судац тога лета, судац Перо Дружиниш, судац Микула Болиниш, Матиј Фугошиш и Микула Острогович и Перо Харбич и вещи дел братие, они тако сентицијиваю и одлучую: да бравари, ки су и ки буду, да имиј потегнут интраду, докли е в браварии; да се нимиј платит, ако би учинил ки тег, ки неби сивен. А то су бравари с(ве)те Марие и светога Ивана.

Та сентенциѣ би штана и публикана по м(е)ни канцилару општини ва Врбаници Матији Спарожищи, а пред сведоци: попом Иваном Фугошищем и пред жакном Микулу Воларищем.

---

[1] .ѧ.ф.ѹ.з. т. ј. 1526. [2] .ѧ.ф.ѿ.ѳ. т. ј. 1599.

(17). (Год. 1524, 31 октобра. О сумњивим са краће).

Philippus Grimanus, Vegle Provisor. Concedemo licentia al zudise di Verbenico, intravignando per nome de Universita de dito logo, che per obviar a molti furti, (che) si cometeno per zornate in dito loco, possi per suspeto far intravegnir in judicio qualunque, sopra il quale si havesse suspetion et fusse di mala fama, et hoc v(idelicet) civiliter, acio che quelli havessino in animo di cometer tal mancamento, si abstengano, et sequitin la norma et vestigio del ben vivere. Datum Verbenici die ultimo Octobris 1524.

(18). (Год. 1524, 7 децембра. Подкнежину даје се власт одсудити на глобу и затвор).

У рукп. на стр. 37. Philippus Grimanus, Vegle Provisor. Tenore presentium concedemo licentia allo Visconte di Verbenico, videlicet Jacobo de Zutinis, et successori sui in dito officio, che per abilita di quelli da Verbenico et manco spese loro et delli poveri homini possin criminal condanar et sententiar qualunque, che per suo delicto li venisse per le mani, perfino a L(ire) 3 tantum et non ultra, over poner in cepi dito delinquente over delinquenti, come meglio a diti Visconti parera; ma in danari non possi excedere la suma di L. 3, ut supra, qual possa applicar dove li parera più expediente, facendo lo presente mandato registrar in lo Statuto di Verbenico ad futurorum memoriam. Datum Vegle die 7. Decembris 1524. Hieronimus Craya vice Canc. mandato.

(19). (Год. 1526, 1 октобра. Како се има судац у Врбнику бирати).

У ркп. стр. 39. Die primo mensis Octobris MDXXVI. Clarissimus dominus Augustinus Valerio pro illmmo Du(ce) Do. Venetiarum Vegle Provisor, existens in sala Palatii sue solite residentie, audita et intellecta controversia non parva, vertente inter homines castri Verbenici circa electionem factam judicis castri dicti loci, in qua per certam partem dictorum hominum fuerat ellectus in dicto officio Bunchus Cassarich, et per unam aliam partem Grisanus Stupich, que partes requirebant confirmationem ellectionum predictarum, et aliqui ex ipsis hominibus requirebant provideri huic rei, ne tumultus fieret inter eos,

Volens ac intendens prefactus magnificus D. Provisor superinde opportune providere in dando tali modo et forma, qua membra a capite regantur in similli ellectione, ne in posterum aliquod scandalum eveniri possit, sed homines predicti vivant inter se pacifice et quiete, habita superinde debita et convenienti consideratione, terminavit: quod talis ellectio judicis castri praedicti Verbenici fieri debeat, prout fit et servatur in hanc civitatem Vegle, videlicet, quod ad sonum campane, aut per vocem preconis, de mandato Vicecomitis presentis et per tempora existentis in loco ipso vocentur et congregentur omnes jurati, qui tempore ellectionis fiende erunt in castro, v(idelicet) quos poterunt invenire, et unus vir pro omni familia eiusdem loci, ab annis quadraginta super, vel maior pars eorum, si omnes non poterunt inveniri. Et illis congregatis in palatio comunis, semper cum presentia vice comitis ac domini Plebani ipsius castri, per cancellarium loci predicti fiat scrutinium, prout fit in consilio Veglensi. Et facto dicto scrutinio, publicentur omnes ellecti per ordinem, qui ballotentur inter ipsos juratos et homines predictos, expulsis attinentibus expellendis de jure, sicut observatur in Veglensi consilio. Et qui ipsorum ellectorum exegerit maiorem partem ballotarum, sit judex dicti castri per annum continuum. Et sic de anno in annum servari debeat in loco predicto. Et sic dixit et declaravit omni meliori modo coram presentibus nobilibus viris D. Francisco de Renaldis et Grabe de Grabia, judicibus (Vegle), et aliis quam pluribus testibus, etc. — (L. S.) Vitus Antonius Murizellus, cancellarius prefacti clarissimi Domini Provisoris mandato.

(20). (Год. 1526, 1 децембра. Потврда некојих глава статута Врбнику).

У ркп. стр. 58. Die primo mensis Decembris MDXXVI. Magnificus et clarissimus Dominus Augustinus Valerio pro illustrissimo ducali Dominio Venetiarum Vegle et insule Provisor, auditis non semel sed pluries Matheo Vlai judice castri Verbenici cum pluribus ex juratis et hominibus dicti castri, deinde Grisano Stupich eius successore cum multis ex predictis juratis et hominibus eiusdem loci supplicantibus pro commodo et universali satisfactione ipsius castri sibi confirmari debere per eius magnificentiam infrascripta capitula et statuta annotata in eorum statuto, magis necessaria ad commune bonum et utilitatem predicti castri, interpretata ex sclavo

in latinum per Peregrinum Grabia, nobilem et notarium Vegle, ut de cetero ab omnibus observentur sub penis et stricturis in ipsis capitulis et quolibet eorum contentis. Unde visis ac lectis predictis capitulis, videlicet inferius per capita nominatis, et illis diligenti examine ponderatis, auctoritate officii et magistratus sui capitula statutorum predictorum infrascripta et posita sub numeris infrascriptis confirmavit, ac tenore presentium confirmat, laudat, et approbat, terminando, illa ab omnibus posthac observari debere sub penis et stricturis in eis contentis, et hoc ad beneplacitum illustrissimi Dominii Nostri antedicti. Que quidem capitula sunt infrascripta, videlicet capitulum X. XI. XIII. XV. XXVII. XXVIII. XXVIIII. XXXI. XXXVI. XXXVII. XXXVIII. XXXIX. XL. XLI. XLV. XLVI. XLVII. XLVIII. XLVIIII. L. LI. LV. LVI. LVII. LVIII. LX. LXI. LXII. LXIII. LXIIII. LXV. LXVII. LXVIII. — (L. S.) Vitus Antonius Murezellus clarissimi Domini Provisoris antedicti Canc. mandato.

(21). (Год. 1541. Врбански пук на правди добива кућу и врт).

У ркп. стр. 61—63. Ex libro criminalium Pisani ad c. 640. 1541 die primo Aprilis Clarissimus D. J. Aloysius Pisani Provisor Vegle et Insule, visa querellata suprascripta instituta contra Jurchum Valcich pro quoddam horto, et defensa rei, et visis productionibus ut supra, viso instrumento annullationis venditionis, ut in eo, et consideratis merito considerandis, mandavit suprascriptam querellam circumdari et depenari, declarando tamen quod hortus suprascriptus non possit amplius vendi aut alienari, sed remaneat semper in comuni Verbenici, ad usum dicti comunis. Ideo mandato circumdata.

Die dicta Clarissimus dominus Provisor antedictus, visa querella supra scripta instituta contra Grisanum Stupich, visa deffensione rei cum productionibus, ut in eis, viso instrumento annullationis venditionis horti, de quo supra, et consideratis merito considerandis, mandavit dictam querellam cassari et circumdari, declarando tamen, quod dictus hortus remaneat in comuni Verbenici, et ad usum dicti comunis, nec amplius possit vendi aut aliter alienari. Et sic mandato circumdata et cassata.

Eodem die. Cls. d. Provisor antedictus visa querella suprascripta contra Barum Fuscum, visa deffensa rei, ut in ea, cum productionibus . . . (ut supra).

Quo supra die. Cls. d. Provisor antelatus visa querella suprascripta contra magistrum Stassium cerdonem, visa deffensa rei... (ut supra).

Die quo supra. Cls. d. Provisor antedictus, visa querella instituta contra Nic. Bosanich pro una domo, in qua erat fusina fabricata per q. d. Comitem Joannem de Frangepanibus, visa deffensione ut supra, cum productionibus, ut in eis, viso instrumento annullationis emptionis domus, de qua supra, mandavit dictam querellam cassari et circumdari, declarando, quod dicta domus non possit amplius vendi, aut aliter alienari, sed restet in comuni Verbenici sine prejudicio jurium camere aliquo tempore. Et sic mandato ecc. — (L. S.) Jo. Daniel Terzago notarius et cancellariae Veglen. coadiutor fideliter registravit.

(22). (Год. 1569, 26 Новембра. Потврда некојих глава статута Врбнику).

У ркп. стр. 64—65. Die Sabbati 26 Novembris 1569. Clms Dominus Andreas Bondimerius pro illustrissimo et excellentissimo Duce D. Venetiarum etc. dignissimus Provisor Vegle et Insule, sedens in suo Pallatio, audito Nic. Valkovich judice castri Verbenici, domino presbytero Barichio Bosanich, Nicolao Bosanich, Mattheo Fugossich, Gerga Drusinich, Joanne Soldatich, Matheo Thomassich, et Nic. Bollonich, juratis dicti castri, cum pluribus aliis hominibus dicti loci, petentibus et supplicantibus pro comodo et universali beneficio hominum dicti loci, eis per suam magnificentiam confirmari debere ultra scripta capitula in presenti eorum statuto anotata, magis necessaria, que etiam alias per clmum. D. Augustinum Valerio dignissimum tunc provisorem Vegle confirmata fuere sub die primo mensis Decembris 1526. Qua supplicatione intellecta, cupiens antedictis supplicationibus pro justitia gratificari, visis ipsis capitulis positis sub numeris infrascriptis, ipsa et unumquodque eorum auctoritate officii et magistratus sui laudavit et confirmavit, ut in futurum possint ab omnibus observari, ad beneplacitum tamen predicti illustrisimi Ducis D. Que quidem capitula sunt infrascripta, v. capitulum X. XI. XIII. XV. XXVII. XXVIII. XXVIIII. XXXV. XXXVI. XXXVII. XXXVIII. XXXIX. XL. XLI. XLV. XLVI. XLVII. XLVIII. XLVIIII. L. LI. LV. LVI. LVII. LVIIII. LX. LXI. LXII. LXIII. LXIIII. LXV. LXVII. LXVIII. — (L. S.) Laus Deo. Donatus Petrisius nobilis et coadjutor cancellariae Veglensis mandato.

(23). (Год. 1581, 1 августа. Потврда некојих глава статута Врбнику.)

Martis primo Augusti 1581. Clarisimus Dominus Sanctus Mauro pro serenisimo Duce D. Venetiarum Vegle et Insule Provisor dignissimus, audita humili instantia et suplicatione coram ejus magnificentia clarisima facta per Mattheum Fugossich q. Ghersani, judicem in presentiarum Verbenici, nomine illius comunis, pro confirmatione capitulorum, commodum et beneficium hominum castri Verbenici concernentium, alias approbatorum per clarisimum D. Augustinum Valerio olim Vegle et Insule provisorem benemeritum sub die primo Decembris 1526, nec non per clarisimum D. Andream Bondimerium dignissimum itidem provisorem hujus civitatis sub die 26 Novembris 1569, visis perlectisque capitulis ipsis sub numeris inferius anotatis, optans predictum Mattheum Fugossich judicem desiderii sui compotem reddere, auctoritate officii et magistratus sui, capitula ipsa et eorum quodlibet laudavit, approbavit, et confirmavit, ad omne tamen beneplacitum prefati illustrisimi Ducis D., mandans ea perenni exequutioni demandari. Quae sunt infrascripta, v. capitulum X. XI. . (uti superius) — (L. S.) Laus Deo Op. Max. Scipio Kastheus de Portugone Not. et V. Cancellarius Veglensis mandato.

IV.

STATUT KASTAVSKI.

UREDIO

D^R. FR. RAČKI.

A.

Zakoni grada Kastva po rojstvu Isukrstovu let gospodnjih 1490.*)

KAPITUL 1.

Najprvo dužni su (kme)ti[1] od Kastva na svako leto dati u tu valputiu sto marak, svaka marka libar osam; i to imaju mej sobom složit i u nedelju za Martinju sbrojit je tomu valputu[2].

KAPITUL 2.

Ošće smo mu dužni dati desetinu od vina, janjac i kozlić, i od svakoga žita; a ta valput je dužan od te desetine dati vsim starejim[3] i plovanu jedan obed na svako leto, ča se zove Kraljev pir[4].

KAPITUL 3.

Ošće se ima to desetinsko vino prodavati po čem najdraže poteče kmesko[5]; i ima se počet prodavati i na tovernu postaviti u nedelju pred svetu Luciu; i ne mozi

*) U priepisu 1400, što je pogledom na kap. 48 pogrješno; a pošto kap. 1—57 čine jednu cjelinu, koja je u isto vrieme sastavljena i to za cara Fridrika III (IV) izmedju god. 1471—1493, o čem se razpravlja u predgovoru, scienimo, da je treća brojka imala biti 9 mj. 0. Kada se 9 i 0 pišu izmedju dvie jednake crte, lasno se zamiene.

[1] Tal. tutti li sudditi. [2] al sudetto S. Capitanio. [3] conseglieri. [4] convitto legale, po hrv. rieči „regale“. [5] a maggior prezzo che correrà delli sudditi.

niedan prodavat vina na toverni, dokle gosposko teče[1], pod penu libar pedeset; i da imej platit sve vino gosposko, koliko ga se onda najde.

KAPITUL 4.

Ki bi na treti narok[2] neprišal, svoju pravdu zgublja. Ošće, neima rota[3] biti, ka bi od pravdi odlučena, od pusta[4] do drugoga pondelka po vazmi.

KAPITUL 5.

Ošće, tako nima bit rota od Jelenine do prvoga pondelka po Miholje.

KAPITUL 6.

Ki bi (u) gradu[5] kral, plaća ruku[6] ili pet marak.

KAPITUL 7.

Ki bi kral u pećnice ili kovačnice, zapada glavu, ili da plati libar sto.

KAPITUL 8.

Ki bi krivu meru držal od svake riči[7], prodavajući ili kupujući, plaća libar pedeset.

KAPITUL 9.

Ošće, od svakoga udarca[8], ki bi udril ili posekal, plaća peni libar dvajset i pet. Ako bi lekarie potriba posečenomu, i za stanje vrimena[9], plaća ki udri ali poseče.

KAPITUL 10.

Ki pi psoval nepošteno svakoga dobra človeka, plaća peni libar pedeset.

---

[1] sino che non sarà finito il vino della decima. [2] citazione. [3] giuramento. [4] carnevale. [5] dentro nella terra. [6] gli debba esser tagliata una mano. [7] di qualsi voglia cosa. [8] d' ogni ferita. [9] le giornate, che perde.

KAPITUL 11.

Ki bi cestu slobodnu[1] razbil, gre mu za život. Ako bi kral na ceste, plaća libar sto.

KAPITUL 12.

Ki bi ukral na kuntrade konja ili vola, gre mu za život.

KAPITUL 13.

Ki bi kral u malinice[2], plaća libar sto.

KAPITUL 14.

Ki bi kral na pristanišće[3], plaća penu libar sto.

KAPITUL 15.

Ki bi kral na guvne, plaća ruku, ili pet marak. Ki bi vazel nijednu stvar malu ni veliku na bekarie prez licenzie bekara, ili gospodara, plaća penu libar sto.

KAPITUL 16.

Ki bi kral uli s pčelami[4], zapada ruku, ili pet marak.

KAPITUL 17.

Ki bi ine tadbine učinil vane na kuntrade, ako va dne, plaća libar osam; ako li bi tadbina noćna, plaća dve marke; a komu se ukrade, tomu gre samo drugo i zarok[5].

KAPITUL 18.

Ošće, ki bi sam pred sobom kral, plaća libar osam, ako bi vane grada; ako li bi u gradu, pet marak. I od toga osuda (del)[6] gre kapitanu, sucem, i satniku, i zarok puli[7] toga.

KAPITUL 19.

Ki bi koga bil a na svojem, plaća penu libar pedeset.

---

[1] strada publica. [2] nel molino. [3] nell' habitazione. [4] le api. [5] gli si debba restituire, et pagar la pena chiamata il zaroch. [6] di questa pena va la parte. [7] ancora.

KAPITUL 20.

Ki bi nastupil na osujenu pravdu[1] prez apelaciona, plaća libar osam; a od toga gre kapitanu, sucem, i satniku . . .

KAPITUL 21.

Ošće, takovi nisu držani nijedni patti, ni prodavanje, u noći od zdrave Marie paki do druge zdrave Marie.

KAPITUL 22.

Ošće, da nigdor nemore od tuja sina, ni hćeri, ni junaka[2], ni device[3] nijednoga blaga kupiti prez volje njih starejih; ako bi kupil, davši otac ili gospodar svaki soldina dva, ima imeti to, ča jest bilo prodano.

KAPITUL 23.

Ki bi junak ili devica pošli od gospodara prez uzroka, plaća jednu marku, i zgublja svoje mito.

KAPITUL 24.

Ki bi gospodar svojega junaka odignal prez uzroka, plaća jednu marku, i sve mito.

KAPITUL 25.

Ki bi prasci tržni prišli u borg[4], da jih nemozi nigdor prekupit do treti dan; na konac trih dni more svaki kupit, davši jednoga prasca za komun, ki se ima seć po soldin libricu.

Ošće, prasci, ki bi prišli na kuntradu[5], ili pošli pasačem[6], ima se dat jedan prasac u grad za komun, i prodati libricu po soldin jedan, a salo za komun po soldina dva librica.

KAPITUL 26.

Imamo zakon od samnja svetoga Jakova. Ki koli u tom samnje[7] bi učinil ku tadbinu, ili kustion[8], ali ku

[1] contra la giusticia, cioè contra la sententia finita. [2] servitore. [3] serva. [4] Brego, borg = burg. [5] terra. [6] nel territorio. [7] fiera. samanj, sajam. [8] robbarà o farà furto.

nepodobnu rič, plaća pet marak; od toga gre kapitanu, sucem, i satniku . . .

KAPITUL 27.

Ošće, na dan svetoga Jakova ta opat[1] ima dat strašcem, ki čuvaju grada, jedan spud vina, i jednu četert volovja mesa, i dvanajst kruh, od soldin svaki.

KAPITUL 28.

Imamo zakon na Sensu[2] pojt s križem k svetomu Jakovu, i tem česćianom[3] ima dat opat jedan spud vina, i po jedan (h)libac[4], koliko jih bude.

KAPITUL 29.

Imamo zakon, da nima nijedan od starejih[5] za nikogar govorčin[6] biti, razve za crikvu, ali za jednu ubogu sirotu, i za udovicu; i toga nemore učinit prez sveta starejih.

KAPITUL 30.

Ošće, odluči gospodin Ivan Faturnar[7], i svi stareji, da nijedan tovernar[8] nemozi u jednoj konobe, ni u hiže tovernit dvojega vina, pod penu libar osam.

KAPITUL 31.

I jošće odluči gospodin kapitan i svi stareji, da ki goder bi človek stojeći pred pravdu govoril riči nepoštene, ima platit penu libar osam, i u peržune[9] sedet dni osam.

KAPITUL 32.

Jošće, ta dva suca od leta[10], imata oblast činiti sentencie po zakone s pravdu, vinur imejući k sebe tih svetniki ordinarih, i da imaju činit svoju sentenciu[11]. Ako

[1] Abbate dell' abbatia al Paolo. [2] giorno dell' Ascensione, Sensa = Ascensione. [3] coloro, che anderanno. [4] un pane. [5] dei conseglieri. [6] procuratore. [7] Giva Ventura. [8] niun oste, nè venditore di vino [9] prigione. [10] le doi giudici ordinarii. [11] con l' assistenza però d' alcuni consiglieri promulgar la loro sentenza.

bi se ka stran aggravala, more vazeti apelacion pred gospodina kapitana, i pred ostalih starejih. I takovi svi apelacioni po rečenom gospodine kapitane, i po ostalih starejih imaju biti zaslišani u mestu svoje prve štancie: prvo ča koli se prigodi od mesopusta u dan prvi po svetoj Jeleni, pak i od tega vrimena ča koli se učini, apelacioni imaju bit zaslišani gospodinom kapitanom i starejemi na prvi ponedelak po svetom Mihovile setembra meseca; pak i od toga vrimena ča koli se učini, apelacioni imaju bit zaslišani gospodinom kapitanom, ili njegovem verbeserom[1], onda kada se suci prenavlaju[2]; da vinur ako meju tim gospodin kapitan, ali verbeser, zapovedal starejim k pravde, imaju poslušni bit i priti[3].

KAPITUL 33.

Ti svi suci i stareji jesu dužni va to vrime, ča je pred mesopustom i po Jelenine i po Miholje priti, i puli gospodina kapetana sedeti na pravde, a to zato, da takovi apelacioni zasliše, i pravdu razluče[4]; a to za uzrok, ako bi ki godere hotel drugi apelacion vazeti, nima se braniti pred imenovanu principovu svitlost, ili pred ordinari regiment; a to zato da kadi jest u pravde životom gospodin kapitan ale njega verbeser[5], nemore biti nijedna apelaciona razvi pred principovu svetlost, i pred svetli regiment.

KAPITUL 34.

Ti suci i svetnici, ki goder k tim ordinarim terminom k pravdi nepride, nebudući nemoćan životom, i da se

---

[1] luogotenente, Verweser. [2] quando si tramuta l' offizio. [3] et con tutto ciò se tra questi termini commandasse il S. capitano overo suo lugotenente alli conseglieri . . . debbano obbedire e venire. [4] con giustizia determinano. [5] ciò però sarà osservato solamente quando il S. capitaneo overo il suo luogotenente sarà intervenuto nel giudizio.

nahodi u dežele, plaća na svaki ta termen gospodinu kapitanu i starejem libre dve.

KAPITUL 35.

Da svako vrime tim termenom ordinarim premore gospodin kapitan za podoban uzrok drugi termen staviti, kako je prvo od staroga vrimena držano; i ošće puli toga, ako bi zapovedi imenovane principove svetlosti gospodinu kapitanu došle, ili ako bi ki goder u grade, ili na kuntrade, škandal stvoren, zato na svaku zapoved gospodina kapitana jesu ti svetnici dužni priti, i na pravde puli njega milosti sedeti.

KAPITUL 36.

Jošće, ta dva ordinara od leta suca puli svojega oficia imata oblast za svaki istini dug svoju sentenciu učiniti, i dati svrhu kanta[1] po zakone pismo po kancilere, ako bi se ki agraval, nebraneći apelaciona.

KAPITUL 37.

Jošće, ta dva imenovana suca od leta imata svoju oblast u gradu i puk governat za svaku potrebu; i imaju za svako leto činiti, da se svake mere, s kimi se prodaje i meri i peza u gradu i z vani grada u kunfine, da se imaju pravo po satnike žustat.

KAPITUL 38.

Jošće, imenovana suca imaju zvrhu svoga puka onu oblast, da nijedan pulčanin, ki ako bi pošal na drugoga tužit prvo nere bi se njima pritužil, ta svaki i po svaki trat upada u penu libar osam, od ke peni gre polovica gospodinu kapitanu, druga polovica tema sucema, i u komun Kastavski.

---

[1] l' incanto. [2] che si giustino.

KAPITUL 39.

Jošće, imenovana suca od leta imata oblast uhitit činit svakoga zločinca u grade i na kunfine, i shraniti ga, i ne odpustiti prez videnja[1] gospodina kapitana i starejeh.

KAPITUL 40.

Jošće, imenovana suca od leta imata oblast, i jesu dužni na svako leto braniti u Loze[2] toga lesa seći, ni živini pasti; tolikoj toga Berguda ne dati pasti od blagovešćenja bogorodice[3] do rojstva Krstova; tolikoj te sve senožeti[4] braniti pasti; ni tem lesom zasekati; ča jest tomu pena libar osam. I tolikoj ki bi te pušće puli tih senožeti prvo dne svete Margareti kosil, plaća libar osam.

KAPITUL 41.

Jošće, svaki koga stareji izberu i meju svoj svet postave, ta jest dužan gospodinu plovanu i svem redovnikom i svetnikom dati jedan obed iliti večeru.

KAPITUL 42.

Jošće, ta satnik na svako leto more za sebe zeti van od straže od tih dvanajste deseti od svakoga deseta jednoga kmeta, vinur s poznanjem teju dveju sucu; i takoj od svakoga stana ovčarskoga[5] jedan sir. Od toga ima svako leto davati gospodinu kapitanu, gospodinu plovanu, svim starejem, i kanceliru jednu večeru pred mesopustom ponedelak; pak jedan obed na dan svetoga Jakova tamo u Opatie, paki jednu večeru ponedelak po svetem Mihovile.

KAPITUL 43.

Tomu satniku od svakoga pozvanja[6], ča jest (v) našem kunfine, i od svakoga posesa, ča se na pravde spozna,

[1] senza saputa, пꙋмѣѣрѧѩ, videnje mj. vědenije. [2] bosco chiamato Losa. [3] dalla festa dell' anuntiatione della B. Vergine. [4] prati, sjenokoše· [5] d' ogni grege. [6] citazione.

gre mu soldini osam; od svakoga žustanja svake mere soldin jedan; od svakoga domaćega, koga stavi u peržun, soldini četiri; od gosta[1] soldini osam. Zato ima držati stražu va dne i v noći puli vrat graskih, i po vsuda, kako se njemu od sudac ukaže. Dužan je zločince hitati, i na konop vezati, i u peržune čuvati, i zločinca s temi strašci do mesta smrti sprovoditi, i te sohe tomu osujenomu s temi stražci na mesto pripraviti i načiniti. Jošće ima u grade čuvati va vrime od velike suše, da nebi se oganj učinil, od koga bi mogla škoda biti u grade; i s tem dvornikom da ima po svem meste činiti klicati, da svaki čuva svojega ognja, da se nebi kakova škoda pripetila.

KAPITUL 44.

Ta dva suca od leta imata po zakone odavati tem kmetom senožeti, ki ima od svake podeljene senožeti od toga, komu dadu, gre soldini šestnajste. I takoj ta dva suca mozite podeliti kmetom komunitadi, i od svakoga, komu podele, njima gre libar osam.

KAPITUL 45.

Jošće je takovem senožetam zakon: ako kmet pomanka, tere ostavi sini, tako ta njegova senožet ima prit tomu najmladejemu sinu prez takovoga davanja tih dinari. Pak ako bi nijednoga sina, razve da ostane (v)dovica, premore takovu senožet udržat, dokle pošteno udrži vdovičastvo; da oženujući se, ili pomankavši, neimejući sina, senožeta u komun i oblast sucem upada, i premogu dati drugomu kmetu, ki bi neimel senožeti, jere nijedan nima držati dve senožeti.

KAPITUL 46.

Jošće, tima sucema od tih konji i od druge živini, ča se najde u škodah, i da se na zakon dovede, i sucem

[1] forastiere.

izruči, od toga gre tima sucima soldini četiri. I tolikoj kada bi takove škode po mužeh[1] štimane, i da bi ti štimaduri pred suci prikazani, i štima oznanjena, od toga gre tim sucem soldini četiri, i to i škodu plaća škodnik.

KAPITUL 47.

Jošće je zakon za ti markari:[2] budući po mise na belu nedelju pred crikvu svete Trojice suci, stareji, i pulčane imaju iz toga pulka izabrati od svake četi jednoga dobrega muža, ki tri muži, i s temi prvemi[3] trimi muži markari, imaju tih sto marak razložiti[4] pravo i na svih živućih[5] u grade, i na teh, ki svojimi živinami pasu[6], i na teh ki uživaju i seku svake (vrsti) lesa po svom kunfine, tem nakladajući[7] kako je pravo proti(va) njega imanju, i protiva njega uživanju. I za takovo razloženje i za steranje[8] tim trim mužem puli toga razloženja ima biti priloženo k njih plaće svakomu jedna marka dinari, i paki po sebe jedna marka za dispendiu tim šestim mužem, ka spendia ima bit delana puli satnika. Jošće tim trim mužem, ki jesu bili prvoga leta markari, gre svakomu na svaki dan, dokle takovo razloženje pomagaju svršiti, soldini osam; i na svršenju razloženja k večere ima priti plovan, ta dva suca od leta, i kanciler; i ti imaju videti razlog i svu sumu za tih sto marak, i za to sve kako se više udrži; i h takovoj večere ti novi markari tri svaki ima pomoć z jednu kokošu. I ti isti markari tri jesu dužni teh sto marak izterati, i u tu valputiu dati i splatiti kako je zakon. Imaju oblast svakoga nepokornega na svakem blage rubati; i takovi rubeži na

---

[1] uomini periti. [2] coloro, che hanno da riscuotere le marche. [3] li primi tre del passato anno. [4] spartire. [5] pogrješno „živućimi“. [6] u priepisu: ki „s temi živinskimi pašami“, u tal. prievodu: „che pascolano nel territorio“. [7] mettendo sopra ogn' uno rata portione. [8] tale spartimento e per riscuoter.

kante imaju biti prodani u termenu prva dva dni; da svaki ta markar budi prvo toga rubanja totu u grade svakoga jednuč opomenuti, da plati; ako li ne plati, i da se pošalje oficial na kontradu, plaća ga ta dužni.

KAPITUL 48.

Jošće, ti od Veprinca i od Mošćenic, kako je od staroga vrimena pod tom dobroga spomenutja gospode od Valse,[1] kih jesmo vlastito[2] služili, u nutar da[3] jesmo poddani tomu visokomu mogućemu gospodinu i gospodinu Fedrigu archiduki u Austrie i cesaru rimskomu i pročaja; ti imenovani od Veprinca i od Mošćenic jesu dužni svakoga človeka od kriminala dati u kapitaniu Kastav pred gospodina kapitana i pred nas suditi.

Ošće, ti župani od Veprinca i od Mošćenic jesu dužni pri tem osujenju[4] biti.

KAPITUL 49.

Jošće imamo zakon od toga fruta,[5] ča jest va tom kostanjevu svetoga Jakova (v) kunfine kastavsken: i kada jest vrime toga fruta zemati, ima gospodin opat pul tih sudac u Kastve dati na znanje, i da se po dvornike proglasi, da se hoće takovi fruti redigovati po delu, kako gospodin opat dopusti, od dne svetoga Mihovila i nutar do svetoga Martina na večerje, u ta isti dan svaki od Kastva more takovi fruti slobodno vazeti, i jemati.

KAPITUL 50.

Rečeni gospodin opat jest na svako leto od toga kostanja tema sucema i satniku u Kastve dužan dati svakomu jedan star kostanja kastavske mere, jere su ti njemu

---

[1] Pogriešno „od Beča“, u tal. dobro „di Valse“, Wallsee. [2] espressamente. [3] con tutto che. [4] sliedi suvišna rieč „mogu“. [5] del frutto.

dužni svoju oblastu pomagati suprot svakomu, ki bi činil škodu u rečenem kostanjevu.

KAPITUL 51.

Jošće, za ta zarok,[1] ča jest pena libre četiri tere soldini šestnajste, za to narejujemo: da od sada naprvo, kada kakov zarok bude pred tema sucema od leta imenovan suprot svakomu; i ako bi se ta uloženi u zarok agraval, i prosil pravde, za to imaju ti drugi stareji zaslišati, i po zakonu spoznati prez rečenih suci; za to da tema pristoji polovica rečene peni, a druga polovica tomu, koga pravda bude odrešiti.

KAPITUL 52.

Jošće, po starom običaju i zakone tem bekarom za to meso narejujemo: za svaku živinu, kada bude dognana pred stari borg ili unutar, nima se van peljati do tretoga dne prez dopušćenja sudac; i da ti bekari toga oderanoga mesa te velike živine nemozite prez štimanja prodati, pod penu soldini četrdeset.

KAPITUL 53.

Jošće, za tih muži, ki prebivaju na tom Voloskem, i totu u tem Preluke, te ribe loviti budut, za to ordinamo: da ta suca od leta mozita slobodnu penu suproti tem svakomu naložiti, i postaviti, da oni od takovih ulovenih rib jednim pravim delom budu u mesto, grad[2], nositi; i na place prodavati, kako je pravo i podobno.

KAPITUL 54.

Jošće narejujemo i hoćemo: da bude udržano naše prvo odlučenje od toga svakoga lesa, ča koli je u tom kunfine, ki bi človek gost toga delal i prodaval, imata ta dva suca i s temi muži od komuna položenimi na teh gosti

---

[1] per la pena chiamata zaroch. [2] a Castua.

jednu podobnu plaću naložiti; i uzeti od toga suca jednu polovicu za sebe, a drugu polovicu ti muži u ime komuna zahraniti, i od toga u potribah za vas puk dati i stratiti, tolikoj od svake živine gostje[1], ka pride u kunfin, i uživa travu i žiri.

KAPITUL 55.

Jošće jest zakon, da ti dvanajst starešini od straže, ti jesu prosti od noćne straže; ale jesu dužni svaki svoju čredu va dne na vrateh sedeti, i od svojih desećan tu listu njemu za potrebovanje gosposko i za grasko pravo po teh svojeh povedati svako leto[2].

KAPITUL 56.

Dužni jesmo listi nositi u Reku, Veprinac, na Klanu, i u Grobnik, ča jest za gospodu i za mesto.

KAPITUL 57.

Jošće je zakon za toga dvornika, koga oficij izbere: ima priseći, da hoće pravo čuvati lesi i berguda, i senožeti; zač njemu od svake akuse ta dva suca davata polovicu takove peni, jere imata oblast i milost činiti.

Jošće tomu dvorniku ima svaki kmet na svako leto davati soldini četiri, aliti jedan badnjić vina; i tomu svakomu kmetu jest dužan njegovo vino na tovernu prez plaće klicati.

Jošće tomu dvorniku od svakoga kanta na place gre jedan soldin od domaćega kmeta. Dužan je hoditi za četiri soldini do svakoga kmeta, ki je u kunfine, kada je potriba.

Jošće tomu dvorniku gre na dan svetoga Jakova tamo va Opatie od svake toverni jedan soldin vina, i od svakoga mesta, kadi se ti česni prodaju, jedna rešta.

---

[1] d' ogni e qualsivoglia animali forastieri. [3] e delli suoi guardiani debba tener registro, acciochè occorendo alla communità overo alli Signori possi giustamente notificare quello, al quale tocherà andar in qualche luoco per li loro bisogni; così anco son tenuti nella sensa a Togninane ogn' anno.

B.

(Dekreti god. 1546—1614).

KAPITUL 58.

Na 1546 decembra dan 15 u grade Kastve, u hiže rimskoj s(vetlosti) cesara, na prestole pravdenim[1] sedeći zveličeni i dobro rojeni Ivan Rečan v(ice) kapitan, razumejući veliko stuženje od poštovaneh sudac i svetniki kastavskeh suproti tim od Veprinca, da ti čine i posiljuju na kunfin kastavski,[2] na to odgovaraše Matej Valentinić, župan od Veprinca, a to za uzrok jedno silno učinjenje, ča biše Mikula Fabić od Veprinca na kastavskom kunfinu učinil, vrh toga neimejući nijednoga kapitula va ovom statute; zato od sada naprvo tem od Kastva, i tem od Veprinca, postavljamo penu libar sto vsakomu, da nima nijedan na tom drugem kunfine nijednoga silovanja ni uzetja učiniti prez dopušćenja sudac od Kastva, i prez dopušćenja tih župan od Veprinca. Ki bi to stvoril, da ima rečenu penu platit. Ako takovi nebi imeli blaga, s čim bi mogla takova pena bit plaćena, tako da ima ta od Kastva sedeti u Kastve u pržune jedan mesec, i biti bandižan iza sve kapitanie za jedno leto; i tolikoj takovi od Veprinca, ki bi takovu penu prestupil, da se ima takoj kaštigati.

KAPITUL 59

Ima se va tom grade Kastve jedna hiža, ka jest ležeća blizu te crikve svete Trojice, ta ista hiža jest rimskega kralja svetlosti vlastita, zač jesu tu svaki kapitan, ki jest udržal Kastav, tere prebival va toj hiže od staroga vrimena.

KAPITUL 60.

I h tomu ta svaki kapitan jest udržal tu senokošu, ča se zove „Knezov dol“, i takovu travu jest imel kositi; i

[1] in cathedra provinciale. [2] intendendo gravissime lamentationi delli giudici e consiglieri di Castua contro quelli di Veprinaz, che sforzatamente usurpano il loro territorio.

ti kmeti od straže to seno spraviti, i u Kastav ti stražci na svako potrebovanje gospodina kapitana prinositi.

KAPITUL 61.

Jošće jest jedan dolac, ča se zove „Kapitanov misinac“, to jest ležeći u loze blizu grada, i jedan vrt pod crikvu svete Jeleni, z vani zida gradskoga; to isto sliši pod gospodina kapitana u Kastav.

KAPITUL 62.

Jošće tomu gospodinu kapitanu ti kmeti od toga sela, ča se zove „Bergud“, jesu od svake zemlje na svako leto dužni dat u Kastav svaki jedan voz sena, a i njim gospodin kapitan jedan kolacion.

KAPITUL 63.

Gospodin Bernardin Cucurin namestnik kapetanie kastavske va vrime toga visoko naučenoga gospodina Wolfa Sronza[1], otajnika svetnika i vice kancilera presvetloga principa Karla arciduka od Austrie, našega premilostivnoga gosp(odar)a, i njega milost kapitan u Kastvu, Veprince, i Mošćenic Matej Crljenac i Rok Zavidić, suci ordinarii, i svetnici Petar Marot, Ivan Blencić, Lovre Pavlinić, Matej Poščić, Mihovil Pilepić, Juraj Malonić, Grgur Miločna[2], Matej Matešić, Paval Bratković, Jakov Barilović. Od strani pulka, ča se zove mali svet[3], Juraj Slavić, Grgur Jurković, Matej Stanić, Andrej Ferlan, Petar Spincić, Petar Bencić, Matej Blecić, Juraj Drnjević, Mihel Lukovac, Ivan Puhar, Tomaš Faraguna, i veće poštovaneh pučan, budući u hiže prvo rečenoga suca Mateja Crljenca više rečeni gospodin namestnik z ostalemi više imenovanemi zaskupno promišljajući i videći, kako komun kastavski ostaje leto na leto dužan štivre, dacie i druge an-

[1] Schranz. [2] Milochna. [3] minor conseglio.

garie u deželu Kranjsku; i po nemaršćine tih sudac ordinarih pridu takove angarie dužne na veliku sumu, i ti ubozi pulčane na jedan krat moraju takove angarie dužne na veliku sumu platiti, ča njim prihaja na veliku ruvinu i mankament, tako svi zgora imenovani spored z gospodinom namestnikom štatutuju, i zakon čine: da ta dva suca ordinaria, ka budeta učinjena ili ordinana leto od leta, imata i jesu dužna u svojem lete činiti platit onoga leta svake angarie, štivre, i dacie; ako jih nečine platit, tako imata svojem platit, i paki činiti terat kako budu najbolje znati. Stvoreno u dan 14 Jenara 1585.

KAPITUL 64.

V dan prvo rečeni. Gospodin kapitan i suci i svetnici i pulčane prvo imenovani, videći da ti satniki na svako leto ne drže straže, kako bi potreba gradu, nego se plaćaju od ubogeh kmet, a straže nečine nijedne, kako bi se imelo u gradu i na mesteh običajneh; za prit takovem stvaram napreda, i da od sada naprvo bude bolje straža držana, prvo rečeni kapitan, suci, svetnici i pulčane odlučiše, ordinuju, i zakon čine: da ovi satnik, i svaki oni satniki, ki budu, imaju za se imet i uzet tih dvanajste kmet, kako se u njegovem kapitulu udrži, i h tem kmetom ošćie mu pridaju kmet dvajset, ča jest sveh kmet trejset i dva; a s temi ostalemi, ki mu budu na pisme dani, ima povsud dobru stražu držat, i od nikogar mimo teh trideset i dva nijedne plaće vazet; i ako bi kmet tomu satniku ča plaćal, zapada s. 8. ka pena gre u komun. A ti drugi, ki njemu budu za stražu ordinani, i nepridu, da jih more satnik za soldini dvajset i četiri rubat; i to tomu satniku ostaje, i s temi strašci po dve volte po gradu hoditi, da se neučini kakova škoda.

KAPITUL 65.

V dan 29 Juleja 1591. Visoko naučeni, plemeniti, zve ličeni gospodin Wolfango Šronc, arciduka Karla od Austrie otajni svetnik i kanciler, kapitan u Kastve, njega milosti locotenent plemeniti gospodin Ivan Zanki, Matej Crljenac, Matej Tonković suci ordinarii, i ostali svetniki kastavski nahodeći, kako ti bekari kastavski jesu do se dobe činili preko zakona prvo udržanoga, i tako od sada naprvo narejujemo i statutujemo: da veliko meso, ča je meso govedje, i tolikajše ovčje meso, nimaju seć prez štimi pod penu s. 25. ke peni gre četrti del onomu, ki kuza, a ostanak gospodinu kapitanu i sucem ordinarim; a skopčevinu po beči pet, a kozinu i jarčevinu po tri beči; a škopac po soldini dva. I da nima nijedan kmet, ni človek, budi ki se hoće, vane grada bekarit pod penu s. 25; razvi dopušćamo bekarit na Volosken. I da ima se meso štimat po suce Petre Marote, ili Tomiće Tomiciće, ili po Rokine Zavidiće. I da rečeni bekari jesu obligani dat najprvo mesa gospodinu kapitanu, plovanu, sucem ordinariem, starejem, i kancileru; ki bekar nebi hotel tih više rečenih mesom acomodat mimo sveh oneh drugeh, da pada penu libre dve, ohranjujući druge(h) kaštig.[1]

Ošće narejujemo, da nijedan bekar nemozi na dan vazet za se nego jedno obište[2]; ako bi veće vazel nego jedno obište, zapada penu s. 2. toliko bekarom u Kastve koliko na Volosken. I ki bekar u Kastve ili na Volosken bi merlinu[3] nosil, da ga nebi na bekarie odrl, zapada penu s. 8.

Ki bi bekar krivu pezu dal, plaća penu s. 8.

---

[1] riservando ancora altri castighi. [2] un rognone. [3] carne morta.

KAPITUL 66.

V dan 18 novembra 1598. Plemeniti, i svake poštene časti dostojni gospodin Andrej Jurković Ričanin, tada namestnik kapetanie kastavske, Matej Crljenac, Lovrec Pavlinić, suci ordinarij, i ostali stareji u Kastvu.

Razumevši mnoga smućenja i nepodobšćini od onih, ki ostaju dužni ljudem kastavskim i jinim, da kada terani budu, hote za takov dug platit s čim godere, i čemu nijedan, ki ima imet, kuntent se neozove; zato hotejući providet, narejujemo, i statutujemo po ovi način: da ki godere človek, posedeći kunfina grada Kastva[1], jest dužan, i ki se od sada naprvo zateče ili zaduži, da nemozi dat nijednoga penja blag ležećih; nego li da se svaki, komu bude dužno, budi malo ili veliko, ima najprvo onomu, ki bude dužan, za dug da mu se imej zeti najprvo blago živo; nemogući doseć blago živo, ima se (naplatiti) svakim njega mobilim ili digućim blagom što se najde u hiže; ako to oboje nebude moći doseći, da se dužnik mozi za ostanak naplatiti nad blagom ležećem, kade bude njemu ugodno. I tako da od sada naprvo vavek se imaj ovršiti.

KAPITUL 67.

V dan 11 jenuara 1611 u grade Kastve u kuće suca Ivana Posčića; kade kudući zaskupa poštovani suci i svetnici grada Kastva: Ivan Brajmanić, Ivan Posčić, Jakov Barilović, Paval Bradković, Matej Cucurin, Valerio Marot, Ivan Bencić, Mikula Miločna, Juri Pavlinić, Matej Čiković, Lovrec Crljenac; kade budući mi razumeli jedan kapitul od zakona, (u) komu govori, da kadi ki od tih dvanajsteh svetnici premine od ovega sveta, da ima(ju) drugi si izabrati jednoga dobra človeka na mesto onoga, koga njim para, a ne da bi imalo pojt po ereditade, ni po suplikah.

---

[1] possedente in questo territorio di Castua.

KAPITUL 68.

V dan 20 maja leta 1613 u gradu Kastvu na lože komunskoj, budući se na ovi zgora imenovani dan sakupili, najpreja plemeniti i zveličeni gospodin vice kapitan gospodin Jeremia de Leo, skupa s poštovanemi sudci ordinarij: sudac Bernardin Matešić i sudac Matej Čiković za veće s poštovanemi svetniki: Matej Crljenac, Jakov Barilović, Ivan Brajmanić, Matej Cucurin, Matej Ferlan, Ivan Bencić, Juraj Pavlinić, Ivan Bradković; ki videći i nahodeći mnogu nepokoršćinu do oveh podložnikov kastavskih, navlastito u potribah i stvarah na straže[1], da neki neotejući hodit na stražu, kako su dužni ovršit, nego gredu spat, ale kuda goder drugu stvar nastojat, a stražu svoju zapuste i bandonaju; zato videći rečeni gospodin vice kapitan i poštovani stareji ta takov neposluh, s koga bi se moglo ovomu gradu i pulku mnogo zlo, rasap i nesreća prigodit, razmisliše, ordinaše, i odlučiše: da od sada u napridak, ako bi se ki kmet našal, ki nebi hotel k straži priti, a buduć mu zapovedano; a pak prišadši nebi ovršil svoju stražu kako je dužan, da ima bit na život kastigan; a to u pržunu dolenjim dan osam. Ako bi pak drugoč pregrešil, da ima imet prez vsake milosti tri skasi od konopa[2]. Ako bi pak tretič takajše pregrešil, da ima bit bandižan z ovoga grada i za svega kunfina kapitanie kastavske.

KAPITUL 69.

Tolikajše ako bi ki u gradu po noći z puške hitil[3], zapada penu libar pedeset prez svake milosti, i tri skasi od konopa.

---

[1] nelle girandie. [2] tre tratti di corda. [3] se . . . tirasse dell' archibuggiate.

KAPITUL 70.

Tolikajše zgora imenovani gospodin vice kapitan, i poštovani stareji videći, da se po ovom gradu nahaja, da jedni ter jedni objestniki i tvrdovrati ljudi hode po noće kamenjem hitajuć, i po gradu mnoge halavanje[1] i škode ljudem čineć, z česa bi se mogla krv i ko goder zlo med ovim pukom pripetit: zato prvo imenovani gospodin vice kapitan s starejemi odlučiše i ordinaše, da od sada u napridak, kako se zvoni zvon, ki je na lože, ob noć u večer, da nemože nijedan po noće po gradu hodit prez svetla; ni prvo zvona, ni po zvonu nijednu halavanju, ni rumora da nemozi po noće počet; a to pod penu libar pedeset i tri skasi od konopa, prez svake milosti, kako je i prvo veće krat ordinano i odlučeno bilo.

KAPITUL 71.

Tolikajše visoko imenovani gospodin vice kapitan skupa s poštovanemi starejemi videći, da su se jedni toliko segurali razbiti pravdu, otejući satnik položiti človeka u pržun za ki godar njega dostojan greh, pak su ga drugi silnom rukom oteli, a to onega, ki bi imel bit u pržun položen, ča jest suproti pravdi cesarskoj i oficiu ovega grada; zato od sada u napridak hoćemo i odlučujemo: ako bi ki otel takova človeka, ki bi jure satniku ale onim na to odlučenim u rukah bil, ale najmanje ruku suprotiva oficiu položil, da ima platit penu libar pedeset, i još za pridavak da ima prijet tri skasi konopa; a te pene su aplikane: pol gospodinu kapitanu, a pol sucem ordinariem z ovim i svakim boljim putem i načinom.

KAPITUL 72.

V dan 21 Jenara 1614 u Kastvu na lože komunskoj, budući sakupljeni poštovani suci, i svetniki, i skupa

[1] molti strepiti.

z onemi dvajset tere četiremi deputanemi grada Kastva, ki se skupismo, i spravismo pogovoriti se za veće potreb ovoga poštovanoga komuna, obnajdosmo, da municion, ča jest prah i olovo, ki stoji za potrebu i obrambu ovoga grada i pulka, nekako se do ove dobe prez ordina tratil: zato sada ordinujemo svi skupa, da od sada u napridak imej ostat ključ od municiona kade i pečat komunski stoji, a to u suca ordinaria komunskoga; i kada se spotrebi ča vazet od toga municiona, da smeta pojt ta sudac i satnik skupa s kancilerom; i ono ča se uzame, da se vazme po mere, i popiše svakim boljim putem i razlogom.

V dan 21 Maja bi proglašeni ovi dekreti pred plemenitim gospodinom v. kapitanom gospodinem Jurjem Stembergarom, ka sva biše od njih milosti potverjena, kako se gore udrži.

KAPITUL 73.

V dan gore imenovani po visoko imenovanomu gospodinu vice kapitanu i poštovaneh starejeh bi dekretano, da nijedan nemozi nosit stileta po gradu, ni po noće, ni po dnevu, pod penu gore imenovanu, ni nijednega oružja prepovedanoga.

C.

Dekreti poslednji (1647—1652).

(74). Leta 1647. na dni 27 meseca julea u grade Kastve na lože komunskoj, kade budući na današnji dan sakupljeni plemeniti gospodin kapitan Martin Diminić, i poštovani suci ordinarij: Ber(nar)din Matešić, Petar Krstul, svetniki: Andrea Matesić, Martin Milić, Mihovil Ferlan, Mihovil Blecić, Juraj Bratković, Petar Cucurin, Lovre Pavlinić; i ti dvajset i četiri od puka: Bartol Ferlan, Luka Tonković, Lovre Čiković, Martin Verljen, Martin Drnjević, Juraj Mladenić, Matej Mohorić, Ivan Bratković, Žane Tomicić, Mikula Grbac, Juraj Pavlinić, Ivan Ferlan suca Mihovila sin, Petar Milić, Ivan Pavlinić kanciler,

Miho Trinajstić, Petar Barilović, i tomu bihu primaknjeni nekoliko starac od puka, ki bihu se sakupili na današnji dan, a to za pogovorit se i posvetovat za te paše i travi za potrebu od konji ovoga grada i kunfina; i zato dokonjaše, i štabiliše, da nemozi nijedan past va Tigoraje nijednoga sorti blaga od dneva svete Marie, ka dohodi na 15 agusta; paki od onda da nimaju past nijedan va tem rečenem Tigoraje od toga vrimena do dan svetoga Mihovila meseca setembra, nego samo da se imaju past konji; a od onda pasavši ta dan Miholje tako od onda da mozi s(v)aki u nutre past s(v)ake sorti živini.

Zatim štabiliše i concludiše, da se nima past u senožetah u Korenšćicah nijedne sorti živini od Blagoveščenja do dan Miholje, a to razvi od Miholje do Martinje da se imaju konji ondi past, a po Martinje da mozi s(v)aki past svoju živinu, i to pod onu penu kako se u zakone udrži. Zatim ako bi ki drugi, zvan oficiali, našal na svojoj senožete, ali va koj drugoj, pasuć va takoveh prepovedah, ter more svoju rotu mantinjat, da je našal pasuć, hoće bit verovan i ohranjen, i hoće mu se dat pol od one peni, kako je u zakone, ka pena nosi libar osam. Ni da nimaju past ni gosti, budi ki se hoće.

(75). V dan 23 setembra anno 1647. U gradu Kastve u kuće ili na lože komunskoj, kade bihu sakupljeni poštovani suci ordinarii: Bernardo Matešić, i Petar Krstul, svetniki: Andrea Matešić, Miho Ferlan, Fran Tomičić, Juraj Bratković, Petar Cucurin, i ostali 24 od puka, ki budući se sakupili, a to za razumet odluku i sentenciu učinjenu od mnogo častnoga gospodina Padre-retura Ludovika Vinchiarist od collea rečkoga za konfini meju nami, Kastljani i Veprinčane, va koj sentencie je nam Kastljanom odneto one senožeti, ke su va našem kunfinu; ku sentenciu budući dobro i napunoma razumeli, i budući se posvetovali, ako se ima na tom obstat; zato vsi skupno jesu

po balotacione odlučili, da se apeluju od rečene sentencie, i da nemogu prejudikat, ni pustit drugem tujem usurpat našega konfina, ni senožet, ke su va našem konfinu, ni pašišć. Ja Ivan Pavlinić kanciler po ordine pisah. p.

(76). V dan prvi otobra leta 1647. U grade Kastve u kuće gospodskoj u pravdah ordinarieh, kade budući sakupljeni plemeniti i svetli gospodin kapitan Martin Diminić, i poštovani suci ordinarii: Bernardin Matešić i Petar Krstul; svetniki: Andrea Matešić, Martin Milić, Fran Tomicić, Mihovil Ferlan, Juraj Bratković, Vicenc Marot, Petar Cucurin, Lovre Pavlinić, pred kih naprvo budući pristupil sudac Petar Krstul, ki proseći i suplikajući pred poštovanu pravdu, da bi mu koncedili tu milost; a to da bi mu dopustili i dali za (v)lastitu senožet njegovu, ka je u Korenšćicah, a to da bi hotel ondi učinit jedan dvor i njivu, budući da rečena senožet je s kraja, z vana zmed drugeh senožet, i da hoće dat u pomoć od šterni, ka se ima ovde u Kastve učinit, i da hoće dat libar pedeset: zato budući se z gora imenovani, poštovana pravda, posvetovali, ter budući da ta senožet je na kraje z vana od drugeh senožet, tako mu daše i concediše, da mu bude za (v)lastitu, i da mozi storit njivu i dvor ondika; i da imaju pojt tamo na lice zemlje sudac Brnardin Matešič i svetnik Andrea Matešić, ki da imaju postavit vse okolo te senožeti kunfini, i križi; i da se ovdi zdola budu imenovali i zapisani. I to mu se je dalo za uzrok, da je sada storena resolucion za začet storit rečenu šternu ovdi u grade na Lokve; i zato odlučiše, da se nemozi veće od sada nikomure dat nijedna senožet za (v)lastitu, nego ova zaradi da je ovo začetak od rečene šterni. I zato da rečeni sudac Krstul bude voljan s toga storit nizko i visoko, dat, prodat, zamenjat, kako svoje (v)lastito; vinur da bude obligan večnim načinom plaćat te dužne desetini i ostali

dohodki, kako i od ostalih blag se plaća. Ja Ivan Pavlinić komunski kanciler po ordine pisah.

(77). V dan 2. febrara 1650 na lože komunskoj, kade budući se na današnji dan sakupili poštovani suci ordinarii, i svetniki, i ti dvajset i četiri od puka, ki ovde niže hote bit po njih imene i pridevke zapisani; i to bihu se sakupili zaradi uzroka, a to budući na 17 agusta pasanoga leta 1649 oni storili jedan svet, i tužbu contra ovomu gospodinu kapitanu Martinu Diminiću, ki je do sada bil, kako ovdi va ovom anotanem svete se udrži; i to da nemogući trpet ni prenašat stvari, ki je činil, i contra zakonu skaževal; ter da bi naša [gospoda P. ježoviti dali jednoga drugoga dobra kapitana, ki nas bude u naših zakoneh i običajeh držal; jer smo mi veće i veće krat tužili ne samo na riči, da i na pisme contra rečenomu gospodinu Diminiću; ter (su) do sada rečeni gospoda P. ježoviti provideli, i zato da nemore imat pravda, kriminal, ni civil, svoga mesta i puta radi toga uzroka; i da bi se opeta replikala ta njih prošnja i ti uzroki. Gospodin plovan. Prvi sudac Anton Posić govori, da se ima dat uzrok, za ki se ima znet ta gospodin kapitan, i da se vidi. S. Lovre Pavlinić, Andrea Matešić, s. Fran Tomicić, s. Martin Milić, s. Miho Ferlan, s. Miho Blecić, s. Juri Bratković, s. Vicenc Marot, s. Martin Varljen, s. Ivan Cucurin. Ovo su od 24: Luka Tonko, Bartol Ferlan, Lovre Čiković, Mikula Gerbac, Matej Mihelić, Žane Tomicić, Ivan Bratković, Mikula Pilepić, Martin Dernjević, Juri Pletenica, Juri Mladenić, Ivan Ferlan, Petar Milić, Matej Kos, Juri Sirola, Valko Serdoc, Petar Serdoc, Matej Vicko, Berna Osojnjak, Ivan Pavlinić.

(78). V dan 3 luja 1650. Na lože komunskoj bihu se sakupili ovi poštovani niže popisani, a to zaradi svetovat se za one sili i sramoti, ke nam čini gospodin Panizol od Klane, i njega podložniki, da se imamo branit i ne konsentit takove sile; i da se imamo branit, i naplatit se

duplo ča nam vazimaju. Prvi sudac Anton Posičić, sudac Lovre Pavlinić, Andrea Matešić, Martin Milić, Bartol Ferlan, Luka Tonko, Lovre Čiković, Juri Pletenica, Martin Drnjević, Mihovil Trinajstić, Mikula Grbac, Žane Tomicić, Ivan Bratković, Mihovil Ferlan, Juri Bratković, Vincenc Marot, Martin Varljen, Juri Širola, Marko Hvost, Ivan Ferlan, Petar Serdoc, Brno Osojnjak, Matej Vicko, Ivan Pavlinić, Volko Serdoc. Ki zgora imenovani jesu vsi složno contenali, da se branimo i da ne pustimo činit te sramoti ovomu puku

(79). V dan 24 setembra 1651. Na lože komunskoj budući sakupljeni poštovani suci ordinarii Juraj Bratković, Martin Milić, i ti 24 od puka, ki na današnji dan jesu se posvetovali, i concludili, da od sada u naprvo ima bit zibran jedan človek od sveta tih 24, ki bude imel kuru i skrb od pinez komunskeh, da ima on prijimat pinezi i činit po kancilere va jednu kvadernicu zapisevat prietak i tračene; i na konac leta, ko bude svaki ta nastal, da ima zdat prav račun; i pak kada on svrši svoje leto, tako se onda (ima) jedan drugi od tih 24 muži zibrat, i njemu oblast dat, da bude nastal; zatim da ta saki, ki bude to nastal i prijimal, da nima dat poštovanem sucem od leta, nego po dukat pet; i kada ta dva suca spendaju tih duk. 5. tako, ako bi njim potreba, a njim ima dat drugeh d. 5. A ta dva suca da budu obligani zdat dobar i prav račun kamo spendaju ti pinezi; i ako bi ki ča kamo krivo dal, ili spendal, da svojem plati komunu. Ja Ivan Pavlinić kanciler zapisah.

(80). V dan 29 9-bre. 1651. Na lože komunskoj bihu sakupljeni svetli gospodin kapitan Luka Celebrini, i pošt. suci ordinarii: Jure Bratković i Martin Milić, svetniki Miho Ferlan, And. Matešić, Vicenc Marot, Antonio Posčić, Martin Varljen, Ivan Bratković i Lovre Pavlinić, veće ti 24 od puka, ki budući se sakupili a to za ove potrebi, krivice,

i novitadi, i razboj, ke se čine ovoj kapitanie od daziari i colnari i njih liberajtari; zato budući se mnogo tužbe obnašlo i krivic, ke se nam čine; i radi toga su ovi pošt. vsi kupno odlučili i dokonjali, da se ima poslat jedan človek od Kastva, razuman i ki pismo i jaziki bude znal, i da ima pojt najt njih C. S. z našimi suplikami i tužbi za takova nedostojna činenja, kako mu bude ordinano, i štrucion dan. Za to bi zibran, da ima pojt njih C. S. svetnik Anton Posčić kako zibran od veće parti.

Veće je odlučeno, da se ima obiskat z listi župan i stareji od Veprinca i Mošćenic, da bi i oni pomogli k ovomu potrošku zgora imenovanomu, da i oni imaju pomoć k ovomu puti na Dunaj.

A di detto. Copia od lista tim županom na Veprinac, i u Mošćenice. Pošt. župane, i stareji kastela Veprinca i Mošćenic. Budući se mi na današnji dan sakupili, a to za uzrok od nikeh nedostojneh i vnovič začeteh novic, daci i coli i razboja, ča čine daciari i njih soldati, zato smo odlučili poslat jednoga našega človika, ki zna naše tužbi i jaziki, i pismo, da naše tužbi od vse kapetanie naprvo donese pred njih C. S Za to vas z ovim našim ljubeznivim listom hotismo obiskat, da bi se i vi contentali h takovoj pomoći i potrošku dat pomoć i složit nikoliko pinez za pomoć od potroška rečenomu našemu človiku; i zato vas prosimo da biste se contentali sada ovu nedelju ili na dan sv. Marie ovdi u Kastav, i on dan hoćemo se nadiat vašemu prihodu, čekajući subito odgovora, za moć i mi toliko brže odpravit našega človeka. S tim da ste zdravi. Dan u Kastve na 29 9-bra 1851. V. M. dobri susedi i prijateli: svetli gospodin kapitan, suci i svetniki, i ti 24 od puka.

(81). V dan 2 aprila 1652. Na lože komunskoj budući sakupljeni pošt. suci ordinarii: Brnardo Matešić, i Anton Posčić, i ostali stareji od tih 12, zvan suca Mihovila Ble-

cića, ki nemogući simo prit radi njega starosti, vsi 24, zvan Mikuli Pilepića, ki je puli svetoga Križa kako Kastaldo te crikve, budući okupan radi te crikve. Ki budući se sakupili za mnoge potrebšćine, i prejudici, ki ovomu pošt. komunu i pravde nam čine naša gospoda Ježoviti, a navlastito za jednu sentenciu, ku su učinili na Reke na 16 marca 1652 suprot svetniku Jurju Bratkoviću, i radi Rečine, ku bi hotili gospoda imat poda se; a budući da je bila vazda pod oblast pošt. komuna kastavskoga; i druge mnoge stvari, ke nam čine suprot našemu staremu zakonu i običaju: i penu, ku su storili 100 marak sucem i starejem, da nimaju sudit prez Petra Krstula; zato budući razumel pošt. svet ti takovi prejudici, bi odlučeno od vsega sveta, da ta sentencia nima se obdržat, nego ako je ča ta sudac Bratković pregrešil, tako neka ga gospodin kapitan i suci i stareji imaju sudit i kaštigat, kako je stari običaj; a ne da se na Reke sudi i sentencie čine, budući da ovi grad i pravda ima oblast sudit kriminal i civil.

Za tim bi odlučeno radi Rečine, ka da se ima držat i branit, kako je bilo u starem vrimene, a to zajedno i druge komunitadi, ke su podložne ovomu gradu i komunu; i da ima satnik z oficiali pojt tamo u Rečinu noćas za videt, ako bi kega našli u nutre sekuć ili pasuć, zvan našega podložnika; i ako koga najdu, da ga imaju rubat; i ako bi blago našli pasuć, da je rubaju; ako človeka sekuć, da ga uhite i semo u Kastav dopeljaju; a u jutro da imaju pojt svet veli i mali za videt va kem essere se nahodi ta Rečina.

Puli toga bi dokonjano zaradi Lopače, ka je bila niko vreme radi velikeh potrebšćin ovoga komuna alienana; skroze ke Lopače neki susedi čine velik kvar i škodu va toj Rečine; zato bi odlučeno, da bi ovi komun opeta, za skivat škodu toj Rečine, odkupil za komun tu Lopaču, i zato s tim okazionom da ta svet tamo gre, da se ima...

V.

STATUT VEPRINAČKI

(1507.)

UREDIO

D^R. FRANJO RAČKI.

В име божие, амен. Лет г(оспод)них .ѵ.ф.ж.[1] дан . . . . Пред цркву свете Ани онди седещи почтовани и разумни мужи, жупани и стареи града Вепринца: наипрво жупан и судац Тумпиц, жупан Фабиц и судац Матко Брнковиц, заедно з осталими старейми тога града: жупан Матеи Чохил, жупан Урбан Братковиц, жупан Иван Шкабац, жупан Илиѣ Гржаниц, судац, и Ѣков Ховрлиц, судац Марко, судац Павал Фабичевиц; и полук них будуц светно комунцак ординани и забрани од плка Мартин Дминчиц. Ки више писани вси едино светно се свецаше за боле общинско; и за нети да би се од сада напреда ки коли шкандали мею плком згаѣли, т(е)ре мани канцелеру ниже подписаному заповедаше закони стари записат, ки есу вазда били држани в том почтованом граду Вепринцу, и да буду и за наприда држани, и да се вазда в писме наиду.

В име божие, амен. Лет г(оспод)них .ѵ.ф.ж. Тога лета се нахаѣху мужи на Вепринцу, ки памецаху лет .ρ.[2] Од лет сто бѣ жупан Чохил .б. жупан Брнко, ки памети лет .п.[3] .в. жупан Братковиц, ки памети лет .н.[4] .г. жупан Фабиц, ки памети лет .о.[5] И ту бѣше вецѣ старих мужи, ки су запаметили прву господу, ки су били кнези од Фавалиц; и под ту господу бѣху наши закони подтверѣни. И са всакими закони, кѣ муж до мужа памецаше, сада ми стари

[1] .ѵ ф.ш. = 1507. [2] .б. = 100. [3] .п. = 90. [4] .р. = 70. [5] .я. = 80.

*

мужи више писани прогледасмо в писми тѣ нашѣ закони, в кѣх смо пущени од тѣ првѣ господи под г(оспо)ду Аушприе, од тех есу постали крали и цесари. И в то врѣме преписасмо те закони; и нашим млаим сином поведасмо за нашега живота. На те закони ниже писанѣ да нам г(осподи)н цесар листе, када нас прие в свое руки од Фавалища.

То су ти закони:

(1). Наипрво, закон наш од капитана: када приде г(осподи)н капитан к нам на урочна веща, тако му гре само трету, три еди од жупана. А три крат су урочна веща у лето.

(2). Пак е закон: ако би сѣ ка тадбина згодала, т(е)р бисмо по капитана послали, тако му шпендиѣ грѣ од онога, ки се кривац наиде. Ако се кривац не наиде: тако му шпендиѣ гре од комуна.

(3). Пак е закон: да колико коли крат би пришал капитан по своих фатех, тако му нисмо длжни ниедне шпендие. Пак му нисмо длжни наших кони даѣт на ниедан пут.

(4). Пак е закон: ако бисмо по капитана послали о санме с(ве)тога Петра на Учку, тако му грѣ шпендиѣ само трету од комуна.

(5). Пак ест закон од осуди: ча е коли ниже .ѕ.[1] л(и)б(а)р, то нѣ грѣ ништар г(оспо)ди. А ча е осуд ниже .л.[2] л(и)б(а)р, то грѣ едан дел г(оспо)ди; а други жупану; трети оному, ки би кужал. Пак осуд од .л. л(и)б(а)р, и вишѣ .л. л(и)б(а)р, та грѣ вас г(оспо)ди.

---

[1] .ѫ = 8. [2] .ѩ. = 50.

(6). Пак е закон: ки би кущу ва граду али ване града разбил . . . . или улник, та запада пени .д. марак и ча правда наиде.

(7). Пак е закон: ки би крал в козаре ограенои, запада .д. марак; а ки би крал в козаре неограенои, запада .л. марку.

(8). Пак е закон: ки би в контраде в нощи крал, плаща само трето и .к. марки. Ки би сам в своих руках крал, запада марак .н.

(9). Пак: ки би коли ко благо ва днѣ украл, плаща само шесто; а од тога грѣ .к. дела оному, кому е шкода учинена, а останак гре мею всех старих; а в нощи дуплицу, и плаща пену, ка коли се више удржи.

(10). Ки би украл кокош ва дне, плаща .д. мар(а)к, а коковш (sic) само шесту, а в нощи дуплицу.

(11). Още ест закон од удорца: ки би убил до смрти, запада главу.

(12). Ки би светника удрил, али на нега посегал, али опсовал, за(па)да .л. л(и)б(а)р.

(13). Ки би цести разбил, запада .л. л(и)б(а)р.

(14). Ки би до крви удрил, запада .л. марку.

(15). Ки би на кога нож винел, запада .л. марку. Када опет схрани, плаща .л. марку.

(16). Ки би длану удрил, плаща .д. марак. Ки би песту или камиком удрил, плаща .л. марку.

(17). Ки би коли кѣ врсти ч(лови)ка срамотил или псовал, плаща .л.д. л(и)б(а)р.

(18). Ки би кога в зарок вложил, нему грѣ трети дел зарока. Ако би немогал зарока допр(и)нест, тако сам ва нем остае.

(19). Ки би на правду суену з нова ступил[1] през желе друге парти, плаща старием .л. марку.

(20). Ки би жени или вдовице пещу з главе звргал, запада .л. л(и)б(а)р.

(21). Ки би зкроз лозу ходил, запада .л. л(и)б(а)р. Ки би се в нои нашал пасущ или дрва вземлущ, плаща сол(дини) .л. мане два.

(21). Ки би зване лози до просеки секал сирово, плаща сол(дини) .н.є.[2]. Ки би в пресеках сирово секал, плаща .к. л(и)бре.

(22). Ки би в лудском гаю секал, плаща .л. марку.

(23). Ки би пасал в сеножетах, плаща .л. марку и шкоду господару.

Ки би се нашал пасущ в преповеди, плаща со(лдини) .л. мане два.

(24). Ки би тужил на другога, када су веща урочна, неповедавши му, не може му правде добит. То е ки су кмети, а г(осподи)ну и госту е друга правда.

(25). Закон е мею нами за господскога жрелога: да га ми изберемо меи собу а г(оспо)да да га потврде. И та има гледат кралева приходища.

Опще, ако би га г(оспо)да избрала, имаю га нам показат; ако буде за нас има присещ на закон; и море седит в правди меи нами.

(26). Закон наш е: да имамо г(оспо)ди дат десетину жита и вина и Ѣнац. Од тога грѣ попом четрти дел. А господско жито и вино има се в граду продат, како направе суседи з валпутом. А Ѣнце има валпут о Юреви сачтат; и ки опще свое одкупит, тако е закон, по .н. со(лдини).

---

[1] У пријепису латиницом слиједи: „i drugu pital“. [2] .ѡ з. = 16.

(27). Закон наш е: да на дан трех крали има мали комун с плованом жупана и судца и сатника изабрат; и те трих мужи има плован ротит на правду.

А када манка светника, имаю га сами старии наити в малом комуни. И ки би не(х)тил бит светник, али ки коли велѣк, има платит .л. марку меи стареими; и ако би потреба, да га могу другоч поставит.

(28). Закон е наш: да када приде едан из друге контради з овцами, море се кордат с нами на динаре. Та море пасти куда и домащи кмети; и ни длжан десети(не) овде, ако е дома дал; а длжан е .л. сир попом, .б. жупану. Амбадрѣц има паст, каде му се покаже; и има дат попом .л. сир заволу немощи ако би им потреба попа.

(29). Када приде хлапац о младе лете з овцами господари, а ни се онде мркал; али ако би о Михолу пришал, а ни онди лета пасал, ни длж(а)н десетине, ни марак.

(30). Наш е закон: ако ки кога още тужит, када су веща урочна, има все прво нарещ; и да приде за дан, в ки е позван; ако не приде . . . .

(31). Закон е: Да овде (ва) Вепринце моремо за всаку реч правду судит; зач имамо пун стол и рихту. И нигдаре нисмо ходили в Кастав на ниедну правду. Ако нам е била потреба на помощ, тако смо вазели в Каствe и Мощеницах по два, или колико смо (напл)нили[1] плн стол. А они су толикаише и нас вазимали на помощ.

(32). Закон (е) наш: да море жупан своими старими, ки су присежники[2], судит на правди за .л. л(и)б(а)р брез капитана.

---

[1] У пријепису латиницом: „sturili“. [2] Опет „мѧьѩ“.

(33). Закон наш ест: да всако благо лежеще, и ко би се ван гнало, али несло, да море всаки парентин коверат за ним ближни сусед.

(34). Плащамо господи од наше контради мар(а)к .ꙗ.[1] и шест либар. И за то имамо слободу пустит паст и сищ в нашои контради всакога званскога ч(лови)ка.

(35). Ки би на порти крал лес али ко благо, запада .л. либ(а)р.

(36). Още, да не мози ни едно благо згинут брез канта.

Судци: Иван и Павал.

---

[1] .в.ѣ. = 21.

VI.

STATUT TRSATSKI

(GOD. 1640.)

UREDIO

DR. FR. RAČKI.

Statut Trsata,

sada znovič učinjen, na 24 Aprila 1640 u gradu Trsatu. Budući kumesari g(ospodi)n barun Barbo Gjuraj, kapitan pazinski, kumendant od Trsata, skupa z barunom Stipan de la Rovere, kapitan riški i trsaški, tu doba skupa s plovanom popom Gabrielom Carom, i satnikom od leta Salumom Salumićem, i sudci Tomić Materljan, Mateša Cacan, Mateša Matković, Stanša Jurih alias Mazurančić, Stipan Serkoc, Jerolimo Flago, Juraj Jezić, Ivan Brenčić, Miha Bartolović, Ivan Kirin, Ivan Valić, skupa u kaštelu bihu i potvrdihu to zdola imenovano; i za veće verovanje pravice puški pečat postaviše.

1. Ako bi gospodin činil penu, iliti sequestrano što puli koga, tere bi ta povratil prez znanja[1] gospodinova: da ta isti plati ta isti sequest(ar).

2. Ako bi ki vapil u noći: „pomagajte“, ter bi ki čul, a ne prišal na pomoć, pak bi se doznalo: da plati pene gospodinu l(ibar) 26, a crikve sv. Jurja l. 25.

3. Ako bi ki va dne kričal: „pomagajte“, ter nebi prišal, ki bi čul, na pomoć: plati pene l(ibre) 2.

4. Ako bi ki ukral uličje, ale u kem stoje čele, tere bi se znalo: (plati) pene l(ibar) 20 i škodu, komu bude.

5. Ako bi ča komu ukradeno na dvoru ili zvan dvora, tere nebi mogal pokazati, ale bi imel sumnju na kega, ili bi velika ta(d)bina: da mu se da konop. I ako bi se

---

[1] Pogrješno „imanija“.

našal takov tat: da ima bit kaštigan kako zločinac, i bit bandižan i blago vazeto za kamaru.

6. Ako nebi ispovidal: da on, ki ga potvori, ima bit kaštigan na volju gospodina i pravde od života, a pene da plati sv. Jurju l(ibar) 20, gospodinu l(ibar) 20, starcem libar 10.

7. Ako bi ki znal takovoga zločinca, tere ga nebi til povidati, ili bi ga zakril u kuću, ili kamo god drugamo: da platu tu istu penu.

8. Za silu, ki bi učinil od kuće u dnevu iliti u noći, ili od robe: plati l(ibar) 50.

9. Tako ravno ki bi našal kega u ljuskih vinogradeh, omajkeh, znal iliti videl škodu činećі, ter nebi oglasil i povedal: pade u penu rotnišku.

10. Ako bi ki prodal blago svoje od kmet, komu ni kmet, ter bi šal stat na drugi kunfini prez oglašenja gospodinova: da zgublja sve blago, polovicu pravde, i da se ima učinit inštrument poput od cancelarie tersaške, drugačije su od niedne kriposti.

11. Svakoj žene od dobrega glasa je verovano.

12. Ako bi ki sam hotel svedočiti, i nebi ziskan od pravde: plati l(ibre) 2 i škodu, zač ni bil prošen.

13. Ako bi rotniki postavljeni, tere koga zatekli na tadbine va vinogradu; i ako bi mogli takovu škodniku vazet ko zlamenje, da vazmu; ako li nedaju naprvo, da je to ta učinil: da plati pene l(ibar) 6, gospodinu l(ibre) 2, starcem l(ibre) 2, rotnikom l(ibre) 2, i tat da plati škodu, komu bude.

14. Ako bi rotniki koga zatajali, i ne oteli ga povedat pravde: da oni plate l(ibar) 6, gospodinu l(ibre) 2, starcem l(ibre) 2, a onomu, ki akuza, l(ibre) 2.

15. Ako bi pak ki rotnika ča zimljuć videl po vinogradeh, ali prez uzroka ulizeć unutra: plaća pene l(ibar) 8, polovicu za onoga, ki ga oda.

16. Ako bi ki upal u penu, tere bi radi dugovanja crikvenoga ali plovanskoga: ta pena gre polovicu za crikav, a polovicu za kaštel.

17. Ako bi ki koga bil, tukal, porazil do krvi: gre gospodinu l. 6, i da ima pravda sesti i suditi za rane i njega likarie, platiti škodu i dangubi, ča bi mogal dobiti.

18. Ako bi samac imel samcom kakove riči nespodobne, ili samica samcom od jezika, da je pravda suditi ima: (plaća) pene l. 50, ka pena dostoji polovicu pravde; i ki bude krivac da prošćenja pita.

19. Ako bi ki koga starca ošpotal, sramotil prez uzroka: upade u penu l. 25, polovicu gospodinu, a polovicu pravde, ali kaštigan z areštom.

20. Ako on, ki naskoči, i da bi ubil: da je glava za glavu, ako bi ga jeli; ili da obnajde pri cesarove svitlosti, a pene da plati l. 100, od ke pene gre za pomoć od crikve sv. Jurja l. 20.

21. Ako se nebi mogal takov silnik jet, da nebi imel obitelji: da sve blago gre pod kamaru. Ako bi imel obitelj, da se da obitelji ob čem se mogu obdržat; i da se vidi, ako je blago materino, da nima nišće biti podložno, lego da je slobodno; a ča je očinstvo, da se pena vazme, kako rekosmo prvo, l. 100.

22. Više od toga blaga ženina dati obitelji, ki je ubijen, kako bude na conscienzu pravde, za uzdržati jih, zač bi jih mogal otac hraniti.

23. Ako bi učinil ku ta(t)binu u crikve, i da bi tatba mala: plati pene l. 50, pol gospodinu, a pol crikve čast biskupova.

24. Ako bi tatba velika, da gre glava, kako ostalem tatom. Ako bi tatbinu učinil, tere bi se oglasil satniku, tere nebi satnik dal naprvo: da satnik plati pene l. 50, a škodu neka satnik išće kako zna.

25. Ako bi živinum škodu učinil: od nje gre pene l. 2, od svake male sol. 4. Ta pena gre na tri deli, a škoda da se plati, kako rekosmo. A koze sada se bandižaju za vaveki.

26. Ako bi ki ča našal, tere bi zatajil, da nebi povedal; i ako bi se potle našlo: da plati gospodinu l. 15, zač je to kako da bi ukral, i da se povrati, čigovo je.

27. Svakomu svidoku, ki priseže, od onoga, ki ga najde, gre mu l. 14.

28. Ako bi krivo prisegal, tere bi se doznalo: da plati l. 50, gospodinu pol, to jest l. 25, a pravde l. 25; i da je fruštan.

29. Ako bi ča suprotiva pravde rekal, tere nebi mogal pokazati: da plati pene l. 50, i da povrne poštenje; da reče, ča je rekal, da je sebi rekal.

30. Ako bi cestu ili put razbil: plati pene l. 50; ranil, zbubal, naskočil, rastrgnul, i s kim tim načinom silu učinil.

31. Ako se ki mej sobom svade z ričum, ali se karaju i ošpotaju; ali z delom, da se mlate i biju, ter se mej sobom prez pravde pomire: za mirno gredu l. 2. Ako pak ka stran bi tužila, ale denunciu storila u kancelarie, i pravdu pitala, da prem (med)ten toga se pomire, (ima) pravda sedeti; ale ne tako suditi, kako da nebi se pomirili; ništar manje dužan budi platiti sve spendie i za mirno.

32. Ako bi silu učinil koj divojke: da ju pozakoni. Sujen budi od duhovnik.

33. Ako bi ženu siloval tuju: da mu gre glava. I ako bi ča suprotiva rekal, i nemogal pokazati: da plati pene l. 50.

34. Ako bi ki siloval ku bludnicu: da plati pene crikve libar 25, a pravde l. 25.

35. Ako bi ka umorila dite, tere ne bi po nesreće, i bi se otela čista činiti: da joj gre glava, i onomu, ki bi ju naputil.

36. Ako bi ka mat dite u zibele umorila po nemarljivosti i nepomnje: da plati crikve l. 25, a pravde drugeh l. 25.

37. Ako bi se našla černica, ter bi imela z vragom dela: da ima biti važgana. Ako nebi z vragom, lego čarobie nastala: da plati l. 100, gospodinu 80, a pravde l. 20, i da ima bit fruštana po svem varošu.

38. Ako bi ka žena ili sama sebe, ili ku drugu napeljala na ko tamno delo od života: da plati l. 50, i biti fruštana na priliku drugeh.

39. Ženska glava, ka je noseća, tere bi pošla pod krunčicu u crikvu, da se pozakoni; i ako bi se potle obnašlo, da bi prvo vrimena rodila: ima biti od duhovnik radi ovoga kaštigana po njih zvolenju.

40. Ako bi (ki) učinil silu pastirom: da jim je verovano, ako pridu tužiti, i da plati l. 25.

41. Ako bi silnum rukum odpiral vrata komu za kakovu stvar: da plati gospodinu l. 80, a starcem l. 20 i da mu se dadu tri skasi konopa prez svake milosti.

42. Ako bi ki u noći kakovi glasi (ne)podobni pominoval, ili rul, ča se nedostoi za jednoga krstjanina: da plati l. 100, gospodinu l. 60, pravde l. 20 a crikve l. 20; i da ima bit bandižan leta 4.

43. Ako bi došal na put u noći ili na vrateh, ili na dvoru, tere bi ga ki ubil: da je dobro ubijen; i ako bi se došal tužiti, da plati l. 100.

44. Ako bi kuću važgal na zonuda, ili zle volje: da mu gre glava, i da plati l. 100, gospodinu 50, sv. Jurju l. 25, starcem l. 25.

45. Svaka kuća, ka je na gradskom gruntu, i prebivaju (u njoj) ljudi: ima svako leto o Miholji u kaštel straževine dat vina čista spud jedan, ali jedan dukat. A kade nebi oganj netil, i ljudi pomanjkali, je slobodna.

46. Ako ka kuća, ka zgora rečeni dohodak plaća, nebi u kaštel tri leta zajedno ne dala navadnoga spuda, ali l. 6. pada pod kaštel po starem zakonu.

47. Ki bi znović kuću uzidal, i hotel kmetovati: prvo leto je slobodan svakoga dohodka.

Satniku od svake kuće gre o mesopustu, ako ne prvo, vipar (?) jedan i osmak jedan.,

48. Ki hoće kakov grunt prodat, ali kantat: ima se gospodinu kapitanu ali pravdi javit za licenciu.

49. Satniku za kanti od svakoga domaćega (gre) sol. 12, od tujega sol. 4 i l. 1.

50. Zemlja, ka se ne kanta, svagda se more odkupit; i kada se skanta svi četiri puta, svaku drugu nedilju, to je termen sedam tiedan, slobodno ustaje na čigovu inštanzu se skanta; tere da pismo se stori po put ove kancilerie od Trsata, drugačije ni valido.

51. Za kupit blago i na kanteh odkupit, svagda je prvi domorodac.

52. Ki bi se postupil suprot križu postavljenemu po urdinu gospodskim: upade u penu l. 50. Ako nebi se postavil: (plati) l. 25; i kada mu se postavi, intimat mu se ima i relation storit u oficij kancilerie.

53. Ki bi kad se hoće od komunade i ob svojih umejih zagrabil prez dopušćenja gospodskoga i poštovaneh starac, dostojan je kaštige, kako bude pravde videlo se; i da se postavi dohodak od bira na quadernu.

54. Ki bi obnašal se, da je drvje sikal u prepovedi pod sv. križ, ima pene platiti za kaštel trsatski l. 50. za penu sikire.

55. Kada jedan starac pravdeni pomanka: imaju starci drugoga zibrat i gospodinu kapitanu, ale pred pravdu, presentat ga; ki ga ima rotit, da hoće po pravice svakomu činit.

56. Ki bi pozvan na pravdu, ter nebi došal odgovarat i relation storil satnik, plati pene l. 8, gospodinu kapitanu l. 3, namesniku aliti luogotenentu u toj pravde l. 2, starcem l. 2, kancileru jedna.

57. Ako se brati dele po smrti oca i matere, tere imaju sestru: svagda, dokle se oženi, ima u kući stat; pak skupa da ju odprave po zakonu i kako ki premore, ako nebi dostojni uzroki radi neslošćine.

58. Sestra nemore dela pretenditi od očinstva, pače od materinstva.

59. Žena aliti hćere nemoru pretendit polovicu blaga po očinoj smrti, ko steče muž i žena skupa živuć.

60. Otac i mat moru po volji i po mogućstvu dotat hćer, i polag navade pir vršit.

61. Hćere za smrtum materinum moru pretendit materinstvo, ako zadovolno dotane nisu bile, i u vrime ženitbe nisu renunciale.

62. Kada pisma se nimaju u kakovem dugovanju, i provat se nemore ako ne s prisegum: pravica spoznat ima, komu se ima dat prisega; i ta klečeći stavi si ruku

na propelo, med dvimi svićami gorućemi, priseć ima osam dan po Miholje i to u dostojnoj potribe.

63. Ki bi me(j)aši, postavljeni od pravde aliti od sudac aliti od štimaturi, primestil od svojih um(ej)ih, upada u penu l. 25. za svim stroškom i kvarom.

64. Ako bi se ki obnašal, da krivično je desetinu plaćal i zatajeval: zgublja onoga leta polovicu intrade, ča gre na četiri deli: jedan crikve, drugi kapitanu, treti plovanu, četvrti onomu, ki oda ili pove. I ako po drugiput takov bi se krivac našal: zgublja svu intradu onoga leta, i njemu desetina da se pusti, i u napridak nemozi prez duhovnoga človeka ništar odnašat od vinograda.

65. Dva štimadura se imaju postavit od stola pravdenoga svako leto, ki imaju štimat meso, pezat kruh, i nastojat na mere, ča je za hranu.

66. Bekari se imaju uzdržat polag odluke pravdene leta 1603, i polag one tarife prodavat meso na jednem mestu na varošu blizu kuće crikvene.

67. Kada se gre na lice od zemlje: (gre) gospodinu za štafu l. 8, starcem l. 6 a kancileru l. 1. Ako pak sentencia se stori: je za sedo l. 6. a kancileru drugeh l. 4.

68. Od tovora vina, ko se proda ovdi na Trsatu po Martinje, gre satniku sol. 2. da stoji na mere.

69. Satnik od leta more činit naplatit do l. 10 i da se zapiše (očitovanje), komu podložni imaju bit soldati, kada ovršit ima kakovu zapovid gosposku; i kada rubež stori, za s(v)aki gre l. 4.

70. Satnik od leta je slobodan svakoga dohodka mala i velika ono leto svoje satničije.

71. Ceste općinske dužni su svi kmeti napravljati i čistit, to je od Drage do sv. Lovreče, veće od Trsata do

mosta, ča je kolovoz iliti konjski; i tomu da gospoda dadu dva meštra.

72. Podvežicum ceste općinske Vežičani i Varošani i Sterm(n)ičari, iz Miševa Sela od kaštela do srednje kapele, kako svi klanci i puti ostali, svaki pul svojga vinograda; i ki ne pride na općinu, plati pene l. 2 onim, ki obdelaju.[1]

78. Tako tulikajše Studenci svaki pu(l) svoje susešćine zvan Rupna, ki općinskim delom napravljat se ima i čistit polag potribe.

79. Ča se dostoji časti i oblasti biskupske i plovanske, da se pušća u svojoj kriposti suditi i kaštigati.

81. A u svem drugem dugovanju se imaju uzdržat polag zakona ugerskoga i tripart(ita).

---

[1] Br. 73—77 i 80 u rukopisu izpušteni. Prvi redak u čl. 10 (str. 220), dodavši poslije rieči „komu“ riečcu „ki“, ima se prema tal. prievodu ovako izpraviti: Ako bi ki prodal blago svoje od kmet komu, (ki) ni kmet . . . Se qualche suddito vendesse li suoi beni ad un' altro, che non fosse suddito . . .

Рјечник

к пољичкому статуту.*)

Авизань avisato: *дод.* 2.
аид8кь *дод.* 1. *гл.* хаид8кь.
апелати, апелати се appellare: 4b 19 22 64 65 66.
апео appellatio, appellum: 4b 19 64 66.
арвацки chorvatice, croatice: *дод.* 4.
ашашинь assessinus: 37b; ашашински ib.
ашашинство assessinatus: 41a.
Багатела bagattella: 100b.
баньда bando: 88.
бать fustis: 75b.
башћина hereditas patrimonium: 36a 49a 49c 59a 89a.
бенефиции beneficium: 31.
бечь bezzo: 107c.
бижати fugere: 89c, vitare: 104.
бикариа beccheria: 107a; бикарити 107b.
билигь signum, indicium: 60e 77 91.
билодано manifeste: 51a 52b.
бити percutere: 13 37f 42 86a; бьень 13.
благо bonum, divitiae, pecunia, pecudes: 17a 18 21 37b 41a 69a 78c 85 89a *дод* 8; гиб8ће 18.
ближе propius: 51c, наиближе proxime: 59c.
ближика propinquus, consanguineus: 33 100c.
ближня propinquus, proximus: 36c 51abc 52b 52c 78c 79 88 *дод.* 1; ближна братиа: 62.
бл8дница meretrix: 83.
бнетачки venetianus: 30 55a.
бои percussio: 13 35ac 38 75bd; женски бои: 42 43.
боланча balantia: 5b 24 48 60a 75b, *гл. моје издање Винодол. закона,* стр. 11.
болесть dolor: 40.
болизань morbus, infirmitas: 38.
боли, наиболи melior, praestantior, optimus: 60d 73b, боле: 67a 69b
бравь pecus (oves vel caprae): 54b 78a; двизи 86a; козћи бравь, дробни бравь 60b.
бранити defendere, prohibere: 56ab 59a; бранити се: 26 28 41b 104.
брать frater: 52b 116 *дод.* 7; присни naturalis carnalis: 36a; не прем присни frater non carnalis, fraternus: 36b; браћа: 100c *дод.* 6, братћа ближна али даона: 62.
братимь confrate: 115; братимски fraternitatis *дод.* 1 6.

*) Бројеви показују законе, како иду редом у нашем издању.

брацки fraterne: 36g.
брацтво fraternitas, affinitas gentis: 36b 55b 88.
брашно farina: 81b, alumnus: 105.
брзо celeriter, brevi tempore 80b.
бривилежь privilegium: 30.
бригь ripa: 80c.
брига cura: 49c.
бѹбригь ren: 107c.
бѹньбажина bombagino, bombycinum: 48.
Вазда semper: 62 69b.
вазети, вазимати sumere, percipere: 1 5a 69b 70a 73c 77 84a 91 104, demere: 41a, rapere confiscare: 80ab 81a 87 107a; вазети за жену in matrimonium sumere: 110; се за кога intercedere: 27.
валити, т. j. фалити, desum, absum: *дод.* 1, recedo, pecco: 92b.
вань sine: *дод.* 8; foras: 8 48
ваѣнаникь, ваѣнанинь forensis, extraneus: 92a 107b.
вапити clamare: 84e.
везати ligare: 84c 86a.
великь magnus: 46 54a 60a 63a 73a 86a; веле magnum 69a.
велити praecipere: 49a.
веће amplius, magis: 8 49a 51d 60d 68abe 82.
видити videre: 13 59a 73b 80a.
викь, ѹ вике semper: *дод.* 2, од вика 73a, викѹвични sempiternus perpetuus: 73a.
вино vinum: 92a, виноградь vinea: 37d 54abc 60ab 103.
вира (вѣра) fides, credentia: 49c, виром рѣчи fide interposita: 73d; вирами и дѹшами: 55b *дод.* 3 5 6; ѹ вирѹ: *дод.* 9; господска 88; вирань fidelis, fidus: 1 *дод.* 1 4; вирность fidelitas: 55a.
вирован cui creditur: 7 67ac.
вистань conscius: 76.
виће (вѣће) consilium: 55c, *дод.* 6; вићникь consiliarius: *дод.* 8 9 10.
вишћица sortilega: 112.
владика episcopus (?): 55a.
влась, за власе ѹхитити per capillos trahere: 39a.
властелинь nobilis, *у множини:* властеле, властели nobiles: 21 23a 24 55a 66 91 *дод.* 1 4 6; властеличићь 23a.
влахь rusticus pastor: 25; влашићь 23a.
вода жива aqua viva: 50c 80c.
водити ducere: 26 73e 77.
воивода dux: 20 72a 92b *дод* 4 5 6 7.
воика princeps testium: 73g.
воиница bellum: 81b; воиска: 23a; воевати bellare 23a.
воль bos: 52a 56a 59c 78a; волѹе месо caro bovina: 107c.
вола voluntas: 52a 63a 64 71b 87 110 *дод.* 5; вола sive: 73a 84b 86b; волиа добра consensus: 25 81a 82; зла в. malitia: 65; волан (и слободань) 49ab 51b 52b 53 54abc 56a 58 59c 60cd 61 63b 66 67b 69ab 73d 77 86a.
воће fructus, arbor fructifera: 37d 60b.
вражарица incantatrix: 112.
вражда mulcta homicidii vel percussionis: 20 35b 37b 41a; мртва вражда: 67c, жива вражда: 39a, пѹна вражда: 76. *Гледај моје издање Винод. закона на стр.* 44 87 96.
вратити reddere: 82; врнѹти ротѹ sacramentum, sacramentum reddere: 17b 73d.
врвь linea sanguinis: 59a 62; врвна братѣа: 62; врвни (али ближни): 36c; врвитѣа племеншћина: 62; дрѹжина врвитѣа: 80a.
вридань quod pretium habet: 7,

fide dignus: 67a; вридность valor, pretium: 78a 86a.
вриме tempus.
врића saccus: 81a.
врста genus, кое мѹ драго врсте cuiuscunque generis: 55a *дод.* 1.
вртао hortus: 54abc 109.
врѹштати frustare, fustare: 112.
врћи deicere: врћи на тли: 39a.
Гаи nemus, silva: 13 56ab 59ac; гаити colo, sepio: 56a.
гвоздье млинско partes ferreae molendini: 80c 81c.
гибати movere: 50ab.
гибѹће res mobilis, bonum mobile: 50abc 71a 73h 79 85 88 *дод.* 1; ствар, ричь гибѹћа: 52a 61 66 68b.
глава caput: 59a 60ad; глава за главѹ: 106; главомь дѹжань: 23a 53 54a 60bc 78c: мѹшка, женска глава 43 84ab 99; ѹ негов ѹ главѹ 36a *дод.* 1.
главарь magistratus: *дод.* 2 4 5.
глоба mulcta: 92a 109.
глѹмаць histrio: 49c.
говедо bos: 60a.
говорити dicere, loqui: 6 51a 61 63a 73a 82 *дод.* 10; говорити на кога 34 45 63ab 66 69a (= тѹжити се), *ср.* 6: ис чеса говори; говорити за кога defendere 6.
годишће annus.
гомионица casa, tugurium congestis lapidibus factum: 50a.
гоньникь via rustica: 101.
гора mons: 63a.
горни qui supra est: *дод.* 5.
господа, господинь, господарь dominus: 1 8 15 23a 47 54a 55a 60d 66 70b 72d 74a 77 78c 81a 82 86a 105 *дод.* 1 5; господни domini: 47; господство dominium: 30.
градь arx: 58; градити aedificare, construere: 80ab.
граница fines: 56a 94 *дод.* 3.
гредем-грести ire, pergere: 23a 35a 59a 63a 64; pertinere: 18 33 68abde 80c 107a.
грдоба deformitas: 106.
грихь peccatum: 84ab (неподобань turpe), грихомь ѹбити: 36d, грихомь проклеть: 32, грихом ѹмрити: 105.
гроздь uva: 53 60abc 86a.
грѹбота foeditas, laesio: 35c.
гѹбити правдѹ causam perdere: 5b 70b 79.
гѹса cursus: 97, гѹсарь cursarius: 26.
Давно, од давна: diu, a longo tempore: 73a 80a.
дажђева вода aqua pluvia: 104.
даи saltem: 32.
далеко longe: 70b.
дан dies: 46 86a 88.
данакь tributum: 20 48.
дати, давати dare: 1 12 20 47 52b 70a 71a 73g, *дод.* 5.
даона братьа fratres (consanguinei) non tam propinqui: 33 62.
двигнѹти tollere, movere: 67b; двигнѹти се exsurgere: 64 66; правдѹ двигнѹти causam deponere 62.
двизь, двизи bimus: 86a.
дводѹпао duplex: 42.
дворь aula, curia: 42 56c 89a.
дерати lacerare: 26 41a.
десетина decima: 12 20 31; десето decima pars: 2 47 68ade 74a.
деференциа „differenzia“, discordia: 88.
дивоика puella, virgo: 110.
дидићь nobilis: 21 23a 24 55a 91 *дод.* 4 6 7; дидиньство hereditas: 49c.
дилити dividere: 51d 59a, impertiri 63b; диленье divisio: 59a 80a.
динарь denarius: 60a.
дио (диа) pars, divisio: 9 15 49a 51d 56b 59a 68bd 78f 80ac.

дионикь particeps: 33 58 59a.
дионица (земла) particula terreni: 80ac; дионо quod dividitur in partes: 111.
дите infans: 84b; дица: 49b.
добитакь lucrum: 56a 68b; добити aquirere vincere: 18 49a 66 68bde 73g.
добри люди boni probi homines: 38 114; добро bonum: 88, ratum: *дод.* 2, bene: 66
доброволно bono animo: 68b 69a.
довести-доведемь adducere, inducere: 80c.
договорь conventus, consensus: 52a; договорити се 58 90a *дод.* 1 3; договором *дод.* 4 5; договорно 113 *дод.* 1 8; здоговорно *дод.* 2.
доити venire; 63b 70b 81ac *дод.* 2, contingere: 59a, invadere: 42.
домь domus: 69b 87; домомь domum: 52a, дома domi: 70b 72c.
домисао sententia, opinío: 40.
донити adferre: 81a 100b.
доѣни qui infra est: *дод* 5.
допитати adiudicare: 64 74c.
доповидити nunciare, tradere: 70b.
доприти causam ad finem perduce, vincere: 14 68b.
допȣстити concedere, permittere: 56c; допȣшѣение 13 94.
достати accipere: 3, peragere: 93; достанье peractio: 93.
достигнȣти assequi, obtinere, coarguere, probare: 32 45 49a 67c 68a 69a 71a 72a.
достоань dignus, aptus: 71b 73ab; достоино digne, rite: 56c 59b 63b 74b; вире достоини fide digni: 51c 67a; достоино и подобно dignum et decorum: 49b 59b.
дота dos: 100b, дотати dotare 110.
дотакнȣти се tangere: *дод.* 7.
доходакь fructus, questus: 47.
држание possessio: 7 62 73abc; држати habere, possidere: 25 33 48 49a 59a 62 63b 68e 73a 80ac *дод.* 2.
дробна живина parva, minuta animalia: 60ab; дробно живо: 54a.
дрȣгь socius: 55b 84d; дрȣжина societas: 80a.
дȣгь debitum: 33 68b 69ab 73h; дȣгованье res, causa: 35c 59d 67a 68ab 73h; дȣжань qui debet, debitor, reus: 11 33 35a 37e 39ac 41a 42 60a 61 67c 69a 70a 71ab 76 78c 84e 110; дȣжникь debitor: 69a 70b 71ab 72ac.
дȣждь dux Venetiarum: *дод.* 5.
дȣплица duplum: 60b 78b *дод.* 2.
дȣша anima, по дȣши: 49c, за дȣшȣ: 49a.
Единьно (ѣедино) una, adunati: 23a 27 28 55ab 88 90 *дод.* 5; единьство unitas: 88.
еднако, по еднако aequaliter: 51d.
едночь semel: 32.
езикь ȣризати linguam abscidere: 44; езични осȣдь 44.
Ждрибь sors: 59a; ждрибеница particula terrae sorte accepta: 33.
желȣдаць stomachus: 60d.
жена uxor: 42; женьска глава femina: 43 71b.
жестокь, рана жешѣа vulnus gravius: 40.
живь бити vivere: 59b.
живина animal, pecus: 37d 52a 54a 60ab 89a 105; живо animal, pecus: 52a 54a 60a 77 85 106; жива вода aqua fluens: 104.
живити vivere: 32 49ac.
живѣленье, животь vita: 40 49c 92b; ȣ смрть и ȣ животь: 49a; ȣ добрȣ животȣ in bona valetudine: 49b.
жировни прасаць (жировникь) porcus saginatus: 60d.

жито frumentum, segetes: 37d 54d 60abcde 81a 85 91; житна мира mensura frumentaria: 90.
жрвань mola: 80c.
жѹпа districtus, regio: 101 108 116 *дод.* 1 5 6 8 10; жѹпски 91 *дод.* 1.
Забашни рокь ultimus terminus: 73f.
заветьшати obsolesco: 80a, *гл.* poveksalle *у додатку из рукописа е* (*стр.* 105).
заводникь actor bestiae in venatione: 111.
загаити sepire: 56c; заградити пѹть viam obstruere: 13.
заградити obsepire: 13.
задовольна правда, правь (одлѹка) sufficiens, satisfaciens: 22 66 73c; задовольно ѹчинити satis facere: 66 85; задоволно sufficienter: 54a.
заедно una, simul: 58 59a 68a.
закладь pignus (?): 71b.
заклетва juramentum: 73eg 76; заклетвени сѹдаць judex juratus: 3; заклинати pronunciare sacramentum: 73g.
законить legitimus: 51e 56ab 59a 74b; законити lege statuere: 40.
законь lex: 1 4a 6 11 16 17a 30 35b 37d 38 40 41a 44 46 49a 52c 54a 56a 59d 60ac 63ab 67c 68a 73adh 74a 81b 82 88 111 *дод.* 2 5 7 8 10; законь стари: 37a 51a 67c 80c 81c 98 *дод.* 5; законь вазети lege privare 63b; законом ашашиньским: 37.
закратити recusare, denegare: 49c.
залихь superfluus: 71b.
заложити oppignorare: 47 51a.
замина permutatio: 52; заминити се permutari: 52bc.
занать ars (sordida): 49c.
запись literae: 30; записати scribere: 31 47 *дод.* 9.
заповидити declararo: 23a; заповидь iussum, imperium *дод.* 5 6 9.
запричити prohibere: 49c.
запѹстити negligere, in oblivionem dare: 34.
зарва impetus, violentia: 28 43.
зарокь mulcta: 46 84b 88 107a.
зарѹка sequestratio: 68b; зарѹчити 68b.
засести insidiari: 41a; засиде запинати insidias facere: 49c.
застава pignus, pignoratio, res seu terra pignori data: 8 9 47 59b 74c; заставити се pignerare, oppignerare: 9 44 74b; осѹдь заставни: 44 74b.
застанье deprehensio, occursus: 54d 60d; застати invenire, deprehendere: 49a 86a, morari: 93.
затачь povocatio, incursus: 35a; затаћи се provocare, incurrere: 35a.
затворити claudere: 89a.
затећи opprimere, occupare: 99, obviam venire, invenire: 5b.
заточь septum, locus septus: 87.
заѹзѣати confiscare: 8.
захваливь се ex industria, iactando: 85.
захитити occupare, arripere: 94.
заѣам, ѹ заимѹ ad invicem: 39a; заѣати capere: 54a 60b; mutuari: 115.
зборь congregatio: 13 14 15 51a 55ad 64 66 69a 74c 75abd *дод.* 1 2 5 6 7 9 10; збор дидићски *дод.* 7.
звати vocare, clamare: 73f 86b.
звире bestia, fera: 111.
згодити се fieri, accidere: 17a 35b 40 46 59a 63b 81a 88 99 106.
згора supra.
зградити aedificare: 57; зграда aedificium: 80c.

згриха peccatum, delictum: 23a.
здвигнѹти (на кога парбѹ, правдѹ) litem inferre, actionem intendere: 34 73a 99.
здола infra: *дод.* 1.
земла terra, terrenum: 4a 47 50a 59c 63b 80c 111.
зидь murus: 80c.
зими hieme: 60a.
зли ѹзрокь mala causa: 39a; зли люди *дод.* 1 2.
зло malum: 26 79 104.
злочинаць malefactor: 49c.
знанье scientia: *дод.* 8.
знати novisse, scire, се notum esse: 55a 59a *дод.* 1 3 4 6.
зобати comedere: 54d 86a.
зове се dicitur, appellatur: 50ac 84a 111.
зѹбь dens: 35c.
Избодьно (vl. избод, избоѣно) pretium ferae expulsae: 111.
извань, извански, изванни forensis: 27 36h 37b 68d 98 79 82.
извести-изводити mittere, educere: 7 67b.
извить excusatio: 73e.
изворан измеѹ браће *дод.* 6; *не умијем рећи, што значи.*
извршити exsequi: 66 *дод.* 5.
изгѹбити perdere, amittere: толико дань изг. 38; правдѹ 73e; изгѹбление amissio: 88.
издавати trado: *дод.* 9 10.
издворити promerere, serviendo percipere: 49a 73a.
изименовати nominare: 40 110.
изискавати quaero: 66.
изисти comedere: 53 54bcd.
изити, изаидем exire: 92a *дод.* 7.
изложивь excepto, salvo *гл* одложе: 82.
изколити (исколити) finire, perficere: 73a.
измеѹ inter, ex: 2.
измирити (измѣрити) emetiri: 40.
изнеремь-изнрити emergere, submergendo efferre: 95b
изне(с)ти expellere: 62.
изнимаће excepto: 9.
изренемь-изагнати ван repudiare, bannire: 8.
изрити-изарвемь effodere: 104.
изсићи excido: 67c
иманье bona, possesiones: 23a 26 37d 78c 84a 85 89a 109.
име nomen, ѹ право име: 73g.
именовати nominare, appellare: 9 10 63a *дод.* 1 6.
имити-имамь habere: 59c 60d 63b 68be 71a 73ac.
импачати се impacciarsi: 36h
инако aliter: 49a 55a; инакь alius: 59a.
инда, инди alio tempore, loco: 4a 37d 41a 68 69b 76 78a 79.
искати quaerere, petere: 13 79.
искладае excepto: 48.
искони, од искони a principio: 59a.
искѹпити redimere: 49c 51bcd — се: 44 73g.
испаша pascuum, pasculum: 56ab 57 59a; испасище locus pascuorum: 56a; испасти pasculare: 56a.
исписати conscribere: 35c.
исповидати се confiteri: 32.
исправлати exigere, emendare: 68b.
испросити (изьпросити) petere: 63b 69ab.
истина quod verum est: *дод.* 3; истином, ѹ исто 60; истиним законом 26; истинань *дод.* 7.
истлачити границѹ exculcare confinia: 94.
истратити consumere: 60c.
истрти, истаремь conterere, conculcare: 56a.
истѹпь (изстѹпь) cessio iuris (?): 61; истѹпити ib.
истѹћи contundere: 94.
исходити exire, prodire: 48.
ити-идемь pergo: 64; за нимь шао 86b, на кога: 26.
Канчилирь cancellarius: 48 113

дод. 1 5 6 9; канчилириа cancellaria: 48.
капелань capellanus: *дод.* 2.
капитѹо capitulum: 49 60 61.
капитѹоски capitoli: 73a.
карба rixa, discordia: 100a.
карта charta: *дод.* 5 9, *гледај* харта.
катѹнь districtus: *дод.* 1; катѹнарь incola districtus: 91 92a 116 *дод.* 6.
каѹринь christianus a Turcis vel ab aliis Turcarum more ita appellatus: *дод.* 5.
каштео castellum: 50a.
кварта quarta: 54d 81a 90 91
кватирьно quaternum: 48.
квистьѹнь quaestio: 88.
клѹка uncus; 86a.
клѹчь curvum lignum, curvus fustis: 86a.
кметь, кметићь rusticus: 14 15 22 23ab 39b 44 66 72bd 74a 78c 89ac 107a; кметовићь 39c.
кнежиа comitatus: *дод.* 4; кнештво: 113.
кнезь comes: 1 2 3 5a 9 10 13 14 18 19 51a 55a 56c 63a 64 68c 69ab 74c 92b, *дод.* 4 5.
кнежь comitis: 19 68c.
ковачь faber ferrarius: 81c *дод.* 1; ковачница officina fabri ib.
коза capra: 78a; козѣи caprae, caprinus: 60b.
кокошь gallina: 53 54cd 78a.
кола currus: 60e.
колино stirps: *дод.* 8.
коловаћа genus molendini, canalis aquae adducendae ad molendinum: 50b 80ab.
комолац: од лакта комоца ulna bracchii: 86a.
конь equus: 52a 60a 105.
конаць: на конаць и на сврху, на конаць и свршение in fine finali: 59d 85.
користь lucrum: 33 37b 104.
коса falx: 60c.
кость os, кости ossa: 40.
котарь districtus: 4a, ager publicus: 56ab 57 59ac.
краи litus: 80c.
краѣина fines: *дод* 5.
крвь sanguis: 13 61 73h 88 105; крвь придна: 36e 37e; крвь мртва 37a 110; крвь жива 37d. *Облик* кри *чита се* 105.
крдница sus scropha: 60d.
крести (красти) furari: 26 37d 78a 89b 109; креѣа furtum: 37d 76 77 78b; покреѣа 76 77; покрести 102.
кривь reus: 66 67c 70b 76; криваць 22 79 84d 105, *дод.* 5; кривина culpa: 13 39a 43; криво iniustum: 22 62 66.
крмакь porcus: 60c.
крстьанинь christianus: 32.
крѹхь panis: 107e.
кѹнтентати се contentarsi: 52a 64 66 68b, *дод.* 2; кѹнтенто: 59a.
кѹпань зборь plena congregatio, plenum consilium: 55ad 64 66 88; кѹпно сви omnes ad unum: 25 26 55a 73fg; страна кѹпна pars completa: 73ef.
кѹпити colligere: 1, emere: 51a 73a; кѹпо вати челадь emere, comparare mancipia: *дод.* 1.
кѹћа domus: 32 50a 53 63a 80c 88 113, *дод.* 1 5 6 7 8.
кѹшанье probatio: 52a.
кѹшенциа conscientia: 40 35bc 51 63b.
Лакать ulna: 86a.
лапат particula: 52b.
латини Latini: *дод.* 5.
ласно, лахко facile: 46 50abc 57 73ac 80b.
ли tamen: 32 47 55d 59a 68b 73cf 74c 78b.
либра libra: 5b 12 итд. *(врло често).*
лига liga: 88.
ликариа medicamentum: 40.

лисъ tigna: 80c.
лисица vulpes: 111.
листь literae: *дод.* 1, л. столачки literae (instrumentum, documentum) tabulae judicialis: 48 73ab.
листо saltem, tantum: 63b 70b 102.
лито annus, лити (лѣтѣ) aestate: 86a.
литина fructus aestivi: 103.
лихъ mutilus: 105.
лице facies: лице земле 63b, ipsa res: 77.
личити се publice renunciare: 104.
ловаць venator: 111; ловити venari 87; ловишће locus venationis: 87.
л8пежь latro: 16 26 37d 77 78a 109, *дод.* 1; л8пештво latrocinium: 37d; л8пешћина 16 65.
Маганати magagnare: 35a; маганатань mancus ib.
маль, мали parvus: 86a.
маненија vesania: 49c.
мани minor: 60d 86a.
манкати deesse, deficere: 35b; поманькати 35c.
мартолось mango (*из грчкога* ἁμαρτωλός): 23ab.
масть mustum: 86a.
медвидь ursus: 111.
међа fines, confinium, limes: *дод.* 5; меашь vicinus: 57 94.
мекине furfur: 54d.
месо caro: 107a.
метерьба scandalum, confusio: 88.
ме8собаць л8пежь internus, domesticus latro: 14 15 78c; ме8собшћина internum, domesticum latrocinium vel maleficium: 15.
мештарь maestro, magister, artifex: 80a.
милосрдье misericordia: 55a *дод.* 5; милостивь misericors, lenis, mitis: 67c.
мин8ти praeterire: 78a 80a 82 86a; мимо praeter: 49b.
мирь pax: 80b 88 *дод.* 5; мирно quiete, pacifice: 73a, *дод.* 2.
мира (мѣра) mensura: 59a 107a.
мисець mensis.
мислити in animo habere: 51a.
мисто locus.
младица germen vitis: 60b.
младошкопаць agnello castrato, vervex: 107a.
млинь molendinum: 50b 80bc 81a; млиньски 80a 81c; млити molere: 81a.
моба, молба preces: 55a.
модрица vibex: 35a.
можђани cerebrum: 40.
молити се intercedere: 75e.
мотика ligo: 60c.
моћи reliquiae, ossa: 73eg.
моћи-мог8; море posse 4b 51a, да не мози *дод.* 5.
мракь tenebrae: 73f.
мрлина carnes morticinae ovis vel caprae: 107a.
м8жата жена mulier nupta: 110; м8шки virilis: 71b.
м8з8вирь calumniator: 108 *дод.* 1.
м8чати tacere: 67b.
Навистити, навишћень за проклета anathematizatus: 32.
навластито praesertim, praecipue: 51a 63b 67c, proprium: 98; навлашь 57.
надворье invasio domus: 37ef 46.
надоплатити solvendo addere: 52c.
наилише maxime, imprimis: 73a.
наити reperire: 6 8 14 32 49a 51c 55ab 59b 60a 69a 72c 76 78ac 84b 86a 107a, *дод.* 1 7; наити на к8ћ8 impetum facere in domum: 37e.
наклађаи libra, pondus: 107a.
након post: *дод.* 9 10.
наложити imponere: 73d 76;

огань наложити ignem facere: 73f.
намирити се satis metiri, eme tiri: 52c.
намирникь incola: 92a.
напасти pascere: 59c.
наплатити exigere solutionem: 69a 70a 71a
наплаћиванье exactio: 68b.
напоконьни supremus: 49c; напоконь конца 51e.
направити conficere, expedire: 66 110.
напридакь, 8 напридакь in futurum: *дод.* 1, напридь наприда ultra: 4b 66.
наредба наѣпокоѣна suprema voluntas, testamentum: 49c *дод.* 6.
наредити constituere: 31, disponere, ordinare: 49a.
населити colonos deducere: 58.
наскакати insultare: 43.
наслидникь successor, heres: 49b; наслидити: наслиена 59b.
настоѣати inspicere, curam habere: 80c.
натакмити се convenire, concordare: 73g.
натегн8ти mentionem facere, tangere: *дод.* 8.
находити се fieri: 59a.
на8дити nocere, detrimento esse: *дод.* 1.
на8зочице coram oculis, praesens: 67b.
начинь modus: 47 49a 84b 85 *дод.* 1.
начинати instruere: 80c.
начиньба (начимба) pactum, conventus: 40 73g.
нашастье inventio, deprehensio: 86a.
наѣамь pactum, conductio: 78c; наѣмникь pactualis: 93; наѣати conducere mercede, pacto: 93.
наѣахиванье женьско insultatio feminae: 43.
невира, невирство infidelitas, perfidia: 79 103 *дод.* 6; невирань, невирникь perfidus, infidelis: 8 55c 89b *дод.* 1 6; невирство 55a 79.
невола necessitas, miseria: 49a.
не даи богь: 7 73a *дод.* 5.
незаимито, прѣаьзаимито non invicem: 36fg 37c 39a.
немлаѣень non trituratus: 60e.
немоѣань infirmus: 70b.
неначинень non refectus: 80a.
неодана non nupta, non sponsa: 110.
неподобань iniquus, turpis: 66 84a.
непомна negligentia, incuria: 34.
непомчито stabile, ratum: 88
непосл8хь inobedientia: *дод.* 1.
непотраѣень non dissipatus: 100b.
непоштено inhoneste: 49c.
непоштенье dedecus, infamia; 49c.
непристоина ричь res indecora, dedecus: *дод.* 7.
не8зможно impossibile: 61.
нестати deesse: 71a.
нето simulac: 81c.
нехарань, нехарникь ingratus: *дод.* 1.
нечисть грихь incestus: 84a; нечистоѣа turpitudo: 79.
нива ager: 109; нигдарь nunquam: 62.
никн8ти germinare: 60c.
новь novus: 13 56c 58.
новшѣина novitas, res novae: 21 34 56b 58 88 99.
нога pes: 67b; ножни прсть digitus pedis: 35c.
носити portare, tenere: 35ab 36d 60c 73eg 77.
нось nasus: 35c.
ноѣь nox: 60b 82.

Обвести circumducere, limites ostendere: 63b.
обећати spondere *дод.* 1; обећана sponsa: 113.
обирати, обрати eligere: 1 73c.
обисити suspendere: 78a; обишенье 78c.
обичаи consuetudo: 30 40 49a 56a 59d 63a 88; обичаино consuetum: *дод.* 1 5.
облѹблень amicabilis (?): 68e.
обнаити reperire: 60d 66 67 84b; обнашастье inventio, deprehensio: 112.
оборити diruere: *дод.* 1.
обочитити agnoscere, deprehendere: 60d 84b.
обранити vulnerare, laedere: 28 36h.
обратити за се convertere in usum suum: 49a 60d; обрнѹти меѹ село in usum pagi: 86a, ѹ опћинѹ in usum communis: 88; обрнѹти на опосѹнь 113 *(говори се о вјереној дјевојци)*, обрнѹти се torqueri, circumagi: 80b.
оброкь terminus: 4b 5a 6 51a 63ab 64.
обрѹжити iniuriam dicere: 79.
обслѹжити, обслѹжавати observare: 59d 79 98 116.
обѹзрочити in culpa, in noxia esse: *дод.* 5.
обѣамати vindemiare: 43, обѣаманье vindemia: 60b.
овань aries, третиньни trimus: 1 48.
огань ignis: огнемь сажгань igne crematus: 55a 84b.
оглѹхнѹти obsurdescere: 35c.
огнишће focus: 33.
оговорь (vl. ѹговорь) contractus: 52a.
оградити sepire: 54a.
огризати demordere, depasci: 60b 86b.
огрѹбление deformatio, mutilatio: 35c.
одабирати eligere: 49c.
одати се tradi: 8, nubere: 49c 100b.
одбити reicere, repellere: 72a.
одбоино genus mulctae vel poenae propter repulsum magistratum: 68b 72c; осѹдь одбоини 72a.
одвазети recipere: 77.
одговорь responsio, periculum: 92a; одговарати respondere: 34 47 63a 69a 99; одговорникь *дод.* 1; одговорни рокь terminus respondendi: 6.
одгонити, одагнати depellere, expellere: 89c 93.
оддилень segregatus: 56b; оддиони и одтесити котарь ager publicus segregatus et separatus: 56a 59a.
одинѹде ex alio loco: 78b.
одличити се publice renunciare, se abdicare: 108.
одлише praeter: 46 63b.
одложе praeter, excepto: 20 25 32 52a 58 65 73ace 81a 90 92b 98; одложивь 34 56c 73c 81a 83 *дод.* 2.
одлѹка decretum, sententia: 4b 19 64 66; одлѹчити decernere, destinare: 19 73de 55d 63b 66 *дод.* 8 10.
одмакнѹти, одмицати prolongare: 73e.
одмолити се deprecando liberari: 73g
однести auferre: 82.
однетити се negare, recusare: 52b.
одолень inde: 81a.
одредити delegare: 59d.
одрити, одеремь deglubere: 37b.
одришити се divelli: 86b.
одсићи abscidere: *дод.* 8
одстати се se defendere, purgare se: 65 76.
одстѹпь recessio, decessio: 61.

одтиснѹти demovere, detrudere: 101 104.
оити relinquere, mittere: 49ab 60c 60d; ошасть derelictus: 49a.
ожѹрникь usurarius: 32.
озимаць hordeum hibernum: 107d.
озлогласити diffamare: 76.
окластити mutilare: 35a.
околь castra: 98.
окѹпь congregatio, на окѹпѹ congregati in unum: 25.
ониерь idem (онъ жде же): 75e.
онолико, оноликое tantum: 28 29.
опака стварь res perversa: *дод.* 5.
опеть iterum: 17b.
оповидь reclamatio: презь оповида nemine contradicente: 63, оповидати contradico: 5b 80ab; оповидити proclamare, denunciare: 51a 54acd 60d, reclamare: 5b.
опосѹнь, на опосѹнь inversum: 113, *испореди на страни* 106: *на opposun.*
оправа exsecutio: 72d.
опсовати convitiari, offendere: 75a.
опѣено communiter: 58; опѣени communis: 9 11 88 101 48 65 85b *дод.* 1.
опѣина commune, communitas: 2 8 9 11 15 18 23ab 24 28 41a 55d 58 67c 74a 78c 84e 88 89c 101 113 *дод.* 1 5
опѣити ambire, communicare: 32 49c.
орати arare: 59c.
орлакь genus nummorum: 107e.
орѹжие arma: 60c 71b 75d.
освадити denunciare: 107a; освађивати coarguere, incusare 49c; освађенье: 49c.
осквринивати постелю poluere lectum: 49c.
ослободити liberum dare: 89a.
ослѹха mulcta: 23c 68b 86b.
осмо octava pars: 47.
особить proprius, peculiaris: 49a 56b.
оставити се abstinere: 60b; остати manere: 5b 49b 76 78c *дод.* 5.
остало reliqua pars: 47; остали reliqui: 68a.
остатакь posteri, posteritas: 80a 105.
осѹдь mulcta, condemnatio: 2 12 15 21 35a 42 44 46 68b 74ac.
осѹдити condemnare: 2 15 55d 70b 75ab.
отаи clam: 51a 89b.
отаць pater: 49c.
отворити aperire, revolvere: *дод.* 7.
отезати права examinare iura: 73a, отезати опѣена дѹгованьа 11.
отети, отимати rapere, eripere: 73a 98; отетье rapina: 102.
отровь venenum: 49c.
отргнѹти се avelli, vincula rumpere: 86b.
официаль officialis: 107a.
очестье pars, primitiae: 31 47 111.
очи oculi: 13.
очить publicus: 32 84c.
Паке iterum: 34 35c 58 59b 63b 68b 69b 75e 81b.
палаць pollex: 35c.
палица baculus: 75b.
панька calumnia: 88; панькати calumniari: 55a.
парьба, парна actio causae, processus: 5b 7 16 18 27 34 45 66 68bd 73ac 99 *дод.* 2; парно мисто locus litis: 16.
парти partes, factiones: 88.
парѣиа (προῖξ) hereditas, patrimonium: 49c.
пась canis: 86ab 105.
пасано вриме passato tempo: *дод.* 10.

пасти-падати cadere: 67c.
пасти пасемь pascere: 56b 59a; паша pabulum, pascuum 56a.
паче immo: 73a, да паче 79.
пена poena, mulcta: *дод.* 5.
пето quinta pars: 47.
пећь fornax: 50a.
печатити signare: 48.
печеница assum renum: 95a.
пиваць gallus gallinaceus: 54c.
пизма (πεῖσμα) odium, inimicitiae: 36g.
пинезь nummus: 52c.
писати scribere: 59d 76 63b 68d *дод.* 9.
писмо scriptum, documentum, scriptura: 48 52c 55a 67a.
питати по законȣ quaerere ex lege: 21 63a 68e; питати рока poscere terminum: 63b; petere: 13 66 67a 68b 73a 88.
питанье quaestio, actio: 74c.
питва convivium (?): 95a.
платити, плаћати solvere: 26 28 46 60ab 66 68b 69a 70b 78b 85 *дод.* 2; — главомь capite luere: *дод.* 6; плаћати се solutionem exigere: 77; плаћа merces: 98; од плаће venalis 83.
племе gens: 3 11 36c *дод.* 7; племенить човикь homo liberae gentis, nobilis: 8 15 23a 39a 66 72b; племенита правда *дод.* 1.
племенштина bonum hereditate acceptum: 5b 8 21 23ab 27 33 36ac 49a 51ade 52b 58 59a 61 62 63a 66 67b 68ab 70b 71a 73adh 78c 79 88 94 99 *дод.* 1.
плȣће pulmo: 40.
по, поль, на по media pars: 9 47 74c 78c; до по: 80c.
побилижье signum, indicium: 60d.
повести-поведемь ducere: 84c.
повиданье denuntiatio: 103.
повртальe herbae horti: 54a.
погинȣти perire: 10.
поглавица potestas, magistratus: 49c.
погодити се pacisci: 92a.
подь pavimentum: 50a.
подворница terra, ager, iuxta aulam situs: 59abc.
подимни збор congregatio per focum: *дод.* 5. *Гледај на стр.* 115: podimicze.
подлећи succumbere: 79.
подложань, подложникь subditus: 66 98.
поднити ferre, tollere: *дод.* 6; поднести sufferre: 85.
подобати се decet, aequum est: 33; подобань aequus, iustus: 49a 63b 66 67a 70b 71b 73abef 81b *дод.* 2; aptus: 86b.
подписати subscribere: *дод.* 1.
подхитити се obligare se: 114.
позлобица malitia: 56b 57.
познати cognoscere, notum facere: *дод.* 6.
позовь citatio: 5b 24 63a 67 69 70b; позивати citare: 5ab 17b 19 63a 69b 70ab.
поити procedere, abire: 59a 63b 66 70ab 72d 73h 77 93 *дод.* 1; има глава поити: 76.
показати ostendere: 73c.
поклади dies carniprivii: 107a.
поклонити се salutare: 93.
покора poenitentia, poena: 76 85.
покрити tegere: 50b.
покреће *гледај* креће; покрести furari: 78c.
полагь secundum, iuxta: 3 59b 68a 73b.
полагли levior: 46.
полача palatium: 50a.
поле ager: 17a.
полипа 50a, *не знам, што значи.*
половица medium, medietas: 2 47 68ae 73d 74a.

помагати adiuvare, succurrere: 55b *дод.* 1.
поманканье defectus, vitium: 49c.
поменѹти commemorare: 10.
помиловаѣне misericordia, miseratio: *дод.* 8.
помиревати се iterum metiri, partiri: 33.
помна (помла) diligentia, cura: 49c 116; помнити се curam gerere, meminisse: 70b.
помоѣь auxilium: *дод.* 1 5.
помоѣи се decurrere: 67 63b.
понѹдити offerre: 51a 73c.
попаша damnum pasculationis: 60ab.
попити bibendo consumere: 92a.
попольне земле agri rustici: 59c.
поприсеѣи iurare: 17b.
поприти с правдом ex jure petere, persequi: 99.
поре́ѣи dicere contra: 67bc; revocare: 52a.
породь progenies, proles, filii et filiae: 49c.
порота actio causae, testificatio cum coniuratoribus: 17a; поротье 67a 73adeh; поротникь coniurator: 16 65 73deg.
пороѣенѣе nativitas: 113.
посао nuncius: 86b.
посести occupare: 31; посидовати possidere: 73a.
посиѣи caedere, occidere: 60b.
послати mittere, delegare: 70b 72a.
послиа posterius, postea: 82.
пособа interventio, auxilium: 84d 109.
поставити ponere: 40, пост. рѹкѹ manum inicere: 39c 49c; поставити ѹ миръ relinquere quietum: 80b.
постела lectus 49c.
потврдити confirmare: *дод* 1 2 9.
потицати, потичемь sufficere: 71a; *што ѣе реѣи* потичи 97, *не умијем казати.*
потишѣень humilis: 49c.
поточникь adiutor in venatione: 111; поточно quod adiutori in venatione solvitur: 111.
потратити consumere: 60c.
потриба́зе necesse est: 110; потриба necesse, necessitas: 66 *дод.* 5 10.
потрѹдити се operam dare: 98, *гл.* трѹдь приати operam sumere: 111.
поѹпити clamare, in auxilium vocare: 111 *дод.* 1.
похитити се vim inferre. aggredi: 72b.
почело principium: 59a; наипочеоние поч. principale ib. почетакь initium: *дод.* 4, почети 28.
почтение honestas, honor: 98; пошта 73h; поштовати се honorem habere: 109; почтовань, поштовань venerabilis: *дод.* 1 6.
поѣати се боем на кога aggredi percussione: 75b; поати-поимати capere, sumere, deprehendere: 56ab 75d: поати се matrimonio iungi: 110.
правь ж. р. ius: 73aef; нима прави 7; имам прави 63b; од ке е прави 110; од оне прави 47; схранеѣи овѹи правь salvo hoc iure: 34; своими правми 73d; то е велика правь 73c; то е и ѣошь већа правь 73a; великѹ правь има 73a.
прав, а, о rectus, verus: 51e 59a 67c 73bg 76 *дод.* 4.
правда iustitia, causa: 5b 24 34 61 62 63b 66 68be 69a 70ab 72d 73aeg 76 77 80a 85 87 88 92b 114 *дод.* 1.
правити contendere: 7.
прагь limen: 17a 43 76.
прасаць porcus: 60d; прашѣиѣь 60d.

пратежь sarcinae: 71b 77. *Гледај у Зораниħа на стр.* 76 *и у Бараковиħа на стр.* 9 *и* 38 *акад. издања.*
први primus, prior: 44a 73a; прво, наипрво 51a 54a 59a 60d 73b 76 81a; приа prius: 68e 70b 81a.
приазань gratia, favor: 55b.
прибавити acquirere: 49a.
приварка fraus, deceptio: 37b 52ac 65 73h.
привезати alligare: 86a
привилеħа privilegium: *дод.* 1.
приговорити contra dicere: 67b 73c; приговорь vituperium: 110.
придавакь additamentum: 52ab.
придавати придати tradere, prodere: 1 8, permutare: *дод.* 5.
придни prior: 46.
придомишление diiudicatio, aestimatio: 59d.
призвати advocare: 89a.
прико, ис прико trans: 56ab 59a 74b.
прикѹпити adimere: 49a.
прилика exemplum: 49c.
примакнѹти addere: *дод.* 4.
примирити metiendo discernere: 40 62.
принаити adinvenire: 49a.
принашати afferre, perferre: 49a; transferre: 60c.
приноħати pernoctare: 52a.
приобѹти се indumentum (calceamentum) mutare: 59c.
приписати transcribere: *дод.* 4.
припитати adiudicare: 68abe 73e.
присеħи iurare: 73dg.
присвитли illustrissimus, serenissimus: 55a *дод.* 1 9.
присихати присишемь exarescere: 50c.
присни брать frater carnalis 36a.
приспити venire: 70b, accedere: 98, auxilio venire: 111.
приставь pristaldus, rivarius, bucarius *(овако се зову „пристави“ у далматинским статутима):* 1 2 9 52c 63a 67abc 68abcde 69ab 70a 71a 72ab 73a 74a 84ce 116; приставовати munere pristaldi fungi: 67ab; приставщħина munus pristaldi: 67b 68bcde.
пристоħати-пристои pertinere: 73a 84a; пристоино decet, iustum est: 62.
пристѹпити non observare: 92a; accedere: 51a.
прити-премь accusare, iure persequi: 4a 5a 10 13 14 34 62 63b 65 66 68a.
прити-придемь advenire: 70b *дод.* 10.
притити minari, comminari: 29.
призаконити addere legem: 60b; призаконити (при = прħ) lege aliud statuere, legem reformare: 93.
призговорити *гл.* ѹговорити.
призети arripere: 31 92a.
пришастье adventus: 1.
пришħапити baculo verberare: 43.
приħамшħина (приамщина) praemium praedae factae aut rei recuperatae: 98 102.
приħати, примити sumere, decernere: 16 28 29 47 48 55ab 65 75a 88 *дод.* 6; приати правдѹ 76.
провижиѹнь provisio: 33.
провинциħа provincia: *дод.* 4-9.
прогнати petere, agere, persequi: 68b.
проговорити loqui, verba facere: *дод.* 8.
продавати vendere: 51ab *дод* 1.
продаħа venditio: 51ac 67a.
прозрити prospicere: 40.
прокаратѹрь procurator: 6 13 15 21 63b 65 70b *дод.* 1 6.
проклецтво anathema: 32.

проминити се permutari: 3 24 52a.
промислити *(у главноме је рукопису грijешком:* помислити) perpendere: 40.
проповидати tradere, prodere, denunciare: 55c.
просити poscere, postulare: 59a.
прость liber: 48 73d 86a.
простити ignoscere, veniam dare: 20 55b *дод.* 1.
противити obsistere, repugnare: 55d 80b; протившћина repugnatio: 80b.
процинити aestimare, distinguere: 40 63b 89c 93.
прошћение venia, indulgentia: 93.
прстень anulus: 113.
пртити respondere, repugnare: 7.
пр8жити protendere: 92c.
псость contumelia, maledictum: 28 43.
п8кь populus: *дод.* 1 4 5.
п8нь plenus: 9b; на п8ни 40 66 68b; п8ном враждом 76.
п8ть via, strada: 101; modus: по ови п8ть 4b 24 47 59a 88; по сваки п8ть 55a 78b 83 84b; по ини п8т 60e 86b; по ниедан п8т *дод.* 5; подобнимь п8темь 59b; коимь годирь п8темь 84b 85; за сваки п8ть *дод.* 2; iter: на п8т8 70b.
п8ть corpus: 49a 105.
п8шћати, п8стити cedere, mittere, immittere: 60a 73cg.
пшеница triticum: 107d.
Работа servitium: 93.
радовати и 8живати gaudere et frui: 49a.
ражь frumentum: 107d.
разабрати diiudicare: 65 89c 110.
разбити листь refutare, redarguere: 55d 73b; разбиати verberare, caedere 41a 110; разбићанье verberatio, percussio: 110.
разбоиникь latro: 110.
развалити destruere: 113.
разврха discordia, perturbatio: 88.
разгледь circumspectio: 35ac 59b; разгледати circumspicere: 21 40 73b 98.
разгрибати suffodere: 53.
раздилити dividere, partiri: 56b 59a.
разлик, а, о varius: 88.
разлогь causa, argumentum 36c 91 *дод.* 2.
разминити commutare, mutationem irritam facere: 52a.
размирье hostilia: 78b.
раз8мь, раз8макь intellectus: 63b 85.
раз8мити intelligere 47 56b 60e 61 66 68c 73b 100c *дод.* 4.
разћагмити evertere, dissipare: 92a 107c.
рана vulnus: 28 35b 40.
расквартати squartare: 37b.
распасати discingere 71b.
расрдити се irasci: *дод.* 5.
рач8нь ratio: 35b 93.
рвати се luctari: 37c 84d: рвана *(читај* рвања) luctatio; 102.
рвеница вода aqua effossa: 50c 104.
рвотина cumulus erutae terrae: 60c.
ребро rippa: 67c.
редь ordo: 12 73b 81abc; редовникь sacerdos ordinis: 55a *дод.* 5.
режет8рь rector: 55a.
репь cauda: 60b.
рећи-рек8 dicere: 6 49a 50a 52b 57 60c 63ab 66 68bcd 70a 72d *дод.* 6.
риба piscis: 87; рибнакь piscina: 87.
ризикъ risico: 98 111; ризиканье: 98.
рика flumen: 80c.

рити fodere, eruere: 60c.
ричь res, verbum: 4a 50bc 55a 61 73a *дод.* 7.
роба la roba, res, merces: 82 98 107b *дод.* 5.
робство servitus: 23a, rapina: 29.
родитель parens: 49c.
розга genus mensurae, virga: 101.
рокь terminus: 5b 6 17b 52a 63b 70b 71b 73efg.
рота sacramentum, juramentum: 7 17b 73bcg 116; ротан juratus: 67ac 68a 69b 73c *дод.* 1 4 5; рођень 48; ротникь juratus socius iudicis: 22 74c.
рѹка manus: 35a 50c 75bd 80b *дод.* 1; рѹчни 35b.
рѹкована дивоика puella sponsa: 110.
Савише insuper: *дод.* 2.
сагнѹти conflectere, perpendere: 40.
садь plantatio: 59ac.
сажгати comburere: 55a 84ab 112.
саити се convenire: 73eg.
самлити molere: 81abc.
самодванадесте ipse sibi duodecimus: 17a.
самодрѹгь ipse (sibi) alter 73d.
самотегь violentia, proprium iudicium: 33 69a.
самотреть ipse (sibi) tertius: 73d.
самошесть ipse (sibi) sextus: 65.
састати се convenire, congregari: *дод.* 6. *Гледа.* стати се.
сађам nundinae, conventus populi: 75abd 92b.
свада rixa: 35a 88; свадити се 26 35a.
свакођако utique, omnimodo: 68d.
свать particeps festi nuptialis: 113.
свезати ligare: 89b.
свеће semper: 80c.
свидочаство, свидочье, свидочба testimonium: 60d 67a *дод.* 3.
свидокь testis: 115.
свине sus: 54b 60c.
свить mundus: 50bc.
свита vestis: 35a.
свитло clare, palam: 51a 52b.
свитовни mundi, civilis: 49c.
свлачити exuere: 71b.
свршити finire: 63b.
свѹда ubivis: 56a.
седмина feralia: 81b.
селанинь agricola: 56a 59a *дод.* 1.
село pagus, vicus: 50a 56ab 58 59c 78c 84c 86a 92a 116 *дод.* 1 10; гаи сеоски pagi nemus: 59c.
сентенциа sententia: 4b 19 48 66.
сестра soror: 100c.
сила vis: 9 10 13 34 45 65 88 99; силовати vim inferre: 83 110; силан: сиони осѹдь condemnatio de vi: 42 83.
син filius: 49c 110c *дод.* 10; синоваць fratris filius: 113 *дод.* 1.
сиромашки pauperum, pupillorum: *дод.* 1 6.
сирота pupillus: 99; сиротиньство pupillaris hereditas: 99.
систи-седѐмь considere, sedere: 67b.
сићи границе limites signare, incidere: 94.
сказанье narratio: 100c.
скандао scandalum: 88.
скарати се jurgare: 76.
складь concordia: 88 *дод.* 6.
складно concorditer, unanimiter: 55a 67a 88 91 116 *дод.* 1 2 8.
скопчево месо caro haedina: 107c.
скрдоба *гледај* грдоба.
скровито clam, furtim: 103.
скѹбости vellere: 35a 39a; скѹбана: 43.
скѹпан *гледај* кѹпан 47 *дод.* 2 10;
скѹпити colligere 12 се congregari: *дод.* 1; скѹпно *гл.* кѹпно *дод.* 5.
слама stramentum: 50b.

*

слободан liber: 49a.
слѫжба servitium: 1 79.
сметати turbare: 34; сметень contortus, difficilis: 35b; сметна perturbatio: 88.
смилованье *гл.* помилованье: 84a.
смрть mors: 32, 8 смрть 49a, на смрти 49b 70b.
снопь manipulus: 60e.
сода „soldum" stipendium: 33 79.
сповидити се confiteri: 70a.
справити recondere: 60e 86a.
спратити compellere: 60b.
срамота turpitudo: 39a 79 110.
сридократье centrum: 35a.
срића fortuna: по срићи fortuito: 102.
стабѫло stabile: 50abc.
ставити рѫкѫ *гледај* поставити: 11 108; ставити млинь construere molendinum: 80c.
стань *или* станье aedificium: 57; станакь conventus: 91.
станикь incola eiusdem domus: 14 *(у опасци 13)*.
становить stabilis, immobilis: 50a.
старь vetus: 13 80a; стари люди veteres: *дод.* 3; старина antiquitas: 59b *дод.* 1 2; старићи priores: 73a.
стати stare: 25 32 59d 63b 64 67b 73d 80a *дод.* 5; стати се convenire, congregari: 58; стати за кога, за што stare pro: 36e 55b; стои ѫ разѫмѫ in intellectu stat: 63b.
статѫть statutum: 47 100a 115 *дод.* 1 2 4 6 7.
стачѫнска кварта quarta (mensura) mercatorum venetianorum, qui in stationibus vendunt: 90.
стварь res.
стећи acquirere: 49a 89a.
стигнѫти assequi, deprehendere: 77 89b.
стимати aestimare: 51c 60b.
стисковати coarctare: 101; стиснѫти constringere: 61.
столь tabula: 4a.
страна pars, factio: 63a 64 67bc 68e 73abcdef 74ac.
стратити consumere: 49a.
стрнити confirmare, sustinere, assentiri: 30 67b; стрнити се consentiri, sustentari: 67a.
стѫпни quod pertinet ad „stupam" (tudiculam): 80a.
сѫвенати subvenire: 107c.
сѫдь iudicium: 63b *дод.* 1; сѫдаць 2 3 9 10 11 iudex: 56c 63ab 66 67b 68e 69b 74ce 96 *дод.* 7 8; сѫдити demonstrare: 60e, iudicare: 74c; сѫцтво status iudicum: 96.
сѫжань captivus: 82; сѫжаньство captivitas: 49c.
сѫмна suspicio: 107a; сѫмнень suspectus: 40.
сѫмеина села pagi confines: 56a.
сѫпарижь adversarius: 61.
сѫпротивити се obsistere, ire contra: *дод.* 1.
сѫпроћь contra: 55a 73a; сѫпротива *дод.* 5.
сѫсидь vicinus: 57; сѫсидне село vicinus pagus: 56a 59a.
схранити servare, salvare: схранећи salvo . . 34.
сѣединити unire: 88.
Таврити temere loqui: 63b.
такам tantum, solum: 59a.
такмина consensus, pactum: 40 67a 68b.
такнѫти се tangere: 55a.
такоерь itidem: 32 68b 73df.
тастаменать testamentum: 100b.
тврдь firmus: 88 *дод.* 2.
тегь opera, ager cultus: 60a 102; тежати agrum colere: 59c; тежакь operarius: 59c; тежакь difficilis gravis: 46 85.
текѫћица aqua fluens: 80c; текѫће лито annus currens: 48.

тешкоћа molestia: 40.
тирати pellere (in jure): 36abg 79.
тицати-тичемь tangere, contingere: 80a.
тма tenebrae: ѹ тми in tenebris, clam: 51a 80b.
товараць asellus: 60a.
товаришьство comitatus, praesidium: 72a.
толикое itidem, etiam: 18 19.
толорь genus nummi, talerus: 113 *дод.* 2.
торь ovile: 109.
трава gramen: 60c.
традитѹрь traditor: 8 55c.
тратна, траћенье expensum: 40 49c.
тргь merces: 107b.
трговина tributum, quod pro mercibus allatis in locum solvitur: 58; трговаць mercator: 107b.
третьи, трети tertius: 6 47 56a 59a 63b 80c.
триби, трибѹе necesse est: 49b 57 59ad 61 70b 73b.
трпити tolerare, pati: 86a.
трти terere, detrimentum afferre: 57.
трѹдь labor, opera: 49a 98.
тѹжба querela: 13.
тѹжити се queri, querelam proferre: 21 22 45 66.
тѹрма turma mercatorum: 92a.
тѹрчинь, тѹрци Turca: 20 23a *дод.* 1 5.
ѹбилижити signare: 77.
ѹбити occidere: 26 29 36abcd 37ab 53 54bc 60d 86a *дод.* 8; ѹбоиство caedes 105; ѹбоица homicida: 36c.
ѹвить conditio: 52a 56a.
ѹводно praemium intromissionis (?): 68b.
ѹговорити statuere: 91 *гледај* приѹговорити.
ѹгодань iucundus: 49a.
ѹгонитати praecipere, coniectura videre: 40.
ѹгонити impellere: 60b; ѹрнесе impelletur: 56a.
ѹдь membrum: 35b.
ѹдавити elidere collum: 84b.
ѹдиле continuo: 24 47.
ѹдовица vidua: 100a.
ѹдомовити prospicere maritum: 110.
ѹдрити verberare, percutere: 41a 43 75c; билиг ѹдрити sigillum imprimere: 91.
ѹжећи incendere: 88.
ѹживати frui: 49a.
ѹзаконити lege statuere: 40 46 47 51b 55ab 67c 75a 88.
ѹзамно месо confiscatae carnes: 107a.
ѹзбигнѹти recusare: 71b.
ѹзврнѹти ротѹ reicere iuramentum: 16 76.
ѹздржати tenere, continere: *дод.* 2 5.
ѹзети accipere, sumere: 89a.
ѹзлежати iacere, cubare: 38.
ѹзмакнѹти demere: *дод.* 4.
ѹзопеть iuxta: 34.
ѹзрести crescere: 107d.
ѹзрећи pronunciare: 76.
ѹзрокь causa: 42 49c 63b 68b 70b 73ef 76 81b 89c 110; ѹзрокь подобань iusta causa; ѹзроковати causa esse: 49c.
ѹити aufugere: 82.
ѹказати ostendere: 63b.
ѹкопати sepelire: 32.
ѹкрести furari: 17a 78ab.
ѹлисти ѹ држанье venire, intrare, in possessionem: 73b, ѹ парнѹ in litem: 73a.
ѹложити се implicari: 63a, ѹложити рѹке manus admovere: 107c.
ѹмакнѹти ѹмицати rapere 113.
ѹмити -умимь scire: 6.
ѹмоление deprecatio 55a.
ѹнѹка neptis: 49c.

8пасти-8падемь incidere: 14 49c 72a 74b 75e 79 83 86b.
8пасти-8пасем avertere: 32.
8писати inscribere: *дод.* 2 6 8.
8пои clamor: 102.
8прити jure, lite persequi, procedere: 71a.
8ризати abscidere: 77.
8свидочити denotare, probare: 77.
8свистити се se colligere, revocari: 60b.
8силовати inquietare: 62.
8сићи abscidere: 60b.
8ставлати impedire, detinere: 21 80ab.
8становитити constituere, stabilire: 88 *дод.* 5.
8такам paria paribus: 52ab.
8тврдити confirmare: 52bc.
8тиска inquietatio, molestia 73a.
8фанье spes: 99.
8хилити minuere, mutilare, privare: 49bc.
8хитити capere: 29 73b 77 78b 82 *дод.* 1.
8хо os-oris: 35c 77.
8чинити facere: 15 28 32 46 49abc 56b 55d 58 66 67c 72d 73h 74bc 79 80b 85 88 *дод.* 1 5 7 8.
8чити се disco, consuesco: 79.
8ћамь pretium molitori pro molenda farina: 81a.
8ћамчити се pignerare: 49c.
Хаид8кь latro, хаид8чина latrocinium *дод.* 1.
халина vestis: 52a 71b.
харачь tributum Turcis solvendum: 20 48.
харта *гледај* карта: 115.
хемо́ра institutum: *дод.* 3.
химба (хиньба) dolus: 52c 73h.
хитати capere: 84bc.
хитрость astutia: 65 67a 73h 85.
хотити velle: 8 49a 51a 59a 68b 73a 80ac 84c; хоте volens: 60b 85; нете 59a; отиз *m j.* хотихз *дод.* 5
х8доба malitia: 79 91; х8и peior: 60d.
хћи filia: 42.
Цавь histrio, „zaffo“: 49c.
царь imperator Turcarum: *дод.* 5.
царина tributum mercium: 58.
цина pretium: 52c 71b 107d.
цинаць aestimator: 35b 40 51e.
цриква ecclesia: 50a.
Чаровница maga: 112.
чекати exspectare: 73f.
челадь homines: 23a 32 37f *дод.* 1.
честань particeps: 76.
четврто quarta pars: 15 47.
чиговь cuius: 59a 60c 80a 86a 104.
чинити facere: 29 49c 54a 67a 69a 79 80ac *дод.* 5.
ч8вати conservare: 56; ч8вати се cavere: *дод.* 1.
Шесто sexta pars: 47.
шилегвица ovis juvenis: 107a.
шкапзо scapolo, liber: 105.
шкода damnum: 40 85.
штат8ть *гледај* стат8ть: 40.
шћета damnum: 5a 19 54abc 60a 85 109; шћетникь cui damnum infertur: 105.
Ћавити се praesto esse: 5a 52b.
ћагма dissipatio: 107b.
ћала invidia, fraus: 52c 67a 73e.
ћаловина sterilia pecora: 56a.
ћамати виноградь vindemiare: 103.
ћамаць vas—vadis: *дод.* 1.
ћапно calx: 50a.
ћарамь iugum: 101.
ћарица capella: 107a.
ћаспри pecunia: *дод.* 5.
ћати-ћамемь capere: 86b.
ћато grex (suum): 60d.
ћзнакь homo iuvenis, heros: 71b.
Юне juvencus, juvenca: 107a.
юре (ћзре) ћзрве, юрь iam: 10 56a 63b 67b 71a 73adfg 80b.

K ostalim statutima.*)

Aggravat se *K.* 186,32. 192,51. sjećati se povriedjenim u svojem pravu, *tal.* aggravare.

acomodat *K.* 197,65 *tal.* accomodare, poslužiti.

akusa *K.* 193,57 *Tr.* 220,14 *tal.* accusa, tužba.

alienana *K.* 207,81 abalienata.

амбадрѣц *Ve.* 215,28 *rieč nepoznata.*

angaria *K.* 196,63 *gr.* ἀγγαρεία od ἄγγαρος, *tal.* angheria, exactio.

апелација, апелацијун, apelacion, апелат *Vr.* 171,13 *K.* 186,32. 203,73 appellatio, appellum.

aplikane *K.* 200,71 prisudjene, *od tal.* applicare

аредитати *Vi* 13,32 *mj.* ereditati, *tal.* ereditare, baštiniti, ред *mj.* ред.

arešt *Tr.* 221,19 *tal.* arresto.

архипрвад *Vi.* 5 archipresbyter, ἀρχιπρεσβυτερος, decanus ruralis, *v.* првад.

арсал *Vi.* 22,72 poslanik, nuncius, *sr. arab.* irsāl poslanstvo, rasūl poslanik. Jagić: Зак. винод. 135.

Баготинь *Vr.* 166 6 *mletački bakren novac* bagattino, *koji poče kovati dužd Pasquale Malipiero* (1457—62).

balotation *K.* 203,75 *tal.* ballottare, per suffragium eligere, decernere; *od* ballotta, kugljica za glasovanje.

банд *Vi.* 11,25. 23,74—5 *sr.* lat. tal. bandum i bannum, bampnum, poena et mulcta peccuniaria, qua quis banni seu legis infractor punitur. Du-Cange: Dictionarium med et inf. latinitatis a v. bandum, bannum. *Cf.* doc. a. 1321 ap. Tkalčić; Monumenta hist. zagr. I, 97. — банд *Vi.* 20,60 delictum, quod mulcta punitur *v.* осуд.

bandižan, банжани *Vr.* 169,7 *K.* 194,58. 199,68 *Tr.* 220,5 *tal.* bandito, exul. bandižat *Tr.* 222,25 *tal.* bandeggiare, pellere in exilium.

bandonati *K.* 199,68 *tal.* abbandonare, deserere.

бат *Vr.* 153,20 malleus *cf.* stat. segn. §. 58 baculus (Arkiv za jugoslav. poviest. III, 162.

бечь *Vr.* 166,6 *K.* 197,65 *mlet. srebren novac* bezzo, quatrino bianco, *koj je kovao dužd Agostino Barbarigo* (1486 do 1501).

bekaria *K.* 183,15 *tal.* beccheria, mesnica. ib. 192,53 *Tr.* 226,66

---

*) *Vi.* znači vinodolski, *Vr.* vrbanski, *K.* kastavski, *Ve.* veprinački, *Tr.* trsatski. Gdje su dva broja, prvi, krupniji, poziva se na stranicu, drugi na članak zakona. Gdjekoje riječi ovih statuta protumačene su u rječniku k poljičkom statutu. Rieči koje češće dolaze u statutu, navode se u rječniku na glavnim mjestima.

bekar *tal.* beccaro, mesar. bekarit *K.* 197,65 mesariti.
берита *Vr.* 155,26 *tal.* berretta, kapa.
berguda *K.* 193,57. *sr.* berak, šuma, lug. (Parčić).
берлина *Vr.* 154,22,23. *tal.* berlina, *njem.* Pranger, trlica. uza *Vr.* 166,6
беседа *Vr.* 186,31. непоштена *Vr.* 170,8.
биенѣ. *Vi.* 10,18. 11,25. percussio. бити *Vi.* 12,30 *Vr.* 153,19 percutere. бьень 153,20 *K.* 183,19.
бир *Vr.* 172,15. *Tr.* 225,53 бирь census clero dominoque praebendus. *v. akademički rječnik kod rieči* „bir".
бискуп, бишкуп. *Vi.* 6,1—3. *lat.* episcopus. бискупиа 6,1 dioecesis.
благо *Vi.* 13,32. 34,20. 57,22.70 ча се гибле и не гибле, res mobiles et immobiles. *Vi.* 17,51. bonum, pecudes. *Vr.* 148,1. 151,14. 170,8 благо гибуще и становуще, blago ležeće, živo, diguće *K.* 184,22. 198,66. *Ve.* 213,9. 216,33. *Tr.* 220,10. *sr. akad. rječnik kod rieči* „blago".
благдани дан *Vr.* 169,8 dies festivus.
близика *Vi.* 12,31 *Vr.* 148,1. propinquus. *v. akad. rječnik:* bližika. близичство. *Vr.* 148,1 propinquitas, rod.
bludnica *Tr.* 223,34 meretrix.
блуенѣ *Vi.* 4. aberratio, mj. блуjенje, блуђенje *od* блудити, блусти, errare. *V. akad. rječnik:* bluditi, blusti, bludjenje.
боланча. *Vi.* 6,1. *Vidi akad. rječnik kod te rieči, gdje se navode primjeri.* Du Cange: glossarium med. et inf. latinitatis a. v. balantia, balanceta, statera auraria, nummarii trutina (trebuchet, saggiuolo), *odanle i novac i vrst novca stanovite težine. Sr. izpravu Nikole bana od god. 1353.* (Fejer: cod. diplom. Hung. X, 2 p. 374): „ad nostrum septenarium singulus unum bolanch de quolibet agno".
боле *Ve.* 211 bonum.
borg *K.* 184,25 borgo, Burg.
братшщина *Vi.* 9,13. *Vr.* 172,16 confraternitas. братѣ *ibid.* confratres.
брав *Vi.* 7,5. 11,25. pecus (oves vel caprae) *V. akad. rječnik* a. h. v. бравар. *Vr.* 152,17. 172,16. браварија *ibid.* služba bravara.
бравь *Vr.* 157,33 *mjera za zemlju, po Črnčiću od 1000* □ *a 5 stopa dugačkih sežanja v. akad. rječnik* a. h. v.
брижити се *Vi.* 24. smetati, dosadjivati, брижити od briga *sr. lat.* briga, rixa, negotium. *v. akad. rječnik* a. v. brižiti.
бусовищ. *Vi.* 11,25,26. *Vr.* 146,3. praeco, *možebit od tal.* bussare, pulsare *sr.* bušiti *akad. rječnik.*
Целез, цезлез. *Vr.* 146,4,5. 152,15,18. 153,19. 154,21, 22 24. 155,26. 158,33. 161,2. Stat. segn. (Arkiv. III, 160): „unum celesum, videlicet soldos 45". *Bit će* „cenoglielo" *ili* „ginocchielo", *srebrni novac, koji je dužd Franjo Dandolo god. 1330 počeo kovati, a tako prozvan, što prikazuje dužda klečećega; težak 18 grana, vriedan 16—18 malih dinara* (denarii parvi); *od* „cenoglielo, cenozello" *moglo je postati* целез. *U sliedećem redku* целез *obuhvaća se pod obćim imenom* врниз.

цена, цина *Vi.* 15,45. 22,69. pretium, *ovdje* nagrada.
цивил, иравда *Vr.* 169,7. *K.* 204,77. causa civilis.
colnar *K.* 206,80 *njem.* Zöllner *v. akad. rječnik* a. h. v.
црикав. *Vi.* 9,17. 14,36. *čak. mj.* црквав, црква. *v. akad rječnik kod rieči:* „crikav".
Чарати *Vr.* 170,8 artem magicam exercere, incantare. černica mj. čarnica *Tr.* 223,37 maga, incantatrix. čarobia *Tr.* 223,37 incantatio. *v. akad. rječnik:* čarati, čarnica, čarobija.
česćian *K.* 185,28 čestan, učestnik, particeps.
četa *K.* 190,47. *v. akad. rječnik* a. h. v.
чловик добар *Vr.* 153,19. 155,25. 161,3. *K.* 198,67. муж добар.
čreda *K.* 193,55 чрѣда, *rus.* череда, vices, ordo. *v. akad. rječnik kod rieči* „črijeda".
Dacia *K.* 195,63. *tal.* dazio, vectigal, tributum. daciari *K.* 206,80. *tal.* daziere, koji kupi daciju.
денуцићти *Vr.* 169,8 denunciare, objaviti kod suda, tužiti. денунција 170,8 *tal.* denunzia.
deputani *K.* 201,72 *tal.* deputati.
десетина *Vi.* 9,13. *K.* 181,2. *Ve.* 214,26. *Tr.* 216,64 decima desećanin *K.* 193,55 *inače* desečar, *po tal. prievodu ovdje* guardiano, stražar.
девоика, devica *Vr.* 148,1. *Tr.* 222,52 virgo. *K.* 184,22 dekla, služkinja.
dežela *K.* 187,34. 196,63 zemlja, regio.
dinar *K.* 189,45. 190,147. *Ve.* 215,28. denarius.
dispendia, spendia *K.* 190,47. *tal.* dispendio.
дужьн *Vr.* 145,1. *Ve.* 146,3. v. дужан.
добитьк *Vr.* 145,1. facultates. *v. akad. rječnik.* a. h. v.
договорити се *Vr.* 157,33. pogovoriti se. *K.* 202,75. consentire.
dohodak *K.* 204,76. *Tr.* 224, 46. 226,70. reditus (aerarii), daće.
dokonjati *K.* 202,74 definire.
domorodac *Tr.* 224,51. indigena, popularis.
dostojati, dostoji *Tr.* 221,18 v. пристојати.
dotat *Tr.* 225,60. dotare.
доволе крат, *Vi.* 3. dosta puti, dovolj, dovolje, **доволь** satis *v. akad. rječnik:* dovolj.
дрмунь *Vr.* 157,33. 160 nemus, sylva, δρυμών ogradjen lug, pasište, pascolo boschivo. *v. akad. rječnik* a. h. v.
другович. *Vr.* 151,14 secunda, alia vice, drugi put.
држан *Vi.* 8,7. 9,13,15 12, 29—30. 13,33. 14,36. 19,56. *Vr.* 170,8. *K.* 184,21. obligatus, *od* držati teneri, *što i dužan.*
дуг. *Vi.* 15,44. 21,63. debitum. 7,3 culpa. дужан *vi.* 20,58. длжан. *Vr.* 145,1. *što i* држан. *V. akad. rječnik:* dug, dužan. dugovanje *Tr.* 221,16.
duhovnik *Tr.* 222,32. 223,39. sacerdos.
дукать *Vr.* 156,31. *Tr.* 224,45. *tal.* ducato.
дупло *Vi.* 8,8. *Vr.* 151,14. дуплица *Ve.* 213,9. duplex, duplus.
двоје. *Vi.* 21,62.
двор *Vi* 7,5. 8,9. 9,10. 10,21, 23. 11,27. 12,28. 23,32. 14, 35,38. 16,45,47. 17,50,51. 18, 52,53. 19,54. 20,60. 21,63. 22,72. 23,73. *Vr.* 145,1. *K.* 203,76 aula, curia, forum. двор кнежи *Vi.* 17,50. дворски чловик *Vi.* 22,69. дворник *Vi.* 5. *Vr.* 156,31. 157,32.

K. 189,43. 191,49. 193,57. palatins, aulicus, procurator aulicus, villicus.

Еред *v.* ред *mj.* еред. ereditad. *K.* 198,67. heres, *tal.* erede, hereditas, baštinik, baština.

essere *K.* 207,81 stanje, conditio.

ети *Vi.* 20,29. *Vr.* 156,30. 166, 6. *v.* ѣти.

евангеље *Vi.* 15,42. книге (евангеља) *ibid.* 15,44. *kod prisege.*

Фаль *Vr.* 163,9. *tal.* fallo.

фалс, фалсо. *Vi.* 17,51. 18,52. *od* falsus, falso, kriv, lažan.

фати. *Ve.* 212,3 *tal.* fatto, posao.

фатиге *Vr.* 170,8 *tal.* fatica, trud.

фруштан *Vr.* 154,21. *Tr.* 222, 28. *tal.* frustare, tepen *ili* paličan.

fruto *K.* 191,49 *tal.* frutto, plod, *razumieva se* kestenj.

Гаи *Ve.* 214,22 lucus, nemus.

гарь, риба *Vr.* 166,6 i *гвра, v. akad. rječnik:* gara, gera. *tal.* anguela.

глава поити. *Vr.* 148,1. capite privari.

годи *Vi.* 10,23. годѣ u značenju коли sive, vel. *Daničić:* Рјечник a. h. v. *akademički:* godje.

голиа *Vr.* 172,15 galija. *tal.* galea, *mlet.* galia, triremis.

господин *Vr.* 149,2. господар *Vr.* 145,1. 149,1. 151,14. dominus terrestris, vlastelin.

гост *Vr.* 148,1. 150,14. 151, 15. *K.* 189,43. 192,54. 202, 74. *Ve.* 214,24. stranac, tudjinac. гостински. *Vr.* 146,5. 163,2 exterus, alienus. gostje *K.* 193,54.

говедо *Vi.* 7,5. 16,49. велико *Vi.* 15,45. мало и велико. 16,49. 17,50.

governat *K.* 187,37 *tal* governare.

govorčin *K.* 185,29 procuratore, odvjetnik.

град. *Vi.* 7,5. 8,7. 9,15. 14, 37. 16,48. 20,57—58. 21, 16. *Vr.* 146,3. 149,2. 150, 14. *K.* 182,6. *Ve.* 211. гращик *Vi.* 11,25—26. *Sr.* gradščik, гращак, градьштакь (*v. Daničić:* Рјечник, *akad. rječnik:* graščik) castellanus, obćinski službenik.

граѣ *Vr.* 160,2. граѣа, ograda, septum.

грих *Vi.* 20,56,59. peccatum, culpa, delictum.

гумно *Vi.* 8,8. 10,23. area. гувно. *Vr.* 153,19. *K.* 183,15.

Halavanja. *K.* 200,70. strepito, graja, buka.

харти *Vr.* 170,8 chartae, играти на харти. харта буньбажина, carta bonbycia; бергамина, pergamena *ib.* 172,15.

хинбено *Vr.* 170,8 dolose.

хиша, hiža *Vr.* 158,33 *K.* 185, 30. 194,58.

хлапац. *Ve.* 215,29. sluga.

хлѣб. *Vr.* 170,9 hlibac *K.* 185, 28.

хоботница, риба. *Vr.* 166,6 *tal.* folpo, polpo, octopus vulgaris.

ховрлица или покривача. *Vi.* 11,27. velamen, peplum. *Cf.* Monum. hist. iur. I, 294. *Jagić* (Зак. вин. 41) *uzporedjuje s tal.* coverchiella, covertura (покривача). *Miklošić* (Ueber die Wanderungen der Rumunen 23) *navodi rum.* „gevĕrec“.

храм *Vi.* 8,7. 21,62. *Vr.* 152, 18. *sr. rus.* хоромы drvena kuća, *slov.* „hram“ kliet, dašćara. *V. akad. rječnik:* hram.

хщер. *Vi.* 13,32. kćer, filia.

худоба *Vi.* 8,7. 15,45. malum, maleficium. *Sr. Daničić:* Рјечник a. h. v.

Иминѣ, то е виноград, вола,

земла, вола куща или врт, вола кои год пошишион. *Vi.* 23. **имание** bona, possessiones.
импачати. *Vi.* 20,58 *tal.* impacciare, zapriečiti. импач *tal.* impaccio, достоини импач zaprieka, zabava, dostojna uvaženja.
индицио, индициона. *Vi.* 3.23, 77 indictio.
ингарна *Vr.* 172,15 *v.* angaria.
интрада *Vr.* 172,16 *Tr.* 226, 64. *tal.* entrada, entrata, reditus, proventus
искупити *Vr.* 154,21. redimere, *v.* одкупити.
искушен. *Vi.* 3 4. probatus.
изшастіе. *Vi.* 11,26. 21,63. **исшьдьствие** exitus.
Ћнац. *Vr.* 150,11. 158,33. *K.* 181,2. agnus.
ћти, jeti, jemati *Vi.* 7,5. 12,31. 16,49. 18,52. 21,62. *Vr.* 148, 1. 168,7. *K.* 191,49. *Tr.* 221, 20. **ити, имати** capere. *Daničić:* Рјечник a. h. v.
ћвити, ћвленье *Vr.* 160,2. nunciare, nuncium.
Јида, јидение. *Vi.* 7,4—5 *mj.* јизда, **изда, поизда**, *čes.* pojezda, povoz (Jireček: slov. pravo II, 161); *odgovara lat. sr. v.* descensus, *Dušanova zakona* **присеница** hospitium domino prae bendum. јиздин, ездин кон. *Vr.* 149,2. **издьнъ конь** equus ad equitandum idoneus. *Miklošić: lex. palaeoslov. a. v.* **изда** sq.
junak *K.* 184,22 momak, sluga.
юнац *Vr.* 149,5. iuvencus.
Кади *Vi.* 14,38 **кьди, гьдѣ, гди** ubi.
ка коли. *Vr.* 148,1. quaecumque.
kamara *Tr.* 220,5 camera, aerarium.
каменица, риба *Vr.* 165,6 *tal.* rasa.
камик *Vr.* 152,20 камен.
kanat *K.* 191,47. *Ve.* 216,36. *Tr.* 224,49. *tal.* incanto. kantat *Tr.* 224,48,50. auctio, auctionem facere, dražba, dražbovati.
канцилар, канцелер, kancelir. *Vr.* 172,16. *K.* 188,42. *Ve.* 211. *Tr.* 225,56. kancelaria. *Tr.* 220,10.
kapitan *K.* 183,18. *Ve.* 212,1. *Tr.* 219.225,55. capitaneus.
карменал. *Vr.* 169,7 criminale.
касани *Vr.* 169,7 *tal.* cassare, odpustiti.
каштал *Vi.* 6,2. *K.* 207,81. castaldus, *ovdje crkveni otac, starješina, koji sudjeluje kod uprave crkvene imovine; inače* castaldus, gastaldius, upravitelj „curtis, regiae". *Ime „kaštald" za crkvenoga otca još je u porabi u Hrvatskoj.*
каштель. *Vr.* 156,30. *K* 206, 80. *Tr.* 221,16. *lat.* castellum.
каштигати. *Vi.* 11,24. 20,59. *Vr.* 147. *lat.* castigare, kazniti, kaštiga. *K.* 197,65.
казати *Vr.* 145,1 denunciare *v.* показати. kazan ib. 152,15 153,20 denunciatus.
клицати *Vi.* 8,7. вапити. *ibid.* vikati za pomoć, *čak.* pomagapjiti. *Vi.* клич 8,8. 14,37. вапаи vika za pomoć. клицати. *V.* 163, 1 *K.* 189,43. promulgare. клич promulgatio. *Vr.* 172,15.
клучар *Vi.* 15,42 cellarius, konobar.
кмет. *Vi.* 9,17 11,25. 12,31. 14, 36 17,50. 19,54. 23,73,75 *Vr.* 145,1. 146,3. 156,31. 162,6 163,9. *K* 182,1. 193,57. *Ve.* 214,24. *Tr.* 220,10. pod vlašću vlasteoskom, rusticus. кметшци скот. *Vi.* 7,5.
кнез. *Vi.* 4.7,5—6. 8,7—8. 9, 11—17. 10,19. 11,25,27. 12,

29—30. 13,35—35. 14,35,40. 15,45. 16,48. 17,51—52. 18,52. 19,54,56. 20,58—59. 21,61. 23,74—75. *Vr.* 152,16. 153,20 *razumieva se knez vinodolski, krčki i modruški (kašnje imenom Frankapan), u lat. izpravama* „comes". *Ve* 211—112 кнези од Фавалищ *(Walsee).* натуралски *Vi.* 22,70 dominus naturalis. двор кнежи *Vi.* 13,33 aula, curia, *ovdje* aerarium comitis. кнезов чловик. *Vi.* 20,57 homo, officialis comitis. кнежтво *Vi.* 6,3. 7,5 9.12,14,16 comitatus, *razumieva se,* vinodolsko, comitatus Vinodolii.

кобила *Vr.* 149,4. 165,4. equa.

кокош. *Vr.* 150,13. *Vr.* 213,10. gallina.

kolacion *K.* 195,62 *tal.* colezione, ientaculum, prandiculum.

комарда. *Vr.* 153,19 *tal.* camarda, *što* hram, hramina.

комун *Vr.* 172,15. *K.* 184,25. 189,45. *Ve.* 212,2. комоунь commune *i* aerarium, *odanle i daća obćinska.* мали комун *Ve.* 215,27 parvum consilium. komunada *Tr.* 225 53. komunitad *K.* 189,44 communitas. комунски *Vr.* 164,2. *v.* општина.

koncedit *K.* 203,76 concedere, dopustiti.

concludit *K.* 202,74 *lat.* concludere, zaključiti.

конода *Vi.* 15,42. *K.* 185,30. cellarium. *sr. lat.* canaba, canava, gr. κάναβα.

konop *K.* 199,68. *Tr.* 219,5. *udarac* (skas) *konopom kano kazna.*

кордат *Ve.* 215,28 *tal.* accordare, pogoditi.

kostanjevo *K.* 191,49 kestenjik.

контрада *Ve.* 213,8. *tal.* contrada, vicinia, regio.

котарь *Vr.* 161,4. districtus, ager publicus.

kovačnica *K.* 182,7.

коверат *Ve.* 216,33.

коза. *Vr.* 150,9. 162,6. козе млисти *Vr.* 157,32. козара. *Ve.* 213,7. staja za koze, *tal.* caprile. козлищ. *Vr.* 150,11. 158,33. *K.* 181,2. hoedus.

крава *Vr.* 149,5.

krasti *K.* 182,6,7,11—18. *Ve.* 213,7.

креденча *Vi.* 15,43 *tal.* credentia, credenza, credito *od* credere; dare a credenza, credere aliquid alicui, *dati kome što na vjeru,* kredit *(Vuk).*

крив, кривац *Vi.* 8,9. 10,23. 11,25. 13,31. 14,37,41. 17,51. 18,52. 23,74. *Vr.* 147,1. *Ve.* 212,2 reus. *Vi.* 21,65. *Vr.* 170,8. falsus. кривина *Vi.* 15,41 culpa.

крв. *Vi.* 21,64. kano corpus delicti. *Vr.* 156,31. ubojstvo *K.* 200,70.

крстити црикав, крщенѣ *Vi.* 6,1. consecrare, consecratio, *kod kojega čina daje se, kano na krštenju, ime* (titulus) *crkvi* t. j. *sveti zaštitnik (patronus).*

квадерна, kvadernica *Vi.* 15,44. *K.* 205,79. *Tr.* 225,53. *tal.* quaderno, quaternus, τὸ τέτραδον, knjiga. квадерна од тржац, *Vi.* loc. cit. knjiga trgovačka.

кука *Vr.* 171,11. lanac.

kunfin *K.* 187,37. *Tr.* 220,10. *tal.* confine, medja i predjel.

кунтентати. kuntenat. *Vr.* 147,6. 157,32. 172,15. *tal.* contentare, contento.

kuntrada *K.* 182,12 *tal.* contrada.

куп, на куп, вкуп. *Vi.* 4 *Vr.* 146,5—6. 157,31. 163,9. zaskupno *K.* 195,63. skupno *K.* 202,75. kupno *K.* 206,80. una, simul.

kura *K.* 205,79 cura, briga, skrb.
куща *Vi.* 21,62. *Ve.* 213,6. domus. куща затворена *Vr.* 170.8.
kuzati *K.* 197,65. *Ve.* 212,5. *tal.* accusare.
квештијун, kustion. *Vr.* 170,8. *K.* 184,26. *tal.* questione, rixa.
Лагоди, лагодити. *Vr.* 145,1. *v.* улагодити.
лазь, лази *Vr.* 161,3. *gdje je ograda pala, ondje je laz; takodjer* sylva caesa i zemlja u kamenitu mjestu.
лекариѣ, ликарија. *Vi.* 11,25. *Vr.* 153,20. *K.* 182,9. *Tr.* 221,17. *razumieva se* trošak za liečenje, *kano kazan.*
лес *Vr.* 145,1. 158,34. *K.* 188,40. 190,47. *Ve.* 216.35. drvo. lesi *K.* 193,57 šume.
liberajtar *K.* 206,80 *njem.* Verwalter.
либра *Vi.* 7,6. 8,7—8. 9,10. 11,27. 12,28,30—31. 14,39. 15,44. 17,52. 19,56. 20,59. 21,62. *Vr.* 149,2. 152,18. 155,25. 158,34. 160,1. *K.* 181,1. 182,7—8 *Ve.* 212,5. *Tr.* 219,2 i *sl.* libra, *mjera i idealna novčana jedinica od 20 soldina, koju je vriednost predstavljala još u XVI vieku* (Hrv. listine str. 281); *a tako se računala po čl. 27* (str. 11) *i u vinod. zakonu.* либрица *Vr.* 146.2. 165,6. *K.* 184.25. *mjera za težinu*
лиценциѣ *Vr.* 158,33. *K.* 183,15. *lat.* licentia, *tal.* licenza, dozvola.
личба *Vi.* 14,39. 21,61. *rus. i srb. stvar, ukradena ili odnijeta, koja je najjači dokaz; odatle* **лицити** *proglasiti, da je njeke stvari nestalo, ili da se našla;* **обличение** *uhvaćen stvarni dokaz,* **обличьнь** i **обличьно** *stvarju dokazano i uhvaćeno;* **личьнии конь** ukraden konj, kada ga je bivši vlastnik njegov odkrio. S toga личба stvar ukradjena služeća za dokaz (corpus delicti) kradje, okrivljujuća krivca. Sr. rus. поличное, на лицо. Jagić: Зак. вин. 56. Jireček: slov. právo I, 183.
лигань, риба *Vr.* 166,6 *tal.* calamajo.
лиганца *Vr.* 154,22. 165,4 obveza *od tal.* ligare.
ликуф. *Vi.* 15,45. **ликофъ** *njem.* lîtkouf, Leitkauf, Leikauf, Kauftrunk, napojnica
лист *Vr.* 155,29.
lista *K.* 193,55. *tal.* lista, registro.
локи, локви. *Vr.* 171,12. palus.
loza *Ve.* 214,21. ложе *Vr.* 158,34. 171,12 *K.* 195,61. lug, šuma.
loža K. 199,68. *tal.* loggia, komunska, viećnica.
луди црквени *Vi.* 23,75. viri ecclesiastici. луди криквени и припрости. 4. луди добра гласа. 21,66.
Мацарол, жакан, ки за бискупом в цркви стои. *Vi.* 1,6 od tal mazza, štap, mazzaruolo, mazziere, mazerius, lictor. *v.* малик.
мали вина *Vr.* 170,9. njeka mjera vina.
малик, (зове са хрватски, а влашки мацарол) жакан, ки за бискупом в цркви стои. *Vi.* 1,6, *valjda od malj* (bat), malj-ica *tal.* mazza-picchio, štap, maljić (mali štap); odanle „малик“ žakan, koji je iza biskupa držao štap biskupski, lat. baculus, virga, pedum pastorale: „малик“ pedifer.
malinica *K.* 183,13. *čak.* malin, mlin.

мандати *Vr.* 166,7 mandatum, mandato.
манкати *Vi* 19,56. 22,68. *Vr.* 152,17. *Ve.* 215,27. *tal.* mancare, deesse. mankament. *K.* 196,63.
mantinjat *K.* 202,74 *tal.* mantenere — rotu, stare iuramento.
marka *K.* 181,1. 190,47. *Ve.* 213,6. marca = 8 libara. marka dinari *K.* 190,47. markari *K.* 190,47. pobirači maraka.
маша *Vi.* 20,58 *Vr.* 146.3 *lat.* missa.
мащенѣ *Vi.* 12,29. 13,31. 22,70. **мьштєниѥ** ultio, vindicta *od* **мьстити** ulcisci, **мьсть** ultio. Daničić: Рјечник а. h. v.
мед *Vi.* 8,8. mel.
мешши *Vr.* 161,4 међаши fines, limites.
менула, риба *Vr.* 166,6 *tal.* mennola.
мера *Vr.* 179,9. *K.* 182,8 mensura. мирити, meriti *ib.* 8 *K.* 187,37 mensurare.
месо: ков'е, говед'е, овче, праза овна, скопчевина *Vr.* 146,2. veliko, govedje *K.* 197,65.
mirno *Tr.* 222, 31. *u tal. prievodu:* pacificazione.
mito *K.* 184,23 plaća sluge i služkinje.
младоженац *Vr.* 171,15. mladoženja.
молстир. *Vi.* 2,6. 6,1. 9,17. 14,36 монастир, monasterium *razlikuje se od opatije, jer nadstojnik molstira ne zove se opat, već lat.* prior itd.
мошуна *Vi.* 8,10. *Vr.* 158,33. tor ili lopa.
мркат *Ve.* 215,29.
мука *Vr.* 148,1. 150,14. 152,17. 154,23. tortura, poenae genus. мучити 150,14 tortura affligi.
municion *K.* 201,72 prah i olovo, džebana, *tal.* munizione.
муж. *Vi.* 11,27,28. vir. добри мужи *Vr.* 147,1. 151,14. 162,8. добри почтовани мужи *Vr.* 164,3. *K.* 190,47. boni, probi, fide digni viri. *sr.* **добри люди** *kod Daničića:* Рјечник а. v. **люди**.
Naklasti, nakladati *K.* 190,47. imponere, nametnuti.
наложити. *Vr.* 148,1. imponere, assignare
намислити *Vr.* 169,8 concredere.
направа *Vi.* 13,31. *Vr.* 156,30. compositio, nagoda. направу чинити *Vr.* 156,30. направити се с ким, мею соб у. *Vi.* 19,56. *Vr.* 157,32. nagoditi se.
нарещи *Vr.* 155,25. наложити *ibid.* 153,20. *Ve.* 215,30. indicere, imponere.
narok *K.* 182,4 citatio.
наредити *Vi.* 4. committere, constituere. нареенѣ, нареѣенје *Vi.* 6 dispositio. *Vr.* 146,2 ordinare.
навестити *Vr.* 163,1. annunciare.
навкир *Vr.* 151,15. nauclerius, ναυκλήριος.
навлашни. *Vi.* 9,14. osobni. навлашно 15,43. proprium.
неподобно *Vi.* 11,28. nepošteno, nepristojno.
nepokoršćina *K.* 199,68 inobedientia.
nere *K.* 187,38. **нере** quam. *sr.* **неже**. *Daničić:* Рјечниик а. h. v.
неризь, неризине. *Vr.* 158,33. zemlja zapuštena, pustoselina.
нетежана земла *Vr.* 157,33. terra inculta.
неурѣен *Vi.* 4 *mj.* неврѣец illaesus, incoruptus.
невола *Vr.* 170,8 miseria.
нина *Vr.* 164,3 **нынѣ**, **нына**,

нынѣ, нина nunc. *Miklošić:* Lex. palaeoslov a. h. v.
нож *Vr.* 153,20 culter.
Обара *Vr.* 156,30 custodia. обарителник *Vi.* 9,17 cf. обарьчинъ custos. обарати, обаровати servare, custodire.
обѣсити, обѣшен *Vr.* 151,14. 152,18 suspendere, suspensus (in patibulo).
običaj *K.* 204,77 consuetudo.
obište *K.* 197,65. *u tal. prievodu* rognone, *rieč nepoznata.*
обител *Vi.* 7,5. domestici. обител кущна *Vi.* 12,29. *Vr.* 164,3. *Tr.* 221,21. обител, сини и хщере, familia.
област пуна. *Vi* 22,70. 23,75 plena potestas. Oblast. *K.* 185,32. 192 50.
облигани *Vr.* 166,7 od *lat. tal.* obligare, obvezani.
обраненѣ *Vi.* 10,18. обранити, vulnerare, laedere, od об-ранити.
обраненје *Vi.* 14,40. defensio, od glag. обранити, defendere.
обрати *Vr.* 146,4 eligere.
образ *Vi.* 4. facies, coram.
obstat *K.* 202,75. insistere.
обсујити. *Vi.* 12,29. обсудити. осуити *Vi.* 17,51 осоудити condemnare. осуеи на живот, на живот и смрт. 21,62. condemnatus ad vitam et mortem.
очистити. *Vi.* 22,68 purgare a crimine.
одьдати *Vr.* 161,3. 169,7. deferre, denunciare одьдаѣ *Vr.* 161,3 delatio, denunciatio. отьдати се *ib.* 154,23 agnoscere, fateri.
одговоренје *Vi.* 19,54 defensio, obrana. одговорник, отговорник *ib.* 9,10. 19,54,56. responsalis, defensor, advocatus v. одветник.
одкуи, одкупити. *Vr.* 147,6 162, 6. *Ve.* 214,26. redemptio, redimere.
одлучение *Vr.* 166,7 decisio, odluka.
одприсећи. *Vi.* 9,10. *Vr.* 155,25.
одрещ *Vr.* 158,33. 161,4. renunciare.
одришити, *Vi.* 18,52. 20,56. *K.* 192,51. одрѣшити, absolvere, odrešiti.
одрить *Vr.* 162,6 excoriare.
одветник. *Vi.* 19,54. *v.* одговорник 9,10. advocatus, defensor.
оган *Vi.* 21,62. ignis.
официј *Vi.* 11,26. *Vr.* 166,7. *K.* 200,71. *lat.* officium. свети *Vi.* 20,58 officium sacrum, divinum. худ *Vi.* 15,45 prekršaj u službi. официал *Vi.* 13,33. 21,61. *K.* 191,47. 193,57 officialis. дворски *Vi.* 21,63 aulicus.
ohranjujući, ohraniti. *K.* 197,65 *tal.* riservando, riservare. *V.* схранити. ohranjen *K.* 202,74.
олига, риба *Vr.* 166,6. *lat.* loli guncula.
omajak, omejak. *Tr.* 220,9 *v.* umejak.
онукле, овце и коз'е. *Vr.* 150, 10 anniculus; još sada „nuklica“ za ovčje, a za kozje „dvizica“.
опатиа, опат. *Vi.* 6,2. 9,17. 14, 37. *Vr.* 160. *K.* 185,27. 191, 49. abbatia od abbas (kald. abba, pater), *nadstojnik redovničke družbe, imenito reda sv. Benedikta.* опатиа, abbatia, *samostan, kojega se predstojnik zove* опат, abbas.
општина, община *Vi.* 7,5. 9,14, 16,17. 12,31. 14,37. 20,57,58. 23,76. *Vr.* 146,2,4. 149,2. 153, 20. 158,33. 165,4. commune, communitas. општински луди *Vi.* 9,17. общинско *Ve.* 211.
орачи, kano svjedoci. *Vi.* 21,66.

ордини *Vr.* 170,8. удринь *Vr.* 165,6. 166,7. *tal.* ordine, naredba. ordinati. *K.* 192,53. ordinare. ординани. *Ve.* 211 odredjeni. ordinari. *K.* 185,32 ordinarius.

осал. *Vr.* 149,6. ослица ibid.

осик *Vi.* 8,8 21,62 осѣкъ, ogradjeno mjesto za marvu. Miklošić: Die slav. Ortsnamen aus Appellativen a. v. osêkъ.

ослужити *Vr.* 166,7 odslužiti, ovršiti.

osmak *Tr.* 224,47.

остати: остани *Vi.* 10,19 17,51, 52. 21,60. *Vr.* 149,3. 151,14. остани в осуду *Vi.* 16,46. остае в зарокѣ *Ve.* 213,18. остае еднога вола *Vi.* 16,48. остати manere, maneat obstrictus mulcta, poena, *a odnosi se na onoga, koji je krivac i uraо u kaznu, na koju je obvezan.*

остачен, остачени. *Vi.* 21,60. okrivljen, od остачити prema остати, biti krivcem. *V.* Jagić: зак. винод. 84—85.

осуд *Vi.* 7,3. 12,30,31. 13,33. 14,35–39. 16,45–46. 21,62. *Vr.* 161,5. 170,8. *K.* 183,18. *Ve.* 215,5. осуд или банд. *Vi.* 14,40. **осоудь** і **осоудбина** mulcta, condemnatio. осуд *tumači se izrazom* банд, *koji vidi.*

осудити *Vi.* 18,52. 21,30. 22,71 **осоудити** condemnare. osujenje. *K.* 191,48. condemnatio. osujen *K.* 189,43 осуђен condemnatus.

осваени. *Vi.* 22,68 освађени; освадити incusare, inculpare.

освѣн *Vi.* 14,37 **оскѣнь**, osim, praeter. Daničić: Рјечник a. h. v.

ошастно, то е рич ника, ка би ничја била, благо ошастно. *Vi.* 13,33. 16,46 caducum. **ошасно ныанне, ошьстьнь** Daničić: Рјечник a. h. v. Jagić (зак. вин. 51) *izvodi od glag.* **ойти** relinquere, ostaviti.

отаи *Vi.* 15,45. отаино *Vr.* 170, 8. отајно, secreto.

оточанинь *Vr.* 151,15. 156,30. stanovnik krčkoga otoka. оток, *razumieva se* krčki.

овадити *Vr.* 162,7 inculpare, accusare. оваен. *Vr.* 148,1 осваен incusatus.

овца *Vi.* 11,27. *Vr.* 150,9. 152, 17, 158,33. ovis.

овни прази *Vr.* 146—147,5 arictes. овнар pastor arietum.

озимче: ошле, кравье, кобил'е, озимакь *Vr.* 149,7—8. 165,4 mlado, što no ima jednu zimu.

Пачат *Vr.* 169,7. *tal.* impacciarsi *v.* импач, se immiscere.

парац *Vi.* 9 парьць litigans. Daničić: Рјечник a. h. v.

parati *K.* 198,67 adparere, svidjati.

парентин *Ve.* 216,33 *rieč nepoznata.*

пас, пьсь *Vr.* 171,11 canis. pasati *K.* 202,74 *tal.* passare, minuti.

pasti penu *K.* 197,65 *v.* upasti.

пастири, *kano svjedoci. Vi.* 21, 66 пастир. *Vr.* 145,1 pasišće *K.* 203,75.

patti *K.* 184,21 *tal.* patto, *lat.* pactum.

пчела. *Vi.* 8,8 apis.

пеща *Ve.* 214,20. pokrivalo (rubac) na glavi kod žene, peplum. *tal.* pezza, pezzo, komad platna.

pećnica *K.* 182,7. locus fornacis.

pena. *Vi.* 11,24. 17,51. 20,59. 21,60. 23,74. *Vr.* 152,15. 155,27. 156,31. 158,34. 160,1. 162,6. 163,9. 169,7. *K.* 182,3,10. *Ve.* 213,9,10. *Tr.* 219,5. *lat.* poena, *it.* pena, *sr. njem.* pîne, pêne, mulcta. pena rotnička *Tr.* 220,9.

penj *K.* 198,66 *tal.* pegno, zalog.
петех. *Vr.* 150,13. gallus.
pezati *K.* 187,37. *tal.* pesare, ponderare. peza *K.* 197,65. mjera.
иниз *Vr.* 169,7. 170,8. **пѣнязь** *i* **панагъ** numulus, novac.
pir kraljev *K.* 181,2 objed tako nazvan.
писма *Vr.* 171,14. documenta
питан. *Vi.* 10,19. питати queror, agere causam. питанѣ questio, actio causae. *Vr.* 160.
плаца *Vr.* 171—172,15. *K. tal.* piazza, nj. Platz.
платить се *Vr.* 161,5. naplatiti se, indemnem se reddere. plaća ruku t. j. rukom, odsjeći ruku *K.* 182,6. 183,15.
племе. *Vi.* 12,29. gens. *skup* ближика, ближичтво племенско племенити луди, племенити *Vi* 7,5. 19,54. 23,75. nobiles.
пленити *Vr.* 161,5. sumere pignori rem, pignerare.
плк, pulk, puk *Vr.* 146,3. 165,4. 172,15. *K.* 187,38. 190,47. *Ve.* 211. populus. вели и мали *Ve.* 211. pulčanin. *K.* 187,38.
плован *Vi.* 5 *Vr.* 162,6. *K.* 181 2. *Ve.* 215,27. *lat* plebanus. *tal* piovano. *ml.* piovan, parochus.
подкнежин *Vi.* 12,29—30. 14.35. 21,63. *Vr.* 147. 156,31. 160,2. 161,4. *lat.* vicecomes.
подложник *Vr.* 166,7. *K.* 199,68. subditus.
подплат *Vi.* 17,49. *nagrada pristava.*
подобань *Vr.* 162,2 idoneus, bonus. *K.* 187,35 iustus, aequus.
подружник, то е ки туе вино продае. *Vi.* 15,43, *sr.* podržnik, censuario. *Parčić.*
подвигнути правду *Vi.* 23 podići tužbu, causam movere.
поити. *Vr.* 160,2. 161,4 procedere, abire. поити супротив *Vi.* 22,71 contraire. поити глава *Vr.* 148,1. capite privari. zapasti *Vr.* 165,4.
показати. *Vi.* 10,22. 11,27—28. 12,30. 16,46. 18 52—53. 20 60. *Vr.* 161,2. *Tr.* 219,5. 222,29. probare. *Vr.* 145,1. 153,20. *Ve.* 214,25. denunciare. показание не вридно *Vi.* 20,60. denunciatio invalida.
пол, мужски и женски. *Vr.* 147,6. genus.
полача, *Vi.* 10,21. palatium, ovdje trg. полача *Vr.* 172,16. dvorana.
поли, puli, полук, *Vr.* 157,31. *Tr.* 219,1. *K.* 183,18. *Ve.* 211. apud, praeterea.
поличница *Vr.* 154,25. zaušnica, ćuska.
положити, *Vi.* 19,55. *Vr.* 156,31, statuere, odrediti. положена *Vi.* 10,37.
помагаи *Vi* 8,9. клич и помоć. **помаганѣ** *Vr.* 148,1. *Tr.* 219,2.
помакнути. *Vi.* 10,20,22. 18,53. trahere, adducere. помакнен. *Vi.* 10,18—29. attractus testis.
поманкати *Vr.* 170,10. *v.* манкати, deesse. *K.* 189,45 umrieti.
помна *Vr.* 169,8. obzir.
поп, *Vi.* 5. 7,5. 9,15 14,36. 20,58. *Vr.* 152,16. 155,28. *Ve.* 214 26. *gr.* παπᾶς, *st. njem.* phafo, sacerdos.
попаша *Vr.* 165,4 šteta učinjena pašom, damnum pasculationis.
порат *Ve.* 216,35. *lat.* portus, *tal.* porto *v.* pristanišće, luka.
поражен *Vr.* 154,21. *Tr.* 221,17. **поразити** ferire.
поредна *Vr.* 164,3 turnus.
поротник *Vi.* 9,10. 19,56. 22, 68—69. adiuratus. *v.* ротник.
поручаство *Vr.* 148,1. 154,21. vadium.

посал *Vi.* 22,72. poslanik, nuncius.
посегаль *Vr.* 156,31. *sr.* **посегати** repugnare Miklošić: Lex. palaeoslov. a. h. v.
посудити *Vi.* 15.42. mutuare.
посишишон. *Vi.* 13,34. 24, poses *K.* 188.43. *tal.* possesione. posedeći *K.* 198 66 possedente.
потезати *Vr.* 166,6 *tal.* pesare.
потирати *Vr.* 160 дрмуни и жита, damnificare.
поведати *Vr.* 145,1 dicere, narrare.
pozakoniti *Tr.* 222,32 matrimonio iungere.
позов *Vr.* 171,12 appellatio. pozvanje *K.* 188,43 citatio. позовник *Vi.* 21,65. 23,73. preco, pozović.
пожгание *Vi.* 8,10. 21,62 incendium.
пра *Vi.* 16,48. 17,51. 19,54. lis, processus, actio.
правда *Vi.* 16.48. 18,53. 23. *Vr.* 155,29. 165,3. 169,7 causa. *Vi.* 11,25. правда кметска. *Vi.* 17,49,51. 23,75. *Vr.* 147,1. ius. *Vi.* 15,41. 22,72. *Vr.* 156, 31. *K.* 185,31. 187,35. 192,51. 203,76. *Ve.* 213,6. *Tr.* 220,12. iudicium. правду згублати *Vr.* 149,1. *K.* 182,4. pravdu razlučiti. *K.* 182,33. razbiti *K.* 200,71. правда суена. *Ve* 214,19.
правити *Vr.* 148,1 dicere, fateri.
праз *Vr.* 165,5 ovan neuškopljen.
предавац. *Vi.* 22,77. izdajica, traditor.
прегришити. *Vi.* 15,41. *K.* 207, 81. prestupiti, povrieditі zakon.
prejudicat *K.* 203,75 *lat.* preiudicare. prejudicij. *K.* 207,81 *lat.* praeiudicium.
prenavljati *K.* 186,32 ponavljati, renovare.
преповед, prepoved *K.* 202,74. *Ve.* 214,23. *Tr.* 225,54. zabrana, pasište u zabrani.
пресека. *Ve.* 214,21 пресјека, као долина преко каке косе или планине (Vuk).
pretendit *Tr.* 225,58 59. *lat.* praetendere
презентат *Vr.* 170,10 *tal.* presentare
презламенати *Vr.* 160,1. mutare signum.
прежган *Vr.* 154,21 **прѣжешти** urere, **прѣжежень** adustus.
приченји *Vr.* 169,8. prietnja, minae.
pridavak *K.* 200,71 dodatak, additamentum.
pridevak *K.* 204,77 cognomen.
пригнати *Vr.* 162,7 adigere.
приходак. *Vi.* 13,33. приходище *Ve.* 214,25 proventus.
приказати. *Vi.* 15,42, darovati, donare. пдиказати се 10,22. 15,41 *Vr.* 162,6 comparere.
primaknuti *K.* 202,74 *v.* помакнути.
примисалие, примисалѣ *Vi.* 4. dubium, cura.
princip *K.* 186,33 principova svitlost ibid. princeps
припрощина *Vr.* 170 8 humilis conditio.
присещ. *Vi.* 8,9. 9,10 – 11. 11,27. 15,42 – 43. 22,68. *Vr.* 148,1. 151,14. 160,2. 166,7. iurare. *v.* ротити. по закону *Vi.* 24. присежник *Vr.* 145,1. 155,20. 169,7—8. 170,10. *K.* 193,57. *Ve.* 215,32. adiuratus *v.* ротник.
пристаненѣ. *Vi.* 6. assensus. пристати, пристаиати, пристанути, accedere, assentire.
пристанище. *Vi.* 9,11. *K.* 183, 14. **пристаниште** portus.
пристав. *Vi.* 10,19. 16,48—49. 17,50. 21,65. *lat.* *listina* pri-

staldus. *sudski organ.* крив 17,51. 18,53. falsus, mendax.
пристојати *Vi.* 11.26. spadati, pertinere. 20 57 *Vr.* 147,6. 169,7. *K.* 192,51. competere. пристои се *Vr.* 164,3. decet, convenit.
притча *Vi.* 10,22. 18 53. притьча causa.
прити. *Vi.* 22,71. contravenire, iure persequi. прѣти, accusare.
притврдити *Vi.* 15,44 confirmare.
прман *Vi.* 7,5. 12 29—30. перман. *Vr.* 145 1. Cf. permanus, permanatus Monum. Slav. merid. I, 137. *Jagić* (Законъ винод. 18) *izvodi iz lat.* „primarius" (Monum. Slav. merid. I, 215). *Upozorujem na tal. ferma*, milites conducti, stipendiarii; fermare alcuno a suo soldo, mercede conducere.
просека. *Ve.* 214,21. продол (Vuk).
прост *Vi.* 11,27. 13,31. 17,51. 21,60. *Vr.* 148,5. 156,14. 172, 15. liber, immunis. *Vi.* 22,69. oprošćen.
прошћенѣ *Vi* 13 33. 17,50. 19, 54. *Vr.* 152,15. dozvola i nalog.
противник. *Vi.* 20,56. adversarius.
провати. *Vr.* 150,14. 153,20. 155,25,27. 161,3. probare, *tal.* provare.
провидурь. *Vr.* 163,1. 166,7. провидадур. 170,10. proveditore, *mletački doglavnik.*
првад, *Vi.* 5. *Vr.* 147,6. presbyter, *prema st. mlet.* „prevede", „prevet"; *a pošto se* „prvad" *i* „pop" *razlikuju, bit će bio prvi značio svećenika odličnijega, možebit* mansionara, praebendara.
први, *Vi* 3.23,76. priores, predci.
первич. *Vr.* 151,14 prima vice, primo.
пржунь *Vr.* 154,21. *K.* 185,31. *tal.* prigione
псост. *Vi.* 18. contumelia, psovanje, psovka. псовати. *Vr.* 154,22,24. 169 8. *Ve.* 213, 17.
публикана *Vr.* 172,16 *tal.* publicata, promulgata.
пудариа, стража над виноградом. *Vi.* 10,23. поударь vineae custos. Daničić: Рјечник a. h. v.
пуни. на пуни, na punoma. *Vi.* 3. *K.* 202 75. plene, ad plenum.
pust, mesopust. *K.* 182,4. 186,32. carnisprivium.
pušća *K.* 188,40. *bit će* „пустопаш", pascuum cuique patens" *(Vuk).*
пустити *Vr.* 171,14 relinquere in haereditatem.
Раченѣ *Vi.* 23,75 рачениѥ, desiderium, voluntas *od* рачити velle. *Vr.* 148,1.
рачун *Vr.* 148,1 conditio. 151,14. modus, ratio.
раненѣ *Vi.* 11,25 vulneratio. ранити *Vi.* 12,30 vulnerare.
равно *Vr.* 171 aequaliter.
разбити, *Ve.* 213,6. razboj *K.* 206,80 разбоиник *Vi.* 22,71. praedo.
razložiti *K.* 190,47 razpořezati. razlog *ibid.* razporezba.
разум *Vr.* 148,1 razbor, arbitrium.
razve *K.* 185 29. разкѣ praeter.
рещи проти *Vr.* 146,3 contradicere.
ред, свети *Vi* 9,16. sacer ordo.
ред *mj.* (е)ред. *Vi.* 13 31 32. *tal.* erede, *lat.* haeres. *v.* аредитати.
redigovati *K.* 191,49. *tal.* redigere, ridurre, reducere.
redovnik *K.* 188,41. svećenik inače član reda, monah.
regiment *K.* 186,33 vlast.

replikati *K.* 204,77 replicare, iterare.
resolucion *K.* 203,76 resolutio, *tal.* risoluzione.
рич, *često Vi.* 4.8,9. 9,14. 10,20, 23. 14,35—36,38. 15,42,45. 16,48. 17,50—51 *Vr.* 155,29. *K.* 182,8. 185,26 res.
рихта *Ve.* 215,31 *nj.* Gericht, Richteramt.
ризан *Vr.* 171,14 scissus, cassus, irritus.
род *Vi.* 12 31. genus.
рота *Vi.* 8,7,9 15 44. 19,56 21,64. 22,69. *Vr.* 151,14, 152, 17. *K.* 202,74. iuramentum. ротити. *Vi* 19,56. *Vr.* 151,14. 153,19. 162,7. *K.* 182,4—5. *Ve.* 215,17. iurare. ротник *Vi.* 14,41. 23,73 iuratus iudicis socius. рощен. *Vi.* 22,72. 23,73. *Tr.* 220,13 adiuratus.
рубанѣ *Vi.* 7,6. 8,9. 22,66. рубати *tal. lat.* rubare, robare, raubare, *odavle* robaria seu depraedatio. rubati. *K.* 190,47. *Tr.* 226,69
rul, ruliti *Tr.* 223,42 ululare.
rumor *K.* 200,70 *lat.* rumor.
ruvina *K.* 196,63 *tal.* rovina, ruina, propast.
Сачтат *Ve.* 214,26. **съчетати** coniungere. Daničić: Рјечник a. h. v. coadunare.
садити *Vr.* 157,33 саен'е, сађење. *ibid.* serere, plantare.
сагрешенѣ *Vi.* 7,3. *u čl.* 21 згрешение *cf.* съгрѣшение, **съгрѣха**, delictum. Daničić: Рјечник a. h. v.
сала *Vi.* 23,77. sala.
самац, сам'це *Vr.* 149,7. samac, samica, *Tr.* 221.18.
самотрет присегь *Vr.* 153,19-20. самошест *Vi.* 9,10. самодванадесте. *Vi.* 8,9. 9,10. *Vr.* 151,14. самодвадесетпет *Vi.* 8,9. 19,56. самопетдесет *Vi.* 22.68, (teneatur iurare) tertia, duodecima, vicesima quinta, quinquagesima sua manu.
сатник, сътникъ. *Vi.* 5. 7,5. 11,25—26. 21,61. *Vr.* 151,14. 156.30 157 32. *K.* 183,18. *Ve.* 215,27 *Tr.* 222,24. **сътникъ**, službenik gradski.
с'жгати *Vr* 154,23 comburere.
сбрати, *Vi.* 4 eligere, izabrati.
senožet *K.* 188,40. *Ve.* 214 23. foenile, sjenokoša.
sensa *K.* 185,28. *tal.* ascensione, spasovo.
сентенциа. *Vr.* 165,3. *K.* 185,32. *lat.* sententia. сентенцијават *Vr.* 172,16 sententiam, decisum ferre.
sequestar, sequestrano. *Tr.* 219,1. sequestro pignoris capio.
схабити *Vi.* 12,30. pokvariti, oštetiti.
схранити, схранати. *Vi.* 3 8,8. *K* 188,39. **съхранити, съхранити** servare, salvare. схранено *Vi.* 15,45. 22,72. salvo.
сила, *Vi.* 8,9. 9.11. 14.39. 22.66 vis, violentia. *Vi.* 19,56. *Vr.* 148,1. *Tr.* 222,32. vis foeminae illata. силовати *Vr.* 148,1. *Tr.* 223,33 vim inferre. silovanje *K.* 194,58.
сине *Vr.* 158,34. 171,12. plandište.
сипа, риба. *Vr.* 166.6. *lat.* sepia.
сир *Vr.* 170,9. caseus.
сирота *Vr.* 170,8. *K.* 185,29. orphanus.
skas *K.* 199,68. *Tr.* 223,41. *tal.* scosso, udarac konopom.
сказати. *Vi.* 20,59 comprobare. *Vr.* 148,1 denunciare et probare.
skivat. *K.* 207.82 *tal.* schivare.
складати се *Vi.* 18.53 suglasati.
скот. *Vi.* 7,5. 8.8. pecus.
скубсти, *Vr.* 153,20. vellere.
скупити се, *Vi.* 5 *Vr.* 172,15.

congregari. скуплени на вкуп, сафкуплени. *Vr.* 151,14. una congregati.

скужа, *Vr.* 146,4 *tal.* scusa, izprika.

следь, *Vr.* 162,6 vestigium.

слишати корист, *Vr.* 170,8 habere emolumentum.

слободити, *Vr.* 152,16 liberum, immunem facere.

служба, *Vi.* 13,32 officium, ministerium, obligatio. служабник, службеник, 11,25. 12,30. 14,35—36. 17.50. officialis

сминь, *Vr.* 163,1 smion, audax.

sohe *K.* 189,43 vješala.

солдин, *Vi.* 6,1. 7,3. 8,7—8. 10,19. 11,25,27. 13,33. 14 37. 15,42—43,45. 16,48. 17,50-51. 19,54. *Vr.* 150,13. 152,18. 153,19. 161.4. 162,6—7. 164,3. 165,4. 166,6. 171,14. *K.* 184,22. *Ve.* 214,21. бенетачки, *tal.* soldo, soldino; *ovdje mletački, a bijaše 20 soldina u libri (liri), u jednom pako soldinu 12 dinara.*

sorta *K.* 202,74 *tal.* sorta, vrst.

spendati *K.* 205,79 spendere, trošiti. шпендиħ *Ve.* 212,2.

спросити, *Vr.* 157,33 expetere, expetendo obtinere.

spud *K.* 185 *Tr.* 223,45—46. mjera vina.

стан, *Vr.* 151,14 *K.* 188,42. Sennerei, locus et casa mulgendis aestate ovibus. Vuk.

становит, *Vr.* 155,29 validus, firmus.

star *K.* 191,50 *tal.* stajo, modius (mjera).

starac, стареи, stareji, старишши, старħшина, *Vi.* 4. *Vr.* 151.14. *K.* 202,74. *Ve.* 211. *Tr.* 220,6. seniores populi. старии, отаць и матерь, *Vr.* 164 3.

ставити долу *Vr.* 169,8 deponere.

stilet *K.* 201,73 *tal.* stiletto, pugio, bodež.

стирать, *Vr.* 161,5 iztjerati, utjerati n. p globu, dug.

стиснути, *Vi.* 14,38. *Vr.* 164,3. constringere.

стог, *Vi.* 8.10. acervus foeni.

стол, *Ve.* 215,31. stol pravdeni *Tr.* 226,65. tabula iudiciaria.

пун, *Ve.* l. c. completa.

страна *Vi.* 12,28. 17,51 52. 18,53. *Vr.* 154,22,24 супротивна, *Vi.* 16,47. pars adversa.

стража, *Vi.* 9,15. стражу стрићи, *ibid.* strašci *K.* 185,27 vigiles.

ступити з нова, *Ve.* 214,19. renovare.

стученħ, *Vi.* 11,25. percussio.

ствар, *Vr.* 156,31. factum. *Vr.* 169,7 causa.

suplika *K.* 198,67 *tal.* supplica.

свар, *Vi.* 11 28. скаръ convicium.

сведок, *Vi.* 8,7. 9.11. 10,17,19. 16,47. 18,52. 21,64. 22,67-68. testis. сведоки добри *Vi.* 11,27. 15,44. *Vr.* 148,1. 150,14. *Tr.* 222 27 сведок фале. *Vi.* 17,52. *Vi.* 16,47. крив *Vi* 18,53. подобан, *Vi* 11,28 12,30. 17,51. сведоки припущени (admissi) испуени (*mj.* испуħени) *Vi.* 16,47. справни *Vi.* 18,53 веровани (fide digni) *Vi.* 10,23. 15,42. 21,66. живи, мртви. *Vi.* 24 сведочаство. *Vi.* 8,9. 10,18—19. веровано 20,59. *rieč, koja mnogo dolazi.*

свет. *Vi.* 4. *K.* 185,29. 188,41. consultatio, consilium. mali *K.* 195,63. consilium minus свещати се. *Ve.* 211. consilium inire. светник. *K.* 185,32. 194, 58. *Ve.* 213,12. consiliarius. светно *Ve.* 211.

свршенħ *Vi.* 4. complete.

суд *Vr.* 148,1. 151,14 *mj.* osuda, sententia. судац *Vi.* 5. *Vr.* 146,3,5. 148,1. 150,14. 154,23.

157,32. 160,2. 162,6—7. 166, 7. 178,9. *K.* 183,18. 185,32. *Ve.* 211. 215,27. iudex. суено за душу. *Vi.* 24 zapis. суена *Vr.* 165,4.
сума *Vr.* 169,7 summa.
сумнел, сумнети се. *Vr.* 151,14 suspicor.
свѣстю, свѣсть *Vr.* 160 scientia.
Škandal. *K.* 187,35. *Ve.* 211. scandalum.
шкода *Vi.* 8,7 10,19,23. 15,45. 18,52. 21,62. 22,71. *Vr.* 151, 14. 155,27. 160,2. *K.* 189,46. *Ve.* 213,9. *Tr.* 219,4. damnum, *često dolazi.* шкодан. *Vi.* 8,9. шкодник. *Vi.* 10,23. *Tr.* 220, 13.
шкурити *Vr.* 171,13. *tal.* scorrere, minuti.
štabiliti *K.* 202,74. stabilire
štafa *Tr* 226 67. *tal.* staffa, stapia, *pristojba za konja kod izvida.*
štancia *K.* 186,32 instantia, prva
штатут, statut *Vr.* 147,1. 163,1. *K.* 194,58 statutum. statutovati. *K.* 196,63. staturre.
šterna *K.* 203,76 cisterna.
штимати *Vr.* 170,8. *K.* 190,46. *tal.* stimare, procieniti. štima, štimaduri *K.* 190,46.
štivra *K.* 195,63. *str. njem.* stiura, *tal.* steora, Steuer.
štrucion *K.* 206,80. *tal.* instruzione, naputak.
Tadae *Vi.* 10,23. **тьгдажде** tada.
такнут *Vi.* 15,42 tangere.
такое *Vi.* 8,8. *Vr.* 160,1. **такожде** eodem modo.
улагодили, улагодити се, *Vr.* 151,15. convenire. *v.* лагодити се.
улье, *Vr.* 170,9. oleum.
улећи, *Vi.* 4. cessare.
uloženi u zarok, *K.* 192,51. ad mulctam damnatus.
уманкати, *Vi.* 20,56. *v.* манкати.
umejak, umej, *Tr.* 220,9. 225,53. *mj.* umedjak, coronale de campi, boscaglia. Parčić: rječnik, a. h. v.
upada, upasti, u penu, komun, *K.* 187,38. 189,45. *Tr.* 221,16. incidere.
упрѣти, *Vr.* 152,17. тадо́ѣ, furtum negare.
ураженѣ, *Vi.* 11,25. уразити, вразити, laedere. ураженѣ, laesio.
урочан, *Ve.* 212,1. **оурокь**, dies constituta, **оурочьнь**, constitutus, **оурєшти**, constituere. Daničić, Рјечник, a. h. v.
усѣчи, *Vr.* 151,14. 152,18. 154, 21. одсѣћи.
usurpat, *K.* 203,75, usurpare.
утакнути, *Vi.* 18,53. exprobrare, супротив, *što i* поити проти, супрот, litem movere.
уза, *Vr.* 148,1. carcer.
uživanje, *K.* 190,47. ususfructus.
valido, *Tr.* 224,50. validum.
валижник, *Vi.* 7,4. valisia, *tal.* valigia, spezie di cassa o tasca usata ne'viaggi, vidulus, vulga, hippopera. коњ валижник, „saumarius pro deferendo, valisiam". Monumeuta histor. Slavor. merid. I. 215.
valput, valputia. *K.* 181,1—2. 190,47. *Ve.* 214,26. villicus, officium villici, *od st. njem.* walpoto, waltpode, walpode stellvertretender Abgesandter des Herschers. Miklošić: Die Fremdwörter in slav. Sprachen. S. 62.
ванню, ваннѣ, *Vr.* 163,1. vanjska, forensis, inače гостински.
вапай, *Vi.* 8,8. клич. вапит. 10,23. clamare.
вацина, *Vi.* 11,27. **каштина**, contumelia, ignominia.
vazam, *K.* 182,4. phase, pascha.
вдовица, удовица, *Vr.* 155,28. 170,8. *K.* 185,29. *Ve.* 214,20

vidua. vdovičastvo. *K.* 189 45. viduitas

вѣще, вище, *Vi.* 29,57. *Vr.* 145 1. 148,4. 151,14. 154,24. *Ve.* 212, 1. consilium общинско или павлаищно, publicum vel privatum. вище имити, учинити, *Vr.* 146,3. 162,6. вещник, вищник, *Vr.* 146,3-6. 154,24—25. 157,32. 162,6. consiliarius. *sr.* svet, svetnik.

večerje, *K.* 191,49.

велѣк, *Ve.* 215,27.

вера, *Vi.* 15.42. fides. вероване, *Vi.* 8,7. 10,17. 15,42,44. 19,56. *Vr.* 152,17. 153.19. 154,22. 162,7. *K.* 202,75. fide dignus.

verbeser, *K.* 186,32 *njem.* Verweser.

вградити, *Vr.* 157,33.

тат, *Vi.* 9,10. fur. тадба, татба, тадбина, *Vi.* 8 9—10. 9,11. 14,35—37. 16.49. 17,50. *Vr.* 149,2-3. 150.10-14. 152,17-18. 153,19. 156.30. 167,7. *K.* 183,17. 184,26. *Ve.* 212,2. *Tr.* 219,5. furtum.

тег, *Vr.* 172.16. radnja ratarska. тежати, *Vr.* 169,8. raditi, opera servilia agere.

termin, *K.* 186,33. *lat.* terminus, rok.

терминати, *Vr.* 170,8. 172,15. determinare.

тиштамент, *Vr.* 171,14. testamentum, oporuka.

толикое, *Vr.* 164,3. **толикоѥ**, **толикоѣ**. Daničić: Рјечник, a. v. **толико**.

товерна, taverna. *Vr.* 170,9. *K.* 181,3. taberna, *tal.* taverna, krčma, *ngr.* ταβέρνα. товернар. *Vi.* 15,43. *K.* 185,30. 193,57. tabernarius, *tal.* taverniere, tavernaio. tovernit. *K.* 185,30 krčmarit.

tovor, *Tr.* 226,68. onus.

трат, *Vi.* 19,56. *Vr.* 151,14. 160,2. *K.* 187,38. *tal.* tratto, put, krat

трата, *Vr.* 166.6. velika mreža.

tratiti, *K.* 201,72. trošiti.

трава, *Vr.* 164,2 livada.

трпела, *Vr.* 162,6. stado, grex. cf. *tal.* drappello.

тудие, *Vr.* 161,3. statim, illico.

тужба, *Vi.* 11,27. 14 38. тужити, 10,23.

твар, *Vr.* 154 23. venenum, otrov. тварница, *Vi.* 20,59. otrovateljica, *sr.* **тварьникъ**. Miklošić: Lex. palaeoslov. a. h. v.

tvrdovrat. *K.* 200,70.

убићи, убигне, *Vi* 13,31. aufugere.

убити, *Vi.* 12,29,31. occidere. убоиство, 22,68 caedes.

убози, *Vr.* 170,8 pauperes.

учестѣ, *Vi.* 13,34. **оучестиѥ** *v.* очестье, *polj. stat.* pars, ius in partem, portionem. учестно, 13,34. 16,46.

учиненје, *Vi.* 9 10. facinus. **оучиниѥниѥ** *od* **оучинити**

уд, *Vi.* 12,30. *Vr.* 151,14. 152,18. 154.21. membrum.

удити, *Vr.* 148,1. nocere.

удрити, *Vr.* 153,20. песту, батом, камиком, ножем, ibid. percutere, pugno, malleo, lapide, cultro. udarac, *K.* 182,9. удорац, *Ve.* 213,11.

уготован, *Vi.* 22,69. gotov, paratus.

уета, *Vr.* 152,17. furto ablata.

уити, ушал, *Vi.* 12,29. kajk. vušel, aufugere.

указати, *Vi.* 13,34. demonstrare; *kano* показати, *Vi.* 10,22. 17,51. 18,52. uztvrditi, 18,53. iubere, 4. указанѣ, 20,60. *K.* 189,43. denunciatio.

украсти, украл, *Vi.* 14,35. *Vr.* 149,2.

ул, *Vr.* 150,12. *K.* 183,16. улник, *Ve.* 213,6. улница, *Vi.*

8,8. *K.* 219,4. apiarium, ulišće. uličje.

видити, вим, *Vi.* 4.16,47. 17,50. *Vr.* 151,64. вѣдѣти, scire, cognoscere. *Vi.* 15,45. svidjeti se. vidjenje, *K.* 188,39. **вѣдѣниѥ** cognitio, scientia.

винети, *Vr.* 154,22 mj. изѣти, excipere, eximere. *Ve.* 213,15. izvaditi.

вино, *Vi.* 15,43. *K.* 180 3. vinum. виноград, *Vi.* 10,23. 13 34. 18,45. *Vr.* 158,33. 162,6. *Tr.* 220,9. vinea.

vinur, *K.* 185,32. solummodo.

вижитанѣ, *Vr.* 162,8. visita.

властели, *Vr.* 156,31. nobiles.

внук, внука, *Vr.* 171,14.

вол, *Vi.* 17, 51—52. 16,48 procienjuje se sa 8 libara. *Vr.* 149,3.

воловина риба, *Vr.* 165,6 *tal.* bue, bò.

вола, *često Vi.* **волꙗ**, sive, vel. волан, *Vi.* 10,21. **вольнь**, spontaneus, liber.

volta, *K.* 196,64. *tal.* volta, put, krat

вражба, *Vi.* 12,29. 13,31. 21,62. **вражьда**, mulcta homicidii. Daničić: Рјечник, a. h. v.

вернез, врнез, врниз, *Vi.* 1,6. 12,29. *Vr.* 146 2,4. vernensis, monetae species — veronensis, moneta Veronae, veronenses parvi. Du Cange: Glossarium med. et inf. latinitatis, a. h. v. Cf. Statum segniense. Arkiv za jugoslav. poviest, II, 82,84. *Znači u obće sitni novac.*

взети, *Vr.* 147,5. uzeti, sumere. взетие сена, *Vi.* 8,10.

Зачело, *Vr.* 154,24 *od* зачети, t. j. a da nije započeo kavgu *sr.* **зачало**, initium.

задоволе учинити, *Vi.* 11,25. satisfacere.

заговор, *Vi.* 9,14. 12,29. 23,75. pignus, pignoratio, vadium, *sr.* завез, зарок,

заградити, *Vr.* 157,33. 163,8. sepire.

закон, *Vi.* 14,36. 23,76. *Vr.* 145,1. *Ve.* 211 lex. кметски, *Vi.* 11,25. опщински или павлашщни, *Vi.* 19,55. modus, *Vi* 19,56. usus, mos. *Vi* 15,45. pactum, conditio, *Vi.* 15,42. *Vr.* 164,3. *K.* 184,26. 185,28-29. 202,64. тесним законом, lege stricta, *Vi.* 4.

заложен, *Vi.* 24. заложити, oppignorare.

заминати, *Vr.* 148,1. 151,14. *lat.* examinare. *tal.* esaminare.

zapadati: glavu, *K.* 182,7. penu, *K.* 197,65. 199,69. *Ve.* 213,6.11. capite, mulcta, damnari.

зара, *Vr.* 170 8. *Tal.* zara, igra na kocke. *grč.* ζαρι. *tur.* zar, kocka. *Cf.* azzardo.

зарок, *Vr.* 145,1. 157,32 – 33. 158,31. 161,4. 165,4 gradski okoliš, pomoerium. *Vr.* 146,5. 154 21. 158 33 poena, mulcta. *K.* 183,18 zarok, ča jest pena libri 4 ter soldini 16. 192,51. *Ve.* 213,18. слободна зарока, плащаю зарок, *Vr.* 165,4. prost od pašarine, plaćaju pašarinu.

засѣданіе, *Vi.* 12,30. zasjeda, insidiae.

затаѣл, затаити, *Vr.* 150,14 negare

завез, *Vi.* 9,14. 19,45 obveza, obligatio, *za tim* pignus, poena, mulcta. *v.* заговор, зарок, осуд.

збор, *Vi.* 9,13. **събор**ь, collecta. збрани, *Vr.* 169,7 ellecti.

здати суд, *Vr.* 148,1. 151,14. sententiam enunciare.

здраве, *Vi.* 4, sane, consulte.

зети, земати, *Vr.* 146,4. **изати**, excipere, eximere, *mj.* знети, знимати.

згодала, згаѣли, *Ve.* 211. 212,2. zgoditi, dogoditi, accidere.
згоник, *Vi.* 9,12. exul.
згрешенѣ, *Vi.* 10,21. *v.* сагрешенѣ. згриха polj. statut
zibele, *Tr.* 223,36 zibka.
зламенати, *Vr.* 160. signare.
злати, *Vr.* 156,31 aurei, *biti će* zecchino *od zlata,* koji je počeo kovati dužd Ivan Dandulo (1280—89.)
зло, *Vi.* 11,24. malum, facinus. злочинац. *Vi.* 12,29. *K.* 188,39. *Tr.* 220,5—7. злотворац, *Vi.* 8,7. 12,29. 21,62. malefactor. злотворенѣ, злостворенѣ, *Vi.* 20,60. 22,66.
знимати се, *Vr.* 164,3. se subtrahere.
zonuda, *Tr.* 224,44 *nepoznato.*
жакан, *Vi.* 6,1. 9,16. *Vr.* 152,16. 155,28. diaconus.
жена, *Vi.* 10,20. 11,27—28. добра, добра гласа, 10,18. *Vr.* 148,1. 154,22. *Tr.* 220,11. mulier nupta, *Vr.* 148,1.
живина, animalia, *Vi.* 16,45. *Vr.* 145,1. 161. велика 162,7.
жир, *Vr.* 170,9. *K.* 193,54. fructus.
жито, *Vi.* 8 8. жита, *Vr.* 160. 162,8. 170,9. frumentum, segetes.
живот, *Vi.* 23,74. vita. gre mu za život. *K.* 183,11. u pravdi životom, causa ad vitam.
жребац, *Vr.* 149,4. 165,4. ждребац.
жрели господски, *Ve.* 214,25. службеник, који „има гледат кралева приходища".
župan, *K.* 191,48. 206,80. *Ve.* 211. 215,27. mjestni glavar.
žustat. *K.* 187,37. *tal.* giustare, aggiustare. žustanje. *K.* 189,43

ISPRAVCI.

Na	str.	6	redku	14	:	.д.н. mjesto .д.н.
„	„	9	„	23	:	приети mj. прнети.
„	„	16	brojevi u zaporkama		:	46, 47, 48, 49 mj. 45, 46, 47, 48.
„	„	35	redak	2	zdola :	22 mj. 12.
„	„	41	„	19	zgora :	капитȣл mj. кипитȣл.
„	„	46	„	1	„ :	парнȣ mj. парну.
„	„	53	„	19	„ :	рукописима mj. рикописима.
„	„	59	„	7	zdola :	ако mj. ало.
„	„	65	„	10	zgora :	И mj. Н.
„	„	85	„	11	„ :	онои мȣ mj. ономȣ.
„	„	90	„	4	„ :	већ mj. нећ.
„	„	91	„	5	zdola :	били mj. билм.
„	„	96	„	4	zgora :	вина mj. внна.
„	„	106	„	11	zdola :	12 mj. 42.
„	„	149	„	9	zgora :	Анжу mj. Амжу.
„	„	158	„	10	„ :	з града mj. зграда.
„	„	220	„	9	„ :	plati mj. platu.
„	„	220	„	15	„ :	kmet komu, ki ni mj. kmet, komu ni.

SADRŽAJ.

Strana

Pripomenak I

I. Zakon vinodolski. Uredio dr. Fr. Rački.

Predgovor III

Tekst 3

II. Statut poljički. Uredio prof. V. Jagić.

Predgovor IX

Tekst 27

III. Statut vrbanski a donekle i svega krčkoga otoka. Uredili dr. I. Črnčić i dr. Fr. Rački.

Predgovor XL

Tekst 145

IV. Statut kastavski. Uredio dr. Fr. Rački.

Predgovor LXXI

Tekst 181

V. Statut veprinački. Uredio dr. Fr. Rački.

Predgovor LXXVII

Tekst 211

VI. Statut trsatski. Uredio dr. Fr. Rački.

Predgovor LXXVIII

Tekst 219

Rječnik k poljičkom statutu 228

Rječnik k ostalim statutima 247